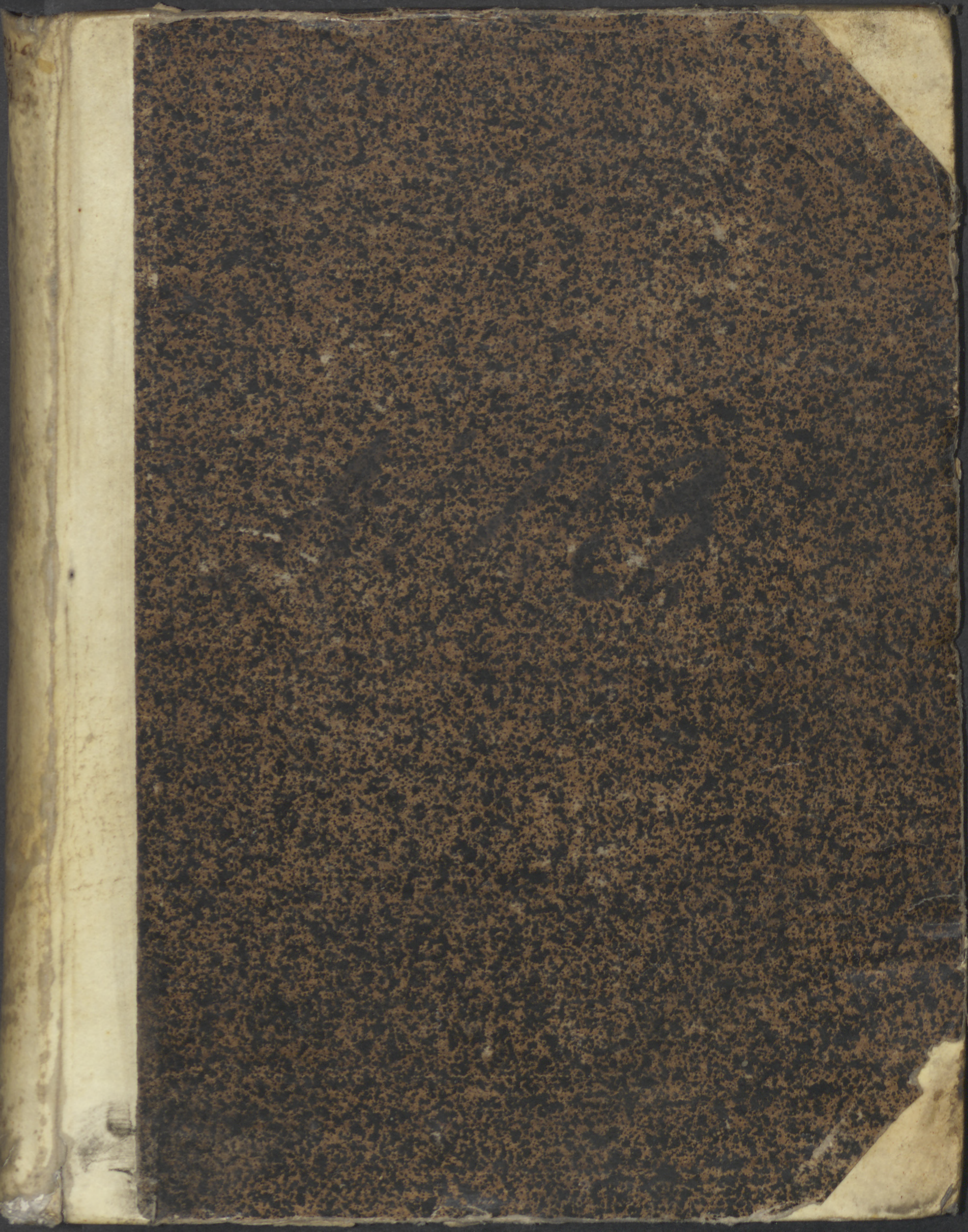

Ist ohne Zweifel die Apologie addita der ersten bekannten variirten Melanchthonischen Ausgabe der lateinischen Confession. conf. Weber. crit. Gesch. der A. C. 2. Th. S. 164. ff.

№ 113

APOLOGIA CONFESSIONIS.

Hieronymus Merz Kauffbewersis

PHILIPPVS MELANTHON, LECTORI SALVTEM D.

OSTQVAM CONFESSIO Principum nostrorum publice præ-lecta est, Theologi quidam ac Mo-nachi adornauerunt Confutationem nostri scripti, quam cum Cæs. Maiest. curasset etiam in consessu Principum prælegi, postulauit a nostris Principibus, vt illi Confu-tationi assentirentur. Nostri autem, quia audierant multos articulos improbatos esse, quos abijcere sine offensione conscientiæ non poterant, rogauerunt sibi exhiberi exemplum Confutationis, vt & videre, quid damnarent aduersarij, & rationes eorum reuellere possent. Et in tali causa, quæ ad Religionem & ad do-cendas conscientias ptinet, arbitrabantur fore, vt non grauatim exhiberent suum scriptum aduersarij, Sed non potuerunt id impetrare nostri, nisi periculosissi-mis conditionibus, quas recipere non poterant, nisi vellent se in discrimen certū conijcere. Instituta est au-tem deinde pacificatio, in qua apparuit nostros nullum onus quamlibet incommodum detrectare, quod sine offensione conscientiæ suscipi posset. Sed aduersarij obstinate hoc postulabant, vt quosdam manifestos ab-usus atq; errores approbaremus, quod cum non pos-semus facere, iterum postulauit Cæs. M. vt Principes nostri assentirentur Confutationi. Id facere Princi-pes nostri recusauerunt. Quomodo enim assentiren-tur in causa Religionis, scripto non inspecto? Et audi-erant articulos quosdam damnatos esse, in quibus non poterant iudicia aduersariorum sine scelere compro-

bare. Iusserant autem me & alios quosdam parare Apologiam Confessionis, in qua exponerentur Cæsareæ Maies. causæ, quare non reciperemus confutationem, & ea quæ obiecerant aduersarij, diluerentur. Quidam enim ex nostris inter prælegendum capita locorum & argumentorum exceperant. Hanc Apologiam obtulerunt ad extremum Cæsareę Maiestati, vt cognosceret nos maximis & grauissimis causis impediri, quo minus Confutationem approbaremus. Verum Cæsarea Maiestas non recepit oblatum scriptum. Postea editum est decretum quoddam, in quo gloriantur aduersarij, ꝙ nostram Confessionem ex scripturis confutauerint. Habes igitur Lector nunc Apologiam nostram, ex qua intelliges, & quid aduersarij iudicauerint, retulimus enim bona fide, & ꝙ articulos aliquot contra manifestam scripturam spiritus sancti damnauerint, Tantum abest, vt nostras sententias per scripturas labefactauerint. Quanquam autem initio Apologiam instituimus communicato cum alijs consilio, tamen ego inter excudendum quædam adieci. Quare meum nomen profiteor, ne quis queri possit, sine certo autore librum editum esse. Semper hic meus mos fuit in his controuersijs, vt quantum omnino facere possem, retinerem formam vsitatæ doctrinæ, vt facilius aliquando coire concordia posset. Neque multo secus nunc facio, Etsi recte possem longius abducere huius ætatis homines ab aduersariorum opinionibus. Sed aduersarij sic agunt causam, vt ostendant se neque veritatem, neque concordiam quærere, sed vt sanguinem nostrum exorbeant. Et nunc scripsi, quam moderatissime potui, ac si quid videtur dictum asperius, hic mihi præfandum est, me cum Theologis ac Monachis, qui scripserunt Confutationem

Nota ipsa animi papistarum

tionem

tionem, litigare, non cum Cæſare, aut Principibus, q̊s, vt debeo, veneror. Sed vidi nuper Confutationem, & animaduerti adeo inſidioſe & calumnioſe ſcriptam eſſe, vt fallere etiam cautos in certis locis poſſet. Non tractaui tamen omnes cauillationes. Eſſet enim infinitum opus, ſed præcipua argumenta complexus ſum, vt extet apud omnes nationes, teſtimonium de nobis, ꝙ recte & pie ſentiamus de Euangelio Chriſti. Non delectat nos diſcordia, nec nihil mouemur periculo noſtro, ꝙ quantum ſit in tanta acerbitate odiorum, quibus intelligimus accenſos eſſe aduerſarios, facile intelligimus, Sed non poſſumus abijcere manifeſtam veritatem & Eccleſiæ neceſſariam, quare incommoda & pericula propter gloriam Chriſti, & vtilitatem Eccleſiæ perferenda eſſe ſentimus, & confidimus Deo probari hoc noſtrum officium, & ſperamns æquiora de nobis iudicia poſteritatis fore. Neq; enim negari poteſt, quin multi loci doctrinæ Chriſtianæ, quos maxime ꝓdeſt extare in Eccleſia, a noſtris patefacti & illuſtrati ſint, qui qualibus & q̃ periculoſis opinionibus obruti olim iacuerint apud Monachos, Canoniſtas, & Theologos Sophiſtas, non libet hic recitare. Habemus publica teſtimonia multorum bonorum virorum, qui Deo gratias agunt pro hoc ſummo beneficio, ꝙ de multis neceſſarijs locis docuerit meliora, quam paſſim leguntur apud aduerſarios noſtros. Commendabimus itaq; cauſam noſtram Chriſto, qui olim iudicabit has controuerſias, quem oramus, vt reſpiciat afflictas & diſſipatas Eccleſias, & in concordiam piam & ꝑpetuam redigat.

∴

APOLOGIA CONFESSIONIS.

De essentia diuina.

PRIMVM articulum Confessionis nostræ, probant nostri aduersarij, in quo exponimus nos credere & docere, ꝙ sit vna essentia diuina, indiuidua &c. & tamen tres sint distinctæ personæ eiusdem essentiæ diuinæ, & coeternæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Hunc articulum semper docuimus & defendimus, Et sentimus eum habere certa & firma testimonia in scripturis sanctis, quæ labefactari non queant. Et constanter affirmamus aliter sentientes, extra Ecclesiam Christi, & Idolatras esse, & Deum contumelia afficere.

DE PECCATO ORIGINALI.

SECVNDVM articulum de peccato Originis ꝓbant aduersarij, Verum ita, vt reprehendant tamen definitionem peccati Originalis, quam nos obiter recitauimus. Hic in ipso statim vestibulo deprehendet Cæs. Maiestas, non solum iudicium, sed etiam candorem istis defuisse, qui Confutationem scripserunt. Nam cum nos simplici animo obiter recensere voluerimus illa, quæ peccatum Originis complectitur, isti acerba interpretatione conficta, sententiam per se nihil habentem incommodi, arte deprauant. Sic inquiunt, sine metu Dei, sine fide esse, est culpa actualis. Igitur negant esse culpam originalem.

primum Sophisma contra definitionem peccati originalis.

Has argutias satis apparet in scholis natas esse, non in Consilio Cæsaris. Quanquam autem hæc cavilla-

tio

tio facillime reuelli possit, tamen vt omnes boni viri intelligant, nos nihil absurdi de hac causa docere, Primum petimus, vt inspiciatur Germanica confessio, hæc absoluet nos suspicione nouitatis, Sic enim ibi scriptum est, Weiter wird geleret / das nach dem fall Ade / alle menschen / so natürlich geborn werden / jnn sünden empfangen vnd geboren werden / das ist / das sie alle von mutter leib an / vol böser lust vnd neigung sind / keine ware Gottes forcht / kein waren glauben an Gott / von natur haben können. Hic locus testatur nos, non solum actus, sed potentiam seu dona efficiendi timorem & fiduciam erga Deum adimere, propagatis secundum carnalem naturam, Dicimus enim ita natos habere concupiscentiam, nec posse efficere verum timorem & fiduciam erga Deum. Quid hic reprehendi potest? Bonis viris quidem arbitramur nos satis purgatos esse. Nam in hanc sententiam latina descriptio, potentiam naturæ detrahit, hoc est, dona & vim efficiendi timorem & fiduciam erga Deum, detrahit & in adultis actus. Vt cum nominamus concupiscentiam, non tantum actus seu fructus intelligimus, sed perpetuam naturæ inclinationem.

Sed postea ostendemus pluribus verbis, nostram descriptionem consentire cum vsitata ac veteri definitione. Prius enim consilium nostrum aperiendum est, cur his potissimum verbis hoc loco vsi simus. Aduersarij in scholis fatentur materiale (vt vocant) peccati Originalis esse concupiscentiam, quare in definiendo non fuit pretereunda, præsertim hoc tempore, cum de ea nonnulli parum religiose philosophantur.

Quidam

Quidam enim disputant, peccatum Originis non esse aliquod in natura hominis vitium, seu corruptionem, sed tantum seruitutem, seu conditionem mortalitatis, quam propagati ex Adam sustineant, sine aliq̄ ꝓprio vitio, ꝓpter alienam culpam. Præterea addunt, neminem damnari morte æterna ꝓpter peccatum originis, sicut ex ancilla serui nascuntur, & hanc conditionem sine naturæ vitijs, sed ꝓpter calamitatem matris sustinent, Nos, vt hanc impiam opinionem significaremus nobis displicere, concupiscentiæ mentionem fecimus, optimo animo morbos nominauimus, & exposuimus, ꝙ natura hominum corrupta & viciosa nascatur.

Neq; vero tantum concupiscentiam nominauimus, sed diximus etiam deesse timorem Dei, & fidem. Id hoc consilio adiecimus. Extenuant peccatum Originis & scholastici doctores, non satis intelligentes definitionem peccati originalis, quam acceperunt a Patribus. De fomite disputant, ꝙ sit qualitas corporis, & vt suo more sint inepti, querunt vtrum qualitas illa, contagione pomi, an ex afflatu serpentis contracta sit, Vtrum augeatur medicamentis. Huiusmodi quæstionibus oppresserunt principale negotium, Itaq; cum de peccato Originis loquuntur, grauiora vicia humanæ naturæ non commemorant, scilicet ignorantiam Dei, contemptum Dei, vacare metu & fiducia Dei, odisse iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam rerum præsentium &c. Hos morbos, qui maxime aduersantur legi Dei, non animaduertunt scholastici, Imo tribuunt interim humanæ naturæ integras vires ad diligendum

gendum Deum ſuper omnia, ad facienda præcepta Dei, quo ad ſubſtantiam actuum, Nec vident ſe pugnantia dicere. Nam proprijs viribus poſſe diligere Deum ſuper omnia, facere præcepta Dei, quid aliud eſt, quam habere iuſticiam originis? Quod ſi has tantas vires habet humana natura, vt per ſeſe poſſit diligere Deum ſuper omnia, vt confidenter affirmant ſcholaſtici, quid erit peccatum originis? Quorſum autem opus erit gratia Chriſti, ſi nos poſſumus fieri iuſti, propria iuſticia? Quorſum opus erit ſpiritu ſancto, ſi vires humanæ per ſeſe poſſunt Deum ſuper omnia diligere, & præcepta Dei facere? Quis non videt, quam præpoſtere ſentiant aduerſarij? Leuiores morbos in natura hominis agnoſcunt, grauiores morbos non agnoſcunt, de quibus tamen vbiq; admonet nos ſcriptura, & Prophetæ perpetuo conqueruntur, videlicet, de carnali ſecuritate, de contemptu Dei, de odio Dei, & ſimilibus vitijs nobiſcum natis, Sed poſtq; ſcholaſtici admiſcuerunt doctrinæ Chriſtianæ, Philoſophiam de perfectione naturæ, & plus quam ſatis erat, libero arbitrio & actibus elicitis tribuerunt, & homines philoſophica ſeu ciuili iuſticia, quam & nos fatemur rationi ſubiectam eſſe, & aliquo modo in poteſtate noſtra eſſe, iuſtificari coram Deo docuerunt, non potuerunt videre interiorem immundiciam naturæ hominum, Neq; enim poteſt iudicari, niſi ex verbo Dei, quod ſcholaſtici in ſuis diſputationibus non ſępe tractant.

Hæ fuerunt cauſę, cur in deſcriptione peccati originis, & concupiſcentiæ mentionem fecimus, & detraximus naturalibus viribus hominis, timorem & fiduciam erga Deum, Voluimus enim ſignificare, q

N peccatum

peccatum originis hos quoq; morbos contineat, ignorationem Dei, contemptum Dei, vacare metu Dei, & fiducia erga Deum, non posse diligere Deum. Hæc sunt præcipua vitia naturæ humanæ, pugnantia proprie cum prima tabula decalogi.

Neq; noui quidquam diximus. Vetus definitio recte intellecta, prius idem dicit, cum ait peccatum originis carentiam esse iusticiæ originalis. Quid est autem iusticia? Scholastici hic rixantur de dialecticis quæstionibus, non explicant qd sit iusticia originalis. Porro iusticia in scripturis, continet non tantum secundam tabulam Decalogi, sed primam quoq;, quæ præcipit de timore Dei, de fide, de amore Dei. Itaq; iusticia originalis habitura erat non solum equale temperamentum qualitatum corporis, sed etiam hæc dona, noticiam Dei certiorem, timorem Dei, fiduciam Dei, aut certe rectitudinem, & vim ista efficiendi. Idq; testatur scriptura cum inquit, hominem ad imaginem & similitudinem Dei conditum esse. Quod quid est aliud, nisi in homine hanc sapientiam & iusticiam effigiatam esse, quæ Deum apprehenderet, & in qua reluceret Deus, hoc est homini dona esse data, noticiam Dei, timorem Dei, fiduciam erga Deum, & similia. Sic enim interpretantur similitudinem Dei Ireneus & Ambrosius, qui cum alia multa in hanc sententiam dicit, tum ita inquit, Non est ergo anima ad imaginem Dei, in qua Deus non semper est, Et Paulus ad Ephesios & Collossenses ostendit imaginem Dei, noticiam Dei esse, iusticiam & veritatem. Nec Longobardus veretur dicere, quod iusticia originis, sit ipsa similitudo Dei, quæ homini indita est a Deo, Recitamus veterum sententias,

Longobardus de iusticia origis.

quæ

quæ nihil impediunt Augustini interpretationem de imagine.

Itaq; vetus definitio, cum inquit, peccatum esse carentiam iusticię, detrahit non solum obedientiam inferiorum virium hominis, sed etiam detrahit noticiam Dei, fiduciam erga Deum, timorem & amorem Dei, aut certe vim ista efficiendi detrahit. Nam & ipsi Theologi in scholis tradunt ista non effici sine certis donis, & auxilio gratię. Nos ipsa dona nominamus, vt res intelligi possit, noticiam Dei, timorem & fiduciam erga Deum. Ex his apparet, veterem definitionem prorsus idem dicere q nos dicimus, detrahentes metum Dei & fiduciam, videlicet non actus tantum, sed dona & vim ad hæc efficienda.

Eadem est sententia definitionis, quæ extat apud Augustinum, q solet definire peccatum originis, concupiscentiam esse. Significat enim concupiscentiam successisse amissa iusticia. Nam ęgra natura, qa non potest Deum timere & diligere, Deo credere, quærit & amat carnalia. Iudicium Dei, aut secura contemnit, aut odit perterrefacta, ita & defectum complectitur Augustinus, & viciosum habitum qui successit. Neq; vero concupiscentia tantum corruptio qualitatum corporis est, sed etiam praua conuersio ad carnalia in superioribus viribus. Nec vident quid dicant, qui simul tribuunt homini concupiscentiam non mortificatam a spiritu sancto, & dilectionem Dei super omnia.

Nos igitur recte expressimus vtrumq; in descriptione peccati originalis, videlicet defectus illos, non posse Deo credere, non posse Deum timere ac diligere. Item habere concupiscentiam quæ carnalia quęrit con-

tra verbum Dei, hoc est, quærit non solum voluptates corporis, sed etiam sapientiam & iusticiam carnalem, & confidit his bonis, contemnens Deum. Neq; solum veteres, sed etiam recentiores, Siqui sunt cordatiores docent simul ista vere peccatum originis esse, defectus videlicet, quos recensui, & concupiscentiam. Sic enim inquit Thomas, Peccatum originis habet priuationem originalis iusticiæ, & cum hoc inordinatam dispositionem partium animæ, vnde non est priuatio pura, Sed quidam habitus corruptus. Et Bonauentura, Cum queritur quid sit originale peccatum, recte respondetur, q; sit concupiscentia immoderata. Recte etiam respondetur, q; sit debitæ iusticiæ carentia. Et in vna istarum responsionum includitur altera. Idem sensit Hugo cum ait, Originale peccatum esse, ignorantiam in mente, & concupiscentiam in carne, Significat enim nos nascentes afferre ignorationem Dei, incredulitatem, diffidentiam, contemptum, odium Dei. Hæc enim complexus est, cum ignorantiam nominat. Et hæ sententiæ consentiunt cum scripturis, Nam Paulus interdum expresse nominat defectum, vt 1. Corin. 2. Animalis homo non percipit ea, quę spiritus Dei sunt. Alibi concupiscentiam nominat efficacem in membris, & parientem malos fructus. Plures locos citare de vtraq; parte possemus, sed in re manifesta nihil opus est testimonijs. Et facile iudicare poterit prudens lector has non tantum culpas actuales esse, sine metu Dei, & sine fide esse. Sunt enim durabiles defectus in natura non renouata.

Nihil igitur de peccato originis sentimus alienum, aut a scriptura, aut a catholica Ecclesia, sed grauissimas sententias Scripturæ & Patrum obrutas Sophisticis

histicis rixis theologorum recentium, repurgamus, & in lucem restituimus, Nam res ipsa loquitur, recentiores theologos non animaduertisse, quid voluerint Patres de defectu loquentes. Est autem necessaria cognitio peccati originis. Neq; enim potest intelligi magnitudo gratiæ Christi, nisi morbis nostris cognitis. Tota hominis iusticia, mera est hypocrisis coram Deo, nisi agnouerimus cor naturaliter vacare amore, timore, fiducia Dei. Ideo Propheta inquit, Postq; ostendisti mihi, percussi femur meum. Item, Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax, id est, non recte sentiens de Deo.

Hic flagellant aduersarij etiam Lutherum quod scripserit, Peccatum originis manere post Baptismum, Addunt hunc articulum iure damnatum esse a Leone x. Sed Cæsa. Maiest. in hoc loco manifestam calumniam deprehendet. Sciunt enim aduersarij, in quam sententiam Lutherus hoc dictum velit, q; peccatum originis reliquum sit post Baptismum. Semper ita scripsit, q; Baptismus tollat reatum peccati originalis, etiam si materiale, vt isti vocant, peccati maneat, videlicet concupiscentia. Addidit etiam de materiali, q; spiritus sanctus datus per Baptismum, incipit mortificare concupiscentiam, & nouos motus creat in homine. Ad eundem modum loquitur & Augustinus, qui ait, Augustinus. Peccatum in Baptismo remittitur, non vt non sit, sed vt non imputetur. Hic palam fatetur esse, hoc est, manere peccatum, tametsi non imputetur. Et hæc sententia adeo placuit posterioribus, vt recitata sit & in Decretis. Et contra Iulianum inquit Augustinus, Lex ista quæ est in membris remissa est regeneratione spirituali, & manet in carne mortali. Remissa est, quia reatus

solutus est sacramento quo renascuntur fideles. Maenet autem quia operatur desideria, contra quæ dimicant fideles. Sic sentire ac docere Lutherum sciunt aduersarij, Et cum rem improbare non possint, verba tamen calumniantur, vt hoc artificio innocentem opprimant.

Ac disputant concupiscentiam pœnam esse, non peccatum. Lutherus defendit peccatum esse. Supra dictum est Augustinum definire peccatum originis, quod sit concupiscentia, Expostulent cum Augustino, si quid habet incommodi hæc sententia. Præterea Paulus ait, concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces. Item, video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati, quæ est in membris meis. Hęc testimonia nulla cauillatione euerti possunt. Clare enim appellant concupiscentiam peccatum, quod tamen his, qui sunt in Christo, non imputatur, & si res sit natura digna morte vbi non condonatur. Sic patres citra controuersiam sentiunt, Nam Augustinus longa disputatione reuellit opinionem istorum, qui sentiebant concupiscentiam in homine non esse vicium, sed ἀδιάφορον vt corporis color, aut aduersa valitudo ἀδιάφορον dicitur.

Quod si contendent aduersarij, fomitem esse ἀδιάφορον, reclamabunt non solum multæ sententiæ scripturæ, sed plane tota Ecclesia. Quis enim vnquam ausus est dicere hæc esse ἀδιάφορα, etiam si perfectus consensus non accederet, dubitare de ira Dei, de gratia Dei, de verbo Dei, irasci iudicijs Dei, indignari quod Deus non eripit statim ex afflictionibus, fremere quod impij meliore fortuna vtuntur quam boni, incitari ira, libidine,

dine, cupiditate gloriæ, opum &c. Et hæc agnoscunt in se homines pij, vt apparet in Psalmis ac Prophetis. Sed in Scholis transtulerunt huc ex Philosophia prorsus alienas sententias, quod propter passiones nec boni, nec mali simus, nec laudemur nec vituperemur. Item, nihil esse peccatum, nisi voluntarium. Hæ sententiæ apud Philosophos de ciuili iudicio dictæ sunt, non de iudicio Dei. Nihilo prudencius assuunt & alias sententias, naturam non esse malam, Id in loco dictum non reprehendimus, sed non recte detorquetur ad extenuandum peccatum originis. Et tamen hæ sententiæ leguntur apud Scholasticos, qui intempestiue commiscent philosophicam seu ciuilem doctrinam de moribus cum Euangelio. Neq; hæc in Scholis tantum disputabantur, sed ex scholis, vt fit, efferebantur ad populum, & hę persuasiones regnabant, & alebant fiduciam humanarum virium, & opprimebant cognitionem gratiæ Christi. Itaq; Lutherus volens magnitudinem peccati originalis & humanę infirmitatis declarare, docuit reliquias illas peccati originalis, non esse sua natura in homine ἀδιάφορα, sed indigere gratia Christi, ne imputentur, item spiritu sancto, vt mortificentur,

Quanq; Scholastici vtrumq; extenuant, peccatum & pœnam, cum docent hominem proprijs viribus posse mandata Dei facere. In Genesi aliter describitur pœna imposita pro peccato originis. Ibi enim non solum morti & alijs corporalibus malis subijcitur humana natura, sed etiam regno diaboli. Nam ibi fertur hæc horribilis sententia, Inimicicias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum, & semen illius. Defectus, & concupiscentia sunt pœna & peccata, Mors & alia

corporalia

corporalia mala, & tyrannis diaboli proprie pœnæ sunt. Est enim natura humana in seruitutem tradita, & captiua a diabolo tenetur, qui eam impijs opinionibus & erroribus dementat, & impellit ad omnis generis peccata. Sicut autem diabolus vinci non potest, nisi auxilio Christi, Ita non possumus nos proprijs viribus ex ista seruitute eximere. Ipsa mundi historia ostendit, quanta sit potentia regni diaboli. Plenus est mundus blasphemijs contra Deum, & impijs opinionibus, & his vinculis habet diabolus irretitos sapientes & iustos coram mundo. In alijs ostendunt se crassiora vicia. Cum autem datus sit nobis Christus, qui & hæc peccata, & has pœnas auferat, & regnum diaboli, peccatum & mortem destruat, beneficia Christi non poterunt cognosci, nisi intelligamus mala nostra. Ideo de his rebus nostri concionatores diligenter docuerunt, & nihil noui tradiderunt, sed sanctam scripturam, & sanctorum Patrum sententias proposuerunt.

Hæc arbitramur satisfactura esse Cæs. Maiestati, de puerilibus & frigidis cauillationibus, quibus aduersarij articulum nostrum calumniati sunt. Scimus enim nos recte & cum catholica Ecclesia Christi sentire, Sed si renouabunt hanc controuersiam aduersarij, non defuturi sunt apud nos qui respondeant, & veritati patrocinentur. Nam aduersarij in hac causa, magna ex parte quid loquantur non intelligunt, Sæpe dicunt pugnancia, Nec formale peccati originis, nec defectus quos vocant, recte ac Dialectice expediunt. Sed nos hoc loco noluimus istorum rixas nimis subtiliter excutere, Tantum sententiam sanctorum Patrum, quam & nos sequimur communibus & notis verbis duximus esse recitandam.

Tertium

Tertium articulum probant aduersarij, in quo confitemur, duas in Christo naturas, videlicet naturam humanam assumptam a verbo in vnitatem personę suę. Et ꝙ idem Christus passus sit ac mortuus, vt reconciliaret nobis patrem, & resuscitatus vt regnet, iustificet, & sanctificet credentes &c. iuxta Symbolum Apostolorum & Symbolum Nicenum.

DE IVSTIFICATIONE.

IN quarto, quinto, sexto, & infra in articulo xx. damnant nos ꝙ docemus homines non propter sua merita, sed gratis propter Christum consequi remissionem peccatorum, fide in Christum. Vtrumq; enim damnant, & ꝙ negamus homines propter sua merita consequi remissionem peccatorum, & ꝙ affirmamus homines fide consequi remissionem peccatorum, & fide in Christum iustificari. Cum autem in hac controuersia præcipuus locus doctrinæ Christianæ agitetur, qui recte intellectus, illustrat & amplificat honorem Christi, & affert necessariam & vberrimam consolationem pijs conscientijs, rogamus, vt Cæsarea Maiestas de rebus tantis clementer nos audiat. Nam aduersarij cum neq; quid remissio peccatorum, neq; q̃d fides, neq; quid gratia, neq; quid iusticia sit, intelligant, misere contaminant hunc locum, & obscurant gloriam & beneficia Christi, & eripiunt pijs conscientijs propositas in Christo consolationes. Vt autem & confirmare confessionem nostram, & diluere ea quæ aduersarij obijciunt, possimus, inicio quædam præfanda sunt, vt fontes vtriusq; generis doctrinæ, & aduersariorum & nostræ, cognosci possint.

Vniuersa scriptura in legem et Euangelium distribuitur.

Vniuersa scriptura in hos duos locos præcipu-os distribui debet, in legem, & promissiones. Alias enim legem tradit, alias tradit promissionem de Christo, videlicet, cum aut promittit Christum venturum esse, & pollicetur propter eum remissionem peccatorum, iustificationem & vitam æternam, aut in Euangelio Christus, postquam apparuit, promittit remissionem peccatorum, iustificationem & vitam æternam.

[Qu]id lex sit in hac disputatione.

Vocamus autem Legem in hac disputatione Decalogi præcepta, vbicunque illa in scripturis leguntur. De ceremonijs & iudicialibus legibus Moisi, in præsentia nihil loquimur.

Ex his aduersarij sumunt legem, quia humana ratio naturaliter intelligit aliquo modo legem, Habet enim idem iudicium scriptum diuinitus in mente, & per legem quærunt remissionem peccatorum & iustificationem. Decalogus autem requirit non solum externa opera ciuilia, quæ ratio vtcunque efficere potest, sed etiam requirit alia longe supra rationem posita, scilicet, vere timere Deum, vere diligere Deum, vere inuocare Deum, vere statuere, quod Deus exaudiat, & expectare auxilium Dei in morte, in omnibus afflictionibus, denique requirit obedientiam erga Deum in morte & omnibus afflictionibus, ne has fugiamus, aut auersemur, cum Deus imponat.

Quid lex à nobis requirat.

[Sc]holastici tantum [iu]stitiam rationis, ut philosophi, docet. praeter eam nihil, ita [...] ut in extremum [...]nitus desperent.

Hic Scholastici secuti Philosophos tantum docent iusticiam rationis, videlicet, ciuilia opera, & affingunt, quod ratio sine spiritu sancto possit diligere Deum supra omnia. Nam donec humanus animus ociosus est, nec sentit iram, aut iudicium Dei, fingere potest,

test, quod velit Deum diligere, quod velit propter Deum benefacere. Ad hunc modum docent homines mereri remissionem peccatorum, faciendo quod est in se, hoc est, si ratio dolens de peccato, eliciat actum dilectionis Dei, aut bene operetur propter Deum. Et hæc opinio, quia naturaliter blanditur hominibus, peperit & auxit multos cultus in Ecclesia, vota Monastica, abusus Missæ, Et subinde alij alios cultus atq; obseruationes hac opinione excogitauerunt. Et vt fiduciam talium operum alerent atq; augerent, affirmauerunt Deum necessario gratiam dare sic operanti, necessitate non coactionis, sed immutabilitatis.

In hac opinione multi magni & perniciosi errores hærent, quos longum esset enumerare. Tantum illud cogitet prudens Lector, Si hæc est iusticia Christiana, quid interest inter Philosophiam, & Christi doctrinam? Si meremur remissionem peccatorum his nostris actibus elicitis, quid præstat Christus? Si iustificari possumus per rationem & opera rationis, quorsum opus est Christo aut regeneratione? Et ex his opinionibus iam eo prolapsa res est, vt multi irrideant nos, qui docemus aliam iusticiam præter philosophicam quærendam esse. Audiuimus quosdam pro contione, ablegato Euangelio, Aristotelis ethica enarrare. Nec errabant isti, si vera sunt quæ defendunt aduersarij. Nam Aristoteles de moribus ciuilibus adeo scripsit erudite, nihil vt de his requirendum sit amplius. Videmus extare libellos, in quibus conferuntur quędam dicta Christi, cum Socratis, Zenonis & aliorum dictis, quasi ad hoc venerit Christus, vt traderet leges quasdam, per quas mereremur remissionem

peccatorum, non acciperemus gratis propter ipsius merita. Itaqꝫ si recipimus hic aduersariorum doctrinam, ꝙ mereamur operibus rationis remissionem peccatorum & iustificationem, nihil iam intererit inter iusticiam philosophicam, aut certe Pharisaicam, & Christianam.

Quanq̃ aduersarij, ne Christum omnino prætereant, requirunt noticiam historiæ de Christo, & tribuunt ei, ꝙ meruerit nobis dari quendam habitum, siue vt ipsi vocant, primam gratiam, quam intelligunt habitum esse inclinantem, vt facilius diligamus Deum. Exiguum tamen est, quod huic habitui tribuunt, quia fingunt actus voluntatis ante habitum illum, & post illum habitum eiusdem speciei esse, Fingunt voluntatem posse diligere Deum, sed habitus ille tamen extimulat, vt idem faciat libentius. Et iubent mereri hunc habitum primum per præcedentia merita, deinde iubent mereri operibus legis incrementum illius habitus, & vitam æternam. Ita sepeliunt Christum, ne eo mediatore vtantur homines, & propter ipsum sentiant se gratis accipere remissionem peccatorum & reconciliationem, sed somnient se propria impletione legis mereri remissionem peccatorum, & propria impletione legis coram Deo iustos reputari, cum tamen legi nunq̃ satisfiat, cum racio nihil faciat, nisi quædam ciuilia opera, Interim neqꝫ timeat Deum, neqꝫ vere credat se Deo curæ esse. Et quanq̃ de habitu illo loquuntur, tamen sine iusticia fidei, neqꝫ existere dilectio Dei, in hominibus, neqꝫ quid sit dilectio Dei, intelligi potest.

Et quod fingunt discrimen interim meritum congrui, & meritum condigni, ludunt tantũ, ne videantur

aperte

aperte πελαγιανίζειν. Nam si Deus necessario dat gratiam pro merito congrui, iam non est meritum congrui, sed meritum condigni. Quanq̃ quid dicant non vident. Post habitum illum dilectionis fingunt hominem de condigno mereri. Et tamen iubent dubitare, vtrum adsit habitus, Quomodo igitur sciunt, vtrum de congruo an de condigno mereantur. Sed tota hæc res conficta est ab ociosis hominibus, qui non norant, q̃ modo contingat remissio peccatorum, & quomodo in iudicio Dei & terroribus conscientiæ, fiducia operum nobis excutiatur. Securi hypocritæ semper iudicant se de condigno mereri, siue adsit habitus ille, siue non adsit, quia naturaliter confidunt homines propria iusticia, sed conscientiæ perterrefactæ ambigunt & dubitant, & subinde alia opera quærunt & cumulant, vt acquiescant. Hæ nunq̃ sentiunt se de condigno mereri, & ruunt in desperationem, nisi audiant præter doctrinam legis, Euangelium de gratuita remissione peccatorum, & iusticia fidei.

1 Meritum congrui
2 Meritum condigni

Ita nihil docent aduersarij, nisi iusticiam rationis, aut certe legis in quam intuentur, sicut Iudæi in velatam Moisi faciem, & in securis hypocritis, qui putant se legi satisfacere, excitant præsumptionem & inanem fiduciam operum, & contemptum gratiæ Christi. E contra pauidas conscientias adigunt ad desperationem, quæ operantes cum dubitatione, nunq̃ possunt experiri quid sit fides, & quam sit efficax, ita ad extremum penitus desperant.

Effectus doctrinæ iustitiæ rationis

Nos autem de iusticia rationis sic sentimus, ꝙ Deus requirat eam, & ꝙ propter mandatum Dei ne-

Quid recte sentiendum sit de iustitia rationis

cessario sint facienda honesta opera quæ Decalogus præcipit, iuxta illud, Lex est pædagogus, Item, Lex est iniustis posita. Vult enim Deus coherceri carnales illa ciuili disciplina, Et ad hanc conseruandam, dedit leges, literas, doctrinam, Magistratus, pœnas. Et post hanc iusticiam vtcunq; ratio suis viribus efficere, quanquam sæpe vincitur imbecillitati naturali, & impellente diabolo ad manifesta flagitia. Quanquam autem huic iusticiæ rationis libenter tribuimus suas laudes, Nullum enim maius bonum habet hæc natura corrupta. Et recte inquit Aristoteles, neq; Hesperum, neq; Luciferum formosiorem esse iusticia. Ac Deus etiam ornat eam corporalibus premijs, tamen non debet cum contumelia Christi laudari.

1 Falsum est enim, ꝙ per opera nostra mereamur remissionem peccatorum.

2 Falsum est & hoc, ꝙ homines reputentur esse iusti coram Deo, propter iusticiam rationis.

3 Falsum est & hoc, ꝙ ratio proprijs viribus possit Deum supra omnia diligere, & legem Dei facere, videlicet, vere timere Deum, vere statuere, ꝙ Deus exaudiat, velle obedire Deo in morte, & alijs ordinationibus Dei. Non concupiscere aliena &c. etsi ciuilia opera efficere ratio non potest.

4 Falsum est & hoc & contumeliosum in Christum, ꝙ non peccent homines facientes præcepta Dei sine gratia.

Huius nostræ sententiæ testimonia habemus, non solum ex scripturis, sed etiam ex Patribus. Nam Augustinus

gustinus copiosissime disputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita nostra, Et de natura & gratia inquit. Si possibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoscendum quomodo viuere debeat, & ad bene viuendum sufficit, sibi ergo Christus gratis mortuus est. Ergo euacuatum est scandalum crucis, Cur non etiam ego hic exclamem? Imo exclamabo & istos increpabo dolore Christiano. Euacuati estis a Christo qui in natura iustificamini, a gratia excidistis. Ignorantes enim iusticiam Dei, & vestram volentes constituere, iusticiæ Dei non estis subiecti. Sicut enim finis legis, ita etaim naturæ humanæ viciosæ saluator Christus est, ad iusticiam omni credenti. Et Iohannis octauo. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Non igitur possumus per rationem liberari a peccatis, & mereri remissionem peccatorum. Et Iohannis tertio scriptum est. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quod si opus est renasci per Spiritum sanctum, Iusticia rationis non iustificat nos coram Deo, non facit legem, Romanos tertio. Omnes carent gloria Dei, id est, carent sapientia & iusticia Dei, quæ Deum agnoscit & glorificat. Item Roma. octauo. Sensus carnis inimicicia est aduersus Deum, Legi enim Dei non est subiectus, ac ne potest quidem ei subijci. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Hæc adeo sunt aperta testimonia, vt non desiderent acutum intellectorem, sed attentum auditorem, vt Augustini verbis vtamur, q̄bus ille in eadem causa vsus est. Si sensus carnis est inimicicia aduersus Deum, certe caro non diligit Deum. Si non potest legi Dei subijci, non potest Deũ diligere. Si sensus carnis est inimicicia aduersus Deum,

peccat

peccat caro etiam cum externa ciuilia opera facimus. Si non potest subijci legi Dei, certe peccat, etiamsi egregia facta, & digna laude iuxta humanum iudicium habet. Aduersarij intuentur præcepta secundæ tabulæ, quæ iusticiam ciuilem continent, ꝙ intelligit ratio. Hac contenti, putant se legi Dei satisfacere. Interim primam tabulam non vident, quæ præcipit, vt diligamus Deum, vt vere statuamus, ꝙ Deus irascatur peccato, vt vere timeamus Deum, vt vere statuamus, quod Deus exaudiat. At humanus animus sine spiritu sancto, aut securus contemnit iudicium Dei, aut in pœna fugit & odit iudicantem Deum. Itaq; non obtemperat primæ tabulæ. Cum igitur hereant in natura hominis contemptus Dei, dubitatio de verbo Dei, de minis, & promissionibus, vere peccant homines, etiam cum honesta opera faciunt sine spiritu sancto, quia faciunt ea impio corde iuxta illud, Quidquid non est ex fide, peccatum est. Tales enim operantur cum contemptu Dei, sicut Epicurus non sentit se Deo curæ esse, respici, aut exaudiri a Deo. Hic contemptus viciat opera in speciem honesta, quia Deus iudicat corda.

Postremo hoc imprudentissime scribitur ab aduersarijs, ꝙ homines rei æternæ iræ, mereantur remissionem peccatorum per actum elicitum dilectionis, cum impossibile sit diligere Deum, nisi prius fide apprehendatur remissio peccatorum. Non enim potest cor vere sentiens Deum irasci, diligere Deum, nisi ostendatur placatus. Donec terret & videtur nos abijcere in æternam mortem, non potest se erigere natura humana, vt diligat iratum, iudicantem & punientem. Facile est ociosis fingere ista somnia de dilectione, ꝙ

reus peccati mortalis possit Deum diligere super omnia, quia non sentiunt, quid sit ira, aut iudicium Dei. At in agone conscientiæ & in acie experitur conscientia vanitatem illarum speculationum philosophicarum. Paulus ait. Lex iram operatur. Non dicit per legem mereri homines remissionem peccatorum. Lex enim semper accusat conscientias, & perterrefacit. Non igitur iustificat, quia conscientia perterrefacta lege fugit iudicium Dei. Errant igitur, qui per legem, per opera sua mereri se remissionem peccatorum confidunt. Hæc de iusticia rationis, aut legis, quam aduersarij docent, satis sit dixisse. Nam Paulo post cum nostram sententiam de iusticia fidei dicemus, res ipsa coget plura testimonia ponere, quæ etiam proderunt ad illos errores aduersariorum, quos hactenus recensuimus euertendos.

Quia igitur non possunt homines viribus suis legem Dei facere, & omnes sunt sub peccato, & rei æternæ iræ ac mortis. Ideo non possumus per legem a peccato liberari, ac iustificari, sed data est promissio remissionis peccatorum & iustificationis propter Christum, qui datus est pro nobis, vt satisfaceret pro peccatis mundi, & positus est mediator ac propiciator. Et hęc promissio non habet conditionem meritorum nostrorum, sed gratis offert remissionem peccatorum & iustificationem, sicut Paulus ait. Si ex operibus, iam non est gratia. Et alibi. Iusticia Dei iam manifestatur sine lege, id est, gratis offertur remissio peccatorum. Nec pendet reconciliatio ex nostris meritis. Quod si ex nostris meritis penderet remissio peccatorum, & reconciliatio esset ex lege, esset inutilis. Quia enim legem

non facimus, ſequeretur etiam promiſſionem reconciliationis nunquam nobis contingere. Sic argumentatur Paulus Roma. 4. Si ex lege eſſet hæreditas, inanis eſſet fides & abolita promiſſio. Si enim promiſſio requireret conditionem meritorum noſtrorum ac legem, cum legem nunquam faciamus, ſequeretur promiſſionem inutilem eſſe.

Cum autem iuſtificatio contingat per gratuitam promiſſionem, ſequitur quod non poſſimus nos ipſi iuſtificare, alioqui quorſum opus erat promittere? cumq; promiſſio non poſſit accipi niſi fide, Euangelium, quod eſt proprie promiſſio remiſſionis peccatorum & iuſtificationis propter Chriſtum, prædicat iuſticiam fidei in Chriſtum, quam non docet lex, neq; hæc eſt iuſticia legis. Lex enim requirit a nobis opera noſtra, & perfectionem noſtram, Sed promiſſio offert nobis oppreſſis peccato & morte, gratis reconciliationem propter Chriſtum, quæ accipitur non operibus ſed ſola fide. Hæc fides non affert ad Deum fiduciam propriorum meritorum, ſed tantum fiduciam promiſſionis, ſeu promiſſæ miſericordiæ in Chriſto. Hæc igitur fides ſpecialis, qua credit vnuſquiſq; ſibi remitti peccata propter Chriſtum, & Deum placatum & propicium eſſe propter Chriſtum, conſequitur remiſſionem peccatorum, & iuſtificat nos, & quia in pœnitentia, hoc eſt, in terroribus, conſolatur & erigit corda, & regenerat nos, & affert ſpiritum ſanctum, vt deinde legem Dei facere poſſimus, videlicet, diligere Deum, vere timere Deum, vere ſtatuere, ꝙ Deus exaudiat, obedire Deo in omnibus afflictionibus, mortificat concupiſcentiam &c.

Ita

Ita fides quæ gratis accipit remissionem peccatorum, quia opponit mediatorem & propiciatorem Christum iræ Dei, non opponit nostra merita, aut dilectionem nostram, quæ fides, est vera cognitio Christi, & vtitur beneficiis Christi, & regenerat corda, & præcedit legis impletionem. Et de hac fide nulla syllaba extat in doctrina aduersariorum nostrorum. Proinde reprehendimus aduersarios, quod tantum tradunt iusticiam legis, non tradunt iusticiam Euangelij, quod prædicat iusticiam fidei in Christum.

QVID SIT FIDES IVSTIFICANS.

ADuersarij tantum fingunt fidem esse noticiam historiæ, ideoque docent eam cum peccato mortali posse existere. Nihil igitur loquuntur de fide, qua Paulus toties dicit homines iustificari, quia qui reputantur iusti coram Deo, non versantur in peccato mortali. Sed illa fides, quæ iustificat, non est tantum noticia historiæ, sed est assentiri promissioni Dei, in qua gratis propter Christum offertur remissio peccatorum & iustificatio. Et ne quis suspicetur, tantum noticiam esse, addemus amplius, est velle & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum & iustificationis.

Ac facile potest cerni discrimen inter hanc fidem, & inter iusticiam legis. Fides est λατρεία quæ accipit a Deo oblata beneficia, Iusticia legis est λατρεία quæ offert Deo nostra merita. Fide sic vult coli Deus, vt ab ipso accipiamus ea quæ promittit & offert.

Quod autem fides significet non tantum historiæ noticiam, sed illam fidem, quæ assentitur promissioni, aperte testatur Paulus, qui ait, Iusticiam ideo ex fide esse, vt sit firma promissio. Sentit enim promissionem non posse accipi, nisi fide, Quare inter se correlatiue comparat & connectit promissionem & fidem. Quanquam facile erit iudicare, quid sit fides, si symbolum consideremus, vbi certe ponitur hic articulus, Remissionem peccatorum. Itaque non satis est credere, quod Christus natus, passus, resuscitatus sit, nisi addimus & hunc articulum, qui est causa finalis historiæ, Remissionem peccatorum. Ad hunc articulum referri cætera oportet, quod videlicet propter Christum, non propter nostra merita donetur nobis remissio peccatorum. Quid enim opus erat Christum dare pro peccatis nostris, si nostra merita pro peccatis nostris possunt satisfacere?

Quoties igitur de fide iustificante loquimur, sciendum est hæc tria obiecta concurrere, promissionem, & quidem gratuitam, & merita Christi tanquam precium & propiciationem. Promissio accipitur fide, gratuitum excludit nostra merita, & significat tantum per misericordiam offerri beneficium. Christi merita sunt precium, quia oportet esse aliquam certam propiciationem pro peccatis nostris. Scriptura crebro misericordiam implorat, Et sancti Patres sæpe dicunt, nos per misericordiam saluari. Quoties igitur fit mentio misericordiæ, sciendum est, quod fides ibi requiratur, quæ promissionem misericordiæ accipit. Et rursus quoties nos de fide loquimur, intelligi volumus obiectum, scilicet misericordiam promissam, Nam fides non ideo iustificat,

cat, aut saluat, quia ipsa sit opus per sese dignum, sed tantum quia accipit misericordiam promissam.

Et hic cultus, hæc λατρεία in Prophetis & Psalmis passim præcipue laudatur, cum tamen lex non doceat gratuitam remissionem peccatorum, Sed Patres norant promissionem de Christo, quod Deus propter Christum vellet remittere peccata. Igitur cum intelligerent Christum fore precium pro nostris peccatis, sciebant opera nostra non esse precium rei tantæ. Ideo gratuitam misericordiam & remissionem peccatorum fide accipiebant, sicut sancti in nouo testamento. Huc pertinent illæ crebræ repeticiones misericordiæ, & fidei in Psalmis & Prophetis, vt hic. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Hic confitetur peccata, nec alligat merita sua. Addit, Quia apud te propiciatio est. Hic erigit se fiducia misericordię Dei. Et citat promissionem. Sustinuit anima mea in verbo eius. Sperauit anima mea in Domino, id est, quia promisisti remissionem peccatorum, hac tua promissione sustentor. Et Paulus citat de Abraham. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iusticiam, hoc est, Abraham sensit se habere Deum propicium, tantum propter ipsius promissionem. Assensus est promissioni Dei, nec passus est se ab ea abstrahi, etiam si videbat se immundum atque indignum esse. Sentiebat Deum præstare promissum propter veritatem suam, non propter opera aut merita nostra. Nec possunt acquiescere perterrefacta corda, si sentire debent, se propter opera propria, aut propriam dilectionem, aut legis impletionem placere, quia hæret in carne peccatum, quod semper accusat nos. Tunc autem acquiescunt corda,

quando corda acquiescant.

quando in illis terroribus statuunt, nos ideo placere Deo, quia promisit, & Deum præstare promissum propter suam veritatem, non propter dignitatem nostram. Ita Abraham audiuit hanc vocem, Noli timere, Ego enim sum protector tuus &c. Hic erexit se, & sensit Deum sibi propicium esse, non quia ipse meritus esset, Sed quia necesse esset Dei promissionem veram iudicari. Hæc igitur fides imputatur ei pro iusticia, hoc est, quia assentitur promissioni, & accipit oblatam reconciliationem, iam vere est iustus & acceptus Deo, non propter dignitatem suam, sed quia gratuitam promissionem Dei accipit. Non frustra placuit Paulo hoc testimonium Genesis. Videmus quomodo exaggerat, quam diligenter in eo commoratur, quia videbat naturam fidei in hoc loco facile perspici posse, Videbat diserte addi testimonium de imputatione iusticiæ. Videbat adimi operibus laudem promerendæ iustificationis & pacandæ conscientiæ. Cum Abraham ideo pronuncietur iustus, quia assentitur promissioni, & accipit oblatam reconciliationem, non opponit iræ Dei merita aut opera. Quare hic locus diligenter consideratus, copiose de tota re pias mentes docere poterit, qui quidem ita intelligi poterit, si proponant eum sibi perterrefactæ mentes, & statuant ad eundem modum se debere assentiri gratuitæ promissioni. Neq; enim possunt aliter acquiescere, nisi statuant se habere Deum placatum, quia promiserit, non quia nostra natura, vita & opera digna sint.

Quae fides Abrahamo pro iustitia ei sit imputata.

Quomodo Patres sint iustificati.

Itaq; & Patres iustificabantur, non per legem, sed per promissionem, & fidem. Ac mirum est aduersarios adeo extenuare fidem, cum videant vbiq; pro

Psal: 49. præcipuo cultu laudari, vt Psalmo 49. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Ita vult innotescere Deus, ita vult se coli, vt ab ipso accipiamus beneficia, & quidem accipiamus propter ipsius misericordiam, non propter merita nostra. Hæc est amplissima consolatio in omnibus afflictionibus. Et huiusmodi consolationes abolent aduersarij cum fidem extenuant, & vituperant, & tantum docent homines per opera & merita cum Deo agere.

QVOD SOLA FIDES IN CHRISTVM IVSTIFICET.

PRIMVM, ne quis putet nos de ociosa noticia historiæ loqui, dicendum est quomodo contingat fides. Postea ostendemus & ꝙ iustificet, & quomodo hoc intelligi debeat, & diluemus ea quæ aduersarij

Lucæ vltimo. obijciunt. Christus Lucæ vltimo iubet prædicare pœnitentiam in Nomine suo, & remissionem peccatorũ. Euangelium enim arguit omnes homines, ꝙ sint sub peccato, quod omnes sint rei æternæ iræ ac mortis, & offert propter Christum remissionem peccatorum, & iustificationem, quæ fide accipitur. Prædicatio pœnitentiæ quæ arguit nos, perterrefacit conscientias veris & serijs terroribus. In his corda rursus debent concipere consolationem. Id fit, si credant promissioni Christi, quod propter ipsum habeamus remissionem peccatorum. Hæc fides in illis pauoribus erigens & consolans accipit remissionem peccatorum, iustificat & viuificat. Nam illa consolatio est noua & spiritualis vita. Hæc plana & perspicua sunt, & a pijs intelligi possunt, & habent Ecclesiæ testimonia. Aduersarij nusq̃ possunt dicere,

Euangelij natura et officium.

prædicatio pœnitentiæ

Prædicatio consolationis.

Fides suscipit consolationem et sic iustificat et viuificat

dicere, quomodo detur Spiritus sanctus. Fingunt sacramenta conferre Spiritum sanctum ex opere operato, sine bono motu accipientis, quasi vero ociosa res sit donatio Spiritus sancti.

Cum autem de tali fide loquamur, quæ non est ociosa cogitatio, sed quæ a morte liberat, & nostram vitam in cordibus parit, & est opus Spiritus sancti, non stat cum peccato mortali, Sed tantisper dum adest, bonos fructus parit, vt postea dicemus. Quid potest dici de conuersione impij, seu de modo regenerationis, simplicius & clarius? Proferant vnum commentarium in sententias, ex tanto Scriptorum agmine, qui de modo regenerationis dixerit. Cum loquuntur de habitu dilectionis, fingunt homines Spiritum sanctum per opera mereri, non docent per verbum accipi, sicut & hoc tempore Anabaptistæ docent. At cum Deo non potest agi, Deus non potest apprehendi nisi per verbum. Ideo iustificatio fit per verbum, sicut Paulus inquit. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item, Fides est ex auditu. Et vel hinc argumentum sumi potest, ꝙ fides iustificet, quia si tantum fit iustificatio per verbum, & verbum tantum fide apprehenditur, sequitur ꝙ fides iustificet. Sed sunt aliæ maiores rationes. Hęc diximus hactenus, vt modum regenerationis ostenderemus, & vt intelligi posset, qualis sit fides, de qua loquimur.

Nunc ostendemus, ꝙ fides iustificet. Vbi primum hoc monendi sunt lectores, ꝙ sicut necesse est hanc sententiam tueri, ꝙ Christus sit mediator, ita necesse sit defendere ꝙ fides iustificet. Quomodo enim

erit

erit Christus mediator, si in iustificatione, non vtimur eo mediatore, si non sentimus, ꝙ propter ipsum iusti reputemur? Id autem est credere, confidere meritis Christi, ꝙ propter ipsum certo velit nobis Deus placatus esse. Item sicut oportet defendere, ꝙ præter legem, necessaria sit promissio Christi, ita necesse est defendedere, ꝙ fides iustificet. Lex enim non docet gratuitam remissionem peccatorum. Item, Lex non potest fieri, nisi prius accepto spiritu sancto. Necesse est igitur defendere, ꝙ promissio Christi necessaria sit, At hæc non potest accipi nisi fide. Itaq; qui negant fidem iustificare, nihil nisi legem abolito Euangelio, & abolito Christo, docent.

Sed nonnulli fortassis, cum dicitur, ꝙ fides iustificet, intelligunt de principio, ꝙ fides sit initium iustificationis, seu præparatio ad iustificationem, ita vt non sit ipsa fides, illud, quo accepti sumus Deo, sed opera quæ sequuntur. Et somniant fidem ideo valde laudari, quia sit principium. Magna enim uis est principij, vt vulgo dicunt, ἀρχὴ ἥμισυ παντός, vt si quis dicat, ꝙ Grammatica efficiat omnium artium doctores, quia præparat ad alias artes, etiamsi sua quenq; ars vere artificem efficit. Non sic de fide sentimus, sed hoc defendimus, ꝙ proprie ac vere ipsa fide propter Christum iusti reputemur, seu accepti Deo simus. Et quia iustificari significat ex iniustis iustos effici, seu regenerari, significat & iustos pronunciari seu reputari. Vtroq; enim modo loquitur scriptura. Ideo primum volumus hoc ostendere, ꝙ sola fides ex iniusto iustum efficiat, hoc est, accipiat remissionem peccatorum.

Offendit quosdam particula (sola) cum & Paulus

dicat, Arbitramur hominem iustificari fide, non ex operibus. Item, Ephesios 2. Dei donum est, non ex vobis, neque ex operibus, ne quis glorietur. Item Roma. 3. Gratis iusticati. Si displicet exclusiua (sola) tollant etiam ex Paulo, illas exclusiuas, gratis, non ex operibus, donum est &c. Nam hæ quoque sunt exclusiuæ. Excludimus autem opinionem meriti, Non excludimus verbum aut Sacramenta, vt calumniantur aduersarij. Diximus enim supra, fidem ex verbo concipi. Ac multo maxime ornamus ministerium verbi. Dilectio etiam & opera sequi fidem debent, quare non sic excluduntur, ne sequantur, sed fiducia meriti dilectionis aut operum in iustificatione excluditur. Idque perspicue ostendemus.

QVOD REMISSIONEM PECCATORVM SOLA FIDE IN Christum consequamur.

FATERI etiam aduersarios existimamus, quod in iustificatione primum necessaria sit remissio peccatorum. Omnes enim sub peccato sumus. Quare sic argumentamur.

Consequi remissionem peccatorum, est iustificari, iuxta illud, Beati quorum remissæ sunt iniquitates.

Sola fide in Christum, non per dilectionem, non propter dilectionem aut opera, consequimur remissionem peccatorum, etsi dilectio sequitur fidem.

Igitur sola fide iustificamur, intelligendo iustificationem, ex iniusto iustum effici, seu regenerari.

Minor

Minor ita facile poterit declarari, si sciamus, quomodo fiat remissio peccatorum. Aduersarij frigidissime disputant, Vtrum sint vna mutatio, remissio peccatorum, & infusio gratiæ. Ociosi homines quid dicerent, non habebant. In remissione peccatorum oportet in cordibus vinci terrores peccati & mortis æternę, sicut Paulus testatur 1. Corinth. 15. Aculeus mortis peccatum est, Potentia vero peccati lex, Gratia autem Deo, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum, id est, peccatum perterrefacit conscientias. Id fit per legem, quæ ostendit iram Dei aduersus peccatum, sed vincimus per Christum. Quomodo? fide, cum erigimus nos fiducia ꝓmissæ misericordiæ propter Christum. Sic igitur probamus minorem. Ira Dei non potest placari, si opponamus nostra opera, quia Christus propositus est propiciator, vt propter ipsum fiat nobis placatus Pater. Christus autem non apprehenditur tanq̄ Mediator, nisi fide. Igitur sola fide consequimur remissionem peccatorum, cum erigimus corda fiducia misericordiæ ꝓpter Christum ꝓmissæ.

Item, Paulus Roma. 5. ait. Per ipsum habemus accessum ad Patrem, & addit, per fidem. Sic igitur reconciliamur patri, & accipimus remissionem peccatorum, quando erigimur fiducia promissæ misericordiæ propter Christum. Aduersarij Christum ita intelligunt mediatorem & propiciatorem esse, quia meruerit habitum dilectionis, non iubent nunc eo vti mediatore, sed prorsus sepulto Christo, fingunt nos habere accessum per propria opera, & per hæc habitum illum mereri, & postea dilectione habere pacem conscientiæ. An non est hoc prorsus sepelire Christum, & totam fi-

dei doctrinam tollere? Paulus econtra docet nos habere accessum, hoc est, pacem p Christum, Et vt ostenderet quomodo id fiat, addit, q per fidem habeamus accessum. Fide igitur propter Christum accipimus remissionem peccatorum. Non possumus iræ Dei opponere nostram dilectionem, & opera nostra.

II

Secundo. Certum est peccata remitti propter propiciatorem Christum. Romanos 3. Quem posuit Deus propiciatorem. Addit autem Paulus per fidem. Itaq; nobis prodest hic propiciator, cum fide apprehendimus promissam in eo misericordiam, & opponimus eam iræ ac iudicio Dei. Et in eandem sententiam scriptum est ad Ebreos. 4. Habentes Pontificem &c. accedamus cum fiducia. Iubet enim accedere ad Deum, non fiducia nostrorum meritorum, sed fiducia Pontificis Christi, Requirit igitur fidem. Ro: 3. Ebr. 4.

III Acto: 10.

Tertio. Petrus in Actis Cap. x. Huic omnes Prophetę testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Quomodo potuit clarius dicere? Remissionem peccatorum accipimus inquit per nomen eius, hoc est, propter eum, erga non propter nostra merita, non propter nostram contricionem, attricionem dilectionem, cultus, opera. Et addit, cum credimus in eum. Requirit igitur fidem. Neq; enim possumus apprehendere nomen Christi nisi fide. Præterea allegat consensum omnium Prophetarum. Hoc vere est allegare Ecclesiæ autoritatem, sed de hoc loco infra de pœnitentia rursus dicendum erit.

 IIII

Quarto. Remiſſio peccatorum eſt res promiſſa propter Chriſtum. Igitur non poteſt accipi, niſi ſola fide. Nam promiſſio accipi non poteſt, niſi ſola fide. Roma. 4. Ideo ex fide, vt ſit firma promiſſio, ſecundum gratiam, quaſi dicat, Si penderet res ex meritis noſtris, incerta & inutilis eſſet promiſſio, quia nunquam conſtituere poſſemus, quando ſatis meriti eſſemus. Idque facile intelligere queunt peritæ conſcientiæ. Ideo Paulus ait. Galat. 3. Concluſit Deus omnia ſub peccatum, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti detur credentibus. Hic detrahit meritum nobis, quia dicit omnes reos eſſe, & concluſos ſub peccatum, deinde addit promiſſionem, videlicet, remiſſionis peccatorum, & iuſtificationis dari, & addit, quomodo accipi promiſſio poſſit, videlicet, fide. Atque hæc ratio ſumpta ex natura promiſſionis apud Paulum præcipua eſt, & ſæpe repetitur, Neque excogitari, neque fingi quidque poteſt, quo hoc Pauli argumentum euerti queat. Proinde non patiantur ſe bonæ mentes depelli ab hac ſententia, quod tantum fide accipiamus remiſſionem propter Chriſtum, In hac habent certam & firmam conſolationem aduerſus peccati terrores, & aduerſus æternam mortem, & aduerſus omnes portas inferorum.

Cum autem ſola fide accipiamus remiſſionem peccatorum & reconciliationem propter Chriſtum, ſola fides iuſtificat, quia reconciliati reputantur iuſti & filij Dei, non propter ſuam mundiciem, ſed per miſericordiam propter Chriſtum, ſi tamen hanc miſericordiam fide apprehendant. Ideoque ſcriptura teſtatur, quod fide iuſti reputemur. Adijciemus igitur teſtimonia quæ clare pronunciant, quod fides ſit ipſa iuſticia, quæ coram

Deo iusti reputamur, videlicet non quia sit opus per sese dignum, Sed quia accipit promissionem qua Deus pollicitus est, ꝙ propter Christum velit propicius esse credentibus in eum, seu quia sentit, ꝙ Christus sit nobis factus a Deo, sapientia, iusticia, sanctificatio & redemptio.

Paulus in Epistola ad Romanos præcipue de hoc loco disputat, & proponit, ꝙ gratis iustificemur fide, credentes nobis Deum placatum propter Christum. Et hanc propositionem capite tertio, quæ statum vniuersæ disputationis continet, tradit. Arbitramur hominem fide iustificari, non ex operibus legis. Hic aduersarij interpretantur ceremonias Leuiticas, At Paulus non tantum de ceremonijs loquitur, sed de tota lege, Allegat enim infra ex Decalogo, Non concupisces. Etsi opera moralia mererentur remissionem peccatorum & iustificationem, etiam nihil opus esset Christo & ꝓmissione, & ruerent omnia illa, quæ Paulus de promissione loquitur. Male etiam scriberet ad Ephesios, gratis nos saluatos esse, & donum Dei esse, non ex operibus. Item Paulus allegat Abraham, allegat Dauidem, at hi de circumcisione habuerunt mandatum Dei. Itaqꝫ si vlla opera iustificabant, necesse erat illa opera tunc cum mandatum haberent, etiam iustificasse. Sed recte docet Augustinus Paulum de tota lege loqui, sicut prolixe disputat de spiritu & litera, vbi postremo ait, His igitur consideratis pertractatisqꝫ pro viribus, quas Dominus donare dignatur, colligimus non iustificari hominem præceptis bonę vitæ, nisi per fidem Iesu Christi.

Et ne putemus temere excidisse Paulo sententiam, ꝙ

am, ꝙ

am, ꝙ fides iuſtificet, longa diſputatione munit & confirmat eam in quarto capite ad Romanos, Et deinde in omibus Epiſtolis repetit. Ro: 4.

Sic ait capite 4. ad Roma, Operanti merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, Ei autem qui non operatur, credit autem in eum qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſticiam. Hic clare dicit fidem ipſam imputari ad iuſticiam. Fides igitur eſt illa res, quam Deus pronunciat eſſe iuſticiam, & addit gratis imputari. Et negat poſſe gratis imputari, ſi propter opera deberetur. Quare excludit etiam meritum operum moralium. Nam ſi his deberetur iuſtificatio coram Deo, non imputaretur fides ad iuſticiam ſine operibus.

Et poſtea. Dicimus enim ꝙ Abrahæ imputata eſt fides ad iuſticiam.

Capite. 5. ait. Iuſtificati ex fide, pacem habemus erga Deum, id eſt, habemus conſcientias tranquillas & lætas coram Deo. Ro: 5. Pax coram Deo q.

Roma. 4. Corde creditur ad iuſticiam. Hic pronunciat fidem eſſe iuſticiam cordis. Ro: 5.

Ad Galatas. 2. Nos in Chriſto Ieſu credimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti & non ex operibus legis. Gala: 2.

Ad Ephe. 2. Gratia enim ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur. Ephes: 2.

Iohannis 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, q non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Joan: j.

Iohan.

Iohannis. 3. Sicut Moises exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum non pereat.

Item. Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur.

Actuum. 13. Notum igitur sit vobis viri fratres, ꝙ per hunc vobis remissio peccatorum annunciatur, & ab omnibus quibus non potuistis in lege iustificari, in hoc omnis qui credit iustificatur. Quomodo potuit clarius de officio Christi, & de iustificatione dici? Lex inquit non iustificabat, Ideo Christus datus est, vt credamus nos propter ipsum iustificari. Aperte detrahit legi iustificationem, Ergo propter Christum iusti reputamur, cum credimus nobis Deum placatum esse propter ipsum,

Actuum. 4. Hic est lapis qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, Et non est in aliquo alio salus. Neq; enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Nomen autem Christi tantum fide apprehenditur. Igitur fiducia nominis Christi, non fiducia nostrorum operum saluamur. Nomen enim hic significat causam quæ allegatur, propter quam contingit salus. Et allegare nomen Christi, est confidere nomini Christi, tanq; causa, seu precio, propter quod saluamur.

Actuum. 15. Fide purificans corda eorum. Quare fides illa de qua loquuntur Apostoli, non est ociosa noticia, sed res accipiens Spiritum sanctum, & iustificans nos.

Abacuc

Abacuc primo. Iustus ex fide viuet. Hic primum dicit homines fide esse iustos, qua credunt Deum propicium esse, & addit, ꝙ eadem fides viuificet, quia hæc fides parit in corde pacem & gaudium, & vitam æternam. *Abacuc. 1.*

Esaie. 53. Noticia eius iustificabit multos. Quid est autem noticia Christi, nisi nosse beneficia Christi, ꝓmissiones, quas per Euangelium sparsit in mundum? Et hæc beneficia nosse, proprie & vere est credere in Christum, credere ꝙ quæ promisit Deus propter Christum, certo præstet. *Esaie. 53. Notitia Christi*

Sed plena est scriptura talibus testimonijs, quia alibi legem, alibi promissiones de Christo, & de remissione peccatorum, & de gratuita acceptatione propter Christum tradit. Extant & apud S. Patres sparsim similia testimonia. Ambrosius enim inquit in Epistola ad Ireneum quendam, Subditus autem mundus eo ꝑ legem factus est, quia ex præscripto legis omnes conueniuntur, & ex operibus legis nemo iustificatur, id est, quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur, Videbatur lex nocuisse, quæ omnes fecerat peccatores, sed veniens Dominus Iesus peccatum omnibus, quod nemo poterat euitare, donauit, & chirographum nostrum sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est, ꝙ ait, Abundauit peccatum per legem, Superabundauit autem gratia per Iesum. Quia postq̃ totus mundus subditus factus est, totius mundi peccatum abstulit, sicut testificatus est Iohannes dicens. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Et ideo nemo glorietur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur, Sed qui iustus est, donatum habet, quia post la- *Ambrosius* *ex operibus legis nemo iustificatur.*

uacrum iustificatus est. Fides ergo est, quæ liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & venia donatur. Hæc sunt Ambrosij verba, quæ aperte patrocinantur nostræ sententiæ, detrahit operibus iustificationem & tribuit fidei, ꝙ liberet per sanguinem Christi. Conferantur in vnum aceruum Sentenciarij omnes, qui magnificis titulis ornantur, Nam alij vocantur angelici, alij subtiles, alij irrefragabiles, Omnes isti lecti & relecti non tantum conferent ad intelligendum Paulum, quantum confert hæc vna Ambrosij sententia.

Augustinus.

In eandem sententiam multa contra Pelagianos scribit Augustinus, de spiritu & litera sic ait. Ideo quippe proponitur iusticia legis, quod qui fecerit eam, viuet in illa, vt cum quisque infirmitatem suam cognouerit, non per suas vires, neque per literam ipsius legis, ꝙ fieri non potest, sed per fidem concilians iustificatorem, perueniat, & faciat, & viuat in ea. Opus rectum quod qui fecerit, viuet in eo, non fit, nisi in iustificato, Iustificatio autem ex fide impetratur. Hic clare dicit iustificatorem fide conciliari, & iustificationem fide impetrari. Et paulo post, Ex lege timemus Deum, ex fide speramus in Deum, sed timentibus pœnam absconditur gratia, sub quo timore anima laborans &c. per fidem confugiat ad misericordiam Dei, vt det ꝙ iubet. Hic docet lege terreri corda, fide autem consolationem capere, & docet prius fide apprehendere misericordiam, quam legem facere conemur. Recitabimus paulo post & alia quædam.

Profecto mirum est, aduersarios tot locis scripturæ nihil moueri, quæ aperte tribuunt iustificationem fidei, &

dei, & quidem detrahunt operibus. Num frustra existimant toties idem repeti? Num arbitrantur excidisse Spiritui sancto non animaduertenti has voces? Sed excogitauerunt etiam cauillum quo eludunt, dicunt de fide formata accipi debere, hoc est, non tribuunt fidei iustificationem, nisi propter dilectionem, imo prorsus non tribuunt fidei iustificationem, sed tantum dilectioni, quia somniant fidem posse stare cum peccato mortali. Quorsum hoc pertinet, nisi vt promissionem iterum aboleant, & redeant ad legem. Si fides accipit remissionem peccatorum propter dilectionem, semper erit incerta remissio peccatorum, quia nunquam diligimus tantum quantum debemus, imo non diligimus, nisi certo statuant corda, ꝙ donata sit nobis remissio peccatorum. Ita aduersarij dum requirunt fiduciam proprie dilectionis in remissione peccatorum & iustificatione, Euangelium de gatuita remissione peccatorum prorsus abolent, cum tamen dilectionem illam neq; præstent, neq; intelligant, nisi credant gratis accipi remissionem peccatorum.

Cauillatio aduersariorum de fide formata per dilectionem.

Refellitur cauillatio.

Effectus cauillationis aduersariorum.

Nos quoq; dicimus, ꝙ dilectio fidem sequi debeat, sicut & Paulus ait, In Christo Iesu neq; circumcisio aliquid valet, neq; præpucium, sed fides ꝑ dilectionem efficax. Neq; tamen ideo sentiendum est, ꝙ fiducia huius dilectionis, aut propter hanc dilectionem accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem, sicut neq; accipimus remissionem peccatorum ꝓpter alia opera sequencia. Sed sola fide & quidem fide proprie dicta accipitur remissio peccatorum, quia ꝓmissio non potest accipi nisi fide. Est autem fides ꝓprie dicta quæ assentitur promissioni, de hac fide loquitur scriptura.

Dilectio fidem sequitur.

Et quia accipit remissionem peccatorum, & reconciliat nos Deo, prius hac fide iusti reputamur propter Christum, quam diligimus, ac legem facimus, & si necessario sequitur dilectio. Neque vero hæc fides est ociosa noticia, nec potest stare cum peccato mortali, sed est opus spiritus sancti, quo liberamur a morte, quo eriguntur & viuificantur perterrefactæ mentes. Et quia sola hæc fides accipit remissionem peccatorum, & reddit nos acceptos Deo, & reddit conscientias pacatas ac tranquillas, rectius vocari gratia gratum faciens poterat, quam effectus sequens, videlicet dilectio.

Effectus Veræ fidej

Hactenus satis copiose ostendimus & testimonijs scripturæ, & argumentis ex scriptura sumptis, vt res magis fieret perspicua, quod sola fide consequimur remissionem peccatorum propter Christum, & quod sola fide iustificemur, hoc est, ex iniustis iusti efficiamur, seu regeneremur. Facile autem iudicari potest, quam necessaria sit huius fidei cognitio, quia in hac vna conspicitur Christi officium, hac vna accipimus Christi beneficia, hæc vna affert certam & firmam consolationem pijs mentibus. Et oportet in Ecclesia extare doctrinam, ex qua concipiant pij certam spem salutis. Nam aduersarij infœliciter consulunt hominibus, dum iubent dubitare, vtrum consequantur remissionem peccatorum. Quomodo in morte sustentabunt se isti, qui de hac fide nihil audiuerunt, qui putant dubitandum esse, vtrum consequantur remissionem peccatorum. Præterea necesse est retineri in Ecclesia Christi Euangelium, hoc est, promissionem, quod gratis propter Christum remittuntur peccata, Id Euangelium penitus abolent, qui de hac fide, de qua loquimur, nihil docent.

At

At Scholastici ne verbum quidem de hac fide tradunt. Hos sequuntur aduersarij nostri, & improbant hanc fidem. Nec vident se totam promissionem gratuitæ remissionis peccatorum & iusticiæ Christi abolere, improbat hac fide.

DE DILECTIONE ET IMPLETIONE LEGIS.

HIC obijciunt aduersarij. Si vis in vitam ingredi, serua mandata. Item factores legis iustificabuntur, & alia multa similia de lege & operibus, ad quæ priusq; respondemus dicendum est, quid nos de dilectione, & impletione legis sentiamus. Scriptum est apud Prophetam. Dabo legem meam in corda eorum. Et Roma. 3. ait Paulus, legem stabiliri non aboleri per fidem, Et Christus ait, Si vis ingredi in vitam, serua mandata. Item, Si dilectionem non habeam, nihil sum. Hæ sententiæ & similes testantur, ꝙ oporteat legem in nobis inchoari, & magis magisq; fieri. Loquimur autem non de ceremonijs, sed de illa lege, quæ præcipit de motibus cordis, videlicet de Decalogo. Quia vero fides affert spiritum sanctum, & parit nouam vitam in cordibus, necesse est, ꝙ pariat spirituales motus in cordibus. Et qui sint illi motus ostendit Propheta, cum ait, Dabo legem meam in corda eorum. Postq; igitur fide iustificati & renati sumus, incipimus Deum timere, diligere, petere, & expectare ab eo auxilium, gratias agere & prædicare, & obedire ei in afflictionibus. Incipimus & diligere proximos, quia corda habent spirituales & sanctos motus.

Hæc non possunt fieri, nisi postquam fide iustificati sumus, & renati accipimus spiritum sanctum. Primum quia lex non potest fieri sine Christo. Item, Lex non potest fieri sine Spiritu sancto. At Spiritus sanctus accipitur fide, iuxta illud Pauli, Galatas tertio. Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem. Item, quomodo potest humanum cor diligere Deum, dum sentit eum horribiliter irasci, & opprimere nos temporalibus & perpetuis calamitatibus. Lex autem semper accusat nos, semper ostendit irasci Deum, Non igitur diligitur Deus, nisi postquam apprehendimus fide misericordiam. Ita demum fit obiectum amabile.

Quanquam igitur ciuilia opera, hoc est, externa opera legis sine Christo, & sine spiritu sancto aliqua ex parte fieri possint, tamen apparet ex his quæ diximus, illa quæ sunt propriæ legis diuinæ, hoc est, affectus cordis erga Deum qui præcipiuntur in prima tabula, non posse fieri sine spiritu sancto. Sed aduersarij nostri sunt suaues theologi, Intuentur secundam tabulam, & politica opera, primam nihil curant, quasi nihil pertineat ad rem, aut certe tantum externos cultus requirunt. Illam æternam legem, & longe positam supra omnium creaturarum sensum atque intellectum, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, prorsus non considerant.

At Christus ad hoc datus est, vt propter eum donentur nobis remissio peccatorum, & spiritus sanctus, qui nouam & æternam vitam ac æternam iusticiam in nobis pariat. Primum ostendat Christum, sicut Iohan. 16. scriptum est, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet &

piet &

piet & annunciabit vobis. Deinde & alia dona afferat, dilectionem, inuocationem, gratiarum actionem, castitatem, pacientiam &c. Quare non potest lex vere fieri, nisi accepto spiritu sancto per fidem. Ideo Paulus dicit legem stabiliri per fidem, non aboleri, quia lex ita demum fieri potest, cum contigit spiritus sanctus. Et Paulus docet. 2. Corinth. 3. velamen quo facies Moisi tecta est, non posse tolli, nisi fide in Christum, qua accipitur spiritus sanctus. Sic enim ait, sed vsq; in hodiernum diem cum legitur Moises, velamen positum est super cor eorum. Cum autem conuersi fuerint ad Deum auferetur velamen, Dominus autem spiritus est, Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Velamen intelligit Paulus, humanam opinionem de tota lege, Decalogo & ceremonijs, videlicet ꝙ hypocritæ putant externa & ciuilia opera satisfacere legi Dei, & sacrificia & cultus ex opere operato iustificare coram Deo. Tunc autem detrahitur nobis hoc velamen, hoc est, eximitur hic error, quando Deus ostendit cordibus nostris immundiciem nostram, & magnitudinem peccati. Ibi primum videmus nos longe abesse ab impletione legis. Ibi agnoscimus quomodo caro secura atq; ociosa non timeat Deum, nec vere statuat respici nos a Deo, sed casu nasci, & occidere homines. Ibi experimur nos non credere, ꝙ Deus ignoscat & exaudiat. Cum autem audito Euangelio & remissione peccatorum fide erigimur, concipimus spiritum sanctum, vt iam recte de Deo sentire possimus, & timere Deum, & credere ei &c. Ex his apparet, non posse legem sine Christo, & sine spiritu sancto fieri.

Profitemur igitur, ꝙ necesse sit inchoari in nobis, &

& subinde magis magisq; fieri legem. Et complectimur simul vtrumq;, videlicet spirituales motus & externa bona opera. Falso igitur calumniantur nos aduersarij, ꝙ nostri non doceant bona opera, cum ea non solum requirant, sed etiam ostendant, quomodo fieri possint. Euentus coarguit hypocritas, qui suis viribus conantur legem facere, ꝙ non possint præstare, quæ conantur. Longe enim imbecillior est humana natura, quam vt suis viribus resistere diabolo possit, qui habet captiuos omnes, qui non sunt liberati per fidem. Potentia Christi opus est aduersus diabolum, videlicet, vt quia scimus nos propter Christum exaudiri, & habere promissionem, petamus, vt gubernet & ꝓpugnet nos spiritus sanctus, ne decepti erremus, ne impulsi contra voluntatem Dei aliquid suscipiamus, sicut Psalmus docet, Captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Christus enim vicit Diabolum, & dedit nobis promissionem, & spiritum sanctum, vt auxilio diuino vincamus & ipsi. Et 1. Iohan. 3. Ad hoc apparuit filius Dei, vt soluat opera Diaboli. Deinde non hoc tantum docemus, quomodo fieri lex possit, sed etiam q̃modo Deo placeat, si quid fit, videlicet non quia legi satisfaciamus, sed quia sumus in Christo. Sicut paulo post dicemus. Constat igitur nostros requirere bona opera. Imo addimus & hoc, ꝙ impossibile sit dilectionem Dei, & si exigua est, diuellere a fide, quia per Christum acceditur ad Patrem, & accepta remissione peccatorum vere iam statuimus nos habere Deum, hoc est, nos Deo curæ esse, inuocamus, agimus gratias, timemus, diligimus, sicut Iohannes docet in prima Epistola, Nos diligimus eum, inquit, quia prior dilexit nos, videlicet, quia dedit pro nobis filium, & remisit

nobis

nobis peccata. Ita significat præcedere fidem, sequi dilectionem. Item fides illa, de qua loquimur, existit in pœnitentia, hoc est, concipitur in terroribus conscientiæ, quæ sentit iram Dei aduersus nostra peccata, & quærit remissionem peccatorum & liberari a peccato. Et in talibus terroribus & alijs afflictionibus debet hęc fides crescere & confirmari. Quare non potest existere in his, qui secundum carnem viuunt, qui delectantur cupiditatibus suis, & obtemperant eis. Ideo Paulus ait, Nulla nunc damnatio est his qui sunt in Christo Iesu, q̃ non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Item, Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus, si enim secundum carnem vixeritis, moriemini, Sin autem spiritu actiones corporis mortificabitis, viuetis. Quare fides illa quæ accipit remissionem peccatorum in corde perterrefacto, & fugiente peccatum, non manet in his qui obtemperant cupiditatibus, nec existit cum mortali peccato.

Ex his effectibus fidei excerpunt aduersarij vnum, videlicet dilectionem, & docent, ꝙ dilectio iustificet. Ita manifeste apparet eos tantum docere legem. Non prius docent accipere remissionem peccatorum per fidem, Non docent de Mediatore Christo, ꝙ ꝓpter Christum habemus Deum propicium, sed ꝓpter nostram dilectionem. Et tamen qualis sit illa dilectio, non dicunt, neq; dicere possunt. Prædicant se legem implere, cum hæc gloria proprie debeatur Christo, & fiduciam propriorum operum opponunt iudicio Dei, dicunt enim se de condigno mereri gratiam & vitam æternam. Hæc est simpliciter impia & vana fiducia. Nam in hac vita non possumus legi satisfacere, quia

natura carnalis non desinit malos affectus parere, & si his resistit spiritus in nobis.

Sed quærat aliquis. Cum & nos fateamur dilectionem esse opus Spiritus sancti, cumq; sit iusticia, quia est impletio legis, cur non doceamus, ꝙ iustificet? Ad hoc respondendum est. Primum hoc certum est, ꝙ non accipimus remissionem peccatorum, neq; per dilectionem, neq; propter dilectionem nostram, sed propter Christum sola fide. Sola fides, quæ intuetur in promissionem, & sentit ideo certo statuendum esse, ꝙ Deus ignoscat, quia Christus non sit frustra mortuus &c. vincit terrores peccati & mortis. Si quis dubitat, Vtrum remittantur sibi peccata, contumelia afficit Christum, cum peccatum suum iudicat maius, aut efficacius esse, quam mortem & promissionem Christi. Cum Paulus dicat gratiam exuberare supra peccatum, hoc est, misericordiam ampliorem esse quam peccatum, Si quis sentit se ideo consequi remissionem peccatorum, quia diligit, afficit contumelia Christum, & comperiet in iudicio Dei, hanc fiduciam propriæ iusticiæ impiam & inanem esse. Ergo necesse est ꝙ fides reconciliet, & ex iniusto iustum efficiat. Et sicut non accipimus remissionem peccatorum per alias virtutes legis, seu propter eas, videlicet propter pacientiam, castitatem, obedientiam erga Magistratus &c. Et tamen has virtutes sequi oportet. Ita neq; propter dilectionem Dei accipimus remissionem peccatorum, & si sequi eam necesse est.

Cæterum nota est consuetudo sermonis, ꝙ interdum eodem verbo causam & effectus complecti-

mur

mur κατὰ συνεκδοχήν. Ita Lucæ ſeptimo, ait Chriſtus. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Interpretatur enim ſeipſum Chriſtus, cum addit, Fides tua ſaluam te fecit. Non igitur voluit Chriſtus, ꝙ mulier illo opere dilectionis, merita eſſet remiſſionem peccatorum. Ideo enim clare dicit, Fides tua ſaluam te fecit. At fides eſt, quæ apprehendit miſericordiam, propter verbum Dei gratis. Si quis hoc negat fidem eſſe, prorſus non intelligit quid ſit fides. Et ipſa hiſtoria hoc loco oſtendit, quid vocet dilectionem. Mulier venit hanc afferens de Chriſto opinionem, ꝙ apud ipſum quærenda eſſet remiſſio peccatorum. Hic cultus eſt ſummus cultus Chriſti, Nihil potuit magis tribuere Chriſto. Hoc erat vere Meſſiam agnoſcere, quærere apud eum remiſſionem peccatorũ. Porro ſic de Chriſto ſentire, ſic colere, ſic complecti Chriſtum, eſt vere credere. Chriſtus autem vſus eſt verbo dilectionis, non apud mulierem, ſed aduerſus Phariſeum, quia totum cultum Phariſei, cum toto cultu mulieris comparabat, Obiurgat Phariſeum, quod non agnoſceret ipſum eſſe Meſſiam, & ſi hæc externa officia ipſi præſtaret, vt hoſpiti, viro magno & ſancto, Oſtendit mulierculam, & prædicat huius cultum, vngenta, lachrimas &c. Quæ omnia erant ſigna fidei, & confeſſio quædam, ꝙ videlicet apud Chriſtum quęreret remiſſionem peccatorum. Magnum profecto exemplum eſt, quod non ſine cauſa commouit Chriſtum, vt obiurgaret Phariſeum virum ſapientem, & honeſtum, ſed non credentem. Hanc ei impietatem exprobrat, & admonet eum exemplo mulierculæ, ſignificans turpe ei eſſe, ꝙ cum indocta muliercula credat Deo, ipſe legis doctor, non credat, non agnoſcat Meſſiam, non quærat apud eum remiſſionem

peccatorum & salutem. Sic igitur totum cultum laudat, vt sæpe fit in scripturis, vt vno verbo multa complectamur, vt infra latius dicemus in similibus locis, vt Date elemosynam & omnia erunt munda. Non tantum elemosynas requirit, sed etiam iusticiam fidei. Ita hic ait. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, id est, quia me vere coluit fide & exercitijs & signis fidei, Totum cultum comprehendit, Interim tamen hoc docet, ꝙ proprie accipiatur fide remissio peccatorum, Etsi dilectio, confessio & alij boni fructus sequi debeant, Quare non hoc vult, ꝙ fructus illi sint precium, sint propiciatio propter quam detur remissio peccatorum, quæ reconciliet nos Deo. De magna re disputamus, de honore Christi, & vnde petant bonæ mentes certam & firmam consolationem, Vtrum fiducia collocanda sit in Christum, an in opera nostra. Quod si in opera nostra collocanda erit, detrahitur Christo honos Mediatoris & propiciatoris, Et tamen comperiemus in iudicio Dei hanc fiduciam vanam esse & conscientias inde ruere in desperationem. Quod si remissio peccatorum, & reconciliatio non contingit gratis propter Christum, sed propter nostram dilectionem, nemo habiturus est remissionem peccatorum, nisi vbi totam legem fecerit, quia lex non iustificat, donec nos accusare potest. Patet igitur, cum iustificatio sit reconciliatio propter Christum, quod fide iustificemur, quia certissimum est, sola fide accipi remissionem peccatorum.

Nunc igitur respondeamus ad questionem supra propositam, quare dilectio non iustificet. Recte cogitant aduersarij dilectionem esse legis impletionem, Et obedientia erga legem esset iusticia, si legem

facere

faceremus. Hactenus autem ostendimus, ꝙ ideo datæ sint promissiones, quia legem non possimus facere. Eamq; ob causam negat Paulus nos ex lege iustificari. Aduersarij falluntur, quia in hac tota controuersia, nihil nisi legem intuentur. Neq; enim aliter potest iudicare ratio humana, quam ex lege quærendam esse iusticiam, qa obedientia erga legem sit iusticia. Sed Euangelium reuocat nos a lege ad promissiones, & docet, ꝙ iusti reputemur, non propter obedientiam erga legem. Non enim satisfacimus legi, Sed propterea, quia donatur nobis reconciliatio propter Christum, Et hanc tantum fide accipimus. Priusq; igitur legem facimus, oportet accipere fide remissionem peccatorum & reconciliationem. Bone Deus, quo ore audent nominare Christum, quo vultu audent aspicere ipsos Euangelij libros, isti, qui negant nos sola fide propter Christum consequi remissionem peccatorum?

Secundo, Hæc ipsa legis impletio quæ sequitur renouationem, est exigua & immunda. Quanq; enim renouatio inchoata est, tamen hærent adhuc in natura reliquiæ peccati, quæ semper accusant nos, nisi fide in Christum apprehendamus remissionem peccatorum, & sciamus nos habere accessum ad Deum, non propter nostram impletionem legis, sed propter Christum, Ideo illa legis impletio non est accepta ꝑpter seipsam, sed propter fidem.

Quare cum Paulus ait legem stabiliri per fidem, non solum hic intelligi oportet, ꝙ fide renati, cõcipiant Spiritum sanctum, & habeant motus consentientes legi Dei, Sed multo maxime refert & hoc addere, quod

oportet nos sentire, ꝙ procul a perfectione legis absimus. Quare non possumus statuere, ꝙ coram Deo iusti reputemur propter nostram impletionem legis, Sed sentiendum est, ꝙ iusti seu accepti reputemur propter Christum, non propter legem aut opera nostra, & ꝙ hæc inchoata legis impletio placeat Deo, quia sumus in Christo. Item ꝙ propter fidem in Christum non imputetur nobis hoc, quod deest impletioni legis. Hoc docet Paulus ad Galatas 3. cum ait, Christus redemit nos a maledictione legis, factus ꝓ nobis maledictum, hoc est, lex damnat omnes homines. Sed Christus, qui sine peccato subiit pœnam peccati & victima pro nobis factus est, sustulit illud ius legis, ne accuset, ne damnet hos, qui credunt in ipsum, quia ipse est propiciatio pro eis, propter quam nunc iusti reputantur. In eandem sententiam scribit ad Colossenses, In Christo consummati estis, quasi dicat. Et si adhuc procul abestis a perfectione legis, tamen non damnant vos reliquiæ peccati, quia propter Christum habetis reconciliationem certam & firmam, Si creditis, etiamsi hæret peccatum in carne vestra. Longe enim supra nostram mundiciem, imo longe supra ipsam legem collocari debent, mors & satisfactio Christi nobis donata, vt statuamus nos propter illam satisfactionem habere ꝓpicium Deum, non propter nostram impletionem legis. Impia fiducia est, quæ collocatur in nostram impletionem legis. Illa vero fiducia necessaria est, quæ collocatur in satisfactionem Christi.

Tertio. Sola illa res iustificat coram Deo, quæ reddit pacatas conscientias. Donec enim conscientia fugit iudicium Dei, & irascitur Deo, non sumus iusti, & viuificati.

Porro

Porro sola fides reddit pacatas conscientias, iuxta illud. Iustificati ex fide pacem habemus. Item, Iustus ex fide viuet, id est, fide vincit terrores mortis, fide erigitur & concipit gaudium & vitam. Idq; affert fides, non q̄a per se sit opus dignum, sed tantum quia accipit oblatam ꝓmissionem, nihil respiciens propriam dignitatem.

Sola igitur fides iustificat, & bona opera propter fidem placent. Quid contra hanc rationem aduersarij possunt afferre? Quid possunt contra manifestam veritatem excogitare? Nam minor est certissima, ꝙ opera nostra non possint conscientiam reddere pacatam, quando Deus iudicat & arguit nos, & ostendit nobis immundiciem nostram. Idq; Scriptura sæpe inculcat, In Psalmo, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Hic simpliciter detrahit omnibus & quidem Sanctis ac seruis Dei, gloriam iusticiæ, si non ignoscat Deus, sed iudicet & arguat corda eorum. Nam ꝙ alibi gloriatur de sua iusticia, loquitur de causa sua aduersus persecutores verbi Dei, non loquitur de personali mundicie, & rogat causam & gloriam Dei defendi, Vt Psalmo .7. Iudica me Domine secundum iustitiam meam &c. Et alibi. Iudica Domine causam meam. Rursus Psalmo. 129. docet neminem posse sustinere iudicium Dei, si obseruet peccata nostra. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et Iob. 9. Verebar omnia opera mea. Item, Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissime manus meę, tamen sordibus intinges me. Et Prouerbiorum vigesimo. Quis potest dicere, mundum est cor meum? Et .1. Iohan. 1. Si dixerimus ꝙ peccatum non habemus,

habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et in oratione dominica Sancti petunt remissionem peccatorum. Habent igitur & sancti peccata. In Numeris, Et innocens non erit innocens. Et Zacharias ait. Sileat a facie Domini omnis caro. Et Esaias. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum & cecidit flos, quia Spiritus Domini sufflauit in eo, Id est, caro & iusticia carnis non potest sustinere iudicium Dei. Et Ionas inquit Capite secundo. Frustra obseruant vana, qui misericordiam relinquunt, id est, Omnis fiducia est inanis, preter fiduciam misericordiæ. Misericordia seruat nos, propria merita, proprij conatus, non seruant nos. Hæ sententiæ & similes in scripturis testantur opera nostra immunda esse, & indigere misericordia. Quare non reddunt pacatas conscientias opera, sed misericordia apprehensa per fidem.

Quarto. Christus non desinit mediator esse postquam renouati sumus. Errant qui fingunt eum tantum primam gratiam meritum esse, nos postea nostra legis impletione placere & mereri vitam æternam. Manet Mediator Christus, & semper statuere debemus, quod propter ipsum habeamus placatum Deum, etiamsi nos indigni simus, Sicut Paulus ait, Per hunc habemus accessum ad Deum, per fidem. Nostra enim impletio legis, vt diximus, est immunda, quia natura nostra horribiliter est corrupta. Ideo Psalmus inquit, Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Quare remissione peccatorum opus habemus, etiam cum bona opera habemus. Illa autem remissio semper apprehenditur fide, Ita Christus manet Pontifex & Mediator.

Placet

Placet igitur illa legis impletio non propter ſe, ſed quia fide apprehendimus Chriſtum, & ſentimus nos habere Deum placatum, non propter legem, ſed propter Chriſtum.

Quinto. Si ſentiendum eſſet, ꝙ poſt renouationem oporteat nos acceptos fieri, non fide propter Chriſtum, ſed ꝓpter noſtram impletionem legis, nunq̃ acquieſceret conſcientia, ſed ad deſperationem adigeretur. Lex enim ſemper accuſat, cum legi nunq̃ ſatisfaciamus. Id quod tota Eccleſia confitetur. Paulus enim ait, Non quod volo bonum hoc facio, ſed quod nolo, malum. Item, Mente ſeruio legi Dei, carne autem ſeruio legi peccati. Quis enim ſatis diligit, aut ſatis timet Deum, quis ſatis pacienter ſuſtinet afflictiones a Deo impoſitas, quis non ſæpe dubitat, vtrum Dei conſilio regantur res humanæ, quis non ſæpe dubitat, vtrum a Deo exaudiatur, quis non ſæpe ſtomachatur, ꝙ impij fortuna meliore vtuntur q̃ pij, ꝙ pij ab impijs opprimuntur, quis non iraſcitur iudicio Dei, cum videtur nos abijcere, quis ſatisfacit vocationi ſuæ, quis diligit proximum ſicut ſeipſum, quis non irritatur a concupiſcentia? De his peccatis ait Pſalmus, Pro hoc orabit ad te omnis ſanctus. Hic ſanctos ait petere remiſſionem peccatorum. Plus quam cœci ſunt, qui malos affectus in carne non ſentiunt eſſe peccata, de qbus Paulus dicit, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, Spiritus aduerſus carnem. Caro diffidit Deo, confidit rebus præſentibus, quærit humana auxilia in calamitate, etiam contra voluntatem Dei, fugit afflictiones quas iuxta mandatum Dei tolerare debebat, dubitat de Dei miſericordia. Cum talibus affectibus luctatur Spiritus ſanctus in cordibus, vt eos reprimat ac mortificet, &

inſerat nouos ac ſpirituales motus. Et Auguſtinus ait, Omnia mandata Dei implentur, quandó quicq̃d non fit ignoſcitur. Requirit igitur fidem, etiam in bonis operibus, vt credamus nos Deo placere propter Chriſtum, nec opera ipſa per ſe digna eſſe quæ placeant. Et Hieronymus contra Pelagianos. Tunc ergo iuſti ſumus, quando nos peccatores fatemur. Et iuſticia noſtra non ex proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordia. Oportet igitur adeſſe fidem in illa inchoata legis impletione, quæ ſtatuat nos propter Chriſtum habere Deum placatum. Nam miſericordia non poteſt apprehendi niſi fide. Itaq; prorſus eſt doctrina deſperationis, docere, ꝙ non ſimus accepti fide propter Chriſtum, ſed propter propriam legis impletionem.

Ex his omnibus ſatis apparet, ꝙ ſola fides iuſtificat, id eſt, primum conſequitur remiſſionem peccatorum, & reconciliationem propter Chriſtum, & quod ſola fides regenerat. Nam ſola fide ſpiritus ſanctus concipitur. Deinde ꝙ illa inchoata impletio legis non placeat per ſe coram Deo. Cum autem adhuc alibi, videlicet in promiſſione Chriſti, quærenda ſit iuſtificatio, cumq; ſola fides efficiat pacatam conſcientiam, neceſſe eſt, ꝙ ſola fides iuſtificet. Semper enim ſentire debemus, ꝙ non propter legem, ſed propter Chriſtum ſimus accepti. Non enim iuſtificamur ex lege, ſed ex promiſſione. Et honos Chriſti non debet in legem transferri. Et cum initio iuſti reputemur propter Chriſtum cum in eum credimus, non eſt ſentiendum, ꝙ abiecto illo mediatore, poſtea iuſti ſimus noſtra impletione legis, Etſi neceſſe eſt renatos bene operari, Et virtutes legis, quatenus obediunt legi, ſunt iuſticiæ, &

catenus

eatenus hæc obedientia legis, iuſtificat iuſticia legis, Sed hæc imperfecta iuſticia legis non eſt accepta niſi propter fidem, nec poteſt conſcientias reddere pacatas. Id tantum efficit fides quæ ſtatuit, ꝙ propter Chriſtum Pontificem habeamus Deum propicium. In hac promiſſione quærere debent piæ & perterrefactæ conſcientiæ reconciliationem, & iuſtificationem, hac promiſſione debent ſe erigere ac ſuſtentare, ſicut docent hæc verba, Iuſtus ex fide viuet, Significant enim ꝙ fides iuſtificet, & ita iuſtificet, vt ſimul viuificet, hoc eſt, erigat & conſoletur conſcientias, & vitam æternam & gaudium in animo pariat.

RESPONSIO AD ARGVmenta aduerſariorum.

COgnitis his fundamentis cauſæ, videlicet diſcrimine legis, ac promiſſionum ſeu Euangelij, facile erit diluere ea quæ aduerſarij obijciunt, Citant enim dicta de lege & operibus, Dicta vero de promiſſionibus omittunt. Semel autem reſponderi poteſt ad omnes ſententias de lege, ꝙ lex non poſſit fieri ſine Chriſto. Et ſi qua fiunt ciuilia opera ſine Chriſto, non placent Deo. Quare cum prædicantur opera, neceſſe eſt addere, ꝙ fides requiratur, ꝙ propter fidem prædicentur, ꝙ ſint fructus & teſtimonia fidei. Quid poteſt ſimplicius hac noſtra doctrina dici? Neceſſe eſt enim ad cognoſcenda beneficia Chriſti, diſcernere promiſſiones a lege. Ambiguæ & periculoſæ cauſæ multas & varias ſolutiones gignunt. Verum eſt enim illud veteris poetæ, ὁ δ᾽ ἄδικος λόγος.

νοσῶν ἐν αὐτῷ φαρμάκων δεῖται σοφῶν.

Sed in bonis & firmis causis, vna atq; altera solutio sumpta ex fontibus, corrigit omnia quæ videntur offendere. Id fit & in hac nostra causa. Nam illa regula quam modo recitaui, interpretatur omnia dicta, quæ de lege & operibus citantur.

Fatemur enim, scripturam alibi legem, alibi Euangelium seu gratuitam promissionem remissionis peccatorum propter Christum tradere. Verum aduersarij nostri simpliciter abolent promissionem, cum negant, ꝙ fides iustificet, cum docent, ꝙ propter dilectionem & opera nostra accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem. Si enim pendet ex conditione operum nostrorum remissio peccatorum, prorsus erit incerta. Nunq; enim facimus opera sufficientia. Erit igitur abolita promisso. Proinde nos reuocamus pias mentes, ad considerandas promissiones, & de gratuita remissione peccatorum & reconciliatione quæ fit per fidem in Christum, docemus. Postea addimus & doctrinam legis, non ꝙ lege mereamur remissionem peccatorum, aut ꝙ propter legem iusti reputemur, non ꝓpter Christum, sed quia Deus requirit bona opera. Oportet enim prudenter ὀρθοτομεῖν legem & promissiones. Videndum est quid legi, quid promissionibus scriptura tribuat. Sic enim & laudat & præcipit bona opera, vt non tollat gratuitam promissionem, nec tollat Christum.

Sunt enim facienda bona opera, quia Deus ea requirit, ideoq; sunt effectus regenerationis, sicut Paulus docet Ephes. 2. Ipsius opus sumus, conditi per Christum Iesum ad bona opera, quæ præparauit Deus, vt in eis ambularemus. Itaq; bona opera sequi fidem debent,

debent, tanquam gratiarum actio erga Deum, Item vt in eis fides & exerceatur & crescat & ostendatur alijs, vt nostra confessione alij inuitentur ad pietatem. Ita Paulus ait Abraham accepisse circumcisionem, non quod propter illud opus reputaretur iustus, sed vt haberet signum in corpore scriptum, quo commonefieret, & fidem subinde maiorem conciperet. Item, quo confiteretur fidem coram alijs, & alios ad credendum suo testimonio inuitaret. Sic Abel fide gratiorem hostiam obtulit, Placuit enim hostia non ex opere operato, Sed quia Abel fide statuebat se Deum placatum habere propter misericordiam, Opus vero illud faciebat, vt suam fidem exerceret, & alios exemplo & confessione sua inuitaret ad credendum.

Cum hoc modo bona opera sequi fidem debeant, longe aliter vtuntur operibus homines qui non possunt credere, ac statuere in corde sibi gratis ignosci propter Christum. Hi cum vident opera Sanctorum, humano more iudicant Sanctos operibus illis promeruisse remissionem peccatorum, & propter illa opera iustos reputatos esse coram Deo, Ideo imitantur ea, & sentiunt se per opera similia mereri remissionem peccatorum, conantur placare iram Dei, & confidunt se propter talia opera iustos reputari. Has impias opiniones in operibus damnamus. Primo quia obscurant gloriam Christi, cum homines proponunt Deo hæc opera, tanquam precium & propiciationem. Hic honos debitus vni Christo, tribuitur nostris operibus. Secundo, Neque tamen inueniunt conscientiæ pacem in his operibus, sed alia supra alia, in veris terroribus cumulantes, tandem desperant, quia cum nullum opus

ſatis mundum inueniant, ſemper accuſat lex, & parit iram. 3 Tertio. Tales nunq̃ aſſequuntur noticiam Dei, cum conſcientiæ fugientes iram Dei, non poſſint pacem conſequi, nec ſtatuere vnquam, ꝙ a Deo exaudiantur. At cum acceſſit fides quæ credit, ꝙ gratis reputemur iuſti, hæc audet inuocare Deum, & ſentit ſe exaudiri, & conſequitur veram noticiam Dei.

Semper autem heret in mundo impia opinio de operibus. Gentes habebant ſacrificia ſumpta a Patribus, Horum opera imitabantur, fidem non tenebant, ſed ſentiebant opera illa propiciationem & precium eſſe, propter quod Deus reconciliaretur ipſis. Populus in lege imitabatur hac opinione ſacrificia, ꝙ propter illa opera haberent placatum Deum, ex opere operato, vt dici ſolet. Hic videmus quam vehementer obiurgent populum Prophetæ. Pſalmo quadrageſimo nono. Non in ſacrificijs arguam te. Et Ierem. Non præcepi de holocauſtis. Tales loci damnant non opera, quæ certe Deus præceperat, vt externa exercitia in hac politia, ſed damnant impiam perſuaſionem, ꝙ ſentiebant ſe per illa opera placare iram Dei, & fidem abijciebant, Et quia nulla opera reddunt pacatam conſcientiam, ideo ſubinde noua opera excogitantur præter mandata Dei. Ac maxime mouent homines exempla Sanctorum, horum imitatione ſperant ſe perinde conſecuturos eſſe reconciliationem, vt illi conſecuti ſunt. Populus Iſrael viderat Prophetas in excelſis ſacrificaſſe. Hoc opus mirabili ſtudio cœpit imitari populus, vt per id opus placaret iram Dei. At Prophetæ ſacrificauerant in excelſis, non vt per illa opera mererentur remiſſionem peccatorum, ſed quia in illis

locis

locis docebant, ideo ibi testimonium fidei suæ proponebant. Populus audierat Abraham immolasse filium suum, Quare & ipsi, vt asperrimo ac difficillimo opere, placarent iram Dei, mactauerunt filios. At Abraham non hac opinione immolabat filium, vt id opus esset precium & propiciatio propter quam iustus reputaretur, Sic in Ecclesia instituta est Cœna Domini, vt recordatione promissionum Christi, quarum in hoc signo admonemur, confirmetur in nobis fides, & foris confiteamur fidem nostram & prædicemus beneficia Christi, sicut Paulus ait. Quoties feceritis, mortem Domini annunciabitis &c. Verum aduersarij nostri contendunt Missam esse opus, quod ex opere operato iustificet, & tollat reatum culpæ & pœnæ in his, pro quibus fit.

Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti Patres, elegerunt certum vitæ genus vel propter studium, vel propter alia vtilia exercitia. Interim sentiebant se fide ꝓpter Christum iustos reputari, & habere Deum propicium propter Christum, non propter illa exercitia. Sed multitudo deinceps imitata est, non fidem Patrum, sed exempla sine fide, vt per illa opera mererentur remissionem peccatorum, vt propter illa opera reputarentur iusti coram Deo. Ita errat humanus animus de operibus, quia fidei iusticiam non intelligit. Et hunc errorem reprehendit Euangelium, quod docet homines iustos reputari, non propter legem, sed propter solum Christum, Christus autem sola fide apprehenditur, Quare sola fide propter Christum iusti reputamur.

Quare sancti patres certum vite genus elegerint.

Quare humanus animus de operibus erret.

Evangelium contra erro[rem]

Sed

Sed obijciunt aduersarij locum ex Corinthijs. Si omnem fidem habeam &c. Dilectionem autem non habeam, nihil sum, Et magnifice triumphant. Totam Ecclesiam, aiunt, certificat Paulus, ꝙ non iustificet sola fides. Facile est autem respondere, Postq̃ supra ostendimus, quid de dilectione & operibus sentiamus, Hic locus Pauli requirit dilectionem, hanc & nos requirimus, Diximus enim supra, oportere in nobis existere renouationem & inchoatam legis impletionem. Quare si quis dilectionem abiecerit, etiamsi habet magnam fidem, tamen non retinet eam, Non enim retinet spiritum sanctum. Neq; vero sequitur, ꝙ ideo dilectio iustificet, hoc est, ꝙ propter dilectionem accipiamus remissionem peccatorum, ꝙ dilectio vincat terrores mortis & peccati, ꝙ dilectio debeat opponi iræ ac iudicio Dei, ꝙ dilectio legi satisfaciat, quodq; renati propter legis impletionem accepti Deo simus, non propter Christum gratis, Hæc non dicit Paulus, quæ tamen affingunt aduersarij nostri. Iam si nostra dilectione vincimus iram Dei, si nostra dilectione coram Deo meremur remissionem peccatorum, si nostra impletione legis sumus accepti, tollant aduersarij promissionem Christi, aboleant Euangelium, quod docet nos accessum habere ad Deum per propiciatorem Christum, quod docet nos non propter nostram legis impletionem, sed propter Christum acceptos esse. Aduersarij corrumpunt plæraq; loca, quia suas opiniones ad ea afferunt, nec sumunt ex ipsis scripturis sententiam. Quid enim habet hic locus incommodi, si detraxerimus interpretationem quam aduersarij de suo assuunt, non intelligentes quid sit iustificatio, aut quomodo fiat. Corinthij antea iustificati multa acceperant

excellentia

excellentia dona. Et feruebant initia, vt fit, deinde cœperunt inter eos existere simultates, vt significat Paulus, Cœperunt fastidire bonos doctores. Ideo obiurgat eos Paulus, reuocans ad officia dilectionis. Nec disputat hic de remissione peccatorum, de modo iustificationis, sed de fructibus loquitur. Et dilectionem intelligit erga proximum. Stultum est autem somniare, ꝙ dilectio qua agimus cum hominibus, iustificet coram Deo, cum in iustificatione agendum sit cum Deo, placanda ira eius, & conscientia erga Deum pacificanda. Horum nihil fit per illam dilectionem, Sed tantum ita si apprehendatur misericordia, Idq; fit per fidem. Illud autem verum est, amissa dilectione, amitti Spiritum sanctum, quo amisso & fides excutitur. Ideo ait, Si dilectionem non habeam, nihil sum, non addit affirmatiuam, ꝙ dilectio iustificet.

Sed disputant præferri dilectionem fidei & spei. Paulus enim inquit, Maior horum dilectio. Consentaneum est autem maximam & præcipuam virtutem iustificare. Quanq; hoc loco Paulus proprie loquitur de dilectione proximi, & significat dilectionem maximam esse, quia plurimos fructus habet. Fides & spes tantum agunt cum Deo. At dilectio foris erga homines infinita habet officia, tamen largiamur sane aduersarijs dilectionem Dei & proximi, maximam virtutem esse, quia hoc summum præceptum est, Diligas Dominum Deum tuum &c. Verum, quomodo inde ratiocinabuntur ꝙ dilectio iustificet, q̄a inquiunt, maxima virtus iustificat. Imo sicut lex maxima seu prima, minime iustificat, ita nec maxima virtus legis. Nulla enim lex est quæ magis accuset nos, quæ magis faciat,

vt conscientia nostra irascatur iudicio Dei, quam hæc summa lex: Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde. Quis enim sanctorum præter Christum gloriari ausit se huic legi satisfecisse? Non igitur iustificat virtus legis. Sed illa virtus iustificat, quæ accipit reconciliationem donatam propter Christum. Hæc virtus fides est, nec iustificat propter suam dignitatem, sed tantum quia accipit misericordiam, qua propter Christum iusti reputamur. Sumus enim iusti, hoc est, accepti coram Deo, non propter nostram perfectionem, sed per misericordiam propter Christum, Si tamen hanc apprehendimus & opponimus iræ Dei.

Sed aduersarij ideo tribuunt dilectioni iusticiam, quia legem docent, & cogitant iusticiam esse obedientiam erga legem. Nam humana ratio tantum intuetur in legem, nec intelligit aliam iusticiam nisi legis obedientiam. Et Scholastici, homines ingeniosi, quærentes methodum, proposuerunt sibi legem, perinde atq; Philosophi in Ethicis proponunt sibi præcepta de moribus. Sed Paulus reclamat, & docet aliud quiddam esse iusticiam, scilicet obedientiam erga promissionem reconciliationis donatæ propter Christum, hoc est, accipere misericordiam donatam propter Christum. Sic enim sumus accepti Deo, sic fiunt pacatæ conscientiæ, quando sentimus Deum nobis propter Christum propicium esse, Quare piæ mentes a lege ad promissionem reuocandæ sunt, vt sæpe iam diximus, & paulo post latius exponemus, cum agitabimus argumenta Scholastica de vocabulo Iusticiæ.

Aduersarij in Confutatione & hunc locum contra

tra nos citauerunt ex Coloſſ. Caritas eſt vinculum perfectionis, Hinc ratiocinantur ꝙ dilectio iuſtificet, quia perfectos efficit. Quanq̃ hic multis modis de perfectione reſponderi poſſet, tamen nos ſimpliciter ſententiam Pauli recitabimus. Certum eſt Paulum de dilectione proximi loqui. Neq; vero exiſtimandum eſt ꝙ Paulus aut iuſtificationem, aut perfectionem coram Deo, tribuerit operibus ſecundæ tabulæ potius q̃ primæ. Præterea ſi dilectio eſt perfecta legis impletio, & legi ſatisfacit, nihil igitur erit opus propiciatore Chriſto. Paulus autem ideo docet nos acceptos eſſe propter Chriſtum, non ꝓpter legis impletionem, quia legis impletio non eſt perfecta. Itaq; cum manifeſte alibi detrahat nobis perfectionem, non eſt ſentiendum ꝙ hic loquatur de perſonali ſingulorum perfectione, ſed loquitur de integritate communi Eccleſiæ. Ideo enim ait dilectionem eſſe vinculum ſeu colligationem, vt ſignificet ſe loqui de colligandis & copulandis pluribus membris Eccleſiæ inter ſe. Sicut enim in omnibus familijs, in omnibus rebus publicis, concordia mutuis officijs alenda eſt, nec retineri tranquillitas poteſt, niſi quędam errata inter ſe diſſimulent homines & condonent, Ita iubet Paulus in Eccleſia dilectionem exiſtere, quæ retineat concordiam, quæ toleret, ſicubi opus eſt, aſperiores mores fratrum, quæ diſſimulet quædam leuia errata, ne diſſiliat Eccleſia in varia Schiſmata, & ex Schiſmatis oriantur odia, factiones & hæreſes. Neceſſe eſt enim diſſilire concordiam, quando aut Epiſcopi imponunt populo duriora onera, nec habent rationem imbecillitatis in populo. Et oriuntur diſſidia, quando populus nimis acerbe iudicat de moribus doctorum, aut faſtidit doctores ꝓpter quædam

leuia incommoda, quęruntur enim deinde & aliud doctrinæ genus, & alij doctores, Econtra perfectio, id est, integritas Ecclesiæ conseruatur, quando firmi tolerant infirmos, quando populus boni consulit quædam incommoda in moribus doctorum, quando Episcopi quædam condonant imbecillitati populi. De his præceptis æquitatis pleni sunt libri omnium sapientum, vt in hac vitę consuetudine multa condonemus inter nos, ꝓpter communem tranquillitatem. Et de ea cum hic tum alias sæpe præcepit Paulus. Quare aduersarij imprudenter ratiocinantur ex nomine perfectionis, ꝙ dilectio iustificet, cum Paulus de integritate & tranquillitate communi loquatur, Et sic interpretatur hunc locum Ambrosius, Sicut ædificium dicitur perfectum seu integrum, cum omnes partes apte inter se coagmentatæ sunt. Turpe est autem aduersarijs tantopere prædicare dilectionem, cum nusq̃ pręstent eam. Quid nunc agunt? dissipant Ecclesias, scribunt leges sanguine, & has proponunt Cæsari clementissimo Principi, promulgandas, Trucidant sacerdotes, & alios bonos viros, siquis leuiter significauit se aliquem manifestum abusum non omnino probare. Hæc non conueniunt ad ista preconia dilectionis, quæ si sequerentur aduersarij, Ecclesiæ tranquillæ essent, & res publica pacata. Nam hi tumultus consilescerent, si aduersarij non nimis acerbe exigerent quasdam traditiones inutiles ad pietatem, quarum plerasq; ne ipsi quidem obseruant, ꝗ vehementissime defendunt eas. Sed sibi facile ignoscunt, alijs non item, vt ille apud Poetam. Egomet mi ignosco Meuius inquit. Id autem alienissimum est ab his encomijs dilectionis, quæ hic ex Paulo recitant, nec magis intelligunt, ꝗ parietes intelligunt vocem quam reddunt.

Ex

 4

Ex Petro citant & hanc sententiam. Vniuersa delicta operit caritas. Constat & Petrum loqui de dilectione erga proximum, quia hunc locum accommodat ad præceptum, quo iubet vt diligant se mutuo, Neque vero vlli Apostolo in mentem venire potuit, quod dilectio nostra vincat peccatum & mortem, quod dilectio sit propiciatio, propter quam Deus reconcilietur omisso mediatore Christo, quod dilectio sit iusticia, sine mediatore Christo. Hæc enim dilectio, si qua esset, esset iusticia legis, non Euangelij, quod promittit nobis reconciliationem & iusticiam, si credamus, quod propter Christum propiciatorem, pater placatus sit, quod donentur nobis merita Christi. Ideo Petrus paulo ante iubet, vt accedamus ad Christum, vt ædificemur super Christum, Et addit, Qui crediderit in eum, non confundetur. Dilectio nostra non liberat nos a confusione, cum Deus iudicat & arguit nos, sed fides in Christum liberat in his pauoribus, quia scimus propter Christum nobis ignosci. Cęterum hæc sententia de dilectione, sumpta est ex prouerbijs, vbi antithesis clare ostendit, quomodo intelligi debeat. Odium suscitat rixas, & vniuersa delicta tegit dilectio.

Obiectio ex Petro

Responsio. 1

Idem prorsus docet, quod illa Pauli sententia ex Collossensibus sumpta, vt si quæ dissensiones inciderint, mitigentur & componantur æquitate, & commoditate nostra. Dissensiones inquit crescunt odijs, vt sæpe videmus ex leuissimis offensionibus maximas exoriri tragedias. Inciderant quædam inter C. Cæsarem & Pompeium leues offensiones, in quibus si alter alteri paululum cessisset, non extitisset bellum ciuile, Sed dum vterque morem gerit odio suo, ex re nihili, 2

maximi motus orti sunt. Et multi in Ecclesia hæreses ortæ sunt, tantum ex mutuis odijs doctorum. Itaq; non de proprijs delictis, sed de alienis loquitur, cum ait, Dilectio tegit delicta, videlicet aliena & quidem inter homines, id est, etiamsi quę offensiones incidunt, tamen dilectio dissimulat, ignoscit, cedit, nõ agit omnia summo iure. Petrus igitur non hoc vult, ꝙ dilectio coram Deo mereatur remissionem peccatorum, ꝙ sit propiciatio, excluso mediatore Christo, quod propter dilectionem simus accepti, non propter mediatorem Christum, Sed quod erga homines non sit morosa, non aspera, non intractabilis, ꝙ quædam errata amicorum dissimulet, ꝙ mores aliorum etiam asperiores boni consulat, sicut vulgaris quædam sententia præcipit, Mores amici noueris non oderis, Neq; temere de hoc officio dilectionis toties præcipiunt Apostoli, quod Philosophi vocant ἐπιείκειαν, Necessaria est enim hæc virtus ad publicam concordiam retinendam, quæ non potest durare, nisi multa dissimulent, multa condonent inter se pastores & Ecclesiæ.

Ex Iacobo citant. Videtis igitur ꝙ ex operibus iustificatur homo, & non ex fide sola. Neq; alius locus vllus magis putatur officere nostræ sententiæ, sed est facilis & plana responsio, Si non affuant aduersarij suas opiniones de meritis operum, Iacobi verba nihil habent incommodi, Sed vbicunq; fit mentio operum, aduersarij affingunt suas impias opiniones, quod per bona opera mereamur remissionem peccatorum, quod bona opera sint propiciatio ac precium propter quod Deus nobis reconcilietur, ꝙ bona opera vincant terrores peccati & mortis, ꝙ opera coram Deo

propter

propter ſuam bonitatem ſint accepta, nec egeant miſe-
ricordia & propiciatore Chriſto, Horum nihil venit in mentem Iacobo, quæ tamen omnia nunc defendunt aduerſarij, prætextu ſententiæ Iacobi.

1

Primum igitur hoc expendendum eſt, ꝙ hic locus magis contra aduerſarios facit, quam contra nos. Aduerſarij enim docent hominem iuſtificari dilectione & operibus. De fide, qua apprehendimus propiciatorem Chriſtum nihil dicunt, Imo hanc fidem improbant, neq; improbant tantum ſententijs aut ſcriptis, ſed etiam ferro & ſupplicijs conantur in Eccleſia delere. Quanto melius docet Iacobus, qui fidem non omittit, non ſubijcit pro fide dilectionem, ſed retinet fidem, ne propiciator Chriſtus excludatur in iuſtificatione, Sicut & Paulus cum ſummam tradit vitæ Chriſtianæ, complectitur fidem & dilectionem. 1. Timoth. 1. Finis mandati caritas eſt de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta.

Responsio et quo illa verba sunt intelligenda.

1. Timot. 1.

2

Secundo, res ipſa loquitur, hic de operibus dici quæ fidem ſequuntur, & oſtendunt fidem non eſſe mortuam, ſed viuam & efficacem in corde. Non igitur ſenſit Iacobus, nos per bona opera mereri remiſſionem peccatorum & gratiam, Loquitur enim de operibus iuſtificatorum, qui iam ſunt reconciliati, accepti & conſecuti remiſſionem peccatorum, Quare errant aduerſarij cum hinc ratiocinantur, ꝙ Iacobus doceat nos per bona opera mereri remiſſionem peccatorum & gratiam, ꝙ per opera noſtra habeamus acceſſum ad Deum, ſine propiciatore Chriſto.

Tertio

3 Tertio, Iacobus paulo ante dixit de regeneratione, ꝙ fiat per Euangelium. Sic enim ait, Volens genuit nos verbo veritatis, vt nos essemus primiciæ creaturarum eius. Cum dicit nos Euangelio renatos esse, docet quod fide renati ac iustificati simus, Nam promissio de Christo tantum fide apprehenditur, cum opponimus eam terroribus peccati & mortis. Non igitur sentit Iacobus nos per opera nostra renasci.

Ex his liquet, non aduersari nobis Iacobum, qui cum ociosas & securas mentes, quæ somniabant se habere fidem, cum non haberent, vituperaret, distinxit inter mortuam fidem, ac viuam fidem. Mortuam ait esse, quæ non parit bona opera. Viuam ait esse, quæ parit bona opera. Porro nos sæpe iam ostendimus, quid appellemus fidem, Non enim loquimur de ociosa noticia, qualis est etiam in Diabolis, sed de fide quæ resistit terroribus conscientiæ, quæ erigit & consolatur perterrefacta corda. Talis fides neq; facilis res est, vt somniant aduersarij, neq; humana potentia, sed diuina potentia, qua viuificamur, qua Diabolū & mortem vincimus, Sicut Paulus ad Colossenses ait, ꝙ fides sit efficax per potentiam Dei, & vincat mortem. In quo & resuscitati estis per fidem efficaciæ Dei. Hæc fides cum sit noua vita, necessario parit nouos motus & opera. Ideo Iacobus recte negat nos tali fide iustificari, quæ est sine operibus. Quod autem dicit nos iustificari fide & operibus, certe non dicit nos per opera renasci, Neq; hoc dicit, ꝙ partim Christus sit propiciator, partim opera nostra sint propiciatio. Nec describit hic modum iustificationis, sed describit quales sint iusti, postq̄ iam sunt iustificati & renati. Et

iustificari significat hic non ex impio iustum effici, sed vsu forensi iustum pronunciari, Sicut hic, Factores legis iustificabuntur. Sicut igitur hæc verba nihil habent incommodi, Factores legis iustificabuntr, Ita de Iacobi verbis sentimus, Iustificatur homo non solum ex fide, sed etiam ex operibus, quia certe iusti pronunciantur homines, habentes fidem & bona opera, Nam bona opera, in sanctis, vt diximus, sunt iusticiæ legis, quæ sunt acceptæ propter fidem, nec sunt acceptæ, q̄a satisfaciant legi. Iustificantur igitur homines ex fide & operibus, non propter opera, sed propter fidem, quam tamen bona opera sequi necesse est. Iacobus enim loquitur de his operibus, quæ fidem sequuntur, sicut testatur, cum ait, Fides adiuuat opera eius. Sic accipiendum est, Factores legis iustificabuntur, hoc est, qui credunt & habent bonos fructus, iusti pronunciantur. Nam lex ita fit, si credimus, & placet propter fidem, non quod opera legi satisfaciant. Ita videmus in his sententijs nihil esse vicij, sed aduersarij deprauant eas, qui de suo affingunt impias opiniones. Neq; enim dicunt opera mereri remissionem peccatorum, homines propter opera acceptos esse, seu iustos reputari, non propter Christum, opera pacare corda & vincere iram Dei, opera non indigere misericordia. Horum nihil dicit Iacobus, quæ tamen aduersarij verbis Iacobi affingunt.

Citantur contra nos & aliæ sententiæ de operibus. Danielis quarto. Peccata tua elemosynis redime. Et Esaie 58. Frange esurienti panem tuum, tunc inuocabis, & Dominus exaudiet. Luce. 6. Remittite & remittetur vobis. Matth. 6. Beati misericordes, quia misericordiam consequentur.

X Ad has

Ad has sententias & similes de operibus, primum hoc respondemus quod supra dictum est, legem non vere fieri sine fide, nec placere nisi propter fidem in Christum, iuxta illud, Sine me nihil potestis facere, Item, Sine fide impossibile est placere Deo. Item, Per Christum habemus accessum per fidem. Itaq; quoties requiruntur & probantur opera, addendum est Euangelium de Christo.

Secundo, Hæ sententiæ quas paulo ante commemoraui, fere sunt contiones pœnitentiæ, Constant enim ex duabus partibus, habent initio prędicationem legis, quæ arguit peccata, & iubet bene operari, Deinde est addita promissio. Certissimum est autem in prędicatione pœnitentiæ, non sufficere prædicationem legis, quæ tantum terret & condemnat conscientias, Sed necesse est accedere Euangelium, q̄ peccata gratis remittantur propter Christum, & q̄ fide consequamur remissionem peccatorum, Hæc sunt adeo certa & perspicua, vt si dissentiant aduersarij, & excludant Christum & fidem a prædicatione pœnitentiæ, merito tanq̄ plasphemi in Christum reijciendi sint.

Quare contio Danielis non tantum ad elemosynas detorqueri debet, sed fides etiam in ea requirenda est. Dissimilis est contio Danielis orationi Aristotelis, qui ad suum Regem scribens, etiam hortatur eum ad beneficentiam, & iubet eum potentiam suam conferre ad publicam vtilitatem, & salutem omnium gentiũ, non ad subp̄biam, Sic enim ad Alexandrum scribit διὸ πείθω τὴν ἀρχὴν μὴ εἰς ὕβριν, ἀλλ' εἰς εὐεργεσίαν καταθέσθαι. Honestissima oratio est, neq; de officio publico

magni

magni Principis aliud dici quidquam melius potest. Sed Daniel non tantum de officio seu vocatione Regem suum docet, sed de pœnitentia, de pietate erga Deum, de remissione peccatorum, deq; illis magnis rebus extra philosophiam positis, Non igitur tantum hic elemosynę requirendæ sunt, sed etiam fides, Idq; textus ostendit Regem conuersum esse, non solum ad elemosynas largiendas, sed multo magis ad fidem. Extat enim egregia confessio Regis de Deo Israel, Non est alius Deus, qui ita possit saluare.

Itaq; duæ partes sunt in contione Danielis, Altera pars est prædicatio pœnitentiæ, quæ arguit peccata, & præcipit de noua vita. Redime peccata tua iusticia, & iniquitates tuas beneficijs erga pauperes. Sic enim in sua lingua loquitur Daniel, vbi satis apparet eum non solum de elemosynis præcipere, sed de tota iusticia, hoc est, de noticia Dei & fide, Ait enim, peccata redime per iusticiam, Iusticia autem erga Deum est fides, qua credimus Deum nobis ignoscere. Deinde præcipit Daniel de beneficijs erga pauperes, hoc est, ne superbe, nec crudeliter imperet, sed consulat vtilitatibus subditorum. Altera pars concionis promittit remissionem peccatorum, Ecce erit sanatio delictorum tuorum. Hieronymus hic præter rem adiecit dubitatiuam particulam, Et multo imprudentius disputat in Commentarijs, incertam esse remissionem peccatorum, Sed nos meminerimus Euangelium certo promittere remissionem peccatorum. Isq; abolere Euangelium censendus est, qui sentit remissionem peccatorum incertam esse, Dimittamus igitur hoc in loco Hieronymũ. Cum autem clare ponatur ꝓmissio, certe

requiritur fides, quia promissio non potest accipi, nisi fide. Quanq; & ibi indicauit remissionem contingere posse, cum ait, redime peccata. Atq; hæc promissio remissionis peccatorum vere Prophetica & Euangelica vox est, quam certe Daniel volebat fide accipi, Norat enim Daniel promissam esse remissionem peccatorum propter futurum semen, videlicet Christum, non solum Israelitis, sed etiam omnibus gentibus, Alioqui non potuisset Regi polliceri remissionem peccatorꝝ. Non est enim hominis, præsertim in terroribus peccati, statuere de voluntate Dei sine certo verbo Dei, ꝙ irasci desinat. Itaq; cum promissio ponatur, satis apparet requiri fidem, quia promissio non potest accipi nisi fide. Si hæc fides ex conditione operum penderet, incerta esset remissio. Ideo talis fides requiritur, quæ confidit misericordia & verbo Dei, non operibus nostris, Quod autem dicit, redime peccata per iusticiam & per elemosynas, idem est ac si diceret, redime peccata per pœnitentiam, quia reatus tollitur per pœnitentiam. Neq; hinc ratiocinandum est, ꝙ ignoscat Deus propter opera sequentia, sed ignoscit propter promissionem, his qui promissionem apprehendunt.

Ostendimus clare in contione Danielis fidem requiri, quare huic loco iniuriam faciunt, qui inde ratiocinantur, ꝙ remissio peccatorum contingat propter opera nostra, non fide propter Christum. Philosophicum est in contione Danielis, nihil requirere, nisi adhortationem de imperio recte gerendo. Pharisaicum est affingere, ꝙ propter opus illud contingat remissio peccatorum. Sed ita fit, opera naturaliter incurrunt hominibus in oculos, q̃a fidem nec intelligit, neq; considerat

siderat humana ratio, Ideo somniat opera illa mereri remissionem peccatorum, Hæc opinio naturaliter hęret in animis hominum, neq; excuti potest, nisi cum diuinitus docemur, Sed reuocare nos debemus ab hac carnali opinione ad Euangelium & promissionem misericordiæ, in qua gratis exhibetur remissio peccatorum propter Christum, Ita in omnibus locis de pœnitentia fides requirenda est, Summa enim contumelia est in Christum, remissionem peccatorum sine Christo quærere.

Quidam interpretantur Danielem de remissione pœnæ, cum ait, Redime peccata elemosynis, Ita nihil contra nos faceret Daniel, Etsi dubium non est, quin loquatur de remissione culpæ, Frustra enim quæritur remissio pœnæ, nisi prius cor apprehenderit fide remissionem culpæ, Quod si illi concedent remissionem culpæ gratis contingere per fidem, nos postea facile largiemur pœnas quibus castigamur, mitigari bonis operibus, & tota pœnitentia, iuxta illud, Si nos iudicaremus, non iudicaremur a Domino, Et Ierem. 15. Si conuersus fueris, conuertam te, Et Zachariæ .1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, Et Psalmo 49. Inuoca me in die tribulationis.

Sic iudicandum est de hoc loco, Remittite & remittetur vobis, Est enim pene similis concio de pœnitentia, Prior particula requirit bona opera, Posterior addit promissionem, Neq; est ratiocinandum q̃ nostra condonatio ex opere operato mereatur nobis remitti peccata, Non enim dicit hoc Christus, Sed sicut alijs Sacramentis annectit Christus promissionem remissionis peccatorum, ita annectit & bonis operibus.

Et sicut in cœna Domini non consequimur remissionem peccatorum sine fide ex opere operato, Ita neq; in hoc opere, Imo nostra condonatio non est bonum opus, nisi cum fit a reconciliatis, Ideo nostra condonatio, quæ quidem placet Deo, sequitur condonationem diuinam. Solet autem Christus hoc modo coniungere legem & Euangelium, vt vtrumq; tradat, doctrinam fidei & bonorum operum, vt moneat hypocrisin & simulationem pœnitentiæ esse, nisi sequantur boni fructus. Item, vt multa habeamus externa signa Euangelij & remissionis peccatorum, quæ nos commonefaciant & consolentur, & vt multipliciter exercere fidem possimus. Sic igitur necesse est tales locos accipi, ne aboleamus Euangelium de Christo, ne nostra opera opponamus Deo tanquam propiciationem & precium, abiecto Christo, Item, ne fiat incerta remissio peccatorum, si doceatur pendere ex conditione nostrorum operum.

Christus coniungit legem et Euangelium

16 obiectum ex Tobia

Citatur & ex Tobia. Elemosyna ab omni peccato & a morte liberat. Non dicemus Hyperbolen esse, etsi sic accipi debet, ne detrahat de laudibus Christi, cuius propria sunt officia, liberare a peccato & a morte, Sed recurrendum est ad regulam, ꝙ lex sine Christo non prodest, Placent igitur elemosynæ Deo, quæ sequuntur reconciliationem, non quæ præcedunt. Itaq; liberant a peccato & a morte, non ex opere operato, sed sicut paulo ante de pœnitentia diximus, ꝙ fidem cum fructibus complecti debeamus, ita de elemosynis iudicandum est, ꝙ placeat Deo fides cum fructibus, Tobias enim concionatur non tantum de elemosynis, sed etiam de fide. Omni tempore benedic Deum, &

um, & pete ab eo vt dirigat vias tuas. Hoc autem proprie est illius fidei de qua loquimur, quę sentit Deum esse propicium propter ipsius misericordiam, & petit vt seruet & gubernet nos. Ad hęc concedimus elemosynas mereri multa beneficia Dei, & liberare non a pręsenti peccato, Non enim vincunt iram & iudicium Dei, nec reddunt pacatas conscientias, sed liberare a futuro peccato, hoc est, mereri vt defendamur in periculis peccatorum & mortis. Hæc est simplex sententia, reliquis scripturis consentiens, Sic enim accipienda sunt preconia operum & legis, ne detrahant de gloria Christi & Euangelij.

Iactatur & dictum Christi apud Lucam, Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Plane surdi sunt aduersarij, Toties iam dictum est, legem sine Christo non prodesse, propter quem placent bona opera, Sed illi vbiq; excluso Christo, docent mereri iustificationem per opera legis. Hic locus integer prolatus, ostendet & fidem requiri, Christus enim obiurgat Phariseos sentientes se coram Deo mundari, hoc est, iustificari crebris ablutionibus, sicut Papa, nescio quis, de aqua sale conspersa inquit, q̄ populum sanctificet ac mundet, Et glosa ait, q̄ mundet a venialibus. Tales erant & Phariseorum opiniones, quas reprehendit Christus, & opponit huic fictæ purgationi duplicem mundiciem, alteram internam, alteram externam, Iubet vt intus mundentur. Et addit de mundicie externa, Date elemosynam de eo quod superest, & sic omnia erunt vobis munda. Aduersarij non recte accommodant particulam vniuersalem. Christus enim addit hanc conclusionem vtriq; membro, Tunc omnia erunt munda, videlicet, si intus eritis mundi & foris

elemosynam

7. obiectio ex Luca 6. cap. Re.

elemosynam dederitis, Significat enim ꝙ externa mundicies collocanda sit in operibus a Deo praeceptis, non in traditionibus humanis, vt tunc erant illae ablutiones, & nunc est quotidiana aspersio aquae, vestitus Monachorum, discrimina ciborum, & similes pompae, Sed aduersarij corrumpunt sententiam sophistice, translata particula vniuersali ad vnam partem, Omnia erunt munda, datis elemosynis, Vt, si quis ratiocinetur, Andreas adest, Igitur omnes Apostoli adsunt. Quare in antecedente vtrumq; membrum coniungi debet, credite, & date elemosynas, Ita omnia erunt munda, Scriptura enim alibi dicit, fide purificari corda, Quod si corda sint mundata, & deinde foris accedant elemosynae, hoc est, opera caritatis omnis generis, ita toti erunt mundi, hoc est, non solum intus, sed foris etiam, Ac tota illa contio Christi coniungi debet, cuius multae sunt partes, quarum aliae de fide, aliae de operibus praecipiunt. Nec est candidi lectoris excerpere praecepta operum, omissis locis de fide, Sunt & nonnulli, qui Ironiam esse interpretantur, Date elemosynas, & omnia sunt munda, Videtur enim Christus vanam persuasionem Pharisaeorum salse taxare, qui cum haberent animos pessimis cupiditatibus obnoxios, interim datis elemosynis, confidebant se meros semideos esse. Haec interpretatio non est absurda, neq; quidquam habet, quod pugnet cum alijs scripturis.

Adderemus & alios locos, nisi existimaremus ex his quos recensuimus atq; enarrauimus, similes iudicari facile posse. Sed adijciemus hoc Scholasticum argumentum, Iusticiam necesse est in voluntate esse, Ergo cum fides sit in intellectu, non iustificat, Hoc argumentum

mentum ideo recitamus, vt tota res magis fiat perſpicua, quomodo fides iuſtificet, & quid Paulus appellet iuſtificationem. Primum autem propter moroſos q̊ſdam τεχνολογικῶς reſpondebimus, Conſtat ex Ethicis, iuſticiam, obedientiam appellari erga ſuperiorem, quam is approbat, Fides autem eſt obedientia erga Euangelium, Quare fides recte dicitur iuſticia. Nam obedientia erga Euangelium imputatur pro iuſticia, adeo vt obedientia erga legem tantum propterea placeat, quia credimus nobis Deum gratis propicium eſſe ꝓpter Chriſtum. Neqꝫ enim legi ſatisfacimus. Quanꝗ autem hæc fides eſt in voluntate, eſt enim velle & accipere promiſſionem, tamen hæc obedientia erga Euangelium, non propter noſtram mundiciem imputatur pro iuſticia, ſed quia accipit oblatam miſericordiam, & ſentit nos propter Chriſtum iuſtos reputari per miſericordiam, non propter noſtram impletionem legis, non propter noſtram mundiciem. Ita reuocanda mens eſt a conſpectu legis, ad Euangelium & Chriſtum, & ſtatuendnm ꝙ reputemur iuſti, cum ſentimus nos propter Chriſtum acceptos eſſe, non propter dilectionem aut impletionem legis.

Differt autem fides a ſpe, quia fides accipit in præſentia remiſſionem peccatorum & reconciliationem ſeu acceptationem noſtri, propter Chriſtum. Spes autem verſatur circa futura bona & liberationem futuram.

Secundo. Iuſtificatio hic ſignificat reputari iuſtum, Non autem reputat Deus hominem iuſtum, ſicut in foro aut in Philoſophia reputatur homo iuſtus, propter proprij operis iuſticiam, quæ recte ponitur in

voluntate, Sed reputat hominem iustum per miseri-cordiam propter Christum, si quis tamen hunc fide apprehendat. Quare fides appellari iusticia potest, quia est illud quod imputatur ad iusticiam, vt cum Paulo loquamur, quacunque tandem in parte hominis ponatur, Id enim nihil impedit imputationem diuinam, Etsi nos quidem hanc fidem in voluntate ponimus, Est enim velle & accipere promissionem Christi, Et hoc Scholastico argumento agitato, quia rem ad methodum reuocat, videtur tota causa melius perspici posse.

Ex his omnibus etiam intelligi potest, quid iudicandum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersarij, homines iustos esse coram Deo, propter dilectionem ac legis impletionem. Hic nulla iusticiæ fidei mentio fit, & pro mediatore Christo ponitur, quod accepti simus propter nostram impletionem legis. Hæc nullo modo ferenda sunt, sed vt supra diximus, etsi necessario sequitur renouationem dilectio, tamen gloria Christi non debet transferri in nostram impletionem legis, sed sentiendum est, quod etiam post renouationem iusti reputemur propter Christum, quod Christus maneat mediator & propiciator, quod propter Christum habeamus accessum ad Deum, quod non satisfaciamus legi, sed habeamus opus misericordia, quod semper per misericordiam iusti reputemur.

Idque confitetur vniuersa Ecclesia, quod iusti & salui fiamus per misericordiam. Sicut supra citauimus ex Hieronymo, Iusticia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei misericordia consistit, Hæc autem misericordia fide accipitur.

Ac

Ac videte quid consequatur ex aduersariorum opinione. Si sentiendum est ꝙ Christus tantum primam gratiam, vt vocant, meruerit, postea nos simus accepti nostra impletione legis, & mereamur vitam æternam, quando erunt conscientiæ pacatæ? quando statuent, ꝙ habeant Deum propicium? Lex enim semper accusat nos, vt Paulus ait, Lex iram operatur, Ita fiet, vt si senserint conscientiæ iudicium legis, ruant in desperationem. Paulus ait, Omne quod non est ex fide peccatum est, Isti autem nihil vnq̃ ex fide agent, si tunc demum sentient sibi Deum propicium esse, cum legem impleuerint, Semper enim dubitabunt, vtrum legi satis factum sit, imo intelligent non esse satisfactum, Ideo nunquam statuent se habere Deum propicium, se exaudiri, nunquam igitur diligent, nunq̃ vere colent Deum. Talia pectora quid aliud sunt, nisi ipse infernus, cum sint plena desperationis, & odij Dei, & in hoc odio tamen inuocant & colunt Deum, sicut Saul colebat. Hic prouocamus ad omnes pias mentes, & peritas rerum spiritualium, hæ testari poterunt, hæc mala consequi ex illa impia persuasione aduersariorum, quæ sentit ꝙ iusti reputemur coram Deo, propria impletione legis, & iubet confidere non promissione misericordiæ propter Christum donatæ, sed nostra impletione legis.

Necesse est igitur statuere, ꝙ certo post renouationem iusti, hoc est accepti Deo simus, ꝙ pacem habeamus coram Deo, per misericordiam propter Christum, & ꝙ illa inchoatio legis in nobis non sit digna vita æterna, Sed ꝙ sicut remissio peccatorum & iustificatio imputatur per misericordiam propter Christum,

non propter legem, Ita & vita æterna cum iustificati-
one, non propter legem & nostrorum operum perfe-
ctionem, sed per misericordiam propter Christum of-
feratur, Sicut ait Christus, Hæc est autem voluntas Pa-
tris mei, qui misit me, vt omnis qui videt filium, & cre-
dit in eum, habeat vitam æternam. Et alibi, Qui credit
in filium, habet vitam æternam. Ac quæramus aduersa-
rios, quid consilij dent morituris, vtrum iubeant eos
sentire ꝙ reputentur iusti, & expectare vitam æternam
propter propria opera, an vero per misericordiam
propter Christum. Certe nec Paulus, nec Laurentius
dicent se propter propriam mundiciem iustos repu-
tandos esse, aut sibi deberi vitam ęternam propter pro-
pria opera, aut legis impletionem, sed sentient se repu-
tari iustos, & accipere vitam ęternam ꝑpter Christum
per misericordiam. Nec possunt muniri piæ mentes
contra desperationem, nisi sentiant, ꝙ per misericordi-
am propter Christum, certo habeant & iusticiam & vi-
tam æternam, non propter legem. Hæc sentencia con-
solatur, erigit & saluat pias mentes. Quare aduersarij
cum meritum condigni prædicant, abolent doctrinam
de fide & mediatore Christo, & adigunt conscientias
ad desperationem.

Sed dicat aliquis. Si per misericordiam saluandi
sumus, quid interest inter hos quibus contingit salus, &
quibus non contingit? Num pariter sperabunt mise-
ricordiam boni & mali? Hoc argumento videntur
moti Scholastici ad quærendum meritum condigni.
Necesse est enim discrimen esse inter saluandos & dam
1 nandos. Primum autem illud dicimus, cum iustifica-
tione offerri vitam æternam, seu iustificatos esse filios

Dei

Dei & coheredes Christi, iuxta illud. Quos iustificauit, eosdem & glorificauit, Igitur nullis contingit salus nisi iustificatis, Sicut autem iustificatio incerta esset, si penderet ex conditione operum nostrorum aut legis, ac non gratis acciperetur propter Christum per misericordiam. Ita si spes niteretur operibus nostris, tunc vero esset incerta, quia lex semper accusat conscientias, Nec possunt conscientiæ reddi pacatæ, nisi fide apprehendant misericordiam, Neq; vero potest existere spes vitæ æternæ, nisi pacata conscientia, Nam conscientia dubitans, fugit iudicium Dei ac desperat. Necesse est autem spem vitæ æternæ certam esse, Ideoq; vt sit certa, sentiendum est q donetur vita ęterna per misericordiam propter Christum, non propter nostram impletionem legis. In foro ac iudicijs hominum, ius seu debitum certum est, Misericordia incerta est. Hic coram Deo alia res est, Nam misericordia habet clarum mandatum Dei, Nam Euangelium est hoc ipsum mandatum, quod iubet credere, q Deus velit ignoscere & saluare propter Christum, iuxta illud, Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum, Qui credit in eum, non iudicatur. Quoties igitur de misericordia dicitur, intelligendum est fidem requiri, Et hæc fides discrimen facit inter saluandos & damnandos, inter dignos & indignos. Est enim vita æterna promissa iustificatis, Fides autem iustificat, quandocunq; & quocunq; tempore apprehendunt eam homines. Et per omnem vitam certare debemus, vt hanc fidē consequamur & confirmemus, Existit enim, vt supra diximus, hæc fides in pœnitentia, non in his q secundum carnem ambulant. Ac debet inter pericula & tentationes per omnem vi-

Misericordiæ doctrina habet certum et clarum mandatum.

tam crescere, Et qui hanc fidem consecuti sunt, hi renati sunt, vt bene operentur, vt legem faciant, Sicut igitur pœnitentiam per omnem vitam requirimus, ita & bona opera requirimus, etsi nostra opera non sunt talia, vt pro eis debeatur vita æterna, Sicut & Christus in hac sententia dixit, Cum feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. Et Bernardus recte dicit, Necesse est primo credere, ꝙ remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei, Deinde, ꝙ nihil prorsus habere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse, Postremo, ꝙ æternam vitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur & illa. Et paulo post, Nemo itaqꝫ se seducat, quia si bene cogitare voluerit, inueniet procul dubio, ꝙ nec cum decem millibus possit occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se &c. Nos igitur, vt conscientiæ certam consolationem & spem teneant, reuocamus homines ad promissionem Christi, & docemus ꝙ necesse sit credere, ꝙ Deus propter Christum, non propter legem remittat peccata, iustificet, & donet vitam æternam, iuxta illud, Qui habet filium, habet vitam.

Sed operæ precium est audire, quomodo eludant aduersarij dictum Christi, Cum feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. In confutatione sic corrumpunt, primum faciunt Antistrephon, Multo magis, inquiunt, dici potest, Si credideritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. Deinde addunt, opera inutilia esse Deo, nobis vero non esse inutilia. Videte quam delectet aduersarios puerile studium Sophistices, Et quanqꝫ hæ ineptiæ indignæ sint quæ refutentur, tamen paucis respondebimus.

Antistre-

Antistrephon est viciosum, quia decipiuntur aduersarij in vocabulo fidei, quod si significaret noticiam historiæ, aut si diceremus, ꝙ fides propter suam dignitatem saluaret, valeret similitudo, multo magis nos seruos inutiles esse, si crediderimus, Sed nos loquimur de fiducia promissionis & misericordiæ Dei, Et hæc fiducia fatetur nos esse seruos inutiles, Imo hæc est vera vox fidei, ꝙ opera nostra sint indigna, ꝙ simus serui inutiles. Et ob hanc vnam causam, de fide loquimur, & quærimus misericordiam, quia agnoscimus nos esse seruos inutiles, Fides enim ideo saluat, quia apprehendit misericordiam, seu promissionem gratiæ, etiam si opera nostra sunt indigna. Et in hanc sententiam, nihil ledit nos Antistrephon, Cum credideritis omnia, dicite, serui inutiles sumus, Recte dicitur, si tantum intelligatur operibus detrahi dignitas.

Sed si sic intelligatur, ꝙ etiam fides sit inutilis, non valet similitudo, Cum feceritis omnia, nolite confidere operibus, Ita cum credideritis, nolite confidere promissioni Dei, Hæc non coherent, sunt enim dissimilima. Dissimiles causæ, dissimilia obiecta fiduciæ sunt in priore propositione, & in posteriore. Fiducia in priore est fiducia nostrorum operum, Fiducia in posteriore est fiducia ꝓmissionis diuinæ. Christus autem damnat fiduciam nostrorum operum, non damnat fiduciam ꝓmissionis suæ, Non vult nos de gratia & misericordia Dei desperare, Arguit opera nostra tanꝗ indigna, non arguit promissionem quæ gratis offert misericordiam. Et preclare hic inquit Ambrosius, Agnoscenda est gratia, sed non ignoranda natura, Promissioni gratiæ confidendum est, non naturæ nostræ. Ambrosius.

Sed

Sed aduersarij suo more faciunt, scelestе detorquent sententias pro fide traditas, contra fidei doctrinam. Nam hæc cauillatio totum Euangelium abrogat, Cum crediderítis omnia, dicite fidem inutilem esse. Nonne Euangelium pollicetur remissionem peccatorum & salutem, etiam his, qui nulla prorsus habent bona opera? Si tamen conuertantur & non desperent, sed fide in Christum consequantur remissionem peccatorum? Num iubent aduersarij desperare hos, quorum conscientiæ nulla inueniunt bona opera, quæ opponere iudicio Dei possint. Num his dicent, fidem inutilem esse? Male pereant isti Sophistæ cum talibus calumnijs, quæ totum Euangelium euertunt, abrogant gratuitam remissionem peccatorum, eripiunt pijs conscientijs firma solatia.

Illa vero cauillatio plane puerilis est, cum interpretantur seruos inutiles, quia opera Deo sint inutilia, nobis vero sint vtilia. At Christus de ea vtilitate loquitur, quæ constituit nobis Deum debitorem gratiæ. Quanquam alienum est hoc loco disputare, de vtili aut inutili, Nam serui inutiles significant insufficientes, quia nemo tantum timet, tantum diligit Deum, tantum credit Deo, quantum oportuit, nemo satisfacit legi. Sed missas faciamus has frigidas cauillationes aduersariorum, de quibus, quid iudicaturi sint homines, si quando proferentur in lucem, facile possunt existimare viri prudentes. In verbis maxime planis & perspicuis repererunt rimam. At nemo non videt in illo loco fidu-
·10· ciam nostrorum operum improbari.

Sed aduersarij reclamant, quod vita æterna debeatur de condigno pro bonis operibus, qua vita æterna vo-

cetur

cetur merces. Breuiter & plane respondemus, Paulus vitam æternam donum appellat, quia cum reputamur iusti propter Christum, simul efficimur filij Dei & coheredes Christi. Alibi vero scriptum est, Merces vestra copiosa erit in cœlis, Hæc si videntur aduersarijs inter se pugnare, ipsi expediant, Sed parum æqui iudices sunt, Nam (doni) vocabulum omittunt, omittunt & fontes totius negocij, quomodo iustificentur homines, quod perpetuo sit mediator Christus. Interim excerpunt vocabulum (mercedis) Idq; acerbissime interpretantur non solum contra scripturam, sed etiam contra sermonis consuetudinem, Hinc ratiocinantur, quia merces nominatur, ideo opera nostra sunt eiusmodi, quæ debeant esse precium, pro quo debetur vita æterna. Plane noua est hæc Dialectica, Vocabulum audimus (mercedis) Igitur opera nostra legi satisfaciunt, igitur sumus accepti Deo propter opera nostra, nec indigemus misericordia aut propiciatore Christo, aut fide apprehendente misericordiam, ac ingentem Soriten Chrysippeo more cumulant. Bona opera sunt precium pro quo debetur vita æterna. Bona opera legi Dei satisfaciunt, Et pręter hæc fieri possunt opera supererogationis, Non solum igitur legi Dei satisfacere homines possunt, sed etiam amplius facere. Et quia Monachi amplius faciunt, supersunt eis merita. Et quoniam liberalitas est, largiri alijs de eo ꝙ superest, licet donare illa merita alijs. Affingunt & Sacramentum huius donationis, mortuis circundant cucullos, vt testentur eis applicata esse aliena merita. Talibus coaceruationibus beneficium Christi & iusticiam fidei obscurant aduersarij.

 Non

RESPONSIO

Non mouemus inanem λογομαχίαν de vocabulo. De magna re litigamus, Vnde debeant piæ mentes certam ſpem ſalutis concipere. Vtrum bona opera poſſint conſcientias reddere pacatas. Vtrum ſentire debeant, ita contingere vitam æternam, ſi bona opera opponant iudicio Dei, an vero debeant ſentire, ꝙ propter Chriſtum per miſericordiam reputentur iuſti, & conſequantur vitam æternam. Hæc veniunt in controuerſiam, quam niſi dijudicet conſcientia, non poteſt habere firmam & certam conſolationem.

Nos autem ſatis clare oſtendimus, ꝙ bona opera non ſatisfaciant legi Dei, ꝙ habeant opus miſericordia, quod fide ſimus accepti Deo propter Chriſtum, ꝙ bona opera non reddant pacatam conſcientiam. Ex his omnibus ſequitur, ꝙ oporteat ſentire, ꝙ propter Chriſtum per miſericordiam, non propter legem, iuſtificati conſequantur vitam æternam.

Quid igitur de mercede? Primum, ſi diceremus, vitam æternam dici mercedem, quia debetur iuſtificatis propter promiſſionem, nihil abſurdi diceremus. Sunt enim ordinata inter ſe hæc dona, Sicut & Auguſtinus ait, Dona ſua coronat Deus in nobis, Sed ſcriptura vitam ęternam vocat mercedem, non quia propter opera debeatur, ſed quia compenſet afflictiones & opera, & ſi propter aliam cauſam contingit. Sicut hereditas venit filiofamilias, non propter officia ſua, & tamen eſt merces & compenſatio officiorum filij. Satis eſt igitur nomen mercedis hac ratione conuenire vitæ æternæ, quia vita æterna compenſat bona opera & afflictiones.

flictiones. Non est igitur vita æterna merces quia opera sufficiant, quia debeatur pro operibus. Sed consecutiue, quia cum propter aliam causam contigit, tamen compensat opera & afflictiones.

Præterea concedimus opera vere esse meritoria, non remissionis peccatorum aut iustificationis, Non enim placent, nisi in iustificatis propter fidem, Nec sunt digna vita æterna. Sicut enim iustificatio ita viuificatio fide contingit propter Christum, sed sunt meritoria aliorum premiorum corporalium & spiritualium, quæ redduntur tum in hac vita, tum post hanc vitam. Differt enim Deus pleraq; premia donec glorificet sanctos post hanc vitam, quia vult eos in hac vita exerceri ad mortificandum veterem hominem. Euangelium gratis exhibet promissionem iustificationis & viuificationis propter Christum. At in lege non gratis, sed pro operibus offertur & debetur merces. Cum igitur opera sint quædam impletio legis, recte dicuntur meritoria, recte dicitur eis deberi merces. Et hæc merces parit gradus premiorum, iuxta illud Pauli. Vnusquisq; accipiet mercedem iuxta suum laborem. Hi gradus sunt merces operum atq; afflictionum.

Sed contendunt aduersarij, vitam æternam proprie deberi pro operibus, quia Paulus ait. Reddet vnicuiq; secundum opera eius. Iohan. 5. Qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, Matth. 25. Esuriui & dedistis mihi manducare. In his locis omnibus, in q̄bus opera laudantur, necesse est ad Canonem supra traditum recurrere, ꝙ op̄a non placeant sine Christo, ꝙ non sit excludendus mediator Christus. Quare cum textus

 ait,

ait, operibus reddi vitam æternam, Significat reddi iu-stificatis, quia non placent Deo bona opera, nisi in iustificatis, hoc est, in his, qui sentiunt se acceptos esse Deo propter Christum. Et iustificati necessario pariunt bona opera, seu bonos fructus, vt Esuriui & dedistis mihi cibum, Hic cum dicitur reddi vita æterna his operibus, intelligitur reddi iusticiæ, Fidem igitur complectitur cum nominat fructus. Porro scriptura nominat fructus, vt ostendat requiri non hypocrisin, sed iusticiam quæ sit efficax, & quædam noua vita, pariens bonos fructus.

Nec nos aliquam ociosam subtilitatem hic affectamus. Sunt enim grauissimæ causæ propter quas hæc disputamus, Etenim si largiamur aduersarijs, ꝙ opera mereantur vitam æternam, mox attexunt illa absurda, ꝙ opera legi Dei satisfaciant, ꝙ non habeant opus misericordia, ꝙ simus iusti, hoc est accepti Deo propter nostra opera, non propter Christum, ꝙ plusq̃ legem facere homines possint, Ita tota doctrina de iusticia fidei obruitur, Est autem necessarium retinere in Ecclesia puram doctrinam de iusticia fidei, Quare cogimur Pharisaicas opiniones aduersariorum reprehendere, & vt gloriam Christi illustremus, & vt conscientijs firmas consolationes proponamus. Quomodo enim concipiet conscientia firmam spem salutis, cum in iudicio sentiet opera indigna esse, nisi sciet homines reputari iustos & saluari per misericordiam ꝓpter Christum, non propter propriam legis impletionem. An Laurentius in craticula sentiebat se hoc opere legi Dei satisfacere, se sine peccato esse, se non indigere mediatore Christo & misericordia Dei, Ille vero non dissen-

sit

ſit a Propheta, qui ait, Non intres in iudicium cum ſer-uo tuo, quia non iuſtificabitur coram te omnis viuens. Bernardus fatetur ſua opera non eſſe opera digna vita æterna, cum inquit, perdite vixi, Sed erigit ſe & ſpem ſalutis concipit inde, ꝙ ſentit propter Chriſtum per miſericordiam donari remiſſionem peccatorum & vitam æternam, ſicut Pſalmus docet, Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Et Paulus ait, Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus imputat iuſticiam ſine operibus. Hunc ait Paulus beatum eſſe, cui imputatur iuſticia per fidem in Chriſtum, etiamſi nulla habeat bona opera. Talibus conſolationibus erigendæ ſunt conſcientiæ & confirmande, ꝙ propter Chriſtum per fidem contingat remiſſio peccatorum, reputatio iuſticiæ & vita æterna. Quod ſi in locis de operibus hoc modo fides intelligetur, nihil officiunt noſtræ ſententiæ. Et profecto neceſſe eſt ſemper addere fidem, ne excludamus mediatorem Chriſtum, Fidem autem bona opera ſequi debent, quia fides ſine bonis operibus hypocriſis eſt.

Habent & in Scholis quædam apophtegmata conſentanea noſtræ ſententiæ, qualia ſunt, ꝙ bona opera placeant Deo propter gratiam. Item, ꝙ ſit confidendum gratiæ Dei. Hæc dicta parum commode interpretantur. Veteres enim ſentiebant confidendum eſſe gratiæ, hoc eſt, miſericordiæ Dei promittentis, ꝙ propter Chriſtum ſimus accepti. At recentiores fiduciam transferunt ad noſtrum opus, Sentiunt confidendum eſſe gratiæ, hoc eſt, dilectioni, qua nos Deum diligimus. Hæc interpretatio eſt vitioſa, Non enim debemus confidere noſtra dilectione, cum ſit immunda

& exigua, ſed promiſſione miſericordiæ. Iactatur & hoc, ꝙ bona opera valeant virtute paſſionis Chriſti. Recte dictum eſt, ſed fidei mentionem fieri oportuit in his ſententijs. Non enim communicatur nobis meritum paſſionis Chriſti, niſi id fide apprehendamus & opponamus aduerſus terrores peccati & mortis. Paulus enim inquit. Chriſtus eſt propiciatio per fidem. Item, Eccleſia in omnibus precationibus addit, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Hic etiam admonendi ſunt homines de fide. Significat enim Eccleſia, noſtra opera & noſtras preces Deo placere, ſi credamus Deum nobis propicium, & nos exaudire propter Pontificem Chriſtum.

Hæc in præſentia ſufficiant de hoc loco. Scimus autem hanc ſententiam quam defendimus Euangelio conſentaneam eſſe, & pijs conſcientijs firmiſſimas conſolationes afferre. Ideo piæ mentes non patiantur ſe ab hac ſententia propter iniqua & calumnioſa iudicia aduerſariorum abduci. Scriptura prædicit futurum eſſe, vt in Eccleſia graſſentur mali doctores, qui oppreſſa iuſticia fidei in Chriſtum, doceant mereri remiſſionem peccatorum per noſtros cultus & opera. Et res geſtæ in Iſrael ſunt imago futuri ſtatus in Eccleſia. Videmus autem Prophetas vbiq; taxare hanc perſuaſionem populi, qui ſomniabat ſe mereri remiſſionem peccatorum per ſacrificia legis, & hac opinione cumulabat opera & cultus. Ita in Eccleſia multi exiſtunt qui falſam perſuaſiionem de ſuis operibus & cultibus habent. Monuit autem nos ſcriptura, ne multitudine impiorum perturbemur. Ac facile poteſt fieri iudicium de ſpiritu aduerſariorum. Videmus enim in mul-

tis articulis manifestam veritatem ab eis damnari. Nec offendat quenq; ꝙ sibi Ecclesię nomen vindicant, Nam Ecclesia Christi apud hos est, qui Euangelium Christi recte docent, non apud illos, qui prauas opiniones contra Euangelium defendunt, sicut inquit Dominus, Oues meæ vocem meam audiunt.

DE ECCLESIA.

SEptimum articulum confessionis nostræ damnauerunt, in quo diximus, Ecclesiam esse congregationem Sanctorum, Et addiderunt longam declamationem, ꝙ mali non sint ab Ecclesia segregandi, cum Iohannes comparauerit Ecclesiam areæ, in qua triticum & paleæ simul coaceruata sint. Et Christus comparauerit eam lagenæ, in qua pisces boni & mali sunt &c. Profecto verum est, quod aiunt, Nullum remedium esse aduersus Sycophantæ morsum, Nihil tam circumspecte dici potest, vt calumniam euitare queat. Nos ob hanc ipsam causam adiecimus octauum articulum, ne quis existimaret nos segregare malos & hypocritas ab externa societate Ecclesiæ, aut adimere Sacramentis efficaciam quæ per hypocritas, aut malos administrantur. Itaq; hic non est opus longa defensione aduersus hanc calumniam, Satis nos purgat articulus octauus, Concedimus enim ꝙ hypocritæ & mali in hac vita sint admixti Ecclesiæ, & sint membra Ecclesiæ secundum externam societatem signorum Ecclesiæ, hoc est verbi, professionis & sacramentorum, præsertim si non sint excommunicati. Nec sacramenta ideo non sunt efficacia, quia per malos tractantur, Imo recte vti possumus sacramentis, quæ per malos administrantur.

Nam

Nam & Paulus prædicit futurum, vt Antichristus sedeat in templo Dei, hoc est, in Ecclesia dominetur & gerat officia. At Ecclesia non est tantum societas externarum rerum ac rituum, sicut aliæ politiæ, sed principaliter est societas fidei & Spiritus sancti in cordibus, quæ tamen habet externas notas, vt agnosci possit, videlicet puram Euangelij doctrinam, & administrationem Sacramentoꝝ, consentaneam Euangelio Christi. Et hæc Ecclesia sola dicitur corpus Christi, quod Christus spiritu suo renouat, sanctificat & gubernat, vt testatur Paulus Ephes. 1. cum ait, Et ipsum dedit caput super omnia Ecclesiæ quæ est corpus eius, videlicet integritas, id est tota congregatio ipsius qui omnia in omnibus perficit. Quare illi in quibus nihil agit Christus, non sunt membra Christi, Idq; fatentur aduersarij, malos esse mortua membra Ecclesiæ. Quare miramur, cur reprehenderint nostram descriptionem quæ de viuis membris loquitur.

Neq; noui quidq; diximus, Paulus omnino eodem modo definiuit Ecclesiam Ephe. 5. ꝙ purificetur, vt sit sancta, Et addit externas notas, verbum & Sacramenta, Sic enim ait, Christus dilexit Ecclesiam, & se tradidit pro ea, vt eam sanctificet purificans lauacro aquæ, per verbum, vt exhibeat eam sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam neq; rugam, aut aliquid tale, sed vt sit sancta & inculpata. Hanc sententiam pene totidem verbis nos in confessione posuimus. Sic definit Ecclesiam & articulus in Symbolo, qui iubet nos credere, ꝙ sit sancta catholica Ecclesia, Impij vero non sunt sancta Ecclesia. Et videtur additum ꝙ sequitur, Sanctorum communio, vt exponeretur quid

significet

significet Ecclesia, nempe congregationem sanctorum, qui habent inter se societatem eiusdem Euangelij seu doctrinæ, & eiusdem spiritus sancti, qui corda eorum renouat, sanctificat & gubernat. Et hic articulus necessaria de causa propositus est, Infinita pericula videmus, quæ minantur Ecclesiæ interitum. Infinita multitudo est impiorum in ipsa Ecclesia, qui opprimunt eam, Itaq; ne desperemus, sed sciamus Ecclesiam tamen mansuram esse. Item, vt sciamus, quamuis magna multitudo sit impiorum, tamen Ecclesiam existere, & Christum præstare illa quæ promisit Ecclesię, remittere peccata, exaudire, dare spiritum sanctum. Has consolationes proponit nobis articulus ille in Symbolo. Et catholicam Ecclesiam dicit, ne intelligamus Ecclesiam esse politiam externam certarum gentium, Sed magis homines sparsos per totum orbem, qui de Euangelio consentiunt, & habent eundem Christum, eundem spiritum sanctum, & eadem sacramenta, siue habeant easdem traditiones humanas, siue dissimiles. Et in Decretis inquit glosa, Ecclesiam large dictam complecti bonos & malos. Item, malos nomine tantum in Ecclesia esse, non re, bonos vero re & nomine. Et in hanc sententiam multa leguntur apud Patres. Hieronymus enim ait, Qui erga peccator est aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici.

Quanq; igitur hypocritæ & mali sint socij huius veræ Ecclesię secundum externos ritus, tamen cum definitur Ecclesia, necesse est eam definiri, quæ est viuum corpus Christi. Item, quæ est nomine & re Ecclesia, Et multæ sunt causæ, Necesse est enim intelligi quæ res

principaliter efficiat nos membra, & viua membra Ecclesiæ. Si Ecclesiam tantum definiemus externam politiam esse bonorum & malorum, non intelligent homines regnum Christi esse iusticiam cordis, & donationem spiritus sancti, sed iudicabunt tantum externam obseruationem esse certorum cultuum ac rituum. Item quid intererit inter populum legis & Ecclesiam, si Ecclesia est externa politia, At sic discernit Paulus Ecclesiam a populo legis, ꝙ Ecclesia sit populus spiritualis, hoc est, non ciuilibus ritibus distinctus a gentibus, sed verus populus Dei renatus per spiritum sanctum. In populo legis præter promissionem de Christo, habebat & carnale semen promissiones rerum corporalium, regni, &c. Et ꝓpter has dicebantur populus Dei, etiam mali in his, quia hoc carnale semen Deus separauerat ab aliis gentibus per certas ordinationes externas, & promissiones, Et tamen mali illi non placebant Deo, At Euangelium affert non vmbram æternarum rerum, sed ipsas res æternas, spiritum sanctum, & iusticiam qua coram Deo iusti sumus. Igitur illi tantum sunt populus iuxta Euangelium, qui hanc ꝓmissionem spiritus accipiunt. Ad hæc, Ecclesia est regnum Christi, distinctum contra regnum Diaboli. Certum est autem impios, in potestate Diaboli, & membra regni diaboli esse, sicut docet Paulus Ephesios 2. cum ait, diabolum efficacem esse in incredulis. Et Christus inquit ad Phariseos, quibus certe erat externa societas cum Ecclesia, id est, cum sanctis in populo legis. Præerant enim, sacrificabant & docebant, Vos ex patre diabolo estis. Itaqꝫ Ecclesia quæ vere est regnum Christi, est proprie congregatio sanctorum. Nam impii reguntur a Diabolo, & sunt captiui diaboli, non reguntur spiritu

Christi, sed quid verbis opus est in re manifesta? Si Ecclesia quæ vere est regnum Christi, distinguitur a regno diaboli, necesse est impios, cum sint in regno diaboli, non esse Ecclesiam. Quanq; in hac vita, quia nondum reuelatum est regnum Christi, sint admixti Ecclesiæ, & gerant officia in Ecclesia, Nec propterea impij sunt regnum Christi, quia reuelatio nondum facta est. Semper enim hoc est regnum Christi, quod spiritu suo viuificat, siue sit reuelatum, siue sit tectum cruce. Sicut idem est Christus, qui nunc glorificatus est, antea afflictus erat. Et conueniunt huc similitudines Christi, qui clare dicit Matthei 13. Bonum semen esse filios regni, At zizania filios diaboli, agrum dicit mundum esse, non Ecclesiam. Ita Ioannes de illa tota gente Iudeorum loquitur, & dicit fore, vt vera Ecclesia separetur ab illo populo. Itaq; hic locus magis contra aduersarios facit, quam pro eis, quia ostendit verum & spiritualem populum, a populo carnali separandum esse. Et Christus de specie Ecclesiæ dicit, cum ait. Simile est regnum cœlorum lagenæ, aut decem virginibus, & docet Ecclesiam tectam esse multitudine malorum, ne id scandalum pios offendat. Item, vt sciamus verbum & Sacramenta efficacia esse, & si tractentur a malis, atq; interim docet impios illos, quamuis habeant societatem externorum signorum, tamen non esse verum regnum Christi & membra Christi, Sunt enim membra regni diaboli. Neq; vero somniamus nos Platonicam ciuitatem, vt quidam impie cauillantur, Sed dicimus existere hanc Ecclesiam, videlicet, vere credentes ac iustos sparsos ꝑ totum orbem. Et addimus notas, purã doctrinam Euangelij & sacramenta. Et hęc Ecclesia ꝓprie est columna veritatis. Retinet enim purũ Euange-

Matth: 13. Bonum semen. Zizania. Ager.

Christus

lium, & vt Paulus inquit, fundamentum, hoc est, veram Christi cognitionem & fidem, & si sunt in his etiam multi imbecilles, qui supra fundamentum ædificant stipulas perituras, hoc est, quasdam inutiles opiniones, quæ tamen, quia non euertunt fundamentum, tum condonantur illis, tum etiam emendantur, Ac sanctorum Patrum scripta testantur, ꝙ interdum stipulas etiam ædificauerint supra fundamentum, sed quæ non euerterunt fidem eorum. Verum plæraq; istorum quę aduersarij nostri defendunt, fidem euertunt, vt ꝙ damnant articulum de remissione peccatorum, In quo dicimus fide accipi remissionem peccatorum. Manifestus item & perniciosus error est, ꝙ docent aduersarij, mereri homines remissionem peccatorum, dilectione erga Deum, ante gratiam. Nam hoc quoq; est tollere fundamentum, hoc est, Christum. Item quid opus erit fide, si sacramenta ex opere operato sine bono motu vtentis iustificant. Sicut autem habet Ecclesia ꝓmissionem, ꝙ semper sit habitura spiritum sanctum, Ita habet comminationes, ꝙ sint futuri impij doctores & lupi. Illa vero est proprie Ecclesia, quæ habet spiritum sanctum. Lupi & mali doctores, & si grassantur in Ecclesia, tamen non sunt proprie regnum Christi. Sicut & Lyra testatur, cum ait, Ecclesia non consistit in hominibus ratione potestatis vel dignitatis Ecclesiasticæ vel secularis, quia multi Principes & summi Pontifices & alij inferiores inuenti sunt apostatasse a fide, Propter quod Ecclesia consistit in illis personis, in quibus est noticia vera & confessio fidei & veritatis. Quid aliud diximus nos in confessione nostra, quam quod hic dicit Lyra?

Sed fortassis aduersarij sic postulant definiri Ec‑

clesiam,

clesiam, q sit Monarchia externa suprema totius orbis terrarum, in qua oporteat Romanum Pontificem habere potestatem ἀνυπεύθυνον, de qua nemini liceat disputare aut iudicare, condendi articulos fidei, abolendi scripturas quas velit, instituendi cultus & sacrificia, Item condendi leges quas velit, dispensandi & soluendi quibuscunque legibus velit diuinis, canonicis, & ciuilibus, a quo Imperator & Reges omnes accipiant potestatem & ius tenendi regna, de mandato Christi, cui cum pater omnia subiecerit, intelligi oporteat hoc ius in Papam translatum esse. Quare necesse sit Papam esse dominum totius orbis terrarum, omnium regnorum mundi, omnium rerum priuatarum & publicarum, habere plenitudinem potestatis in temporalibus & spiritualibus, habere vtrumque gladium, spiritualem & temporalem. Atque hæc definitio non Ecclesiæ Christi, sed regni Pontificij habet autores non solum Canonistas, sed etiam Danielem Cap. xi.

Ecclesiæ definitio pro defensione dominorum. ἀνυπεύθυνος.

Daniel: xj.

Quod si hoc modo defineremus Ecclesiam, fortassis haberemus æquiores Iudices. Multa enim extant immoderate & impie scripta de potestate Roma. Pontificis, propter quæ nemo vnquam reus factus est. Nos soli plectimur, quia prędicamus beneficium Christi, q fide in Christum consequamur remissionem peccatorum, non cultibus excogitatis a Pontifice. Porro Christus, Prophetæ, & Apostoli, longe aliter definiunt Ecclesiam Christi, quam regnum Pontificium. Nec est ad Pontifices transferendum, quod ad veram Ecclesiam pertinet, q videlicet sint columnę veritatis, q non errent. Quotus quisque enim curat Euangelium, aut iudicat dignum esse lectione? Multi etiam palam irrident

religiones omnes, aut si quid probant, probant illa quæ humanę rationi consentanea sunt, Cætera fabulosa esse arbitrantur, & similia tragœdijs poetarum. Quare nos iuxta scripturas sentimus Ecclesiam proprie dictam esse congregationem sanctorum, qui vere credunt Euangelio Christi, & habent spiritum sanctum. Et tamen fatemur multos hypocritas & malos his in hac vita admixtos, habere societatem externorum signorum, qui sunt membra Ecclesiæ secundum societatem externorum signorum. Ideoq; gerunt officia in Ecclesia, Nec adimit sacramentis efficaciam, ꝙ per indignos tractantur, quia repræsentant Christi personam propter vocationem Ecclesiæ, non repræsentant proprias personas, vt testatur Christus, Qui vos audit, me audit. Cum verbum Christi, cum sacramenta porrigunt, Christi vice & loco porrigunt. Id docet nos illa vox Christi, ne indignitate ministrorum offendamur. Sed de hac re satis clare diximus in Confessione, nos improbare Donatistas, & Vigleuistas, qui senserunt homines peccare, accipientes sacramenta ab indignis in Ecclesia. Hæc in præsentia videbantur sufficere ad defensionem descriptionis Ecclesiæ quam tradidimus. Neq; videmus, cum Ecclesia proprie dicta, appelletur corpus Christi, quomodo aliter describenda fuerit, quam nos descripsimus. Constat enim impios ad regnum & corpus diaboli pertinere, qui impellit & habet captiuos impios. Hæc sunt luce meridiana clariora, quæ tamen si pergent calumniari aduersarij, non grauabimur copiosius respondere.

Damnant aduersarij & hanc partem Septimi articuli, ꝙ diximus ad veram vnitatem Ecclesiæ, satis esse

consentire

consentire de doctrina Euangelij, & administratione sacramentorum, nec necesse est, vbiqꝫ similes traditiones humanas esse, seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas. Hic distinguunt vniuersales & particulares ritus, & ꝓbant articulum nostrum, si intelligatur de particularibus ritibus, De vniuersalibus ritibus, non recipiunt. Non satis intelligimus q̄d velint aduersarij. Nos de vera, hoc est, spirituali vnitate loquimur, sine qua non potest existere fides in corde, seu iusticia cordis coram Deo. Ad hanc dicimus, non esse necessariam similitudinem rituum humanorꝫ, siue vniuersaliū, siue particularium, q̄a iusticia fidei, non est iusticia alligata certis traditionibus, sicut iusticia legis erat alligata Mosaicis ceremonijs, quia illa iusticia cordis, est res viuificans corda. Ad hanc viuificationem nihil conducunt humanæ traditiones, siue vniuersales, siue particulares, nec sunt effectus spiritus sancti, sicut castitas, pacientia, timor Dei, dilectio ꝓximi, & opera dilectionis.

Nec leues causæ fuerunt, cur hunc articulum poneremus. Constat enim multas stultas opiniones de traditionibus serpsisse in Ecclesiam. Nonnulli putauerunt humanas traditiones, necessarios cultus esse ad ꝓmerendam iustificationem. Et postea disputauerunt, qui fieret, ꝙ tanta varietate coleretur Deus, quasi vero obseruationes illæ essent cultus, & non pocius externæ & politicę ordinationes, nihil ad iusticiam cordis seu cultum Dei ꝑtinentes, quæ alibi casu, alibi ꝓpter quasdam probabiles rationes variant. Item aliæ Ecclesiæ, alias propter tales traditiones excommunicauerunt, vt propter obseruationem Pascatis, picturas & res similes. Vnde imperiti existimauerunt, fidem seu iusticiam

ciam cordis coram Deo, non posse existere sine his obseruationibus. Extant enim de hoc negotio multa inepta scripta Summistarum & aliorum.

Sed sicut dissimilia spacia dierum ac noctium non lædunt unitatem Ecclesiæ, Ita sentimus non lædi veram vnitatem Ecclesiæ dissimilibus ritibus institutis ab hominibus. Quanquam placet nobis, vt vniuersales ritus, propter tranquillitatem seruentur, Sicut & nos in Ecclesijs, ordinem Missæ, diem Dominicum, & alios dies festos celebriores libenter seruamus, Et gratissimo animo complectimur vtiles ac veteres ordinationes, præsertim cum contineant pædagogiam, qua prodest populum & imperitos assuefacere ac docere, Sed non disputamus nunc, an conducat propter tranquillitatem aut corporalem vtilitatem seruare. Alia res agitur, Disputatur enim, Vtrum obseruationes traditionum humanarum sint cultus necessarij ad iusticiam coram Deo, Hoc est κρινόμενον in hac controuersia, quo constituto, postea iudicari potest, vtrum ad veram vnitatem Ecclesiæ necesse sit vbique similes esse traditiones humanas, Si enim traditiones humanæ non sunt cultus necessarij ad iusticiam coram Deo, Sequitur posse iustos & filios Dei esse, etiamsi quas traditiones non habent, quæ alibi receptæ sunt. Vt si forma vestitus Germanici, non est cultus Dei necessarius ad iusticiam coram Deo, Sequitur posse iustos ac filios Dei & Ecclesiam Christi esse, etiam si qui utantur non Germanico, sed Gallico vestitu. Hoc clare docet Paulus ad Colossenses, cum ait. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quę sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi.

Item,

Item, Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid adhuc tanquam viuentes mundo decreta facitis. Ne tetigeritis, neqꝫ gustaueritis, neqꝫ contrectaueritis, quæ omnia pereunt vsu consumpta, & sunt præcepta & doctrinæ hominum, speciem habentia sapientiæ in superstitione & humilitate. Est enim sentencia, cum iusticia cordis sit res spiritualis, viuificãs corda, & constet, quod traditiones humanæ non viuificent corda, nec sint effectus spiritus sancti, sicut dilectio proximi, castitas &c. nec sint instrumenta per quæ Deus mouet corda ad credendum, sicut verbum & sacramenta diuinitus tradita, sed sint vsus rerum nihil ad cor pertinentium, quæ vsu pereant, non est sentiendum quod sint necessariæ ad iusticiam coram Deo. Et in eandem sentenciam inquit Roma. 14. Regnum Dei non est esca & potus, sed iusticia & pax & gaudium in spiritu sancto. Sed non est opus citare multa testimonia, cum vbiqꝫ sint obuia in scripturis, & nos plurima in Confessione congesserimus in posterioribus articulis. Et huius controuersiæ κρινόμενον infra paulo post repetendum erit, videlicet, Vtrum traditiones humanæ sint cultus necessarij ad iusticiã coram Deo, vbi de hac re copiosius disputabimus. Aduersarij dicunt vniuersales traditiones, ideo seruandas esse, quia existimentur ab Apostolis traditæ esse. O religiosos homines. Ritus ab Apostolis sumptos retineri uolunt, Non volunt retineri doctrinam Apostolorum. Sic iudicandum est de ritibus illis, sicut ipsi Apostoli in suis scriptis iudicant. Non enim voluerunt Apostoli nos sentire, ꝙ per tales ritus iustificemur, ꝙ tales ritus sint res necessariæ ad iusticiã coram Deo. Non voluerunt Apostoli tale onus imponere conscientijs, non voluerunt iusticiam &

peccatum collocare in obseruationibus dierum, ciborum, & similium rerum. Imo Paulus appellat huiusmodi opiniones, doctrinas dęmoniorum. Itaq; voluntas & consilium Apostolorum ex scriptis eorum quæri debet, non est satis allegare exemplum. Seruabant certos dies, non q̄ ea obseruatio ad iustificationem necessaria esset, sed vt populus sciret, quo tempore conueniendum esset, seruabant & alios quosdam ritus, ordinem lectionum si quando conueniebant. Quædam etiam ex patrijs moribus, vt fit, retinebat populus, quæ Apostoli nonnihil mutata, ad historiam Euangelij accommodauerunt, vt Pasca, Pentecosten, vt non solum docendo, sed etiam per hæc exempla memoriam maximarum rerum traderent posteris. Quod si hæc tradita sunt tanquam necessaria ad iustificationem, cur in his ipsis postea multa mutauerunt Episcopi? Quod si erant Iuris diuini, non licuit ea mutare autoritate humana. Pasca ante Synodum Nicenam, alij alio tempore seruabant, Neq; hæc dissimulatio læsit fidem. Postea ratio inita est, ne incederet nostrum Pasca in Iudaici Pascatis tempus. At Apostoli iusserant Ecclesias seruare Pasca, cum fratribus conuersis ex Iudaismo. Itaq; hunc morem quædam gentes pertinaciter post Synodum Nicenam retinuerunt, vt Iudaicum tempus obseruarent. Verum Apostoli decreto illo non voluerunt Ecclesijs imponere necessitatem, Id quod verba Decreti testantur. Iubent enim ne quis curet, etiam si fratres seruantes Pasca, non recte supputent tempus. Verba Decreti extant apud Epiphanium, ὑμεῖς μὴ ψηφίζετε, ἀλλὰ ποιεῖτε, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, οἱ ἐκ περιτομῆς, μετ' αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε, κἄν τε πλανηθῶσι μηδὲν ὑμῖν μελέτω. Hæc scribit Epiphanius verba esse Apostolorum in

Decreto.

Decreto quodam posita de Pascate, in quibus prudens lector facile potest iudicare, Apostolos voluisse populo stultam opinionem de necessitate certi temporis eximere, cum prohibent curare, etiam si in supputando erretur. Porro quidam in oriente, qui Audiani appellati sunt ab autore dogmatis, propter hoc decretum Apostolorum contenderunt Pascata cum Iudæis seruandum esse. Hos reuellens Epiphanius laudat Decretum, & inquit nihil continere ꝙ dissentiat a fide aut Ecclesiastica regula, & vituperant Audianos, ꝙ non recte intelligant τὸ ῥητὸν, & interpretatur in hanc sententiam, in quam nos interpretamur, ꝙ non senserint Apostoli referre, quo tempore seruaretur Pasca, Sed quia præcipui fratres ex Iudæis conuersi erant, qui morem suum seruabant, horum exemplum propter concordiam voluerint reliquos sequi, Et sapienter admonuerunt lectorem Apostoli, se neq; libertatem Euangelicam tollere, neq; necessitatem conscientijs imponere, quia addunt, non esse curandum, etiam si erretur in supputando.

[Audiani] [Epiphanius.] [Nota]

Multa huius generis colligi possunt ex historijs, in quibus apparet dissimilitudinem humanarum obseruationum, non lædere vnitatem fidei. Quanq; quid opus est disputatione, Omnino quid sit iusticia fidei, quid sit regnum Christi, non intelligunt aduersarij, si iudicant necessariam esse similitudinem obseruationum in cibis, diebus, vestitu, & similibus rebus, quę nō habent mādatum Dei, Videte autem religiosos homines, aduersarios nostros, Requirunt ad vnitatem Ecclesiæ similes obseruationes humanas, cum ipsi mutauerint ordinationem Christi, in vsu cœnæ, quæ certe

[dissimilitudo humana[rum] observationum, no[n] lædit unitatem fidej.]

fuit antea ordinatio vniuersalis. Quod si ordinationes vniuersales necessariæ sunt, cur mutant ipsi ordinationem cœnæ Christi, quæ non est humana, sed diuina? Sed de hac tota controuersia infra aliquoties dicendum erit.

Octauus articulus approbatus est totus, in quo confitemur, ꝙ hypocritæ & mali admixti sint Ecclesiæ, Et ꝙ sacramenta sint efficacia, etiam si per malos ministros tractentur, quia ministri funguntur vice Christi, non representant suam personam. Iuxta illud, Qui vos audit, me audit. Impij doctores deserendi sunt, quia hi iam non funguntur persona Christi, sed sunt Antichristi. Et Christus ait, Cauete a pseudo Prophetis, Et Paulus, Siquis aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit.

Cæterum monuit nos Christus in collationibus de Ecclesia, ne offensi priuatis vicijs siue sacerdotum siue populi, schismata excitemus, sicut scelerate fecerunt Donatistæ. Illos vero qui ideo excitauerunt schismata, quia negabant sacerdotibus licere, tenere possessiones aut ꝓprium, plane sediciosos iudicamus. Nam tenere proprium ciuilis ordinatio est. Licet autem Christianis vti ciuilibus ordinationibus, sicut hoc aere hac luce, cibo, potu. Nam vt hæc rerum natura, & hi siderum certi motus, vere sunt ordinatio Dei, & conseruantur a Deo, ita legitimæ politiæ vere sunt ordinatio Dei, & retinentur ac defenduntur a Deo aduersus diabolum.

Nonus articulus approbatus est, in quo confitemur, ꝙ Baptismus sit necessarius ad salutem, & ꝙ pueri

sint

sint baptizandi, & ꝙ Baptismus puerorum non sit irritus, sed necessarius, & efficax ad salutem. Et quoniam Euangelium pure ac diligenter apud nos docetur, Dei beneficio hunc quoq; fructum ex eo capimus, ꝙ in Ecclesijs nostris nulli extiterunt Anabaptistæ, quia populus verbo Dei aduersus impiam & sediciosam factionem illorum latronum munitus est. Et cum plærosq; alios errores Anabaptistarum damnamus, tum hunc quoq;, ꝙ disputant Baptismum paruulorum inutilem esse. Certissimum est enim, ꝙ promissio salutis pertinet etiam ad paruulos. Neq; vero pertinet ad illos qui sunt extra Ecclesiam Christi, vbi nec verbum, nec sacramenta sunt, quia regnum Christi tantum cum verbo & sacramentis existit. Igitur necesse est baptizare paruulos, vt applicetur eis promissio salutis, iuxta mandatum Christi, Baptizate omnes gentes, Vbi, sicut offertur omnibus salus, ita offertur omnibus Baptismus, viris, mulieribus, pueris, infantibus. Sequitur igitur clare, infantes baptizandos esse, quia salus cum baptismo offertur.

Secundo manifestum est, ꝙ Deus approbat Baptismum paruulorum, Igitur Anabaptistæ impie sentiunt, qui damnant Baptismum paruulorum. Quod autem Deus approbet Baptismum paruulorum, hoc ostendit, ꝙ Deus dat spiritum sanctum sic baptizatis. Nam si hic Baptismus irritus esset, nullis daretur spiritus sanctus, nulli fierent salui, deniq; nulla esset Ecclesia. Hæc ratio bonas & pias mentes, vel sola satis confirmare potest contra impias & fanaticas opiniones Anabaptistarum.

Decimus articulus approbatus est, in quo confitemur, nos sentire, ꝙ in cœna Domini vere & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & vere exhibeantur cum illis rebus, quæ videntur pane & vino, his qui sacramentum accipiunt. Hanc sententiam constanter defenderunt nostri Concionatores. Et comperimus non tantum Romanam Ecclesiam affirmare corporalem præsentiam Christi, sed idem & nunc sentire, & olim sensisse Græcam Ecclesiam, vt testatur Canon Missæ apud Græcos.

Et extant quorundam scriptorum testimonia. Nam Cyrillus in Iohannem Cap. 15. inquit Christum corporaliter nobis exhiberi in cœna, Sic enim ait, Non tamen negamus recta nos fide caritateq; sincera, Christo spiritualiter coniungi, Sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id ꝑfecto pernegamus, Idq; a diuinis scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit Christum etiam sic vitem esse, nos vero palmites, qui vitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem, q̃a omnes vnum corpus sumus in Christo, quia & si multi sumus, vnum tamen in eo sumus. Omnes enim vno pane participamus, An fortasse putat ignotam nobis mysticæ benedictionem virtutem esse? quæ cum in nobis fit, nonne corporaliter q̃q; facit, communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? Et paulo post, vnde considerandum est, non habitudine solum, quæ ꝑ caritatem intelligitur, Christum in nobis esse, verum etiam participatione naturali, &c. Hęc recitauimus, nõ vt hic disputationem de hac re institueremus. Non

enim

enim imꝓbat hunc articulum Cæſ. Maieſtas, ſed vt clarius etiam ꝑſpicerent, quicunqꝫ iſta legent, nos defendere receptam in tota Eccleſia ſententiam, ꝙ in cœna Domini vere & ſubſtãcialiter adſint corpus & ſanguis Chriſti, & vere exhibeantur cum his rebus quæ videntur pane & vino, Et loquimur de præſentia viui Chriſti, Scimus enim ꝙ mors ei vltra non dominabitur.

Vndecimus articulus de retinenda Abſolutione in Eccleſia probatur, Sed de Confeſſione addunt correctionem, videlicet, obſeruandam eſſe conſtitutionem Cap. Omnis vtriuſqꝫ, vt & quotannis fiat confeſſio, & quamuis omnia peccata enumerari non queant, tamen diligentiam adhibendam eſſe, vt colligantur, & illa quæ redigi in memoriam poſſunt, recenſeantur. De hoc toto articulo dicemus paulo poſt copioſius, cum ſententiam noſtram de pœnitentia totam explicabimus. Conſtat nos beneficium Abſolutionis, & poteſtatem clauium, ita illuſtrauiſſe & ornauiſſe, vt multæ afflictæ conſcientiæ, ex doctrina noſtrorum, conſolationem conceperint, poſtquam audiuerant mandatum Dei eſſe, imo propriam Euangelij vocem, vt Abſolutioni credamus, & certo ſtatuamus nobis gratis donari remiſſionem peccatorum, propter Chriſtum, & ſentiamus vere nos hac fide reconciliari Deo. Hæc ſententia, multas pias mentes erexit, & inicio commendationem maximam, apud omnes bonos viros attulit Luthero, cum oſtendit certam & firmam conſolationem conſcientijs, quia antea tota vis Abſolutionis erat oppreſſa doctrinis operum, cum de fide & gratuita remiſſione nihil docerent Sophiſtæ & Monachi.

Cæterum

Cæterum de tempore, certe in Ecclesijs nostris plurimi sæpe in anno vtuntur sacramentis, Absolutione, & cœna Domini. Et qui docent de dignitate & fructibus sacramentorum ita dicunt, vt inuitent populum, vt sæpe vtantur sacramentis. Extant enim de hac re multa a nostris ita scripta, vt aduersarij, si qui sunt boni viri, haud dubie probent ac laudent. Denunciatur & excommunicatio flagiciosis & contemptoribus sacramentorum. Hæc ita fiunt, & iuxta Euangelium, & iuxta veteres Canones, Sed certum tempus non præscribitur, quia non omnes pariter eodem tempore idonei sunt. Imo si accurrant eodem tempore omnes, non possunt ordine audiri, & institui homines. Et veteres Canones ac Patres, non constituunt certum tempus, Tantum ita dicit Canon, Si qui intrant Ecclesiam Dei, & deprehenduntur nunq̃ communicare, admoneantur, Quod si non communicant, ad pœnitentiam accedant, Si communicant, non semper abstineant, Si non fecerint, abstineant. Christus ait illos sibi iudicium manducare, qui manducant indigne. Ideo pastores non cogunt hos, qui non sunt idonei, vt sacramentis vtantur.

De Enumeratione peccatorum in confessione, sic docentur homines, ne laquei inijciantur conscientijs. Etiam si prodest rudes assuefacere, vt quædam enumerent, vt doceri facilius possint, Verum disputamus nunc, quid sit necessarium iure diuino. Non igitur debebant aduersarij nobis allegare constitutionem (Omnis vtriusq;) quæ nobis non est ignota, sed ex Iure diuino ostendere, ꝙ enumeratio peccatorum sit necessaria ad consequendam remissionem. Tota

Ecclesia

Eccleſia per vniuerſam Europam ſcit, quales laqueos iniecerit conſciencijs illa particula conſtitutionis, quæ iubet omnia peccata confiteri. Nec tantum habet incommodi textus per ſe, quantum poſtea affinxerunt Summiſtę, qui colligunt circumſtantias peccatorum, Quales ibi Labyrinthi, quanta carnificina fuit optimarum mentium. Nam feros & prophanos iſta terriculamenta nihil mouebant.

Poſtea quales tragœdias excitauit quæſtio, de ꝓprio ſacerdote inter paſtores & fratres, qui tunc minime erant fratres, cum de regno confeſſionum belligerabantur. Nos igitur ſentimus enumerationem peccatorum non eſſe neceſſariam iure diuino, Idq́; placet Panormitano & pleriſq́; alijs eruditis Iuris conſultis. Nec volumus imponere neceſſitatem conſcientijs noſtrorum per conſtitutionem illam, Omnis vtriuſq́;, de qua perinde iudicamus, vt de alijs traditionibus humanis, de quibus ſentimus, ꝙ non ſint cultus ad iuſtificationem neceſſarij. Et hæc conſtitutio rem impoſſibilem præcipit, vt omnia peccata confiteamur. Conſtat autem plurima nos nec meminiſſe, nec intelligere, iuxta illud, Delicta quis intelligit?

Si ſint boni paſtores, ſcient quatenus proſit examinare rudes, ſed illam carnificinam Summiſtarum confirmare non volumus, quæ tamen minus fuiſſet intollerabilis, ſi verbum vnum addidiſſent, de fide conſolante, & erigente conſcientias, Nunc de hac fide conſequente remiſſionem peccatorum, nulla eſt ſyllaba, in tanta mole conſtitutionum, gloſarum, Summarum,

Confessionalium, Nusq; ibi Christus legitur, Tantum leguntur supputationes peccatorum. Et maxima pars consumitur in peccatis, contra traditiones humanas, quæ est vanissima. Hæc doctrina adegit multas pias mentes ad desperationem, quæ non potuerunt acquiescere, qa sentiebant Iure diuino necessariam esse enumerationem, & tamen experiebātur impossibilem esse. Sed hærent alia non minora vicia in doctrina aduersariorum de pœnitentia, quæ iam recensebimus.

DE POENITENTIA.

IN articulo duodecimo probant primam partem, qua exponimus, Lapsis post Baptismum contingere posse remissionem peccatorum quocunq; tempore, & quotiescunq; conuertuntur. Secundam partem damnant, in qua pœnitentiæ partes dicimus esse contritionem & fidem, Negant fidem esse alteram partem pœnitentię. Quid hic Carole Cęsar inuictissime faciamus? Hæc est ꝓpria vox Euangelij, ꝙ fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc vocem Euangelij damnant isti scriptores Confutationis. Nos igitur nullo modo assentiri Confutationi possumus. Non possumus saluberrimam vocem Euangelij, & plenam consolationis damnare. Quid est aliud negare, ꝙ fide consequamur remissionem peccatorum, q̃ contumelia afficere sanguinem & mortem Christi, Rogamus igitur te Carole Cæsar Inuictiss. vt nos de hac re maxima, quæ præcipuum Euangelij locum, quæ veram Christi cognitionem, quæ uerum cultum Dei continet, pacienter ac diligenter audias & cognoscas. Comperient enim omnes boni viri, nos in hac re præcipue docuisse vera,

pia,

pia, ſalubria, & neceſſaria vniuerſæ Eccleſię Chriſti. Comperient ex ſcriptis noſtrorum plurimum lucis acceſſiſſe Euangelio, & multos ꝑnicioſos errores emendatos eſſe, quibus antea obruta fuit doctrina de pœnitentia, per Scholaſticorum & Canoniſtarum opiniones.

Ac priuſq̃ accedimus ad defenſionem noſtræ ſententiæ, hoc præfandum eſt. Omnes boni viri, omnium ordinum ac Theologici ordinis etiam, haud dubie fatentur, ante Lutheri ſcripta, confuſiſſimam fuiſſe doctrinam pœnitentiæ. Extant libri Sentenciarioꝝ, vbi ſunt infinitæ quæſtiones, quas nulli Theologi vnq̃ ſatis explicare potuerunt, populus neq; rei ſummam complecti potuit, nec videre quę pręcipue requirerentur in pœnitentia, vbi quærenda eſſet pax conſcientiæ. Prodeat nobis aliquis ex aduerſarijs, qui dicat, quando fiat remiſſio peccatorum. Bone Deus, quantæ tenebræ ſunt. Dubitant, vtrum in attritione, vel in contricione fiat remiſſio peccatorum, Et ſi fit ꝓpter contricionem, quid opus eſt Abſolutione, quid agit poteſtas clauium, ſi peccatum iam eſt remiſſum? Hic vero multo magis etiam ſudant, & poteſtatem clauium impie extenuant, Alij ſomniant poteſtate clauium non remitti culpam, ſed mutari pœnas ęternas in temporales. Ita ſaluberrima poteſtas, eſſet miniſterium non vitæ & ſpiritus, ſed tantum iræ & pœnarum, Alij videlicet cautiores fingunt poteſtate clauium remitti peccata, coram Eccleſia, non coram Deo. Hic quoq; pernicioſus error eſt. Nam ſi poteſtas clauium non conſolatur nos coram Deo, quæ res tandem reddet pacatam conſcientiam? Iam illa ſunt magis etiam perplexa. Docent nos contricione mereri gratiam. Vbi ſi q̃s interroget,

quare Saul, Iudas & ſimiles, non conſequantur gratiam, qui horribiliter contriti ſunt, Hic de fide & de Euangelio reſpondendum erat, ꝙ Iudas non crediderit, non erexerit ſe Euangelio & Promiſſione Chriſti. Fides enim oſtendit diſcrimen inter contritionem Iudæ & Petri. Verum aduerſarij de lege reſpondent, ꝙ Iudas non dilexerit Deum, ſed timuerit pœnas. Quando autem territa conſcientia, præſertim in ſerijs, veris, & illis magnis terroribus, qui deſcribuntur in Pſalmis ac Prophetis, & quos certe deguſtant iſti, qui vere conuertuntur, iudicare poterit, Vtrum Deum propter ſe timeat, an fugiat æternas pœnas. Hi magni motus literis & vocabulis diſcerni poſſunt, re ipſa non ita diuelluntur, vt iſti ſuaues Sophiſtæ ſomniant. Hic appellamus iudicia omnium bonorum & ſapientum viroꝝ, Hi haud dubie fatebuntur has diſputationes apud aduerſarios perplexiſſimas & intricaciſſimas eſſe, Et tamen agitur de re maxima, de præcipuo Euangelij loco, de remiſſione peccatorum. Tota hæc doctrina de his queſtionibus, quas recenſuimus, apud aduerſarios plena eſt errorum & hypocriſis, & obſcurat beneficium Chriſti, poteſtatem clauium, & iuſticiam fidei.

Hæc fiunt in primo actu, Quid cum ventum eſt ad confeſſionem? Quantum ibi negotij eſt in illa infinita enumeratione peccatoruui, quæ tamen magna ex parte conſummitur in traditionibus humanis. Et quo magis crucientur bonæ mentes, fingunt hanc enumerationem eſſe Iuris diuini. Et cum ipſam enumerationem exigant, prætextu Iuris diuini, interim de abſolutione quæ vere eſt Iuris diuini frigide loquuntur. Fingunt ipſum ſacramentum ex opere operato conferre

gratiam

gratiam ſine bono motu vtentis, de fide apprehendente abſolutionem, & conſolante conſcientiam, nulla fit mentio. Hoc vere eſt, quod dici ſolet, ἀπιέναι πρὸ τῶν μυστηρίων. Reſtat tertius actus de ſatisfactionibus, Hic vero habet confuſiſſimas diſputationes. Fingunt æternas pœnas, mutari in pœnas purgatorij, Et harum partem remitti poteſtate clauium, partem docēt redimendam eſſe ſatisfactionibus. Addunt amplius, ꝙ oporteat ſatisfactiones eſſe opera ſupererogationis, & hæc conſtituunt in ſtultiſſimis obſeruationibus, velut in peregrinationibus, Roſarijs aut ſimilibus obſeruationibus, quæ non habent mandata Dei, Deinde, ſicut purgatorium ſatisfactionibus redimunt, Ita excogitata eſt ars redimendi ſatisfactiones, quæ fuit quæſtuoſiſſima. Vendunt enim indulgentias, quas interpretantur eſſe remiſſiones ſatisfactionum. Et hic quæſtus non ſolum ex viuis, ſed multo amplior eſt ex mortuis. Neq; ſolum indulgentijs, ſed etiam ſacrificio Miſſæ redimunt ſatisfactiones mortuorum, deniq; infinita res eſt, de ſatisfactionibus, Inter hæc ſcandala, non enim poſſumus enumerare omnia, & doctrinas dæmoniorum, iacet obruta doctrina de iuſticia fidei in Chriſtum & de beneficio Chriſti. Quare intelligunt omnes boni viri, vtiliter & pie reprehenſam eſſe doctrinam Sophiſtarum & Canoniſtarum, de pœnitentia. Nam hæc dogmata aperte falſa ſunt, & non ſolum aliena a ſcripturis ſanctis, ſed etiam ab Eccleſiaſticis Patribus.

I Quod per bona opera extra gratiam facta mereamur ex pacto diuinam gratiam.

II Quod per attricionem mereamur gratiam.

III Quod ad deletionem peccati, ſola deteſtatio criminis ſufficiat.

IIII Quod propter contricionem, non fide in Chriſtum, conſequamur remiſſionem peccatorum.

V Quod poteſtas clauium valeat ad remiſſionem peccatorum, non coram Deo, ſed coram Eccleſia.

VI Quod poteſtate clauium non remittantur peccata coram Deo, ſed ꝙ ſit inſtituta poteſtas clauium, vt mutet pœnas æternas in temporales,, vt imponat certas ſatisfactiones conſcientijs, vt inſtituat nouos cultus, & ad tales ſatisfactiones & cultus obliget conſcientias.

VII Quod enumeratio delictorum in confeſſione, de qua præcipiunt aduerſarij, ſit neceſſaria Iure diuino.

VIII Quod Canonicæ ſatisfactiones, neceſſariæ ſint ad pœnam purgatorij redimendam, aut proſint tanq̃ compenſatio ad tollendam culpam. Sic enim imperiti intelligunt.

IX Quod ſuſceptio ſacramenti pœnitentiæ, ex opere operato, ſine bono motu vtentis, hoc eſt, ſine fide in Chriſtum, conferat gratiam.

X Quod poteſtate clauium per indulgentias liberentur animæ ex purgatorio.

XI Quod in reſeruatione caſuum, non ſolum pœna canonica, ſed etiam culpa reſeruari debeat, in eo, qui vere conuertitur.

Nos igitur, vt explicaremus pias conſcientias ex his labyrinthis Sophiſtarum, conſtituimus duas partes pœnitentiæ, videlicet contricionem & fidem. Si quis volet addere tertiam, videlicet, dignos fructus pœnitentiæ, hoc eſt, bona opera ſequentia conuerſionem, non refragabimur. Neq; ignoramus ꝙ vocabulum pœnitentiæ Grammaticis ſignificet, improbare id ꝙ antea probabamus. Id magis quadrat ad contritionem, q̃ ad fidem. Sed nos hic docendi cauſa pœnitentiam totam conuerſionem intelligimus, in qua duo ſunt termini, mortificatio & viuificatio. Nos vocamus vſitatis nominibus contricionem & fidem.

De contricione præcidimus illas ocioſas & infinitas diſputationes, quando ex dilectione Dei, qnando ex timore pœnæ doleamus. Sed dicimus contricionem eſſe veros terrores conſcientiæ, quæ Deum ſentit iraſci peccato & dolet ſe peccaſſe. Et hæc contricio ita fit, quando verbo Dei arguuntur peccata, quia hæc eſt ſumma prædicationis Euangelij, Arguere peccata, & offerre remiſſionem peccatorum, & iuſticiam propter Chriſtum, & ſpiritum ſanctum, & vitam æternam, & vt renati benefaciamus. Sic complectitur ſummam Euangelij Chriſtus, cum ait Lucæ vltimo, Prædicari in nomine eius pœnitenciam & remiſſionem peccatoꝝ inter omnes gentes. Et de his terroribus loquitur ſcriptura, vt Pſalm. 37. Quoniam iniqtates meȩ ſupergreſſæ ſunt caput meum, Sicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me &c. Afflictus ſum & humiliatus ſum nimis, Rugiebam a gemitu cordis mei. Et Pſalm. 6. Miſerere mei Domine, q̊niam infirmus ſum, Sana me Domine, q̊niam conturbata ſunt oſſa mea, Et anima

mea

mea turbata est valde, Et tu Domine vsq; quo? Et Esa. 38. Ego dixi in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi, Sperabam vsq; ad mane, Quasi leo sic contriuit omnia ossa mea. In his terroribus sentit conscientia iram Dei aduersus peccatum, quæ est ignota securis hominibus secundum carnem ambulantibus. Videt peccati turpitudinem, & serio dolet se peccasse, etiam fugit interim horribilem iram Dei, quia non potest eam sustinere humana natura, nisi sustentetur verbo Dei. Ita Paulus ait, Per legem legi mortuus sum. Lex enim tantum accusat & terret conscientias. In his terroribus aduersarij nostri nihil de fide dicunt. Ita tantum proponunt verbum, quod arguit peccata. Quod cum solum traditur, doctrina legis est, non Euangelij. His doloribus ac terroribus dicunt homines mereri gratiam, si tamen diligunt Deum. At quomodo diligent Deum homines in veris terroribus cum sentiunt horribilem & inexplicabilem humana voce iram Dei? Quid aliud nisi desperationem docent, qui in his terroribus tantum ostendunt legem?

Esaia 38.

Paulus

Nos igitur addimus alteram partem pœnitentiæ de fide in Christum, quod in his terroribus debeat conscientijs proponi Euangelium de Christo, in quo promittitur gratis remissio peccatorum de Christo. Debent igitur credere, quod propter Christum gratis remittuntur ipsis peccata. Hæc fides erigit, sustentat, & viuificat contritos, iuxta illud, Iustificati ex fide pacem habemus. Hæc fides consequitur remissionem peccatorum. Hæc fides iustificat coram Deo, vt idem locus testatur, Iustificati ex fide. Hæc fides ostendit discrimen inter contritionem Iudæ & Petri, Saulis & Dauidis. Ideo

De fide.

Effectus fidei.

Ideo Iudæ aut Saulis contricio non prodest, quia non accedit ad eam hæc fides apprehendens remissionem peccatorum donatam propter Christum. Ideo prodest Dauidis aut Petri contricio, quia ad eam fides accedit, apprehendens remissionem peccatorum donatam propter Christum. Nec prius dilectio adest, quam sit facta fide reconciliatio. Lex enim non fit sine Christo, iuxta illud. Per Christum habemus accessum ad Deum. Et hæc fides paulatim crescit, & per omnem vitam luctatur cum peccato, vt vincat peccatum & mortem. Cæterum fidem sequitur dilectio, vt supra diximus. Et sic clare definiri potest filialis timor, talis pauor qui cum fide coniunctus est, hoc est, vbi fides consolatur & sustentat pauidum cor. Seruilis timor, vbi fides non sustentat pauidum cor.

Porro potestas clauium administrant & exhibet Euangelium per Absolutionem, quæ est vera vox Euangelij, Ita & absolutionem complectimur, cum de fide dicimus, quia fides est ex auditu, vt ait Paulus. Nam audito Euangelio, audita absolutione, erigitur & concipit consolationem conscientia. Et quia Deus vere per verbum viuificat, claues vere coram Deo remittunt peccata, iuxta illud. Qui vos audit, me audit. Quare voci absoluentis, non secus ac voci de cœlo sonanti credendum est. Et Absolutio proprie dici potest sacramentum pœnitentię, vt etiam Scholastici theologi eruditiores loquuntur. Interim hæc fides in tentacionibus multipliciter alitur per Euangelij sentencias, & per vsum sacramentorum. Hæc enim sunt signa noui testamenti, hoc est, signa remissionis peccatorum. Offerunt igitur remissionem peccatorum, sicut clare

testantur verba cœnę Domini, Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur, Hic est calix noui testamenti &c. Ita fides concipitur & confirmatur per absolutionem, per auditum Euangelij, per vsum sacramentorum, ne succumbat, dum luctatur cum terroribus peccati & mortis.

Hæc ratio pœnitentiæ plana & perspicua est, & auget dignitatem potestatis clauium, & sacramentorum, & illustrat beneficium Christi, docet nos vti mediatore ac propiciatore Christo.

Sed quia Confutacio damnat nos, ꝙ has duas partes pœnitentiæ posuerimus, ostendendum est, ꝙ scriptura in pœnitentia, seu conuersione Impij ponat has præcipuas partes, Christus enim inquit, Matth. xi. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hic duo membra sunt, labor & onus significant contricionem, pauores & terrores peccati & mortis. Venire ad Christum, est credere ꝙ propter Christum remittantur peccata, cum credimus, viuificantur corda spiritu sancto, per verbum Christi. Sunt igitur hic duæ partes præcipuæ, contricio & fides. Et Marci primo Christus ait, Agite pœnitentiam, & credite Euangelio. Vbi in priore particula arguit peccata, in posteriore consolatur nos, & ostendit remissionem peccatorum. Nam credere Euangelio, non est illa generalis fides, quam habent & diaboli, sed proprie est credere remissionem peccatorum propter Christum donatam, Hæc enim reuelatur in Euangelio. Videtis & hic duas partes coniungi, Contricionem, cum arguuntur peccata, Et fidem, cum dicitur credite Euangelio. Si quis hic dicat Christum complecti etiam

fructus

fructus pœnitenciæ, seu totam nouam vitam, non dissentiemus. Nam hoc nobis sufficit, quod hæ partes præcipuæ nominantur contricio & fides.

Paulus fere vbique cum describit conuersionem seu renouationem, facit has duas partes, mortificationem & viuificationem, vt Colossenses secundo, In quo circumcisi estis circumcisione non manu facta, videlicet expoliatione corporis peccatorum carnis. Et postea, in quo simul resuscitati estis per fidem efficaciæ Dei. Hic duæ sunt partes, Altera est expoliatio corporis peccatorum, Altera est resuscitacio per fidem. Neque hęc verba, mortificatio, viuificatio, expoliatio corporis peccatorum, resuscitacio, Platonice intelligi debent de simulata mutatione, Sed mortificatio significat veros terrores, quales sunt morientium, quos sustinere natura non posset, nisi erigeretur fide. Ita hic expoliationem corporis peccatorum vocat, quam nos dicimus vsitate contricionem, quia in illis doloribus concupiscentia naturalis expurgatur. Et viuificatio intelligi debet, non imaginatio Platonica, sed consolatio quæ vere sustentat fugientem vitam in contricione. Sunt ergo hic duæ partes, contricio & fides. Quia enim conscientia non potest reddi pacata, nisi fide, Ideo sola fides viuificat, iuxta hoc dictum, Iustus ex fide viuet.

Et deinde in Colossensibus inquit Christum delere Chirographum, quod per legem aduersatur nobis. Hic quoque duæ sunt partes, Chirographum & deletio Chirographi. Est autem Chirographum conscientia arguens & condemnans nos, Porro lex est verbum quod arguit & condemnat peccata, Hæc igitur vox quæ

dicit, Peccaui Domino, sicut Dauid ait, est Chirographum. Et hanc vocem impij & securi homines non emittunt serio, Non enim vident, non legunt scriptam in corde sententiam legis. In veris doloribus ac terroribus cernitur hæc sententia. Est igitur Chirographum ipsa contricio, condemnans nos. Delere Chirographum est tollere hanc sententiam condemnationis ex animo, & sententiam insculpere, qua senciamus nos liberatos esse, ab illa condemnatione. Est autem fides, noua illa sentencia, quæ abolet priorem sententiam, & reddit pacem & vitam cordi.

Quanquam quid opus est multa citare testimonia, cum vbique obuia sint in scripturis. Psalmo 117. Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me. Psalmo 118. Defecit anima mea præ angustia, Confirma me verbo tuo. Vbi in priore membro continetur contricio, in secundo modus clare describitur, quomodo in contricione recreemur, scilicet verbo Dei quod offert gratiam. Id sustentat & viuificat corda. Et 1. Regum 2. Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Horum altero significatur contricio, altero significatur fides, Et Esaiæ. 28. Dominus irascetur, vt faciat opus suum. Alienum est opus eius, vt operetur opus suum, Alienum opus Dei vocat, cum terret, quia Dei proprium opus est viuificare & consolari, & viuificationi, quia secura corda & non sentiencia iram Dei, fastidiunt consolationem. Ad hunc modum solet scriptura hæc duo coniungere, terrores & consolationem, vt doceat hæc præcipua membra esse in pœnitentia contricionem, & fidem consolantem & iustificantem. Neque videmus quo-

modo

modo natura pœnitentiæ clarius & ſimplicius tradi poſſit. Hæc enim ſunt duo præcipua opera Dei in hominibus perterrefacere & iuſtificare ac viuiſicare perterrefactos. In hæc duo opera diſtributa eſt vniuerſa ſcriptura. Altera pars lex eſt quæ oſtendit, arguit & condemnat peccata. Altera pars Euangelium, hoc eſt promiſſio gratiæ in Chriſto donatæ, & hæc promiſſio ſubinde repetitur in tota ſcriptura, primum tradita Adæ, poſtea Patriarchis, deinde a Prophetis illuſtrata. Poſtremo prædicata & exhibita a Chriſto inter Iudæos, & ab Apoſtolis ſparſa in totum mundum. Nam fide huius promiſſionis ſancti omnes iuſtificati ſunt, non propter ſuas attriciones vel contriciones. Et exempla oſtendunt ſimiliter has duas partes. Adam obiurgatur poſt peccatum, & perterrefit. Hæc fuit contricio, Poſtea promittit Deus gratiam, dicit futurum ſemen, quo deſtruetur regnum diaboli, mors & peccatum, Ibi offert remiſſionem peccati. Hæc ſunt præcipua, Nam & ſi poſtea additur pœna, tamen hæc pœna non meretur remiſſionem peccati. Et de hoc genere pœnarum paulo poſt dicemus. Sic Dauid obiurgatur a Nathan & perterrefactus inquit, Peccaui Domino. Ea eſt contricio. Poſtea audit abſolutionem, Dominus ſuſtulit peccatum tuum, Non morieris, Hæc vox erigit Dauidem, & fide ſuſtentat, iuſtificat & viuificat eum. Additur & hic pœna, ſed hæc pœna non meretur remiſſionem peccatorum, Nec ſemper adduntur peculiares pœnæ, ſed hæc duo ſemper exiſtere in pœnitentia oportet, contricionem & fidem, vt Lucę ſeptimo. Mulier peccatrix venit ad Chriſtum lachrymans, Per has lachrymas agnoſcitur contricio. Poſtea audit abſolutionem, Remittuntur tibi peccata, Fides

tua saluam te fecit, vade in pace. Hęc est altera pars pœnitentiæ, fides quæ erigit & consolatur eam. Ex his omnibus apparet pijs lectoribus, nos eas partes pœnitentiæ ponere, quę proprie sunt in conuersione, seu regeneratione & remissione peccati. Fructus digni & pœnę sequuntur regenerationem & remissionem peccati. Ideoq; has duas partes posuimus, vt magis conspici fides possit, quam in pœnitentia requirimus. Et magis intelligi potest, quid sit fides, quam prædicat Euangelium, cum opponitur contritioni, ac mortificationi.

Et vt totus orbis terrarum videat, quanta sit inscitia veræ pietatis in nostris Criticis, qui Confutacionem scripserunt, addemus & Bernardi sentenciam, qui prorsus ad eundem modum coniungit hæc duo membra in pœnitentia, contricionem & fidem, sicut nos coniungimus. Verba sunt hæc in sermone tertio de Annunciatione. Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speraui Domine. Sola nimirum spes apud te miserationis locum obtinet, nec oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ ponis. Sed est infidelis fiducia, solius vtiq; maledictionis capax cum videlicet in spe peccamus. Quanq; nec fiducia illa dicenda sit, sed insensibilitas quædam & dissimulatio perniciosa. Quæ enim fiducia est ei qui periculum non attendit? aut quod ibi timoris remedium, vbi nec timor sentitur, nec materia ipsa timoris? Fiducia solatium est, nec eget ille solatio qui letatur cum male fecerit & in pessimis rebus magis exultat. Rogemus itaq; fratres responderi nobis, quantas habeamus iniquitates & peccata, scelera nostra & delicta nobis desideremus ostendi. Scrutemur vias nostras & studia nostra pe-

riculaq;

riculaq; vniuersa vigili intentione pensemus. Dicat quisq; in pauore suo, vadam ad portas inferi, vt iam non nisi in sola Dei misericordia respiremus. Hæc vera hominis fiducia est, a se deficientis, & innitentis domino suo. Hæc inquam vera fiducia est cui misericordia non denegatur, Propheta testante, Beneplacitum est domino super timentes eum, & in his qui sperant super misericordia eius. Nec parua vtiq; suppetit nobis, in nobis quidem causa timoris, in ipso autem causa fiducię. Hactenus Bernardus, cuius sententiam ꝓpterea etiam non inuiti retulimus, vt videāt lectores, quomodo fidem hic intelligamus de fiducia misericordiæ, quæ erigit & consolatur perterrefactos, quam iste recte fiduciam appellat. Et hæc clare conspici potest, cum sit Antithesis terrorum & consolationis. Sicut hic Bernardus vult in hominibus existere cognitionem peccatorum, seu contricionem, seu terrores, Et vult accedere fiduciam quæ erigat in contritione.

Sed quia aduersarij nominatim hoc damnant, q̄ dicimus homines fide consequi remissionem peccatorum, addemns paucas quasdam probationes, ex q̄bus intelligi poterit, remissionem peccatorum contingere, non ex opere operato propter contricionem, sed fide illa speciali, qua vnusquisq; credit sibi propter Christum remitti peccata. Nam hic articulus præcipuus est, de quo digladiamur cum aduersarijs, & cuius cognitionem ducimus maxime necessariam esse Christianis omnibus. Cum autem supra de iustificatione, de eadem re satis dictum videatur, hic breuiores erimus. Sunt enim loci maxime cognati, doctrina pœnitentiæ, & doctrina iustificationis.

praecipuus articulus disputationis.

Aduersarij

Aduersarij, cum de fide loquuntur, & dicunt eam præcedere pœnitentiam, intelligunt fidem, non hanc quæ iustificat, sed quæ in genere credit Deum esse, pœnas propositas esse impijs &c. Nos præter illam fidem, requirimus, vt credat sibi quisq; propter Christum remitti peccata. De hac fide speciali litigamus, & opponimus eam opinioni, quæ iubet confidere non in promissione Christi, sed in opere operato contricionis, confessionis & satisfactionum &c. Hæc fides ita sequitur terrores, vt vincat eos & reddat pacatam conscientiam, Huic fidei tribuimus, ꝙ iustificet & regeneret, dum ex terroribus liberat, & pacem, gaudium, & nouam vitam in corde parit. Hanc fidem defendimus vere esse necessariam ad remissionem peccatorum, Ideo ponimus inter partes pœnitentiæ seu conuersionis. Nec aliud sentit Ecclesia Christi, etiam si aduersarij nostri reclamant.

Principio autem interrogamus aduersarios, Vtrum absolutionem accipere, pars sit pœnitentiæ nec ne? Quod si a confessione separant, vt sunt subtiles in distinguendo, non videmus quid prosit confessio sine absolutione. Sin autem non separant a confessione acceptionem absolutionis, necesse est eos sentire, ꝙ fides sit pars pœnitentiæ, quia absolutio non accipitur nisi fide. Quod autem absolutio non accipiatur nisi fide, ex Paulo probari potest, qui docet Rom. 4. ꝙ promissio non possit accipi, nisi fide. Absolutio autem est promissio remissionis peccatorum. Igitur necessario requirit fidem. Nec videmus, quomodo dicatur is accipere absolutionem qui non assentitur ei. Et quid aliud est non assentire absolutioni, ꝗ Deum

accusare

accusare mendacij, si cor dubitet, sentit incerta & inania esse quæ promittit Deus. Ideo 1. Iohannis. 5. scriptum est, Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo. 1. Jo: 5.

2.

Secundo fateri aduersarios existimamus remissionem peccatorum pœnitentiæ, seu partem, seu finem, seu, vt ipsorum more loquamur, terminum esse ad quem. Ergo id quo accipitur remissio peccatorum, recte additur partibus pœnitentiæ. Certissimum est autem, etiam si omnes portæ inferorum reclament, remissionem peccatorum non posse accipi, nisi sola fide, quæ credit peccata remitti propter Christum, iuxta illud Roma. 3. Quem proposuit Deus propiciatorem per fidem, in sanguine ipsius. Item Roma. quinto. Per quem accessum habemus per fidem in gratiam &c. Nam conscientia territa non potest opponere iræ Dei opera nostra, aut dilectionem nostram, sed ita demum fit pacata, cum apprehendit mediatorem Christum, & credit promissionibus propter illum donatis. Non enim intelligunt quid sit remissio peccatorum, aut quomodo nobis contingat, qui somniant corda pacata fieri, sine fide in Christum. Petrus citat ex Esaia, Qui crediderit in eum, non confundetur. Necesse est igitur confundi hypocritas, confidentes se accipere remissionem peccatorum propter sua opera, non propter Christum. Et Petrus ait in Actis Cap. decimo, Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Non potuit dici magis dilucide, quam quod ait, per nomen eius, Et addit, omnes qui credunt

Terminus pœnitentiæ.

Ro: 3.

Ro: 5.

Esaia.

Acto: 10.

in eum. Tantum igitur ita accipimus remissionem peccatorum, per nomen Christi, hoc est, ꝓpter Christum, non propter vlla nostra merita atq; opera. Et hoc ita fit, cum credimus nobis remitti peccata propter Christum, Aduersarij nostri vociferantur se esse Ecclesiam, se consensum Ecclesiæ sequi. At Petrus hic in nostra causa etiam allegat consensum Ecclesiæ, huic inquit omnes Prophetæ ꝑhibent testimonium, remissionem peccatorum accipere ꝑ nomen eius &c. Profecto consensus Prophetarum iudicandus est vniuersalis Ecclesiæ consensus esse. Nec Papæ, nec Ecclesię concedimus potestatem decernendi contra hunc consensum Prophetarum. At Bulla Leonis aperte damnat hunc articulum de remissione peccatorum, damnant & aduersarij in Confutatione. Qua ex re apparet, qualis sit Ecclesia iudicanda istorum, qui non solum decretis improbant hanc sententiam, q remissionem peccatorum consequamur fide, non propter opera nostra, sed propter Christum, sed etiam iubent eam vi ac ferro abolere. Iubent omni genere crudelitatis perdere viros bonos qui sic sentiunt. Sed habent magni nominis autores, Scotum, Gabrielem, & similes, dicta Patrum quæ in Decretis truncata citantur. Certe si numeranda sunt testimonia, vincunt. Est enim maxima turba nugacissimorum scriptorum in sententias, qui tanq̃ coniurati defendunt illa figmenta de merito attritionis & operum, & cætera quæ supra recitauimus. Sed ne quis multitudine moueatur, non magna autoritas est in testimonijs posteriorum, qui non genuerunt sua scripta, sed tantum compilatis superioribus, transfuderunt illas opiniones ex alijs libris in alios. Nihil iudicij adhibuerunt, sed vt pedanei senatores taciti comprobauerunt

bauerunt

bauerunt superiorum errores non intellectos. Nos igitur hanc Petri vocem non dubitemus opponere, quamlibet multis legionibus Sentenciariorum, quę allegat consensum Prophetarum. Et accedit testimonium spiritus sancti ad hanc contionem Petri. Sic enim ait textus, Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Sciant igitur piæ conscientiæ, hoc esse mandatum Dei, vt credant sibi gratis ignosci propter Christum, non propter opera nostra. Et hoc mandato Dei sustentent se aduersus desperationem, & aduersus rerrores peccati & mortis. Et hanc sententiam sciant a principio mundi in Ecclesia extitisse apud sanctos. Petrus enim clare allegat consensum Prophetarum, & Apostolorum scripta testantur eos idem sentire. Nec desunt Patrum testimonia, Nam Bernardus idem dicit verbis minime obscuris. Necesse est enim primo omnium credere, ꝙ remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei, sed adde adhuc, vt credas & hoc, ꝙ per ipsum peccata tibi donantur, Hoc est testimonium, ꝙ perhibet spiritus sanctus in corde tuo dicens, Dimissa sunt tibi peccata tua, Sic enim arbitratur Apostolus gratis iustificari hominem ꝑ fidem. Hęc Bernardi verba mirifice illustrant causam nostram, ꝗa non solum requirit vt in genere credamus peccata remitti per misericordiam, sed iubet addere specialem fidem, qua credamus & nobis ipsis remitti peccata. Et docet q̃modo certi reddamur de remissione peccatorum, videlicet cum fide corda eriguntur & fiunt tranquilla ꝑ spiritum sanctum. Quid requirunt amplius aduersarij? Num adhuc audent negare, fide nos consequi remissionem peccatorum? aut fidem partem esse poenitentiæ?

3. Attritus elicit actum dilectionis Dei.

Tertio. Aduersarij dicunt peccatum ita remitti, quia attritus seu contritus elicit actum dilectionis Dei, propter hunc actum meretur accipere remissionem peccatorum. Hoc nihil est nisi legem docere, deleto Euangelio, & abolita promissione de Christo. Tantum enim requirunt legem & nostra opera, quia lex exigit dilectionem. Præterea docent confidere, ꝙ remissionem peccatorum consequamur propter contritionem & dilectionem. Hoc quid est aliud, nisi collocare fiduciam in nostra opera, non in verbum & promissionem Dei de Christo. Quod si lex satis est ad consequendam remissionem peccatorum, quid opus est Euangelio, quid opus est Christo, si propter nostrum opus consequimur remissionem peccatorum? Nos contra a lege ad Euangelium reuocamus conscientias, & a fiducia propriorum operum, ad fiduciam ꝓmissionis & Christi, quia Euangelium exhibet nobis Christum, & promittit gratis remissionem peccatorum propter Christum. Hac promissione iubet nos confidere, ꝙ propter Christum reconciliemur patri, non propter nostram contritionem aut dilectionem. Non enim alius est mediator aut propiciator nisi Christus. Neq; legem facere possumus, nisi prius per Christum reconciliati simus, Et siquid faceremus, tamen sentiendum est, ꝙ non propter illa opera, sed propter Christum mediatorem & propiciatorem consequimur remissionem peccatorum. Imo contumelia Christi, & Euangelij abrogatio est, sentire ꝙ remissionem peccatorum propter legem aut aliter consequamur, q̃ fide in Christum. Et hanc rationem supra tractauimus de iustificatione, cum diximus, quare profiteamur homines fide iustificari non dilectione. Itaq; doctrina aduersariorum, cum docent

homines propter contritionem & dilectionem conse-qui remissionem peccatorum, & confidere hac contri-tione & dilectione, tantum est doctrina legis, & qui-dem non intellectæ, sicut Iudei in velatam Moisi faci-em intuebantur. Fingamus enim adesse dilectionem, fingamus adesse opera, tamen neq; dilectio, neq; opera possunt esse propiciatio pro peccato, ac ne possunt quidem opponi iræ & iudicio Dei, iuxta illud. Non intrabis in iudicium cum seruo tuo, quia non iustifi-cabitur in conspectu tuo omnis viuens, Nec debet honos Christi transferri in nostra opera. Psal:

Propter has causas contendit Paulus, q; non iu-stificemur ex lege, & opponit legi promissionem re-missionis peccatorum, quæ propter Christum dona-tur, ac docet nos gratis propter Christum fide accipere remissionem peccatorum. Ad hanc promissionem reuocat nos Paulus a lege. In hanc promissionem iu-bet intueri, quæ certe irrita erit, si prius lege iustifica-mur, q̃ per promissionem, aut si propter nostram iu-sticiam consequimur remissionem peccatorum. At constat, q; ideo nobis data est promissio, ideo exhibi-tus est Christus, q̃a legem non possumus facere, Qua-re necesse est prius nos promissione reconciliari quam legem facimus. Promissio autem tantum fide accipi-tur. Igitur necesse est contritos apprehendere fide pro-missionem remissionis peccatorum donatæ propter Christum, ac statuere q; gratis propter Christum habe-ant placatum Patrem. Hæc est sententia Pauli ad Ro-manos quarto, vbi inquit, Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio. Et ad Galatas 3. Conclu-sit scriptura omnia sub peccatum, vt promissio ex fide Paul: Ro:4. Ro:4. Gal: 3.

Iesu Christi detur credentibus, Id est, omnes sunt sub peccato, nec possunt aliter liberari, nisi fide apprehendant promissionem remissionis peccatorum. Prius igitur oportet nos fide accipere remissionem peccatorum, quam legem facimus, & si vt supra dictum est, fidem dilectio sequitur, quia renati spiritum sanctum accipiunt, ideo legem facere incipiunt. Citaremus plura testimonia, nisi obuia essent cuilibet pio lectori in scripturis. Et nos non nimis prolixi esse cupimus, vt facilius hæc causa perspici possit. Neq; vero dubium est, quin hæc sit sentencia Pauli, quam defendimus, q fide accipiamus remissionem peccatorum propter Christum, quod fide mediatorem Christum opponere debeamus iræ Dei, non opera nostra. Nec perturbentur piæ mentes, etiamsi Pauli sentencias calumnientur aduersarij, Nihil tam simpliciter dicitur, q non queat deprauari cauillando. Nos scimus hanc, quam diximus, veram & germanam sentenciam Pauli esse, scimus hanc nostram sentenciam pijs conscientijs firmam consolationem afferre, sine qua nemo consistere in iudicio Dei queat. Itaq; repudientur illæ Pharisaicæ opiniones aduersariorum, q non accipiamus fide remissionem pecccatorum, sed q oporteat mereri dilectione nostra & operibus, q dilectionem nostram & opa nostra, irę Dei opponere debeamus. Hæc doctrina legis est, non Euangelij, quæ fingit prius hominem lege iustificari, q̃ per Christum reconciliatus sit Deo, cum Christus dicat, Sine me nihil potestis facere. Item, Ego sum vitis vera, vos palmites. Verum aduersarij fingunt nos esse palmites, non Christi, sed Moisi. Prius enim volunt lege iustificari, dilectionem suam & opera offerre Deo, quam reconcilientur Deo per Christum,

quam

quam sint palmites Christi. Paulus contra contendit legem non posse fieri sine Christo. Ideo promissio prius accipienda est, vt fide reconciliemur Deo, propter Christum, quam legem facimus. Hæc satis perspicua esse pijs conscientijs existimamus. Et hinc intelligent, cur supra professi simus iustificari homines fide, non dilectione, quia oportet nos opponere iræ Dei, non nostram dilectionem aut opera, aut confidere nostra dilectione ac operibus, sed Christum mediatorem, Et prius oportet apprehendere promissionem remissionis peccatorum, quam legem facimus.

Postremo, quando erit pacata conscientia, si ideo accipimus remissionem peccatorum, quia nos diligimus, aut legem facimus? Semper enim accusabit nos lex, quia nunquam legi Dei satisfacimus, Sicut inquit Paulus, Lex iram operatur. Chrysostomus quærit de pœnitentia, vnde certi reddamur, peccata nobis remissa esse. Quærunt & in sententijs eadem de re aduersarij. Hoc non potest explicari, non possunt conscientiæ reddi tranquillæ, nisi sciant mandatum Dei esse, & ipsum Euangelium, vt certo statuant ꝑpter Christum gratis remitti peccata, nec dubitent sibi remitti. Si quis dubitat, is, vt Iohannes ait, accusat promissionem diuinam mendacij. Hanc certitudinem fidei nos docemus requiri in Euangelio. Aduersarij relinquunt conscientias incertas & ambigentes. Nihil autem agũt conscientię ex fide, cum ꝑpetuo dubitant, vtrum habeant remissionem. Quomodo possunt in hac dubitatione inuocare Deũ? q̃modo possunt statuere, ꝙ exaudiant̃? Ita tota vita est sine Deo, & sine vero cultu Dei. Hoc est ꝙ Paulus inqt, peccatum esse quidqd nõ fit ex fide. Et

Et quia in hac dubitacione perpetuo verſantur, nunq; experiuntur quid ſit fides, Ita fit vt ad extremum ruant in deſperationem. Talis eſt doctrina aduerſariorum, doctrina legis, abrogatio Euangelij, doctrina deſperationis. Nunc libenter omnibus bonis viris permittimus iudicium de hoc loco pœnitentiæ, nihil enim habet obſcuri, vt pronuncient, vtri magis pia & ſalubria conſcientijs docuerint, nos, an aduerſarij. Profecto non delectant nos hæ diſſenſiones in Eccleſia, quare niſi magnas & neceſſarias cauſas haberemus diſſentiendi ab aduerſarijs, ſumma voluntate taceremus. Nunc cum ipſi manifeſtam veritatem damnent, non eſt integrum nobis diſſerere cauſam, non noſtram, ſed Chriſti & Eccleſiæ.

Diximus quas ob cauſas poſuerimus has duas partes pœnitentiæ, contritionem & fidem, Idq; hoc fecimus libentius, quia circumferuntur multa dicta de pœnitentia, quæ truncata citantur ex Patribus, quæ ad obſcurandam fidem detorſerunt aduerſarij. Talia ſunt, Pœnitentia eſt mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item, Pœnitentia eſt quædam dolentis vindicta, puniens in ſe quod dolet ſe commiſiſſe. In his dictis nulla fit mentio fidei, Ac ne in ſcholis quidem, cum interpretantur, aliquid de fide additur. Quare nos eam, vt magis conſpici doctrina fidei poſſet, inter partes pœnitentiæ numerauimus. Nam illa dicta, quę contritionem aut bona opera requirunt, & nullam fidei iuſtificantis mentionem faciunt, periculoſa eſſe, res ipſa oſtendit. Et merito deſiderari prudentia in iſtis poteſt, qui centones illos ſententiarum & decretorum congeſſerunt, Nam cum Patres alias de alia parte pœnitentiæ loquantur, non tantum de

vna

vna parte, ſed de vtraq;, hoc eſt, de contritione & fide, excerpere & coniungere ſententias profuiſſet. Nam Tertullianus egregie de fide loquitur, amplificans iusiurandum illud apud Prophetam. Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertantur & viuat. Quia enim iurat Deus, nolle ſe mortem peccatoris, oſtendit requiri fidem, vt iuranti credamus, & certo ſtatuamus eum nobis ignoſcere. Magna debet eſſe autoritas apud nos promiſſionum diuinarum per ſeſe. At hæc promiſſio etiam iureiurando confirmata eſt. Quare ſi quis non ſtatuit ſibi ignoſci, is negat Deum verum iuraſſe, qua blaſphemia atrocior nulla excogitari poteſt. Sic enim ait Tertullianus. Inuitat premio ſalutem, iurans etiam, Viuo (dicens) cupit ſibi credi. O beatos, quorum cauſa iurat Deus. O miſerrimos, ſi nec iuranti Domino credimus. Atq; hic ſciendum eſt, q̄ hæc fides debeat ſentire, q̄ gratis nobis ignoſcat Deus propter Chriſtum, propter ſuam promiſſionem, non propter noſtra opera, contritionem, confeſſionem, ſatisfactionem aut dilectionem. Nam ſi fides nitatur his operibus, ſtatim fit incerta, quia conſcientia pauida videt hæc opera indigna eſſe. Ideo præclare ait Ambroſius de pœnitentia. Ergo & agendam pœnitentiam, & tribuendam veniam credere nos conuenit, vt veniam tamen tanq̄ ex fide ſperemus, tanq̄ ex ſyngrapha fides impetrat. Item fides eſt, quæ peccata noſtra cooperit. Extant itaq; ſententię apud Patres, non ſolum de contritione & operibus, ſed etiam de fide. Verum aduerſarij, cum neq; naturam pœnitentiæ intelligant, neq; ſermonem Patrum, excerpunt dicta de parte pœnitentiæ, videlicet de operibus, Alibi dicta de fide, cum non intelligunt, prætereunt.

Tertullianus

Propheta.

Ambrosius de poenitentia.

DE CONFESSIONE ET SATISFACTIONE.

BOni viri facile iudicari possunt, plurimum referre, vt de superioribus partibus, videlicet contritione & fide, conseruetur vera doctrina. Itaqꝫ in his locis illustrandis semper plus versati sumus, de confessione & satisfactionibus non admodum rixati sumus. Nam & nos confessionem retinemus precipue propter Absolutionem, quæ est verbum Dei, quod de singulis autoritate diuina pronunciat potestas clauium. Quare impium esset ex Ecclesia priuatam absolutionem tollere. Neqꝫ quid sit remissio peccatorum, aut potestas clauium intelligunt, si qui priuatam Absolutionem aspernantur. Cæterum de enumeratione delictorum in confessione supra diximus, ꝙ sentiamus eam non esse Iure diuino necessariam, Nam ꝙ obijciunt q̄dam, Iudicem prius debere cognoscere causam, priusquam pronunciat, hoc nihil ad hanc rem pertinet, quia Absolutio est executio alieni beneficij, non est iudicium. Christus enim dedit mandatum remittendi peccata, Id mandatum exequuntur ministri. Non habent mandatum de cognoscendis occultis, Hoc intelligi potest ex eo, q̄a infinita peccata remittunt, quæ nec nos ipsi meminimus, quibus remittuntur. Et si penderet remissio ex cognitione, tota res esset incerta. Cęterum in his delictis quæ publice nota sunt, qualem habeat Iurisdictionem Ecclesia, id non pertinet ad præsentem disputacionem, Nam hæc quia nota sunt, nominatim accusantur, & postea nominatim remittuntur, si autor velit recipi ab Ecclesia, Et ridiculum est huc transferre dictum Salomonis.

Salomonis. Diligenter cognosce vultum pecoris tui. Nihil enim dicit Salomon de confessione, sed tradit Oeconomicum præceptum patri familias, vt vtatur suo, & abstineat ab alieno, & iubet eum res suas diligenter curare, ita tamen, ne studio augendarum facultatum, occupatus animus, abijciat timorem Dei, aut fidem, aut curam verbi Dei. Sed aduersarij nostri mirifica metamorphosi transformant dicta scripturæ, in quaslibet sententias. Hic cognoscere significat eis audire confessiones. Vultus non externam conuersationem, sed arcana conscientiæ, Pecudes significant homines. Sane bella est interpretatio, & digna istis contemptoribus studiorum eloquentiæ. Quod si velit aliquis ꝑ similitudinem transferre præceptum a patrefamilias ad pastorem Ecclesiæ, certe vultum debebit interpretari de externa conuersatione. Hæc similitudo magis quadrabit. Sed omittamus ista. Aliquoties fit in Psalmis mentio confessionis, vt, Dixi, confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei. Talis confessio peccati, quæ Deo fit, est ipsa contritio. Nam cum Deo fit confessio, corde fieri necesse est, non solum voce, sicut fit in scenis ab histrionibus. Est igitur talis confessio, contricio, in qua sentientes iram Dei, confitemur Deum iuste irasci, nec placari posse nostris operibus, Et tamen quærimns misericordiam, ꝓpter promissionem Dei. Talis est hæc confessio, Tibi soli peccaui, vt tu iustificeris, & vincas cum iudicaris, id est, fateor me peccatorem esse, & meritum æternam iram, nec possum opponere meas iusticias, mea merita tuę iræ. Ideo pronuncio te iustum esse cum condemnes & punis nos. Pronũcio te vincere, quãdo hypocritę iudicãt te, ꝙ sis

iniuſtus, qui ipſos punias aut condemnes benemeri-
tos, Imo noſtra merita non poſſunt opponi tuo iudi-
cio, ſed ita iuſtificabimur, ſi tu iuſtifices, ſi tu reputes
nos iuſtos per miſericordiam tuam. Fortaſſis & Iaco-
bum citabit aliquis, Confitemini viciſſim delicta. Sed
hic non loquitur de confeſſione ſacerdotibus facien-
da, ſed in genere de reconciliatione fratrum inter ſe.
Iubet enim mutuam eſſe confeſſionem.

Porro aduerſarij noſtri multos doctores recep-
tiſſimos damnabunt, ſi contendent enumerationem
delictorum in confeſſione neceſſariam eſſe Iure diui-
no. Quanq̃ enim confeſſionem ꝓbamus & quandam
examinationem ꝓdeſſe iudicamus, vt inſtitui homines
melius poſſint, tamen ita moderanda res eſt, ne conſci-
entijs inijciantur laquei, quæ nunq̃ erunt tranquillæ, ſi
exiſtimabunt ſe non poſſe conſequi remiſſionem pec-
catoꝝ, niſi facta illa ſcrupuloſa enumeratione. Hoc cer-
te falſiſſimum eſt ꝙ aduerſarij poſuerunt in confutati-
one, ꝙ confeſſio integra ſit neceſſaria ad ſalutem, Eſt
enim impoſſibilis. Et quales laqueos hic inijciunt
conſcientiæ, cum requirunt integram confeſſionem?
Quomodo enim ſtatuet conſcientia integram eſſe
confeſſionem? Apud ſcriptores Eccleſiaſticos fit
mentio confeſſionis, ſed hi non loquuntur de hac enu-
meratione occultorum delictorum, ſed de ritu publi-
cæ pœnitentiæ. Quia enim lapſi aut famoſi non recipi-
ebantur, ſine certis ſatisfactionibus, ideo confeſſio-
nem faciebant iſti apud presbyteros, vt pro modo de-
lictorum præſcriberentur eis ſatisfactiones. Hæc tota
res nihil ſimile habuit huic enumerationi de qua nos
diſputamus. Confeſſio illa fiebat, non ꝙ ſine ea non
poſſet fieri remiſſio peccatorum coram Deo, Sed ꝙ

non

non poterant satisfactiones præscribi nisi prius cognito genere delicti. Nam alia delicta habebant alios Canones.

Et ex illo ritu publice pœnitentiæ reliquum habemus etiam nomen satisfactionis. Nolebant enim sancti Patres recipere lapsos aut famosos, nisi prius cognita & spectata pœnitentia eorum, quantum fieri poterat. Et huius rei multę videntur fuisse causę. Nam ad exemplum pertinebat, castigare lapsos, sicut & glossa in Decretis admonet, & indecorum erat, homines famosos statim admittere ad communionem. Hi mores diu iam antiquati sunt, Nec necesse est eos restituere, quia non sunt necessarij ad remissionem peccatorum coram Deo. Neq; hoc senserunt Patres, mereri homines remissionem peccatorum per tales mores, aut talia opera. Quanq; hæc spectacula imperitos solent fallere, vt putent se per hæc opera mereri remissionem peccatorum coram Deo. Verum siquis hic sensit, Iudaice & gentiliter sensit, Nam & ethnici habuerunt quasdam expiationes delictorum, per quas fingebant se reconciliari Deo. Nunc autem more antiquato, manet nomen satisfactionis, & vestigium moris, quod in confessione præscribuntur certæ satisfactiones, quas definiunt esse opera non debita. Nos vocamus satisfactiones Canonicas. De his sic sentimus, sicut de enumeratione, ꝙ satisfactiones Canonicæ non sint necessariæ Iure diuino ad remissionem peccatorum. Sicut neq; illa spectacula vetera satisfactionum in pœnitentia publica Iure diuino necessaria fuerunt ad remissionem peccatorum. Retinenda est enim sententia de fide, ꝙ fide consequamur remissionem peccatoꝝ ꝑpter Christum, non propter nostra opera præcedentia aut

sequentia. Et nos ob hanc causam præcipue de satisfactionibus disputauimus, ne susciperentur ad obscurandam iusticiam fidei, neue existimauerunt homines se ꝓpter illa opera consequi remissionem peccatorum. Et adiuuant errorem multa dicta quę in scholis iactantur, quale est ꝙ in definitione satisfactionis ponunt, fieri eam ad placandam diuinam offensam.

Sed tamen fatentur aduersarij, ꝙ satisfactiones non prosint ad remissionem culpæ. Verum fingunt satisfactiones prodesse ad redimendas pœnas, seu purgatorij, seu alias. Sic enim docent in remissione peccati Deum remittere culpam. Et tamen quia conuenit iusticiæ diuinæ punire peccatum, mutare pœnam æternam in pœnam temporalem. Addunt amplius, partem illius temporalis pœnæ remitti potestate clauium, reliquum autem redimi per satisfactiones. Nec potest intelligi quarum pœnarum pars remittatur potestate clauium, nisi dicant partem pœnarum purgatorij remitti, qua ex re sequeretur, satisfactiones tantum esse pœnas redimentes purgatorium. Et has satisfactiones dicunt valere, etiam si fiant ab his qui relapsi sunt in peccatum mortale, quasi vero diuina offensa placari queat ab his qui sunt in peccato mortali. Hæc tota res est commenticia, recens conficta, sine autoritate scripturę & veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Longobardus quidem de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse satisfactiones, Nec animaduerterunt illa spectacula instituta esse tum exempli causa, tum ad ꝓbandos hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, & rem ꝓrsus politicam. Ideo superstitiose

perſticioſe finxerunt eas, non ad diſciplinam coram Eccleſia, ſed ad placandum Deum valere. Et ſicut alias ſæpe incommode commiſcuerut ſpiritualia & πολιτικά idem accidit & in ſatisfactionibus. Atqui gloſa in Canonibus aliquoties teſtatur has obſeruationes inſtitutas eſſe propter diſciplinam Eccleſiæ.

Videte autem quomodo in confutatione, quam auſi ſunt obtrudere Cæſ. Maieſtati, probent hæc ſua figmenta. Multa dicta ex ſcripturis citant, vt fucum imperitis faciant, quaſi hæc res habeat autoritatem ex ſcripturis, quæ adhuc Longobardi tempore ignota erat. Allegant has ſententias. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item, Exhibete membra veſtra ſeruire iuſticiæ. Item, Chriſtus prędicat pœnitentiam. Agite pœnitentiam. Item Chriſtus iubet Apoſtolos pœnitentiam prædicare. Et Petrus prędicat pœnitentiam. Actu. 2. Poſtea citant quædam dicta Patrum & Canones. Et concludunt his verbis. Satisfactiones in Eccleſia contra expreſſum Euangelium & Conciliorum & Patrum decreta abolendæ non ſunt, quin imo abſoluti a ſacerdote iniunctam pœnitentiam perficere debent, illud Pauli ſequentes. Dedit ſemetipſum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.

Deus perdat iſtos impios Sophiſtas, tam ſceleſte detorquentes verbum Dei ad ſua ſomnia vaniſſima. Quis bonus vir non commoueatur indignitate tanta? Chriſtus inquit. Agite pœnitentiam. Apoſtoli prędicant pœnitentiam, Igitur pœnæ ęternæ compenſant ſatisfactionibus noſtris, Igit̃ claues habent manda-

tum remittendi partem pœnarum purgatorij, Igitur ſatisfactiones redimunt pœnas purgatorij. Quis docuit iſto[s] aſinos hanc Dialecticam? Sed hæc neq; Dialectica neq; Sophiſtica eſt, ſed eſt Sycophantica. Ideo allegant hanc vocem, Agite pœnitentiam, vt cum tale dictum contra nos citatum imperiti audiunt, concipiant opinionem, nos totam pœnitentiam tollere. His artibus alienare animos, & inflammare odio conantur, vt conclament contra nos imperiti, tollendos eſſe e medio tam peſtilentes hæreticos, qui improbent pœnitentiam.

Sed ſperamus apud bonos viros has calumnias parum profecturas eſſe, Et Deus tantam impudenciam ac maliciam non diu feret. Nec vtiliter conſulit ſuæ dignitati Romanus Pontifex, ꝙ tales Patronos adhibet, ꝙ rem maximam iudicio horum Sophiſtarum permittit. Nam cum nos in Confeſſione fere ſummam doctrinæ Chriſtianæ vniuerſæ complexi ſimus, adhibendi fuerant iudices de tantis, tam multis, & tam varijs negocijs pronunciaturi, quorum doctrina & fides bonis viris probaretur. Idq; te Campegi, pro tua ſapientia prouidere decebat, ne quid in tantis rebus iſti ſcriberent, quod aut hoc tempore, aut ad poſteros videatur poſſe minuere Romanæ ſedis exiſtimationem. Si Romana ſedes cenſet æquum eſſe, vt omnes gentes agnoſcant eam pro magiſtra fidei, debet operam dare, vt docti & integri viri de religionibus cognoſcant. Quid enim iudicabit mundus, ſi quando proferetur in lucem, ſcriptum aduerſariorum, quid iudicabit poſteritas, de his calumnioſis iudicijs? Vides Campegi, hæc eſſe poſtrema tempora, in quibus Chriſtus prædixit plurimum periculi fore religioni. Vos igitur qui tanq̃

in ſpe-

in specula sedere, & gubernare religiones debetis, his temporibus oportuit singularem adhibere tum prudentiam tum diligentiam. Multa sunt signa, quæ nisi prouideritis, minantur mutationem Romano statui, Et erras, si tantum vi & armis existimas Ecclesias retinendas esse, Doceri de religione postulant homines. Quam multos esse existimas, non tantum in Germania, sed etiam in Anglia, in Hispania, in Gallijs, in Italia, deniq; in ipsa vrbe Roma, qui quoniam vident exortas esse de maximis rebus controuersias, dubitare alicubi incipiunt, & taciti indignantur, ꝙ has tantas res rite cognoscere & iudicare recusatis, ꝙ non explicatis ambigentes conscientias, ꝙ tantum iubetis nos armis opprimi ac deleri. Multi autem sunt boni viri, qui facilius mortem, & omnia genera suppliciorum ferrent, quam ferunt hanc dubitationem. Nec satis expendis, quanta res sit Religio, si bonos viros leuiter existimas angi, sicubi incipiunt ambigere de aliquo dogmate. Et hæc dubitatio non potest non parere summam odij acerbitatem, aduersus illos, qui cum mederi conscientijs debebant, obsistunt, ꝗ minus explicari res possit. Non hic dicimus Dei iudicium vobis pertimescendum esse, Nam hoc leuiter curare Pontifices putant, qui cum ipsi teneant claues, scilicet patefacere sibi cœlum, cum volunt, possunt. De hominum iudicijs, deq; tacitis voluntatibus omnium gentium loquimur, quæ profecto hoc tempore requirunt, vt hæc negotia ita cognoscantur atq; constituantur, vt sanentur bonæ mentes, & a dubitatione liberentur. Quid enim futurum sit, si quando eripuerint odia illa aduersus vos, ꝓ tua sapientia facile iudicare potes. Verum hoc beneficio deuincire omnes gentes vobis poteritis, ꝙ omnes

Adhortatio ad promouendam religionem.

g sani

sani homines, summum & maximum iudicant, si dubitantes conscientias sanaueritis. Hæc non eo diximus, ꝙ nos de nostra confessione dubitemus, Scimus enim eam veram, piam, & pijs conscientijs vtilem esse. Sed credibile est passim multos esse, qui non de leuibus rebus ambigunt, nec tamen audiunt idoneos Doctores, qui mederi coſcientijs ipsorum possint.

Sed redeamus ad propositum, Scripturæ citatæ ab aduersarijs prorsus nihil loquuntur de Canonicis satisfactionibus & de opinionibus Scholasticorum, cum constet eas nuper natas esse. Quare mera calumnia est, ꝙ detorquent scripturas ad illas suas opiniones. Nos dicimus, ꝙ pœnitentiam, hoc est conuersionem seu regenerationem, boni fructus, bona opera, in omni vita sequi debeant. Nec potest esse vera conuersio, aut vera contricio, vbi non sequuntur mortificationes carnis, & boni fructus. Veri terrores, veri dolores animi, non patiuntur corpus indulgere voluptatibus, & vera fides non est ingrata Deo, nec contemnit mandata Dei. Deniqꝫ nulla est interior pœnitentia, nisi foris pariat etiam castigationes carnis. Et hanc dicimus esse sententiam Iohannis, cum ait. Facite fructus dignos pœnitentiæ. Item Pauli, cum ait. Exhibete membra vestra seruire iusticiæ, sicut & alibi inquit, Exhibete corpora vestra, hostiam viuam, sanctam &c. Et cum Christus inquit, Agite pœnitentiam, certe loquitur de tota pœnitentia, de tota nouitate vitæ, & fructibus, non loquitur de illis hypocriticis satisfactionibus, quas fingunt Scholastici, tum quoqꝫ valere ad compensationem pœnę purgatorij, aut aliarum pœnarum, cum fiunt ab his qui sunt in peccato mortali.

Ac

Ac multa colligi argumenta possunt, quod hæc dicta scripturæ nullo modo pertineant ad Scholasticas satisfactiones. Isti fingunt satisfactiones esse opera indebita. Scriptura autem in his sententijs requirit opera debita. Nam hæc vox Christi est vox præcepti, Agite pœnitentiam, Item, Aduersarij scribunt confitentem, si recuset suscipere satisfactiones, non peccare, sed persoluturum esse has pœnas in purgatorio. Iam hæ sententiæ sine controuersia, præcepta sunt ad hanc vitam pertinentia, Agite pœnitentiam, Facite fructus dignos pœnitentiæ, Exhibete membra vestra seruire iusticiæ, Quare non possunt detorqueri ad satisfactiones, quas recusare licet. Non enim licet recusare præcepta Dei. Tertio, Indulgentiæ remittunt illas satisfactiones, vt docet Cap. Cum ex eo, de pœnitentijs & remission. At indulgentiæ non soluunt nos illis præceptis, Agite pœnitentiam, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Itaque manifestum est male detorqueri illa dicta scripturæ ad Canonicas satisfactiones. Videte porro quid sequatur, Si pœnæ purgatorij sunt satisfactiones seu satispassiones, aut satisfactiones sunt redemptio pœnarum purgatorij, num etiam hæ sententiæ præcipiunt, vt animæ castigentur in purgatorio? Id cum sequi necesse sit ex aduersariorum opinionibus, hę sententię nouo modo interpretandę erunt, Facite fructus dignos pœnitentiæ, Agite pœnitentiam, hoc est, patiamini pœnas purgatorij post hanc vitam. Sed piget has ineptias aduersoriorum pluribus reuellere. Constat enim scripturam loqui de operibus debitis, de tota nouitatæ vitæ, non de his obseruationibus operum non debitorum, de quibus loquuntur aduersarij. Et tamen his figmentis defendunt ordines, venditionem

Miſſarum & infinitas obſeruationes, quod ſcilicet ſint opera, ſi non pro culpa, tamen pro pœna ſatisfacientia.

Cum igitur ſcripturæ citatę non dicant, ꝙ operibus non debitis pœnæ æternæ compenſandæ ſint, temere affirmant aduerſarij, ꝙ per ſatisfactiones Canonicas pœnæ illæ compenſentur. Præterea cum certiſſimum ſit remiſſionem peccatorum gratuitam eſſe, ſeu gratis propter Chriſtum donari, ſequitur non requiri ſatisfactiones. Et Euangelium habet mandatum gratis remittendi peccata, non imponendi pœnas, & nouas leges, aut partem pœnarum imponendi parte remiſſa. Vbi enim leguntur hæc in ſcripturis? Chriſtus de remiſſione peccati loquitur, cum ait, Quicquid ſolueris &c. quo remiſſo, ſublata eſt mors æterna, & reddita vita æterna. Neq; hic loquitur de imponendis pœnis, quicquid ligaueris, Sed de retinendis peccatis illorum qui non conuertuntur. Sed dictum Longobardi de parte pœnarum remittenda, ſumptum eſt a Canonicis pœnis. Harum partem remittebant paſtores. Quanq; igitur ſentimus, ꝙ pœnitentia debeat bonos fructus parere propter gloriam & mandatum Dei. Et boni fructus habent mandata Dei, vera ieiunia, veræ orationes, veræ elemoſynæ &c. tamen hoc nuſq; reperimus in ſcripturis ſanctis, ꝙ pœnæ æternæ non remittantur niſi propter pœnam purgatorij, aut ſatisfactiones Canonicas, hoc eſt, propter certa quædam opera non debita, aut ꝙ poteſtas clauium habeat mandatum commutandi pœnas, aut partem remittendi. Hæc ꝓbanda erant aduerſarijs.

Præterea mors Chriſti non eſt ſolum ſatisfactio

pro

pro culpa, sed etiam pro æterna morte. iuxta illud, Ero mors tua, o mors. Quid est igitur monstri, dicere, ꝙ Christi satisfactio redimat culpam, Nostræ pœnæ redimant mortem æternam, vt iam illa vox, Ero mors tua, intelligi debeat, non de Christo, sed de nostris operibus, & quidem non de operibus a Deo præceptis, sed de frigidis quibusdam obseruationibus excogitatis ab hominibus. Et dicuntur mortem abolere, etiam cum fiunt in peccato mortali. Incredibile est, quanto cum dolore has ineptias aduersariorum recitemus, quas qui expendit, non potest non succensere istis doctrinis dęmoniorum, quas sparsit in Ecclesia diabolus, vt opprimeret cognitionem legis & Euangelij, pœnitentiæ & viuificationis, & beneficiorum Christi. Nam de lege sic dicunt, Deus condescendens nostræ infirmitati, constituit homini mensuram eorum ad quæ de necessitate tenetur, quæ est obseruatio præceptorum, vt de reliquo, id est, de operibus supererogationis possit satisfacere de commissis. Hic fingunt homines legem Dei ita facere posse, vt plus etiam quam lex exigit, facere possimus. Atqui scriptura vbiq; clamat, ꝙ multum absimus ab illa perfectione, quam lex requirit. Sed isti fingunt legem Dei contentam esse externa & ciuili iusticia, non vident eam requirere veram dilectionem Dei ex toto corde &c. damnare totam concupiscentiam in natura. Itaq; nemo tantum facit, quantum lex requirit. Ridiculum igitur est, ꝙ fingunt nos amplius facere posse. Quanq; enim externa opera facere possumus, non mandata legi Dei, tamen illa est vana & impia fiducia, ꝙ legi Dei sit satisfactum. Et veræ orationes, veræ elemosynæ, vera ieiunia, habent præcepta Dei, Et vbi habent præceptum Dei, non

Nefanda aduersariorum sententia.

Opera supererogationis nulla sunt.

possunt sine peccato omitti. Verum illa opera quatenus non sunt præcepta lege Dei, sed habent certam formam ex humano præscripto, sunt opera traditionum humanarum, de q̃bus Christus dicit, Frustra colunt me mandatis hominum, vt certa ieiunia, instituta non ad carnem cohercendam, sed vt per id opus reddatur honos Deo, vt ait Scotus, & compensetur mors æterna. Item, certus numerus precum, certus modus elemosynarum, cum ita fiunt, vt ille modus sit cultus ex opere operato, reddens honorem Deo, & compẽsans mortem ęternam, Tribuunt enim his ex opere operato satisfactionem, quia docent, ꝙ valeant etiam in his, qui sunt in peccato mortali. Iam illa longius recedunt a præceptis Dei, peregrinationes, & harum magna est varietas, alius facit iter cataphractus, alius facit iter nudis pedibus, Hæc vocat Christus inutiles cultus, quare non prosunt ad placandam offensam Dei, vt aduersarij loquuntur. Et tamen hæc opera magnificis titulis ornantur, vocantur opera supererogationis. Tribuitur eis honos, ꝙ sint precium pro morte æterna. Ita præferuntur operibus pręceptorum Dei. In hunc modum lex Dei bifariam obscuratur, & quia putatur legi Dei satisfactum esse, per externa & ciuilia opera, & quia adduntur ttaditiones humanæ, quarum opera præferuntur operibus legis diuinæ. Deinde obscuratur pœnitentia & gratia. Nam mors æterna non redimitur illa compensatione operum, quia est ociosa, nec degustat in præsentia mortem. Alia res opponenda est morti cum tentat nos. Sicut enim ira Dei fide in Christum vincitur, ita vincitur mors fide in Christum, Sicut Paulus ait, Deo gratia, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum, non inquit,

qui

qui dat nobis victoriam, si aduersus mortem opponamus satisfactiones nostras. Aduersarij ociosas speculationes tractant de remissione culpæ, nec vident quomodo in remissione culpæ, liberetur cor ab ira Dei, & a morte æterna, per fidem in Christum. Cum igitur mors Christi sit satisfactio pro morte æterna, & cum ipsi aduersarij fateantur illa opera satisfactionum esse opera non debita, sed opera traditionum humanarum, de quibus Christus inquit, quod sint inutiles cultus, tuto possumus affirmare, quod satisfactiones Canonicæ non sint necessarie Iure diuino, ad remissionem culpæ aut pœnæ æternæ, aut pœnæ purgatorij.

Sed obijciunt aduersarij vindictam seu pœnam necessariam esse ad pœnitentiam, quia Augustinus ait, Pœnitentiam esse vindictam punientem &c. Sicut alibi quoties opera præcipiuntur, interpretantur ea aduersarij satisfactiones & propiciationes esse, ita hic quia fit pœnæ mentio, detorquent eam ad satisfactionem, Augustinus non hoc sensit dolorem in pœnitentia, precium esse ꝑpter quod debeatur remissio peccatorum, Sciebat enim gratis remitti peccata propter Christum, Sciebat Christi mortem sacrificium esse pro peccatis nostris. Quicquid igitur, de vindicta, de pœnis citatur, semper ita accipi debet, ne gratuitam remissionem peccatorum euertat, ne obscuret meritum Christi, & abducat homines a fiducia Christi, ad fiduciam operum. Cęterum vindictam concedimus esse in pœnitentia, non vt precium, sed vindicta formaliter est in pœnitentia, quia ipsa regeneratio fit perpetua mortificatione vetustatis nostræ. Sunt, terrores, sunt

& alij

& alij motus qui peccato irascuntur, sed his non debetur remissio. Imo si fides non accederet, hi dolores afferrent mortem æternam. Sit sane belle dictum a Scoto, pœnitentiam appellari quasi pœnæ tenentiam, modo vt pœna non intelligatur esse precium, ꝓ quo debeatur remissio. Et Augustinus non loquitur de pœnis, quas remittunt claues, quare non recte detorquetur hoc dictum ad satisfactiones. De veris pœnis, hoc est, de terroribus, & veris animi doloribus loquitur, qui existunt in pœnitentia. Neq; tamen excludimus externam carnis vexationem, hęc enim veros animi dolores vltro sequitur. Ac longe errant aduersarij, si verius pœnam esse iudicant, satisfactiones Canonicas, q̃ veros terrores in corde. Stultissimum est nomen pœnæ detorquere ad has frigidas satisfactiones, non referre ad illos horribiles terrores conscientiæ, de quibus ait Dauid. Circumdederunt me dolores mortis &c. Quis non malit loricatus & cataphractus quærere templum Iacobi, Basilicam Petri, quam sustinere illam ineffabilem vim doloris, quæ est etiam in mediocribus, si sit vera pœnitentia.

At inquiunt, conuenit iusticiæ Dei punire peccatum. Primum q; disputant, q; conueniat punire peccatum, satis ostendunt se contemnere Christi beneficium. Constituit Deus precium pro nostris peccatis, non nostras pœnas, non nostras satisfactiones, sed mortem filij sui. Quæ tandem insania est, præferre nostras satisfactiones, satisfactioni Christi? Deinde vt maxime puniat Deus, tamen sentiendum est remissionem peccatornm non deberi propter illam pœnam, & ne iniuria afficiatur beneficium Christi, & quia con-

scientia

ſcientia, non poteſt reddi pacata, ſi remiſſio non contingit gratis. Poſtremo, vt maxime Deus puniat, tamen pœnæ illæ nihil ad claues pertinent. Hæ nec de imponendis, nec de remittendis illis pœnis quæ ſunt opera Dei, mandatum habent.

Cæterum concedimus Deum punire peccata, primum in contritione, cum in illis terroribus iram ſuam oſtendit, ſicut ſignificat Dauid cum orat, Domine ne in furore tuo arguas me. Et Ieremiæ. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, non in furore, ne ad nihilum redigas me. Hic ſane de acerbiſſimis pœnis loquitur. Et fatentur aduerſarij contritionem poſſe tantam eſſe, vt non requiratur ſatisfactio. Verius igitur contritio pœna eſt, quam ſatisfactiones Canonicæ.

Secundo ſubiecti ſunt Sancti morti & alijs communibus afflictionibus, Sicut ait Petrus. Tempus eſt incipere iudiciũ a domo Dei, Si autem primum a nobis, qualis erit finis iſtorum qui non credunt? Et vt hæ afflictiones plerumq; ſint pœnæ peccatorum, tamen in pijs habent alium finem, infliguntur enim ad mortificandum præſens peccatum, quia in Sanctis extinguunt & mortificant concupiſcentiam. Mors enim ad hoc reliqua eſt in Sanctis, vt aboleat hanc naturam immundam. Ideo Paulus ait, Corpus mortuum eſt ꝓpter præſens peccatum, quod adhuc in carne reliquum eſt. Crux igitur non pœna, ſed exercitium eſt, & præparatio ad renouationem, Nam cum mortificatur preſens peccatum, cumq; inter tentationes diſcimus quærere auxilium Dei, & experimur præſentiam Dei, magis magiſq; agnoſcimus diffidentiam cordium noſtro-

rum, & erigimus nos fide. Ita crescit nouitas spiritus. Sicut Paulus ait, Etsi exterior homo corrumpitur, tamen interior renouatur de die in diem. Item Esaias ait. Angustia in qua clamant, disciplina tua est ipsis. Præterea mors tunc vere pœna est, quando cor perterrefactum sentit iram Dei, iuxta illud. Aculeus mortis peccatum est. Postquam autem in sanctis, fide terrores peccati superati sunt, mors sine illo sensu iræ Dei proprie non est pœna. Porro claues neq; imponunt neq; remittunt has pœnas. Quare satisfactiones non pertinent ad has pœnas. Claues enim non remittunt aut mortem aut partem afflictionum communium. Iam si has pœnas compensant satisfactionibns, quare iubent in purgatorio satisfacere?

Obijciunt de Adam, de Dauide, qui propter adulterium punitus est. Ex his exemplis faciunt vniuersalem regulam, q singulis peccatis respondeant ꝓpriæ pœnæ temporales in impunenda potestate clauium. Prius dictum est sanctos sustinere pœnas, quæ sunt opera Dei, sustinent contritionem seu terrores, sustinent & alias communes afflictiones, Ita sustinent aliqui proprias pœnas a Deo impositas, exempli causa. Et hæ pœnæ nihil pertinent ad claues, quia claues neq; imponere, neq; remittere eas possunt, sed Deus sine ministerio clauium imponit & remittit. Nec sequitur vniuersalis regula. Dauidi propria pœna imposita est. Igitur præter communes afflictiones, alia quædam purgatorij pœna est, in qua singulis peccatis singuli gradus respondent. Vbi docet hoc scriptura, non posse nos a morte æterna liberari, nisi per illam compensationem certarum pœnarum præter communes

afflictiones

afflictiones? At contra ſæpiſſime docet remiſſionem peccatorum gratis contingere propter Chriſtum, Chriſtum eſſe victorem peccati & mortis, quare non eſt aſſuendum meritum ſatisfactionis. Et quamuis afflictiones reliquæ ſint, tamen has interpretatur præſentis peccati mortificationes eſſe, non compenſationes æternæ mortis, ſeu precia pro æterna morte. Iob excuſatur, ꝙ non ſit afflictus propter præterita mala facta. Itaq; afflictiones non ſemper ſunt pœnæ, aut ſigna iræ, Imo pauidæ conſcientiæ docendæ ſunt alios fines afflictionum potiores eſſe, ne ſenciant ſe a Deo reijci, ſi in afflictionibus nihil niſi pœnam & iram Dei videant. Alij fines potiores ſunt conſiderandi, ꝙ Deus alienum opus faciat, vt ſuum opus facere poſſit &c. Sic vt longa contione docet Eſaias cap. 28. Et cum diſcipuli interrogarent de cœco, quis peccaſſet, Iohannis nono reſpondet Chriſtus, cauſam cœcitatis eſſe, non peccatum, ſed vt opera Dei in eo manifeſtentur. Et apud Ieremiam dicitur, Quibus non erat iudicium, bibentes bibent &c. Sicut Prophetæ interfecti ſunt, Iohannes Baptiſta, & alij Sancti. Quare afflictiones non ſemper ſunt pœnæ pro certis factis præteritis, ſed ſunt opera Dei deſtinata ad noſtram vtilitatem, & vt potentia Dei fiat conſpectior in infirmitate noſtra, Sic Paulus ait. Potentia Dei perficitur in firmitate mea. Itaq; corpora noſtra debent eſſe hoſtiæ, propter voluntatem Dei, ad obedientiam noſtram declarandam, non ad compenſandam mortem æternam, pro qua aliud precium habet Deus, ſcilicet mortem filij ſui. Et in hanc ſententiam interpretatur Gregorius ipſam etiam pœnam Dauidis, cum ait. Si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, vt ſic humiliaretur a filio,

cur dimisso peccato quod erat ei comminatus impleuit? Respondetur, remissionem illam peccati factam esse, ne homo ad percipiendam vitam impediretur æternam. Subsecutum vero illud comminationis exemplum, vt pietas hominis etiam in illa humilitate exerceretur atq; probaretur. Sic & mortem corporis propter peccatum Deus homini inflixit, & post peccatorum remissionem propter exercendam iusticiam non ademit, videlicet, vt exerceatur & probetur iusticia istorum qui sanctificantur.

Neq; vero tolluntur communes calamitates propriè per illa opera satisfactionum Canonicarum, hoc est, per illa opera traditionum humanarum, quæ ipsi sic valere dicunt, ex opere operato, vt etiam si fiant in peccato mortali, tamen redimant pœnas. Et cum obijcitur illud Pauli. Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur a Domino, verbum iudicare intelligi debet de tota pœnitentia, & fructibus debitis, non de operibus non debitis. Aduersarij nostri dant pœnas contemptæ Grammatices, cum intelligunt iudicare, idem esse, q̄ cataphractum peregre ire ad S. Iacobum, aut similia opera. Iudicare significat totam pœnitentiam, significat damnare peccata, Hæc damnatio vere fit in contritione, & mutatione vitæ, Tota pœnitentia, contritio, fides, boni fructus, impetrant, vt mitigentur pœnæ, & calamitates publicæ & priuatæ, sicut Esaias capite primo docet. Desinite male facere, & discite benefacere &c. Si fuerint peccata vestra, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Nec est ad satisfactiones & opera traditionum humanarum transferenda grauissima & salu-

berrima

berrima sententia, a tota pœnitentia, & operibus debitis, seu a Deo præceptis. Et hoc prodest docere, quod mitigentur communia mala per nostram pœnitentiam, & per veros fructus pœnitentiæ, per bona opera facta ex fide, non vt isti fingunt facta in peccato mortali. Et huc pertinet exemplum Niniuitarum, qui sua pœnitentia, de tota loquimur, reconciliati sunt Deo, & impetrauerunt, ne deleretur ciuitas.

Quod autem Patres mentionem faciunt satisfactionis, quod concilia fecerunt Canones, diximus supra disciplinam Ecclesiasticam fuisse, exempli causa constitutam. Nec sentiebant hanc disciplinam necessariam esse, vel ad culpæ, vel ad pœnæ remissionem. Nam si qui in his mentionem purgatorij fecerunt, interpretantur esse non compensationem æternæ pœnæ, non satisfactionem, sed purgationem imperfectarum animarum, Sicut Augustinus ait, venialia concremari, hoc est, mortificari diffidentiam erga Deum, & alios affectus similes. Interdum Scriptores transferunt satisfactionis vocabulum ab ipso ritu, seu spectaculo, ad significandam veram mortificationem, Sic Augustinus ait. Vera satisfactio est peccatorum causas excidere, hoc est mortificare carnem. Item coercere carnem non vt compensentur æternæ pœnæ, sed ne caro pertrahat ad peccandum. Ita Gregorius de restitutione loquitur, falsam esse pœnitentiam, si non satisfiat illis quorum res occupatas tenemus. Non enim vere dolet se furatum esse, aut rapuisse, is, qui adhuc furatur. Tantisper enim fur aut predo est, dum est iniustus possessor alienæ rei. Ciuilis illa satisfactio necessaria est, quia scriptum est, qui furatus est, deinceps non furetur.

Item Chrysostomus inquit. In corde contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hoc nihil contra nos facit, debent sequi bona opera pœnitentiam, debet pœnitentia esse, non simulatio, sed totius vitæ mutatio in melius.

Item Patres scribunt satis esse, si semel in vita fiat illa publica seu solennis pœnitentia, de qua sunt facti Canones satisfactionum. Qua ex re intelligi potest, ꝙ sentiebant illos Canones, non esse necessarios ad remissionem peccatorum. Nam præter illam solennem pœnitentiam, sæpe alias volunt pœnitentiam agi, vbi non requirebantur Canones satisfactionum.

Architecti confutationis scribunt, non esse tolerandum, vt satisfactiones contra expressum Euangelium aboleantur. Nos igitur hactenus ostendimus Canonicas illas satisfactiones, hoc est opera non debita, facienda propter compensationem pœnæ, non habere mandatum Euangelij. Res ipsa hoc ostendit, si opera satisfactionum sunt opera non debita, quare allegant expressum Euangelium. Nam si Euangelium iuberet compensari pœnas per talia opera, iam essent debita opera. Sed sic loquuntur, vt fucum faciant imperitis, & allegant testimonia, quæ de debitis operibus loquuntur, cum ipsi in suis satisfactionibus præscribant opera non debita. Imo ipsi concedunt in scholis sine peccato recusari posse satisfactiones. Falso igitur hic scribunt, ꝙ expresso Euangelio cogamur satisfactiones illas Canonicas suscipere. Cæterum nos sæpe iam testati sumus, ꝙ pœnitentia debeat bonos fructus parere, & qui sint boni fructus docent mandata, videlicet inuocatio, gratiarum actio, con-

fessio

feſſio Euangelij, docere Euangelium, obedire parentibus, & magiſtratibus, ſeruire vocationi, non occidere, non retinere odia, ſed eſſe placabilem, dare egentibus quantum pro facultatibus poſſumus, non ſcortari, non mœchari, ſed cohercere, & refrenare, caſtigare carnem, non propter compenſationem pœnæ æternæ, ſed ne obtemperet diabolo, ne offendant ſpiritum ſanctum, Item vera dicere. Hi fructus habent præcepta Dei, & ꝑpter gloriam & mandatum Dei fieri debent, habent & præmia. Sed ꝙ non remittantur pœnæ æternæ, niſi propter compenſationem certarum traditionum aut purgatorij, hoc non docet ſcriptura. Indulgentiæ olim erant condonationes publicarum illarum obſeruationum, ne nimium grauarentur homines. Quod ſi humana autoritate remitti ſatisfactiones & pœne queunt, non igitur Iure diuino, neceſſaria eſt illa compenſatio. Nam Ius diuinum non tollitur humana autoritate. Porro cum nunc per ſe antiquatus ſit mos, & quidem diſſimulantibus Epiſcopis, nihil opus eſt remiſſionibus illis. Et tamen manſit nomen indulgentiarum. Et ſicut ſatisfactiones non intellectæ ſunt de politica diſciplina, ſed de compenſatione pœnæ. Ita indulgentiæ male intellectæ ſunt, ꝙ liberent animas ex purgatorio. At clauis non habet poteſtatem, niſi ſuper terram litigandi, & ſoluendi, iuxta illud. Quicquid ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlo. Quicquid ſolueris ſuper terram, erit ſolutum in cœlo. Quanquam, vt ſupra diximus, clauis poteſtatem habet non imponendi pœnas aut cultus inſtituendi, ſed tantum habet mandatum remittendi peccata his, qui conuertuntur, & arguendi & excommunicandi iſtos, qui nolunt conuerti, Sicut enim ſoluere ſignificat remittere peccata,

Ita

Ita ligare significat non remittere peccata. Loquitur enim Christus, de regno spirituali. Et mandatum Dei est, vt ministri Euangelij absoluant hos qui conuertuntur, iuxta illud, Potestas nobis data est ad ædificationem. Quare reseruatio casuum politica res est. Est .n. reseruatio pœnæ Canonicæ, non est reseruatio culpæ coram Deo in his qui vere conuertuntur. Proinde recte iudicent aduersarij cum fatentur, ꝙ in articulo mortis illa reseruatio casuum non debeat impedire absolutionem. Exposuimus summam nostræ doctrinæ de pœnitentia, quam certo scimus piam, & salubrem bonis mentibus esse, Et boni viri si contulerint nostram doctrinam cum confusissimis disputationibus aduersariorum, perspicient aduersarios omisisse doctrinam de fide iusticante, & consolante pia corda. Videbunt etiam multa fingere aduersarios, de merito attritionis, de illa infinita enumeratione delictorum, de satisfactionibus, οὔτε γῆς φασὶν, οὔτε οὐρανοῦ ἁπτόμενα, quę ne ipsi quidem aduersarij satis explicare possunt.

DE NVMERO ET VSV SACRAMENTORVM.

IN XIII. articulo probant aduersarij, ꝙ dicimus Sacramenta non esse tantum notas professionis inter homines, vt quidam fingunt, sed magis esse signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, per quæ mouet Deus corda ad credendum. Sed hic iubent nos etiam septem Sacramenta numerare. Nos sentimus prestandum esse, ne negligantur res & ceremoniæ in scripturis institutæ, quotcunqȝ sunt. Nec multum referre putamus, etiamsi docendi causa alij numerant aliter, si

tamen recte conseruent res in scriptura traditas. Nec veteres eodem modo numerauerunt.

Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita est promissio gratiæ, facile est iudicare quæ sint propria Sacramenta. Nam ritus ab hominibus instituti non erunt hoc modo proprie dicta Sacramenta. Non est enim autoritatis humanæ, promittere gratiam, Quare signa sine mandato Dei instituta, non sunt certa signa gratiæ, etiamsi fortasse rudes docent, aut admonent aliquid. Vere igitur sunt sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ est sacramentum pœnitentiæ. Nam hi ritus habent mandatum Dei, & promissionem gratiæ, quæ est propria noui Testamenti. Certo enim debent statuere corda, cum baptizamur, cum vescimur corpore Domini, cum absoluimur, quod vere ignoscat nobis Deus propter Christum. Et corda simul per verbum, & ritum mouet Deus, vt credant, & concipiant fidem, sicut ait Paulus. Fides ex auditu est. Sicut autem verbum incurrit in aures, vt feriat corda, Ita ritus ipse incurrit in oculos, vt moueat corda. Idem effectus est verbi & ritus, sicut preclare dictum est ab Augustino, Sacramentum esse verbum visibile, quia ritus oculis accipitur, & est quasi pictura verbi, idem significans, quod verbum, Quare idem est vtriusque effectus.

Confirmatio & extrema vnctio sunt ritus accepti a Patribus, quos ne Ecclesia quidem tanquam necessarios ad salutem requirit, quia non habent mandatum Dei. Propterea non est inutile hos ritus discernere a superioribus, qui habent expressum mandatum Dei, & claram promissionem gratiæ.

Sacerdotium intelligunt aduersarij non de ministerio verbi & sacramentorum alijs porrigendorum, sed intelligunt de sacrificio, quasi oporteat esse in nouo Testamento, sacerdotium simile Leuitico, quod pro populo sacrificet, & mereatur alijs remissionem peccatorum. Nos docemus sacrificium Christi morientis in Cruce, satis fuisse pro peccatis totius mundi, nec indigere præterea alijs sacrificijs, quasi illud non satis fuerit pro peccatis nostris. Ideo iustificantur homines, non propter vlla reliqua sacrificia, sed propter illud vnum Christi sacrificium, si credant illo sacrificio se redemptos esse. Ideo sacerdotes vocantur, non ad vlla sacrificia, velut in lege pro populo facienda, vt per ea mereantur populo remissionem peccatorum, sed vocantur ad docendum Euangelium, & sacramenta porrigenda populo. Nec habemus nos aliud sacerdotium simile Leuitico, sicut satis docet Epistola ad Ebreos. Si autem ordo de ministerio verbi intelligatur, non grauatim vocauerimus Ordinem sacramentum. Nam ministerium verbi habet mandatum Dei, Et habet magnificas promissiones, Roma. 1. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item Esaiæ 55. Verbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunq; volui &c. Si Ordo hoc modo intelligatur, neq; impositionem manuum vocare sacramentum grauemur. Habet enim Ecclesia mandatum de constituendis ministris, quod gratissimum esse nobis debet, ꝙ scimus Deum approbare ministerium illud, & adesse in ministerio. Ac prodest, quantum fieri potest, ornare ministerium verbi, omni genere laudis, aduersus fanaticos homines, qui somniant spiritum sanctum dari, non per verbum,

bum, sed propter suas quasdam præparationes, si sedeant ociosi, taciti, in locis obscuris, expectantes illuminationem, quemadmodum olim ἐνθουσιασταὶ docebant, & nunc docent Anabaptistæ.

Matrimonium non est primum institutum in nouo Testamento, sed statim initio creato genere humano. Habet autem mandatum Dei, habet & promissiones, non quidem proprie ad nouum Testamentum pertinentes, sed magis pertinentes ad vitam corporalem, quare siquis volet sacramentum vocare, discernere tamen a prioribus illis debet, quæ proprie sunt signa noui Testamenti, & sunt testimonia gratiæ & remissionis peccatorum. Quod si Matrimonium propterea habebit appellationem sacramenti, quia habet mandatum Dei, Etiam alij status seu officia quæ habent mandatum Dei, poterunt vocari sacramenta, sicut Magistratus. Postremo, si omnes res annumerari sacramentis debent quę habent mandatum Dei, & quibus sunt additæ promissiones, cur non addimus orationem, quæ verissime potest dici sacramentum, Habet enim & mandatum Dei & promissiones plurimas. Et collocata inter sacramenta, quasi in illustriore loco, inuitat homines ad orandum. Possent hic numerari etiam Elemosynæ, Item afflictiones, quæ & ipsæ sunt signa, quibus addidit Deus promissiones, sed omittamus ista. Nemo enim vir prudens de numero aut vocabulo magnopere rixabitur, si tamen illæ res retineantur, quæ habent mandatum Dei, & promissiones.

Illud magis est necessarium, intelligere q̃modo sit vtendum sacramentis. Hic damnamus totum po-

pulum Scholasticorum doctorum, qui docent, ꝙ sacramenta non ponenti obicem, conferant gratiam ex opere operato, sine bono motu vtentis. Hæc simpliciter Iudaica opinio est, sentire, ꝙ per ceremoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide. Et tamen hæc impia & perniciosa opinio, magna autoritate docetur, in toto regno Pontificio. Paulus reclamat & negat Abraham iustificatum esse circumcisione, sed circumcisionem esse signum propositum ad exercendam fidem. Ita nos docemus, ꝙ in vsu Sacramentoꝝ, fides debeat accedere, quæ credat illis promissionibus, & accipiat res promissas, quæ ibi in Sacramento offeruntur. Et est ratio plana & firmissima. Promissio est inutilis nisi fide accipiatur. At sacramenta sunt signa promissionum. Igitur in vsu debet accedere fides, vt si quis vtetur Cœna Domini, sic vtatur, Quia id est sacramentum noui Testamenti, vt Christus clare dicit, Ideo statuat sibi offerri res promissas in nouo Testamento, scilicet gratuitam remissionem peccatorum. Et hanc rem fide accipiat, erigat pauidam conscientiam, & sentiat hæc testimonia, non esse fallacia, sed tam certa, q̄ si Deus nouo miraculo de celo promitteret se velle ignoscere. Quid autem prodessent illa miracula & promissiones, non credenti? Et loquimur hic de fide speciali, quæ præsenti promissioni credit, non tantum quæ in genere credit Deum esse, sed quæ credit offerri remissionem peccatorum. Hic vsus sacramenti consolatur pias & pauidas mentes. Quantum autem in Ecclesia abusum pepererit illa fanatica opinio, de opere operato sine bono motu vtentis, nemo verbis consequi potest. Hinc est illa infinita ꝓphanatio Missarum, sed de hac infra dicemus. Neq; vlla litera ex veteribus

Scriptori-

Scriptoribus proferri poteſt, quæ patrocinetur hac in re Scholaſticis. Imo contrarium ait Auguſtinus, ꝙ fides ſacramenti, non ſacramentum iuſtificet. Et eſt nota Pauli ſententia, Corde creditur ad iuſticiam.

Articulum XIIII. in quo dicimus, nemini niſi rite vocato concedendam eſſe adminiſtrationem ſacramentorum & verbi in Eccleſia, ita recipiunt, ſi tamen vtamur ordinatione Canonica. Hac de re in hoc conuentu ſæpe teſtati ſumus, nos ſumma voluntate cupere conſeruare politiam Eccleſiaſticam, & gradus in Eccleſia factos etiam humana autoritate. Scimus enim bono & vtili conſilio a Patribus Eccleſiaſticam diſciplinam hoc modo, vt veteres Canones deſcribunt, conſtitutam eſſe, Sed Epiſcopi ſacerdotes noſtros aut cogunt hoc doctrinæ genus quod confeſſi ſumus abijcere ac damnare, aut noua & inaudita crudelitate miſeros & innocentes occidunt. Hæ cauſæ impediunt, quo minus agnoſcant hos Epiſcopos, noſtri ſacerdotes. Ita ſeuicia Epiſcoporum in cauſa eſt, quare alicubi diſſoluitur illa Canonica politia, quam nos magnopere cupiebamus conſeruare. Ipſi viderint quomodo rationem Deo reddituri ſint, ꝙ diſſipant Eccleſiam. Noſtræ conſcientię hac in re nihil habent periculi, quia cum ſciamus confeſſionem noſtram veram, piam & Catholicam eſſe, non debemus approbare ſeuiciam iſtorum, qui hanc doctrinam ꝑſequunt̃. Et Eccleſiam eſſe ſcimus apud hos, qui verbum Dei recte docent, & recte adminiſtrant ſacramenta, non apud illos, qui verbum Dei non ſolum edictis delere conantur, ſed etiam recta & vera docentes trucidant, erga quos, etiam ſi q̃d contra Canones faciunt, tamen

ipsi Canones mitiores sunt. Porro hic iterum volumus testatum, nos libenter conseruaturos esse Ecclesiasticam & Canonicam politiam, si modo Episcopi desinant in nostras Ecclesias seuire. Hæc nostra voluntas & coram Deo, & apud omnes gentes, ad omnem posteritatem excusabit nos, ne nobis imputari possit, ꝙ Episcoporum autoritas labefactatur, vbi legerint atq; audierint homines, nos iniustam seuiciam Episcoporum deprecantes, nihil æqui impetrare potuisse.

DE TRADITIONIBVS HVMANIS IN ECCLESIA.

15. Articulus quid complectatur.

IN articulo XV. recipiunt primam partem, in qua dicimus obseruandos esse ritus Ecclesiasticos, qui sine peccato obseruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia prosunt, Alteram partem omnino damnant, in qua dicimus traditiones humanas institutas ad placandum Deum, ad promerendam gratiam, & satisfaciendum pro peccatis, aduersari Euangelio. Quanquam in ipsa confessione de discrimine ciborum, satis multa diximus de traditionibus, tamen hic quædam breuiter repetenda sunt. Etiam si arbitrabamur aduersarios, ex alijs causis defensuros esse traditiones humanas, tamen hoc non putauimus futurum, vt hunc articulum damnarent, Non mereri nos remissionem peccatorum, aut gratiam, obseruatione traditionum humanarum. Postq; igitur hic articulus damnatus est, facilem & planam causam habemus. Nunc aperte Iudaizant aduersarij, aperte obruunt Euangelium doctrinis dæmoniorum. Tunc enim scriptura vocat traditiones, doctrinas dæmoniorum, quando doce-

Aduersarij Iudaizant.

do docetur, ꝙ ſint cultus vtiles ad ꝓmerendam remiſ- ſionem peccatorum & gratiam. Tunc enim obſcurant Euangelium, beneficium Chriſti, & iuſticiam fidei. Euangelium docet nos fide propter Chriſtum gratis accipere remiſſionem peccatorum, & reconciliari Deo. Aduerſarij contra alium mediatorem conſtituunt, ſcilicet has traditiones. Propter has volunt conſeq̄ remiſſionem peccatorum, per has volunt placare iram Dei. At Chriſtus aperte dicit, Fruſtra colunt me mandatis hominum. Supra copioſe diſputauimus, homines iuſtificari fide, cum credunt ſe habere Deum placatum, non ꝓpter noſtra opera, ſed gratis propter Chriſtum. Hanc certum eſt Euangelij doctrinam eſſe, quia Paulus clare dicit ad Epheſ. 2. Gratis ſaluati eſtis ꝑ fidem, & hoc non ex vobis, Dei donum eſt, non ex hominibus. Nunc iſti dicunt ꝓmereri homines remiſſionem peccatorum per has obſeruationes humanas. Quid hoc eſt aliud, quam præter Chriſtum, alium iuſtificatorem, alium mediatorem conſtituere? Paulus inquit ad Galatas, Euacuati eſtis a Chriſto, qui lege iuſtificamini, id eſt, Si ſentitis vos mereri obſeruatione legis, vt iuſti coram Deo reputemini, nihil proderit vobis Chriſtus, q̄a quorſum opus eſt Chriſto iſtis, qui ſentiunt ſe iuſtos eſſe, ſua obſeruatione legis? Deus ꝓpoſuit Chriſtum, ꝙ propter hunc mediatorem, non propter noſtras iuſticias velit nobis eſſe ꝓpicius, At iſti ſentiunt Deum eſſe placatum, propicium propter traditiones & non ꝓpter Chriſtum. Adimunt igitur Chriſto honorem mediatoris. Nec intereſt inter noſtras traditiones, & Moſaicas ceremonias, ꝙ ad hanc rem attinet. Paulus ideo damnat Moſaicas ceremonias, ſicut traditiones damnat, q̄a exiſtimabant̃ eſſe opera quæ mererent̃ iuſticiam

coram

Quādo scriptura nōrat traditiones, doctrinar demoniorū

Ephes: 2.

Galat:

Quare paulus damnaverit traditiones.

coram Deo. Ita obſcurabatur officium Chriſti & iuſticia fidei. Quare remota lege, remotis traditionibus, contendit, ꝙ non propter iſta opera, ſed propter Chriſtum gratis promiſſa ſit remiſſio peccatorum, modo vt fide accipiamus eam, Nam promiſſio non accipitur niſi fide. Cum igitur fide accipiamus remiſſionem peccatorum, cum fide habeamus propicium Deum, ꝓpter Chriſtum, error & impietas eſt conſtituere, ꝙ per has obſeruationes mereamur remiſſionem peccatorum. Si quis hic dicat non mereri nos remiſſionem peccatorum, ſed iam iuſtificatos, per has traditiones mereri gratiam. Hic iterum reclamat Paulus, Chriſtum peccati miniſtrum fore, ſi poſt iuſtificationem ſentiendum ſit, ꝙ deinde non propter Chriſtum iuſti reputemur, ſed primum mereri debeamus per alias obſeruationes, vt iuſti reputemur. Item, hominis teſtamento nihil addi debet. Ergo nec Dei teſtamento, qui promittit ꝙ propter Chriſtum propicius nobis eſſe velit, addi debet, ꝙ primum per has obſeruationes debeamus mereri, vt accepti & iuſti reputemur.

Impietas cõtra fidem.

Quanq̃ quid opus eſt longa diſputatione, Nulla traditio a ſanctis Patribus hoc conſilio inſtituta eſt, vt mereatur remiſſionem peccatorum aut iuſticiam, ſed ſunt inſtitutæ propter bonum ordinem in Eccleſia, & propter tranquillitatem, Et vt velit aliquis inſtituere certa opera ad promerendam remiſſionem peccatorum aut iuſticiam, quomodo ſciet illa opera Deo placere, cum non habeat teſtimonium verbi Dei, q̃modo de voluntate Dei certos reddet homines, ſine mandato & verbo Dei? Nonne vbiq; in Prophetis prohibet inſtituere peculiares cultus, ſine ſuo mandato?

Quare patres sancti traditiones instituerint.

Ezech-

Ezech. 20. scriptum est, In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec in Idolis eorum polluamini, Ego Dominus Deus vester, In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite & facite ea. Si licet hominibus instituere cultus, & per hos cultns merentur gratiam, iam omnium gentium cultus erunt approbandi, cultus instituti a Ierobo-am & alijs, extra legem erunt approbandi. Quid enim interest, si nobis licuit instituere cultus vtiles ad promerendam gratiam aut iusticiam, cur non licuit idem gentibus & Israelitis? Ideo gentium & Israelitarum cultus improbati sunt, quod sentiebant sese per illos mereri remissionem peccatorum & iusticiam, & iusticiam fidei non norant. Postremo, vnde reddimur certi, quod cultus ab hominibus instituti sine mandato Dei iustificent, Siquidem de voluntate Dei nihil affirmari potest sine verbo Dei. Quid si hos cultus non approbat Deus? Quomodo igitur affirmant aduersarij quod iustificent, cum id sine verbo ac testimonio Dei non possit affirmari, Et Paulus dicat, Omne quod non est ex fide, peccatum esse. Cum autem hi cultus nullum habeant testimonium verbi Dei, dubitare conscientiam necesse est, vtrum placeant Deo. Ezech: 20. Paulus

Et quid in re manifesta verbis opus est? si hos humanos cultus defendunt aduersarij nostri, tanquam promerentes iustificationem, gratiam, remissionem peccatorum, simpliciter constituunt regnum Antichristi. Nam regnum Antichristi, est nouus cultus Dei, excogitatus humana autoritate, reijciens Christum, sicut regnum Mahometi habet cultus, habet opera, per quæ vult iustificari coram Deo, nec sentit homines coram

Deo gratis iustificari fide propter Christum. Ita & Papatus erit pars regni Antichristi, si sic defendit humanos cultus, ꝙ Iustificent, Detrahitur enim honos Christo, cum docent, ꝙ non propter Christum gratis iustificemur per fidem, sed per tales cultus, maximeq; cum docent, tales cultus non solum vtiles esse ad iustificationem, sed necessarios etiam, sicut supra in articulo octauo sentiunt, vbi damnant nos, ꝙ diximus, ꝙ non sit necessarium, ad veram vnitatem Ecclesię, vbiq; similes esse ritus ab hominibus institutos. Daniel capite 11. significat nouos cultus humanos, ipsam formam & πολιτείαν regni Antichristi fore. Sic enim inquit, Deum Maosim in loco suo colet, & Deum quem non nouerunt Patres eius, colet auro & argento, & lapidibus preciosis, Hic describit nouos cultus, quia inquit talem Deum coli, qualem Patres ignorauerint. Nam Sancti Patres, & si habuerunt & ipsi, ritus & traditiones, tamen non sentiebant has res vtiles aut necessarias esse ad iustificationem, non oscurabant gloriam & officium Christi, sed docebant nos iustificari fide propter Christum, non propter illos humanos cultus. Cæterum ritus humanos obseruabant ꝓpter vtilitatem corporalem, vt sciret populus quo tempore conueniendum esset, vt ordine & grauiter in templis exempli causa fierent omnia, deniq; vt vulgus etiam haberet quandam pædagogiam. Nam discrimina temporum & varietas rituum valet ad admonendum vulgus. Has causas habebant Patres rituum seruandorum, vt aperte testatur Epiphanius in disputatione contra Encratitas, quod genus simile fuit Monachorum nostrorum. Fuerunt enim sodalicia quæ sibi certas traditiones imponebant, abstinebant a vino, etiam in ipsa Cœna Do-

mini,

mini, Nullis carnibus vescebantur, ne piscium quidem, qua in re fratres Dominici longe superabant. A coniugio vero vel maxime abhorrebant, & si a consuetudine mulierum non abhorrebant. Id enim obijcit eis Epiphanius, habebant enim mulierculam greges idem vitæ genus sequentes, sicut hoc tempore fere vbiq; habent Monachi vicina mulierum Monasteria. Et has obseruationes fingebant esse cultum Dei, & iusticiam, propter quam Deo accepti essent, qua placarent iram Dei. Hanc opinionem improbat Epiphanius, & alios fines esse traditionum ostendit, dicit probandas esse traditiones, factas διά τὴν ἐγκράτειαν, ἢ διά τὴν πολιτείαν, hoc est, aut ad cohercendam carnem, propter disciplinam rudium, aut propter politicum ordinem. Et nos propter has causas recte seruari posse traditiones iudicamus. Vt populus sobrius intersit sacris, sicut Iosaphat, & Rex Niniue ieiunia indixerunt. Item vt ordo & politia Ecclesiæ doceat imperitos, quid quo tempore gestum sit. Hinc sunt feriæ Natalis, Paschatis, Pentecostes, & similes. Hoc est quod Epiphanius ait, politiæ causa institutas esse traditiones, videlicet ordinis causa, & vt ordo ille admoneat homines de historia, & de beneficijs Christi, Etenim multo efficacius admonent vulgus, notæ rerum quasi pictæ in moribus ac ritibus, quam literæ. Hos fines proderat ostendi populo, & illustrari, Sed his finibus affingunt aduersarij alium, quadam Pharisaica persuasione, q̃ videlicet tales obseruationes mereantur remissionem peccatorum, q̃ sint cultus necessarij ad iustificationem, q̃ ꝑpter eos reputent homines iusti coram Deo. Hoc plane est Deum colere auro, argento, & rebus preciosis, sentire q̃ Deus fiat placatus varietate vestitus, ornamentorum & simi-

Quare traditiones institutæ sint.

libus rebus, quales sunt infinitæ in traditionibus humanis, aut ꝙ eiusmodi res, sint cultus Dei, temporum, ciborum, vasorum, vestitus discrimina.

ad Colossenses 2.

Paulus ad Colossenses scribit, traditiones habere speciem sapientiæ. Et habent profecto. Nam εὐταξία illa valde decet in Ecclesia, eamq; ob causam necessaria est, sed humana ratio, quia non intelligit iusticiam fidei, naturaliter affingit, ꝙ talia opera iustificent homines, ꝙ reconcilient Deum &c. Sic sentiebat vulgus inter Israelitas, & hac opinione augebant tales ceremonias, sicut apud nos in monasterijs creuerunt. Sic iudicat humana ratio etiam de exercitijs corporis, de ieiunijs, quorum finis cum sit, cohercere carnem, ratio affingit finem, ꝙ sint cultus, qui iustificent, Sicut Tomas scribit, Ieiunium valere ad deletionem & prohibitionem culpæ. Hæc sunt verba Thomæ. Ita sapientiæ ac iusticiæ species in talibus operibus decipit homines. Et accedunt exempla Sanctorum, quos dum student imitari homines, imitantur plerumq; externa exercitia, non imitantur fidem eorum.

Tomas.

Incomoda quæ sequuntur opinionem falsæ sapientiæ et iustitiæ.

Postq; fefellit homines hæc species sapientiæ ac iusticiæ, deinde sequuntur infinita incommoda, obscuratur Euangelium de iusticia fidei in Christum, & succedit vana fiducia talium operum. Deinde obscurantur pręcepta Dei, hæc opera arrogant sibi titulum perfectæ & spiritualis vitæ, & longe præferuntur operibus præceptorum Dei, vt operibus suæ cuiusq; vocationis, administrationi reipublicæ, administrationi Oeconomiæ, vitæ coniugali, educationi liberorum. Hæc præ illis ceremonijs iudicantur esse prophana, ita

vt cum

vt cum quadam dubitatione conscientię a multis exerceantur. Constat enim multos deserta administratione reipublice, deserto coniugio, illas obseruationes amplexos esse tanq̃ meliores & sanctiores. Neq; hoc satis est, vbi occupauit animos persuasio, q̄ tales obseruationes ad iustificationem necessariæ sint, misere vexantur conscientiæ, quia non possunt omnes obseruationes exacte præstare. Nam quotus quisq; numerare omnes potuit? Extant immensi libri, imo Bibliothecæ totæ, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum, de bonis operibus suæ cuiusq; vocationis continentes, sed tantum colligentes traditiones, & harum interpretationes, quibus interdum exacerbantur, interdum relaxantur. Quomodo torquetur vir optimus Gerson, dum quærit gradus & latitudines præceptorum, Nec tamen potest constituere ἐπιείκειαν in gradu certo, Interim grauiter deplorat pericula piarum conscientiarum, quæ parit hæc acerba interpretatio traditionum.

Nos igitur contra illam speciem sapientiæ & iusticiæ in humanis ritibus, quæ fallit homines, muniamus nos verbo Dei, & primum sciamus eas neq; remissionem peccatorum, neq; iustificationem mereri coram Deo, neq; ad iustificationem necessarias esse. Testimonia quædam supra citauimus, Et plenus est Paulus. Ad Coloss. 2. clare dicit. Nemo vos iudicet in cibo, potu, aut stato festo, aut nouilunio, aut sabbatis, quæ sunt vmbræ futurorum, corpus autem Christi, Atq; hic simul & legem Moisi, & traditiones humanas complectitnr, ne aduersarij eludant hæc testimonia, vt solent, q̄ Paulus tantum de lege Moisi loquatur, Ille vero hic clare testatur se loqui de traditionibus hu-

manis. Quanquam quid dicant aduersarij non vident, si Euangelium negat ceremonias Moisi (quæ erant diuinitus institutæ) iustificare, quanto minus iustificant traditiones humanæ.

Nec habent Episcopi potestatem instituendi cultus tanquam iustificantes, aut necessarios ad iustificationem. Imo Apostoli Actoꝝ decimo quinto dicunt. Quid tentatis Deum, imponentes iugum &c. vbi velut magnum peccatum accuset Petrus, hoc consilium onerandæ Ecclesiæ. Et ad Galatas 5. vetat Paulus iterum seruituti subijci. Volunt igitur Apostoli in Ecclesia manere hanc libertatem, ne iudicentur vlli cultus legis aut traditionum necessarij esse, sicut in lege fuerunt necessariæ ceremoniæ ad tempus, ne obscuretur iusticia fidei, si iudicent homines cultus illos mereri iustificationem, aut ad iustificationem necessarios esse. Multi varias ἐπιεικείας quærunt in traditionibus, vt conscientijs medeantur, neqꝫ tamen certos gradus reperiunt, per quos explicent conscientias ex his vinculis. Verum sicut Alexander soluit gordium nodum, quem cum explicare non posset, gladio semel dissecuit, ita Apostoli semel liberant conscientias traditionibus, præsertim si tradantur ad promerendam iustificationem. Huic doctrinæ cogunt nos Apostoli aduersari docendo, & exemplis. Cogunt nos docere, ꝙ traditiones non iustificent, ꝙ non sint necessariæ ad iustificationem, ꝙ nemo debeat condere aut recipere traditiones hac opinione, quod mereantur iustificationem. Tunc etiam si quis obseruat, obseruat sine supersticione tanquam politicos mores, sicut sine supersticione aliter vestiuntur milites, aliter Scholastici. Apostoli

violant

violant traditiones, & excusantur a Christo, Erat enim exemplum ostendendum Phariseis, ꝙ illi cultus essent inutiles. Et si quas traditiones parum commodas omittunt nostri, satis uunc excusati sunt, cum requiruntur tanq̃ ꝓmereantur iustificationem, Talis enim opinio in traditionibus est impia.

Cæterum traditiones veteres factas in Ecclesia, vtilitatis & tranquillitatis causa libenter seruamus, easq́ interpretamur πρὸς τὸ εὐφημότερον exclusa opinione, quæ sentit quod iustificent, Ac falso nos accusant inimici nostri, ꝙ bonas ordinationes, ꝙ disciplinam Ecclesiæ aboleamus. Vere enim prædicare possumus publicam formam Ecclesiarum apud nos honestiorem esse, quam apud aduersarios. Et si quis recte expendere velit, verius seruamus Canones, quam aduersarij. Apud aduersarios Missas faciunt sacrificuli inuiti, & mercede conducti, & plærunq́ tantum mercedis causa, Canunt Psalmos, non vt discant, aut orent, Sed cultus causa, quasi illud opus sit cultus aut certe mercedis causa. Apud nos vtuntur Cœna Domini multi singulis dominicis, sed prius instituti, explorati, & absoluti, Pueri canunt Psalmos vt discant, canit & populus, vt vel discat, vel oret. Apud aduersarios nulla prorsus est κατήχησις puerorum, de qua quidem præcipiunt Canones. Apud nos coguntur pastores & ministri Ecclesiarum publice instituere & audire puericiam. Et hæc ceremonia optimos fructus parit. Apud aduersarios in multis regionibus toto anno nullæ habentur contiones, præterq̃ in quadragesima. Atq præcipuus cultus Dei est, docere Euangeliū. Et cum concionant̃ aduersarij, dicunt de traditionibus humanis, de cultu

Sanctorum,

Sanctorum, & similibus nugis, quas iure fastidit po-pulus. Itaq; deseruntur statim inicio, postq̃ recitatus est Euangelij textus. Pauci quidam meliores nunc de bonis operibus dicere incipiunt, De iusticia fidei, de fide in Christum, de consolatione conscientiarum nihil dicunt, Imo hanc saluberrimam Euangelij partem lacerant conuitijs. Econtra in nostris Ecclesijs omnes contiones in his locis consumuntur, de pœnitentia, de timore Dei, de fide in Christum, de iusticia fidei, de consolatione conscientiarum per fidem, de exercitijs fidei, de oratione qualis esse debeat, & ꝙ certo statuendum sit, ꝙ sit efficax, ꝙ exaudiatur, de cruce, de dignitate magistratuum & omnium ciuilium ordinationum, de discrimine regni Christi, seu regni spiritualis & politicarum rerum, de coniugio, de educatione & institutione puerorum, de castitate, de omnibus officijs caritatis. Ex hoc statu Ecclesiarum iudicari potest, nos disciplinam Ecclesiasticam, & pias ceremonias, & bonos mores Ecclesiasticos diligenter conseruare.

Ac de mortificatione carnis, & disciplina corporis ita docemus, sicut narrat confessio, ꝙ vera & non simulata mortificatio fiat per crucem & afflictiones, quibus Deus exercet nos. In his obediendum est voluntati Dei, sicut ait Paulus, Exhibete corpora vestra hostiam &c. Et hæc sunt spiritualia exercitia timoris & fidei. Verum præter hanc mortificationem quæ fit per crucem, est & voluntarium quoddam exercitij genus necessarium, de quo Christus ait, Cauete ne cerda vestra grauentur crapula. Et Paulus, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo &c. Et hæc exercitia suscipienda sunt, non ꝙ sint cultus iustificantes, sed vt

coherceant

coherceant carnem, ne ſaturitas obruat nos, & reddat ſecuros & ocioſos, qua ex re fit, vt affectibus carnis indulgeant & obtemperent homines. Hęc diligentia debet eſſe perpetua, quia habet perpetuum mandatum Dei, Et illa præſcripta forma certorum ciborum ac temporum, nihil facit ad cohercendam carnem. Eſt enim delicatior & ſumptuoſior ꝙ reliqua conuiuia. Et ne aduerſarij quidem obſeruant formam in Canonibus traditam.

Multas & difficiles diſputationes habet hic locus de traditionibus, ac nos re ipſa experti ſumus, traditiones vere eſſe laqueos conſcientiarum. Cum exiguntur tanꝗ neceſſariæ, miris modis cruciant conſcientias prætermittentes aliquam obſeruationem. Rurſus abrogatio ſua habet incommoda, ſuas quæſtiones. Sed nos facilem & planam cauſam habemus, quia aduerſarij damnant nos, ꝙ docemus traditiones humanas non mereri remiſſionem peccatorum. Item requirunt vniuerſales traditiones quas ſic vocant, tanꝗ neceſſarias ad iuſtificationem. Hic habemus patronum conſtantem Paulum, qui vbiq; contendit has obſeruationes neq; iuſtificare, neq; neceſſarias eſſe ſupra iuſticiam fidei. Et tamen vſum libertatis in his rebus, ita moderandum eſſe docemus, ne imperiti offendantur, & propter abuſum libertatis fiant iniquiores veræ doctrinæ Euangelij, neue ſine probabili cauſa mutetur aliquid in vſitatis ritibus, ſed vt propter alendam concordiam ſeruentur veteres mores, qui ſine peccato, aut ſine magno incommodo ſeruari poſſunt. Et in hoc ipſo conuentu ſatis oſtendimus, nos propter caritatem ἀδιάφορα non grauatim obſeruaturos eſſe cum alijs,

etiam si quid incommodi haberent, sed publicam concordiam, quæ quidem sine offensione conscientiarum fieri posset, iudicauimus omnibus alijs commodis anteferendam esse. Sed de hac tota re paulo post etiam dicemus, cum de votis, & de potestate Ecclesiastica disputabimus.

6. Articulus.

Articulum XVI. recipiunt aduersarij sine vlla exceptione, in quo confessi sumus, quod liceat Christiano gerere magistratus, exercere iudicia, ex Imperatorijs legibus, seu alijs præsentibus legibus, supplicia iure constituere, iure bella gerere, militare, iure contrahere, tenere proprium, iusiurandum postulantibus magistratibus dare, contrahere matrimoniũ, deniq; ꝙ legitimæ ordinationes ciuiles, sint bonæ creaturæ Dei, & ordinationes diuinæ, quibus tuto Christianus vti potest. Hic totus locus de discrimine regni Christi, & regni ciuilis, literis nostrorum vtiliter illustratus est, quod regnum Christi sit spirituale, hoc est, in corde noticiam Dei, timorem Dei, & fidem, iusticiam æternam & vitam æternam inchoans. Interim foris sinat nos vti politicis ordinationibus legitimis, quarumcunq; gentium inter quas viuimus, sicut sinit nos vti medicina, aut Architectonica, aut cibo, potu, aere. Nec fert Euangelium nouas leges de statu ciuili, sed præcipit, vt præsentibus legibus obtemperemus, siue ab ethnicis, siue ab alijs conditæ sint, & hac obedientia caritatem iubet exercere. Insaniebat enim Carolostadius, qui nobis imponebat leges iudiciales Moisi. De his rebus ideo copiosius scripserunt nostri, quia Monachi multas perniciosas opiniones sparserunt in Ecclesiam. Vocauerunt politiam Euangelicam, commu-

Regnum Christi spirituale quomodo sit.

Carolostadius.

nionem rerum, dixerunt esse consilia, non tenere proprium, non vlcisci. Hæ opiniones valde obscurant Euangelium & regnum spirituale, & sunt periculosæ rebus publicis. Nam Euangelium non dissipat politiam aut Oeconimiam, sed multo magis approbat, & non solum propter pœnam, sed etiam ꝓpter conscientiam iubet illis parere tanq; diuinæ ordinationi.

Iulianus Apostata, Celsus, & plæriq; alij, obiecerunt Christianis, ꝙ Euangelium dissiparet respublicas, quia prohiberet vindictam, & alia quædam traderet, parum apta ciuili societati. Et hæ questiones mire exercuerunt Origenem, Nazanzenum & alios, Cum quidem facillime explicari possint, si sciamus Euangelium non ferre leges de statu ciuili, sed esse remissionem peccatorum, & inchoationem vitę æternę in cordibus credentium, Cæterum non solum externas politias approbare, sed nos etiam subijcere illis, sicut necessario subditi sumus legibus temporum, vicibus hyemis & æstatis tanq; diuinis ordinationibus. Euangelium prohibet vindictam priuatam, Idq; hoc consilio Christus toties inculcat, ne Apostoli putarent se Imperia debere istis eripere, qui alioqui tenebant, sicut Iudei de regno Messiæ somniabant, Sed vt scirent se de regno spirituali docere oportere, non mutare ciuilem statum. Itaq; priuata vindicta, non consilio, sed præcepto prohibetur Matthei quinto, & Romanos duodecimo. Publica quæ fit ex officio magistratus, non dissuadetur, sed præcipitur, & est opus Dei, iuxta Paulum. Roma. 13. Iam publicæ vindictæ species sunt, iudicia, supplicia, bella, milicia. De his rebus quam male iudicauerint multi scriptores, constat, quia in hoc errore

fuerunt, Euangelium externam quandam nouam & monasticam politiam esse, nec viderunt Euangelium cordibus afferre iusticiam æternam, foris autem probare statum ciuilem.

perfectio Christiana in quo sit sita.

Vanissimum & hoc est, q; sit perfectio Christiana, non tenere proprium. Nam perfectio Christiana est sita, non in contempta ciuilium ordinationum, sed in motibus cordis, in magno timore Dei, in magna fide, sicut Abraham, Dauid, Daniel, etiam in magnis opibus atq; imperijs non minus perfecti erant, quam vlli Eremitæ. Sed Monachi illam externam hypocrisin offuderunt oculis hominum, ne videre posset in quibus rebus sit vera perfectio. Quibus laudibus vexerunt communionem rerum, quasi Euangelicam? At hæ laudes plurimum habent periculi, præsertim cum longe dissentiant a scripturis. Scriptura enim non præcipit, vt res sint communes, sed lex decalogi, cum inquit, Non furtum facies, dominia distinguit, & suum quemq; tenere iubet. Plane furebat Vuiglefus, qui negabat licere sacerdotibus tenere proprium. Sunt infinitæ disputationes de contractibus, de quibus nunq; satis fieri bonis conscientijs potest, nisi sciant hanc regulam, q; Christiano liceat vti ciuilibus ordinationibus ac legibus. Hæc regula tuetur conscientias, cum docet eatenus licitos esse contractus coram Deo, quatenus eos magistratus seu leges approbant.

Vuiglefus.

Hic totus locus rerum politicarum a nostris ita patefactus est, vt plurimi boni viri, qui versantur in republica, & in negotijs predicauerint se magnopere adiutos esse, qui antea Monachorum opinionibus vexati

dubita-

dubitabant, vtrum illa ciuilia officia & negocia Euangelium permitteret. Hæc ideo recitauimus, vt etiam exteri intelligant, hoc doctrinæ genere, quod nos sequimur, non labefactari, sed multo magis muniri autoritatem magistratuum, & dignitatem omnium ordinationum ciuilium, quarum rerum magnitudo fatuis illis opinionibus monasticis, mirifice antea fuit obscurata, quæ longe præferebant politiæ & Oeconomiæ, ridiculam & vanissimam hypocrisin paupertatis & humilitatis, Cum quidem politia & Oeconomia habeant mandata Dei. Illa Platonica communio non habeat mandatum Dei.

Articulum XVII. recipiunt aduersarij sine exceptione, in quo confitemur Christum in consumatione mundi appariturum esse, ac mortuos omnes resuscitaturum, & pijs æternam vitam & æterna gaudia daturum, Impios vero condemnaturum esse, vt cum diabolo sine fine crucientur.

Articulum XVIII. recipiunt aduersarij de libero arbitrio. Etsi quædam addunt testimonia parum apta ad eam causam. Addunt & declamationem, q non sit nimium tribuendum libero arbitrio, cum Pelagianis, neq; omnem ei libertatem adimendam esse cum Manicheis. Præclare sane, sed quid interest inter Pelagianos & aduersarios nostros? cum vtriq; sentiant, homines sine spiritu sancto posse Deum diligere, & præcepta Dei facere, quo ad substatiam actuum, mereri gratiam ac iustificationem operibus, quæ ratio per se efficit sine spiritu sancto. Quam multa absurda sequuntur ex his Pelagianis opinionibus, quæ in Scholis

magna autoritate docentur. Has Augustinus sequens Paulum, magna contencione refutat. Cuius sententiam supra in articulo de Iustificatione recitauimus. Neq; vero adimimus humanæ voluntati libertatem. Habet humana voluntas libertatem in operibus & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere iusticiam ciuilem, seu iusticiam operum, potest loqui de Deo, exhibere Deo certum cultum externo opere, obedire magistratibus, parentibus in opere externo eligendo, potest continere manus a cede, ab adulterio, a furto. Cum reliqua sit in natura hominis ratio & iudicium de rebus sensui subiectis, reliquus est etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiendi iusticiæ ciuilis. Id enim vocat Scriptura iusticiam carnis, quam natura carnalis, hoc est, ratio per se efficit sine spiritu sancto. Quanquam tanta est vis concupiscentiæ, vt malis affectibus sæpius obtemperent homines, quam recto iudicio. Et diabolus, qui est efficax in impijs, vt ait Paulus, non desinit incitare hanc imbecillem naturam ad varia delicta. Hæc causæ sunt, quare & ciuilis iusticia rara sit inter homines, sicut videmus, ne ipsos quidem Philosophos eam consecutos esse, qui videntur eam expetiuisse. Illud autem falsum est, non peccare hominem qui facit opera præceptorum extra gratiam. Et addunt amplius, talibus operibus necessario deberi remissionem peccatorum ac iustificationem. Nam humana corda sine spiritu sancto, sunt sine timore Dei, sine fiducia erga Deum, non credunt se exaudiri, sibi ignosci, se iuuari & seruari a Deo. Igitur sunt impia. Porro arbor mala non potest ferre bonos fructus. Et sine fide impossibile est Deo placere.

Igitur etiam si concedimus libero arbitrio libertatem & facultatem externa opera legis efficiendi, tamen illa spiritualia non tribuimus libero arbitrio, scilicet vere timere Deum, vere credere Deo, vere statuere ac sentire, quod Deus nos respiciat, exaudiat, ignoscat nobis &c. Hæc sunt vera opera primæ tabulæ, quæ non potest humanum cor efficere, sine spiritu sancto, sicut ait Paulus. Animalis homo, hoc est, homo tantum naturalibus viribus vtens, non percipit ea quæ Dei sunt. Et hoc iudicare potest, si considerent homines, quomodo corda de voluntate Dei senciant, vtrum vere statuant se respici & exaudiri a Deo. Hanc fidem difficile est & Sanctis retinere, tantum abest vt sit in impijs. Concipitur autem, vt super diximus, cum corda perterrefacta Euangelium audiunt, & consolationem concipiunt.

Spiritualia nō tribuunt libero arbitrio.

Paulus.

Prodest igitur ista distributio, in qua tribuitur libero arbitrio iusticia ciuilis, & iusticia spiritualis gubernationi spiritus sancti in renatis. Ita enim retinetur pædagogia, quia omnes homines pariter debent scire, & ꝙ Deus illam ciuilem iusticiam requirat, & ꝙ aliquo modo præstare eam possimus. Et tamen ostenditur discrimen inter iusticiam humanam & spiritualem, inter Philosophicam, & doctrinam spiritus sancti, & intelligi potest ad quid opus sit spiritu sancto. Neq; hæc distributio a nobis inuenta est, sed scriptura clarissime tradit eam. Tractat eam & Augustinus, & est recens egregia tractata a Guielmo Parisiensi, sed scelestе obruta est ab istis, qui somniauerunt homines legi Dei obedire posse sine spiritu sancto, dari autem spiritum sanctum, vt accedat respectus meritorij.

Vsus distributionis operis liberi arbitrij.

Augustinus

Guilhelmus parisiensis.

Articulum

19. Articulus.
Articulum XIX. recipiunt aduersarij, in quo confitemur, ꝙ & si vnus ac solus Deus condiderit vniuersam naturam, & conseruet omnia quæ existunt, tamen causa peccati sit voluntas in diabolo & hominibus, auertens se a Deo, iuxta dictum Christi, de diabolo. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur.

20 articulus.
In Articulo XX. diserte ponunt hæc verba, ꝙ reijciant & improbent hoc quod dicimus, ꝙ non mereantur homines remissionem peccatorum bonis operibus. Hunc articulum clare prædicant se reijcere & improbare. Quid in re tam manifesta dicendum est? Hic aperte ostendunt architecti Confutationis, quo spiritu agantur. Quid est enim certius in Ecclesia, q̃ ꝙ remissio peccatorum contingat gratis ꝓpter Christum, ꝙ Christus sit propiciatio pro peccatis, non nostra opera, sicut Petrus inquit, Huic omnes Prophetæ perhibent testimonium, in nomine ipsius accipere remissionem peccatorum omnes qui credunt in eum. Huic Ecclesiæ Prophetarum assenciamur pocius q̃ istis perditis scriptoribus Confutationis, qui tam impudenter blasphemant Christum. Nam etiam si qui fuerunt Scriptores, qui senserunt remissionem peccatorum, homines iustos esse coram Deo, non fide, sed ipsis operibus, tamen hoc non senserunt, ꝙ ipsa remissio peccatorum contingat propter opera nostra, non gratis propter Christum, Non ferenda est igitur blasphemia, tribuere honorem Christi, nostris operibus. Nihil pudet iam istos theologos, si talem sententiam in Ecclesia audent ferre, Neq; dubitamus quin optimus Imperator, ac plæriq; Principum, hunc locũ nullo modo fuerint in Cõfutatione relicturi, si essent admoniti.

Infinita

Infinita hoc loco testimonia ex Scriptura, ex Patribus, citare possemus, Verum & supra satis multa de hac re diximus. Et nihil opus est pluribus testimonijs, illi, qui scit, quare Christus nobis donatus sit, qui scit Christum esse ꝓpiciationem pro peccatis nostris. Esaias inquit. Posuit Dominus in eo iniquitates omnium nostrum. Aduersarij contra docent, Deum ponere iniquitates nostras, non in Christo, sed in nostris operibus. Neq; hic dicere libet qualia opera doceant. Videmus horribile decretum contra nos compositum esse, quod magis terreret nos, si de ambiguis, aut leuibus rebus contenderemus. Nunc cum conscientiæ nostræ intelligant damnari ab aduersarijs manifestam veritatem, cuius propugnatio Ecclesiæ necessaria est, & amplificat gloriam Christi, facile terrores mundi contemnimus, & ingenti animo, siquid erit paciendum, propter gloriam Christi, propter vtilitatem Ecclesiæ, feremus. Quis non gaudeat mori in confessione horum articulorum, ꝗ remissionem peccatorum fide consequamur gratis propter Christum, ꝗ operibus nostris non mereamur remissionem peccatorum? Nullam habebunt satis firmam consolacionem conscientiæ piorum aduersus terrores peccati & mortis, & aduersus diabolum sollicitantem ad desperationem, si non sciant se debere statuere, ꝗ gratis propter Christum habeant remissionem peccatorum. Hæc fides sustentat, & viuificat corda in illo asperrimo certamine desperationis. Digna igitur causa est, propter quam nullum recusemus periculum. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito, quisquis assentiris Confessioni nostræ, cum aduersarij, terroribus, cruciatibus, supplicijs, conantur excutere tibi tantam consolationem, quæ vniuersæ

Ecclesiæ in hoc nostro articulo proposita est. Non deerunt quærenti testimonia Scripturæ, quæ confirmabunt animum, Nam Paulus tota voce, vt dicitur, clamitat Romanos tertio & quarto, gratis remitti peccata propter Christum. Ideo, inquit, ex fide iustificamur, & gratis, vt firma sit promissio, Id est, Si ex nostris operibus penderet promissio, non esset firma. Si ꝓpter nostra opera daretur remissio peccatorum, quando sciremus eam nos consecutos esse, quando reperiret opus conscientia territa, quod statueret ad placandam iram Dei sufficere? Sed supra de tota re diximus, Inde lector sumat testimonia. Nam hanc, non disputacionem, sed querelam indignitas rei nobis expressit, ꝙ hoc loco diserte posuerunt, se improbare hunc nostrum articulum, ꝙ remissionem peccatorum consequamur, non propter opera nostra, sed fide & gratis propter Christum. Aduersarij etiam addunt testimonia suæ condemnationi, Et opere precium est vnum atq; alterum recitare. Allegant ex Petro, Studete firmam facere vocationem vestram &c. Iam vides lector, aduersarios nostros non perdidisse operam in discenda Dialectica, sed habere artificium rationandi ex Scripturis prorsus quicquid libet, Facite firmam vocationem vestram, per bona opera, Igitur opera merentur remissionem peccatorum. Sane concinna erit argumentatio, Si quis sic ratiocinetur de reo capitalis pœnæ, cui pœna remissa est. Magistratus præcipit, vt in posterum abstineas ab alieno, Igitur per hoc meritus es condonationem pœnæ, ꝙ nunc ab alieno abstines, Sic argumentari est ex non causa, causam facere, Nam Petrus loquitur de operibus sequentibus remissionem peccatorum, & docet quare sint facienda, scilicet, vt sit

firmæ

firma vocatio, hoc eſt, ne vocatione ſua excidant, ſi iterum peccent. Facite bona opera, vt perſeueretis in vocatione, ne amittatis dona vocationis, quæ prius contigerunt, non ꝓpter ſequentia opera, ſed iam retinent̃ fide, & fides non manet in his q̃ amittunt ſpiritũ ſanctum, qui abijciunt pœnitentiam, ſicut ſupra diximus, fidem exiſtere in pœnitentia. Addunt alia teſtimonia non melius coherentia. Poſtremo dicunt hanc opinionem ante mille annos Auguſtini tempore damnatam eſſe. Id quoqȝ falſiſſimum eſt. Semper enim Eccleſia Chriſti ſenſit remiſſionem peccatorum gratis contingere. Imo Pelagiani damnati ſunt, qui gratiam propter opera noſtra dari contendebant. Cæterum ſupra ſatis oſtendimus, ꝙ ſenciamus bona opera neceſſario ſequi debere fidem. Non enim abolemus legem, inquit Paulus, ſed ſtabilimus, quia cum fide accepimus ſpiritum ſanctum, neceſſario ſequitur legis impletio, quæ ſubinde creſcit, dilectio, pacientia, caſtitas & alij fructus ſpiritus. Paulus.

DE INVOCATIONE SANCTORVM.

ARticulum XXI. ſimpliciter damnant, quod inuocationem Sanctorum non requirimus. Nec vllo in loco prolixius rhetoricantur. Neqȝ tamen aliud quicquam efficiunt, quam Sanctos honorandos eſſe, Item, Sanctos qui viuunt orare pro alijs, quaſi vero propterea neceſſaria ſit inuocatio mortuorum Sanctorum. Allegant Cyprianum, ꝙ viuum Cornelium rogauerit, vt diſcedens ꝓ fratribus oret. Hoc exemplo ꝓbāt mortuoꝝ inuocationem. Citant & Hieronymum contra

Vigilantium, In hac arena, inquiunt, ante mille & centum annos vicit Hieronymus Vigilantium, Sic triumphant aduersarij, quasi iam sit debellatum. Nec vident isti asini apud Hieronymum contra Vigilantium, nullam extare syllabam de inuocatione, Loquitur de honoribus Sanctorum non de inuocatione, Neq; reliqui veteres Scriptores ante Gregorium, fecerunt mentionem inuocationis. Certe hæc inuocatio, cum his opinionibus, quas nunc docent aduersarij de applicatione meritorum, non habet testimonia veterum Scriptorum.

Confessio nostra probat honores Sanctorum, Nam hic triplex honos probandus est. Primus est gratiarum actio, Debemus enim Deo gratias agere, ꝙ ostenderit exempla misericordiæ, ꝙ significauerit se velle saluare homines, ꝙ dederit doctores, aut alia dona Ecclesiæ, Et hæc dona, vt sunt maxima, amplificanda sunt, & laudandi ipsi Sancti, qui his donis fideliter vsi sunt, sicut Christus laudat fideles negotiatores. Secundus cultus est confirmatio fidei nostræ, cum videmus Petro condonari negationem, erigimur & nos, vt magis credamus, ꝙ vere gratia exuberet supra peccatum. Tertius honos est imitatio, primum fidei, deinde cæterarum virtutum, quas imitari pro sua quisq; vocatione debet. Hos veros honores non requirunt aduersarij. Tantum de inuocatione, quæ etiam si nihil haberet periculi, tamen non est necessaria, rixantur.

Præterea & hoc largimur, ꝙ Angeli orent pro nobis. Extat enim testimonium Zachariæ primo, vbi Angelus orat, Domine exercituum vsq; quo tu non misereberis Ierusalem &c. De Sanctis, & si concedimus,

mus, ꝙ sicut viui orent pro Ecclesia in genere, ita in cœlis orent pro Ecclesia in genere, tamen testimonium nullum de mortuis orantibus extat in Scripturis, præter illud somnium sumptum ex libro Machabeorum posteriore.

Porro vt maxime pro Ecclesia orent Sancti, tamen non sequitur ꝙ sint inuocandi. Quanq; confessio nostra hoc tantum affirmat, ꝙ Scriptura non doceat Sanctorum inuocationem, seu petere a Sanctis auxilium. Cum autem neq; præceptum, neq; promissio, neq; exemplum ex Scripturis de inuocandis Sanctis afferri possit, Sequitur conscientiam nihil posse certi de illa inuocatione habere. Et cum oratio debeat ex fide fieri, quomodo scimus, ꝙ Deus approbet illam inuocationem? Vnde scimus sine testimonia Scripturæ, ꝙ Sancti intelligant singulorꝝ preces? Quidam plane tribuunt diuinitatem Sanctis, videlicet, ꝙ tacitas cogitationes mentium in nobis cernant. Disputant de matutina & vespertina cognitione, fortassis, quia dubitant, vtrum mane, an vesperi audiant, Hæc comminiscuntur, non vt Sanctos honore afficiant, sed vt questuosos cultus defendant. Nihil afferri potest ab aduersarijs contra hanc rationem, ꝙ cum inuocatio non habet testimonium ex verbo Dei, non possit affirmari, quod Sancti intelligant inuocationem nostram, aut, vt maxime intelligant, ꝙ Deus eam approbet. Quare aduersarij non debebant nos ad rem incertam cogere, quia oratio sine fide non est oratio. Nam ꝙ allegant Ecclesiæ exemplum, constat nouum hunc in Ecclesia morem esse, Nam veteres orationes, & si mentionem Sanctorum faciunt, non tamen inuocant Sanctos. Quan-

quam etiam illa noua inuocatio in Ecclesia, dissimilis est inuocationi singulorum.

Deinde aduersarij non solum inuocationem in cultu Sanctorum requirunt, sed etiam applicant merita Sanctorum pro alijs, & faciunt ex Sanctis non solum deprecatores, sed etiam ꝓpiciatores. Id nullo modo ferendum est. Nam hic prorsus transfertur in Sanctos proprius honor Christi. Faciunt enim eos mediatores & propiciatores, & quanq; distinguunt de mediatoribus intercessionis & mediatoribus redemptionis, tamen plane faciunt ex Sanctis mediatores redemptionis. Atq; etiam illud dicunt sine testimonio scripturæ, ꝙ sint mediatores intercessionis, quod vt verecundissime dicatur, tamen obscurat officium Christi, & fiduciam misericordiæ debitam Christo, transfert in Sanctos. Fingunt enim homines Christum duriorem esse, & Sanctos placabiliores, & magis confidunt misericordia sanctorum, quam misericordia Christi, & fugientes Christum, quærunt Sanctos. Ita faciunt ex eis reipsa mediatores redemptionis.

Itaq; ostendemus, ꝙ vere faciant ex Sanctis non tantum deprecatores sed propiciatores, hoc est, mediatores redemptionis. Nondum recitamus hic vulgi abusus. De doctorum opinionibus adhuc loquimur. Reliqua etiam imperiti iudicare possunt. In propiciatore hæc duo concurrunt. Primum, oportet extare verbum Dei, ex quo certo sciamus, ꝙ Deus velit misereri & exaudire inuocantes per hunc propiciatorem. Talis extat de Christo promissio, Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. De Sanctis nulla

extat

extat talis promissio, quare conscientiæ non possunt certo statuere, ꝙ per Sanctorum inuocationem exaudiamur. Itaq; inuocatio illa non fit ex fide. Deinde mandatum etiam habemus, vt inuocemus Christum iuxta illud, Venite ad me qui laboratis &c. quod certe nobis quoq; dictum est. Et Esaias nono ait, In die illa, stabit radix Iesse, in signum populorum, Ipsum gentes deprecabuntur. Et Psalmo. 43. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Et Psalmo. 71. Et adorabunt eum omnes reges terrę. Et paulo post, orabunt coram eo iugiter. Et Iohan. 5. inquit Christus, Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant Patrem. Et Paulus. 1. Thessa. 2. orans inquit, Ipse autem Dominus noster Iesus Christus & Deus, & pater noster, exhortetur corda vestra, & confirmet vos &c. At de sanctorum inuocatione, quod possunt aduersarij præceptum, quod exemplum ex Scripturis afferre? Alterum est in propiciatore, quod merita ipsius proposita sunt, vt quæ pro alijs satisfacerent, quæ alijs donentur imputatione diuina, vt propter ea, tanq̃ proprijs meritis iusti reputentur, vt si quis amicus pro amico soluit æs alienum, debitor alieno merito tanquam proprio liberator. Ita Christi merita nobis donantur, vt iusti reputemur fiducia meritorum Christi, cum in eum credimus, tanq̃ ꝓpria merita haberemus.

Et ex vtroq;, nempe ex promissione, & donatione meritorum, oritur fiducia misericordiæ. Talis fiducia promissionis diuinæ, Item meritorum Christi debet afferri ad orandum, Vere enim statuere debemus, & ꝙ propter Christum exaudiamur, & ꝙ ipsius meritis habeamus placatum Patrem. Hic aduersarij

primum

primum iubent inuocare Sanctos, cum neq; promissionem Dei, neq; mandatum, neq; exemplum Scripturæ habeant. Et tamen faciunt, vt maior fiducia misericordiæ Sanctorum concipiatur quam Christi, cum Christus ad se venire iusserit, non ad Sanctos. Secundo applicant merita sanctorum alijs, sicut merita Christi. Iubent confidere meritis Sanctorum, quasi reputemur iusti propter merita Sanctorum, sicut iusti reputamur meritis Christi. Nihil hic fingimus, In indulgentijs dicunt se applicare merita Sanctorum, Et Gabriel interpres Canonis Missæ confidenter pronunciat, nos ordine instituto a Deo, debere ad auxilia Sanctorum confugere, vt saluemur eorum meritis & votis. Hæc sunt verba Gabrielis, Et tamen passim in libris & concionibus aduersariorum leguntur absurdiora. Quid est facere propiciatores, si hoc non est? Prorsus æquantur Christo, si confidere debemus, ꝙ meritis eorum saluemur. Vbi autem institutus est ille ordo a Deo, quem dicit iste, ꝙ debeamus ad auxilia Sanctorum confugere? proferat exemplum ex Scripturis, aut præceptum. Fortassis ex aulis Regum sumunt hunc ordinem, vbi amicis intercessoribus vtendum est. At si Rex constituerit certum intercessorem, non volet ad se causas per alios deferri. Ita cum Christus sit constitutus intercessor & Pontifex, cur quærimus alios? Passim vsurpatur hęc forma absolutionis. Passio Domini nostri Iesu Christi, merita beatissimæ virginis Mariæ, & omnium Sanctorum, sint tibi in remissionem peccatorum. Hic pronunciatur absolutio, ꝙ non solum meritis Christi, sed meritis aliorum Sanctorum reconciliemur & iusti reputemur. Quidam e nobis viderunt morientem doctorem Theologiæ, ad quem consolandum adhi-

dum adhi-

dum adhibitus erat Monachus quispiam Theologus, Monachus.
Is morienti nihil iculcabat, nisi hanc præcationem, Mater gratiæ nos ab hoste protege, in hora mortis suscipe. Vt largiamur q beata Maria oret pro Ecclesia, num ipsa suscipit animas in morte? num vincit mortem? num viuificat? Quid agit Christus? si hæc facit beata Maria, quæ & si est dignissima amplissimis honoribus, tamen non vult se æquari Christo, sed potius exempla sua nos intueri & amplecti vult. At res loquitur ipsa, q publica persuasione beata virgo prorsus in locum Christi successerit. Hanc inuocauerunt homines, huius misericordia confisi sunt, per hanc voluerunt placare Christum, quasi is non esset propiciator, sed tantum horrendus iudex & vltor. Nos autem sentimus, nos tantum fiducia meritorum Christi iustificari, non fiducia meritorum B. Virginis aut aliorum Sanctorum. De alijs Sanctis dictum est, Vnusquisq; recipiet mercedem secundum suum laborem, id est, ipsi inter se donare sua merita alij alijs non possunt, sicut Monachi vendunt suorum ordinum merita. Et Hilarius ait de fatu- Hilarius.
is virginibus, Et quia prodire obuiam fatuæ extinctis lampadibus non possunt, deprecantur eas quæ prudentes erant, vt oleum mutuent, quibus responderunt non posse se dare, quia non sit forte, quod omnibus satis sit, alienis scilicet operibus ac meritis neminem adiuuandum, quia vnicuiq; lampadi suæ emere oleum necesse sit. Cum igitur aduersarij doceant fiduciam collocare in inuocationem Sanctorum, cum neq; verbum Dei, neq; exemplum scripturę habeant, cum applicent merita sanctorum pro alijs, non secus ac merita Christi, & proprium Christi honorem in sanctos transferant, neq; opiniones eorum de cultu Sanctorum, neq;

consuetudinem inuocationis recipere possumus. Scimus enim fiduciam in Christi intercessionem collocandam esse, quia hæc sola habet promissionem Dei, Scimus solius Christi merita propiciationem pro nobis esse. Propter Christi merita reputamur iusti, cum credimus in eum, sicut textus ait. Omnes q̄ confidunt in eum, non confundentur. Nec iustificamur fiducia meritorum B. Virginis, aut aliorum Sanctorum.

Hæret & hic error apud doctos, ꝙ singulis Sanctis certæ procurationes commissæ sint, vt Anna diuicias largiatur, Sebastianus arceat pestilentiam, Valentinus medeatur morbo comiciali, Georgius tueatur equites. Hæ persuasiones planæ sunt ortæ ex ethnicis exemplis, Sic enim apud Romanos putabatur Iuno ditare, Febris arcere febrim, Castor & Pollux defendere equites &c. Et fingamus moderatissime tradi inuocationem sanctorum, tamen cum exemplum sit periculosissimum, quorsum opus est eam defendere, cum nullum habeat mandatum, aut testimonium ex verbo Dei? Imo nec veterum Scriptorum testimonium habet. Primum, quia, vt supra dixi, cum alij mediatores præter Christum quæruntur, collocatur fiducia in alios, obruitur tota notitia Christi, Idq; res ostendit. Videtur inicio mentio Sanctorum, qualis est in veteribus orationibus tolerabili consilio recepta esse. Postea secuta est inuocatio, inuocationem prodigiosi & plusq; ethnici abusus secuti sunt. Ab inuocatione ad imagines ventum est, hæ quoq; colebantur, & putabatur eis inesse quædam vis, sicut magi vim inesse fingunt imaginibus signorum cœlestium certo tempore sculptis. Vidimus in q̄dam Monasterio simulacrum beatæ vir-

ginis

ginis, quod quasi αυτοματον apte mouebatur, vt videretur aut auersari petentes, aut annuere, Et tamen omnium statuarum atq; picturarum portenta superant fabulosæ historię de Sanctis, quæ magna autoritate publice tradebantur. Barbara petit inter tormenta præmium, ne quis inuocans ipsum, moriatur sine eucharistia. Alius totum Psalterium, stans pede in vno, quotidie recitauit. Christophorum pinxit aliquis vir prudens, vt significaret per allegoriam, magnum oportere robur animi esse in his qui ferrent Christum, hoc est, qui docerent Euangelium, aut confiterentur, quia necesse sit subire maxima pericula, Deinde stolidi Monachi apud populum docuerunt inuocare Christophorum, quasi talis polyphemus aliquando extitisset. Cumq; sancti maximas res gesserint, vel reipublicæ vtiles, vel continentes priuata exempla, quarum commemoratio, tum ad fidem confirmandam, tum ad imitationem in rebus gerendis multum conduceret, has nemo ex veris historijs conquisiuit. At vero ꝓdest audire, q̃modo sancti viri administrauerint respublicas, quos casus, quæ pericula subierint, quomodo sancti viri regibus auxilio fuerint in magnis periculis, quomodo docuerint Euangelium, quas habuerint cum hæreticis dimicationes, ꝓsunt & exempla misericordiæ, vt cum videmus Petro condonatam esse negationẽ, cum videmus Cypriano condonatum esse, ꝙ magis fuisset, cum videmus Augustinum in morbo expertum vim fidei, constanter affirmare, ꝙ vere Deus exaudiat preces credentiũ. Huiusmodi exempla, quę vel fidem vel timorẽ, vel administrationẽ reip. continẽt, ꝓderat recitari. Sed histriones q̄dam nulla neq; fidei, neq; reꝝ publicaꝝ regẽdaꝝ sciẽtia prędit, confinxerunt fabulas imitatione

Barbara.

Poematum, in quibus tantum insunt superstitiosa exempla, de certis precibus, certis ieiunijs, & addita sunt quædam ad questum facientia. Cuiusmodi sunt miracula de rosarijs & similibus ceremonijs conficta. Neqꝫ opus est hic recitare exempla. Extant enim legendæ vt vocant, & specula exemplorum & Rosaria, in quibus plæraqꝫ sunt non dissimilia veris narrationibus Luciani. His prodigiosis & impijs fabulis applaudunt Episcopi, Theologi, Monachi, quia faciunt πρὸς τα αλφιτα, Nos non ferunt, qui vt Christi honos & officium magis conspici possit, non requirimus inuocationem sanctorum, & abusus in cultu sanctorum taxamus. Cumqꝫ omnes boni viri vbiqꝫ desiderent in his abusibus corrigendis vel Episcoporum autoritatem, vel diligentiam concionantium, tamen aduersarij nostri in Confutatione omnino dissimulant etiam manifesta vitia, quasi recepta confutatione, velint nos cogere, vt etiam notissimos abusus apꝓbemus. Ita insidiose scripta est Confutacio non tantum in hoc loco, sed fere vbiqꝫ, Nullus est locus in quo a dogmatibus suis discernant manifestos abusus, Et tamen apud ipsos, si qui sunt saniores, fatentur, multas falsas persuasiones hærere in doctrina Scholasticorum & Canonistarum, multos præterea abusus in tanta inscitia & negligentia pastorum irrepsisse in Ecclesiam. Neqꝫ enim primus fuit Lutherus, q̃ de publicis abusibus quæreretur. Multi docti & præstantes viri longe ante hæc tempora deplorauerunt abusus Missæ, fiduciam obseruationum Monasticarum, quæstuosos cultus sanctorum, confusionem doctrinæ de pœnitentia, quam vel maxime oportebat perspicuam & explicatam extare in Ecclesia. Ipsi audiuimus excellentes Theologos desiderare modum

in Scho-

in Scholastica doctrina, quę multo plus habet rixarum philosophicarum, quam pietatis. Et tamen in his veteres fere propiores sunt scripturæ quam recentiores. Ita magis magisqꝫ degenerauit istorum theologia. Nec alia causa fuit multis bonis viris, qui initio amare Lutherum ceperunt, quam ꝙ videbant eum explicare animos hominum, ex illis Labyrinthis confusissimarum & infinitarum disputacionum, quę sunt apud Scolasticos Theologos & Canonistas, & res vtiles ad pietatem docere. Quare non fecerunt candide aduersarij, quod cum vellent nos assentiri Cōfutationi, dissimulauerunt abusus, Ac si vellent Ecclesiæ consultum, maxime isto in loco, in hac occasione, debebant hortari optimum Imperatorem, vt de corrigendis abusibus consilium caperet, quem quidem non obscure animaduertimus cupidissimum esse bene constituendæ & sanandæ Ecclesiæ. Sed aduersarij non hoc agunt, vt honestissimam & sanctissimam voluntatem Imperatoris adiuuent, sed vt nos quoquo modo opprimant. De statu Ecclesiæ multa signa ostendunt eos parum sollicitos esse. Non dant operam, vt extet apud populum certa quædam summa dogmatum Ecclesiasticorum. Manifestos abusus noua & inusitata crudelitate defendunt. Nullos patiuntur in Ecclesijs idoneos doctores. Hæc quo spectent, boni viri facile iudicari possunt. Sed hac via neqꝫ suo regno, neqꝫ Ecclesiæ bene consulunt. Nam interfectis bonis doctoribus, oppressa sana doctrina, postea existent fanatici spiritus, quos non poterunr reprimere aduersarij, qui & Ecclesiam impijs dogmatibus perturbabunt, & totam Ecclesiasticam politiam euertent, quam nos maxime cupimus conseruare. Quare te optime Imperator Carole, propter gloriam

Quare boni viri Lutherum initio statim amare ceperint.

Christi, quam nihil dubitamus te cupere, ornare atq; augere, oramus, ne violentis consilijs aduersariorum nostrorum assentiaris, sed vt quæras alias honestas vias concordiæ ita constituendæ, ne piæ conscientiæ grauentur, neue seuicia aliqua in homines innocentes, sicut hactenus fieri vidimus, exerceatur, neue sana doctrina in Ecclesia opprimatur. Hoc officium Deo maxime omnium debes, sanam doctrinam conseruare & propagare ad posteros, & defendere recta docentes. Id enim postulat Deus cum Reges ornat nomine suo, & Deos appellat, inquiens, Ego dixi, Dij estis, vt res diuinas, hoc est, Euangelium Christi in terris conseruari & propagari curent, & tanq; vicarij Dei, vitam & salutem innocentum defendant.

DE VTRAQVE SPECIE COENAE DOMINI.

NOn potest dubitari, quin pium sit, & consentaneum institutioni Christi, & verbis Pauli vti vtraq; parte in Cœna Domini. Christus enim instituit vtramq; partem, & instituit, non pro parte Ecclesiæ, sed pro tota Ecclesia. Nam non presbyteri solum, sed tota Ecclesia autoritate Christi, non autoritate humana vtitur Sacramento. Idq; fateri aduersarios existimamus. Iam si Christus instituit pro tota Ecclesiia, cur altera species adimitur parte Ecclesiæ, Cur prohibetur vsus alterius speciei? Cur mutatur ordinatio Christi? presertim, cum ipse vocet eam testamentum suum, Quod si hominis testamentum rescindere non licet, multo minus Christi testamentum rescindere licebit. Et Paulus inquit se a Domino accepisse, quod tradidit. Tradiderat autem

vsum

vsum vtriusq; speciei, sicut clare ostendit textus, prima Chorintheorum vndecimo. Hoc facite, inqt, primum de corpore, postea eadem verba de poculo repetit. Et deinde. Probet seipsum homo, & sic de pane comedat, & ex poculo bibat. Hæc sunt verba disponētis. Et quidem præfatur, vt qui sunt vsuri Cæna Domini, simul vtantur. Quare constat pro tota Ecclesia sacramentum institutum esse. Et manet mos adhuc in Ecclesijs Græcis, Et fuit quondam etiam in Latinis Ecclesijs, sicut Cyprianus & Hieronymus testantur. Sic enim inquit Hieronymus in Sophoniam. Sacerdotes qui Eucharistiæ seruiunt, & sanguinem Domini populis eius diuidunt &c. Idem testatur Synodus Toletana. Nec difficile fuerit magnum aceruum testimoniorum congerere. Hic nihil exageramus, tantum relinquimus prudenti lectori expendendum, quid sentiendum sit de diuina ordinatione.

Aduersarij in Confutatione non hoc agunt, vt excusent Ecclesiam, cui adempta est altera pars sacramenti. Id decuit bonos & religiosos viros. Erat quærenda firma ratio excusandæ Ecclesiæ, & docendarum conscientiarum, quibus non potest contingere nisi pars sacramenti. Nunc ipsi defendunt recte prohiberi alteram partem, & vetant concedere vsum vtriusq; partis. Primum fingunt initio Ecclesię alicubi morem fuisse, vt vna pars tantum porrigeretur. Neq; tamen exemplum huius rei vetus vllum afferre possunt. Sed allegant locos in quibus fit mentio panis, vt apud Lucam, vbi scriptum est, q̄ discipuli agnouerint Christum in fractione panis. Citant & alios locos de fractione panis. Quanq; autem non valde repugnamus, quo

quo minus aliqui de Sacramento accipiantur, tamen hoc non consequitur vnam partem tantum datam esse, quia partis appellatione reliquum significatur communi consuetudine sermonis. Addunt de Laica communione, quę non erat vsus alterius tantum speciei, sed vtriusq;. Et siquando Sacerdotes Laica communione vti iubentur, significatur, ꝙ a ministerio consecrationis remoti fuerint. Neq; hoc ignorant aduersarij, sed abutuntur inscitia imperitorum, qui cum audiunt Laicam communionem, statim somniant morem nostri temporis, quo datur Laicis tantum pars sacramenti.
4 Ac videte impudentiam, Gabriel inter cæteras causas recitat, cur non detur vtraq; pars, quia fuerit discrimen inter Laicos & Presbyteros faciendum, Et credibile est hanc præcipuam causam esse, cur defendatur prohibitio vnius partis, vt dignitas ordinis religione quadam fiat commendatior. Hoc est consilium humanum, vt nihil dicamus inciuilius, quod, quo spectet facile iudicari
5 potest. Et in Confutatione allegant de filijs Heli, ꝙ amisso summo sacerdotio, petituri sint vnam partem sacerdotalem 1. Regum 2. Hic dicunt vsum vnius speciei significatum esse. Et addunt. Sic ergo & nostri Laici vna parte sacerdotali, vna specie contenti esse debent. Plane ludunt aduersarij, cum ad Sacramentum transferunt historiam de posteris Heli. Ibi describitur pœna Heli, Num hoc quoq; dicet, Laicos ꝓpter pœnam remoueri ab altera parte. Sacramentum institutum est, ad consolandas & erigendas territas mentes, cum credunt carnem Christi, datam pro vita mundi, cibum esse, cum credunt se coniunctos Christo, viuificari, Verum aduersarij argumentantur Laicos remoueri ab al-
6 tera parte pœnæ causa. Debent, inqunt, esse contenti,

Satis

Satis pro Imperio. Cur autem debent? Non est quærenda ratio, sed lex esto, quicquid dicunt Theologi, Hæc est ἑωλοκρασία Ecciana, Agnoscimus enim istas Thrasonicas voces, quas si exagitare vellemus, non defutura nobis esset oratio. Videtis enim quanta sit impudentia, Imperat tanquam aliquis Tyrannus in tragœdijs, Quod nolunt, velint, debent esse contenti. Num hæ rationes quas citat excusabit hos in iudicio Dei? qui prohibent partem sacramenti, qui seuiunt in homines bonos, vtentes integro sacramento. Si hac ratione ꝓhibent, vt sit ordinis discrimen, hæc ipsa ratio mouere debeat, ne assenciamur aduersarijs, vel si alioqui morem cum ipsis seruaturi eramus. Alia sunt discrimina ordinis sacerdotum & populi, sed non est obscurum, quid habeant consilij, cur hoc discrimen tantopere defendant. Nos, ne de vera dignitate ordinis detrahere videamur, de hoc callido consilio plura non dicemus.

Allegant & periculum effusionis, & similia quæ- 7
dam, quæ non habent tantam vim, vt ordinationem Christi mutent. Et fingamus sane liberum esse, Vti vna parte aut ambabus, quomodo poterit prohibitio defendi? Quanquam Ecclesia non sumit sibi hanc libertatem, vt ex ordinationibus Christi, faciat res indifferentes. Ex ordinationibus C[hristi] non sunt facienda res in differentes. Nos quidem Ecclesiam excusamus quæ hanc iniuriam pertulit, cum vtraque pars ei contingere non posset, sed autores qui defendunt recte prohiberi vsum integri sacramenti, quique nunc non solum prohibent, sed etiam vtentes integro sacramento excommunicant, & vi persequuntur, non excusamus. Ipsi viderint, q̃modo Deo rationem suorum consiliorum reddituri sint. Neque statim iudicandum est Ecclesiam constituere aut ꝓbare,

quidquid Pontifices constituunt, præsertim cum Scriptura de Episcopis & Pastoribus vaticinetur in hanc sententiam, vt Ezechiel ait, Peribit lex a sacerdote.

DE CONIVGIO SACERDOTVM.

IN tanta infamia inquinati cœlibatus, audent aduersarij non solum defendere legem Pontificiam impio & falso prætextu nominis diuini, sed etiam hortari Cæsarem ac Principes, ne tolerent coniugia sacerdotum ad ignominiam & infamiam Romani Imperij. Sic enim loquuntur. Quæ maior impudentia vnquam vlla in historia lecta est, quam hæc est aduersariorum? Nam argumenta quibus vtuntur, postea recensebimus. Nunc hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant isti nihili homines, qui dicunt coniugia parere infamiam & ignominiam Imperio, quasi vero Ecclesiam valde ornet ista publica infamia flagiciosarum ac prodigiosarum libidinum, quæ flagrant apud istos S. Patres, qui Curios simulant, & Bachanalia viuunt. Ac plæraq; ne verecundæ quidem nominari queunt, quæ isti summa licentia faciunt. Et has suas libidines castissima dextra tua Carole Cæsar, quem etiam vetera quædam vaticinia appellant regem pudica facie. De te enim dictum apparet, Pudicus facie regnabit vbiq;, propugnari postulant. Postulant, vt contra Ius diuinum, contra Ius gentium, contra Canones Conciliornm dissipes matrimonia, vt in homines innocentes, propter coniugium atrocia supplicia constituas, vt Sacerdotes trucides, quibus religiose parcunt etiam barbari, vt in exilium agas extorres mulieres, orbos

pueros.

pueros. Tales leges tibi ferunt optime & castissime Imperator, quas nulla barbaria, quamlibet immanis ac fera posset audire, Sed quia nulla cadit in hos tuos mores vel turpitudo, vel seuicia, speramus te, & in hac causa clementer nobiscum acturum esse, præsertim vbi cognoueris nos grauissimas habere causas nostræ sententiæ, sumptas ex verbo Dei, cui aduersarij nugacissimas & vanissimas persuasiones opponunt, Et tamen non tuentur serio cœlibatum, Neq; enim ignorant ꝙ pauci præstent castitatem, sed prætexunt speciem relionis regno suo, cui prodesse cœlibatum putant, vt intelligamus Petrum recte monuisse, futurum vt Pseudoprophetæ fictis verbis decipiant homines. Nihil enim vere, simpliciter & candide in hac tota causa dicunt, scribunt aut agunt aduersarij, sed re ipsa dimicant de dominatione, quam falso putant periclitari, & hanc impio prætextu pietatis munire conantur.

Nos hanc legem de cœlibatu, quam defendunt aduersarij, ideo non possumus approbare, quia cum Iure diuino, & naturali pugnat, & ab ipsis Canonibus conciliorum dissentit, Et constat supersticiosam & periculosam esse. Parit enim infinita scandala, peccata, & corruptelam publicorum morum, Aliæ controuersiæ nostræ aliquam disputationem doctorum desiderant. In hac ita manifesta res est, in vtraq; parte, vt nullam requirat disputationem. Tantum requirit iudicem virum bonum & timentem Dei. Et cum defendatur a nobis manifesta veritas, tamen aduersarij calumnias quasdam architectati sunt, ad cauillanda argumenta nostra.

Quare Lutherani legem de cœlibatu non velint probare.

Rationes

Primum, Genesis docet homines conditos esse, vt sint fœcundi, & sexus recta ratione sexum appetat, Loquimur enim non de concupiscentia quæ peccatum est, sed de illo appetitu qui in integra natura futurus erat, quem vocant στοργὴν φυσικὴν. Et hæc στοργὴ est vere ordinatio diuina, sexus ad sexum. Cum autem hęc ordinatio Dei sine singulari opere Dei tolli non possit, Sequit̃ Ius contrahendi matrimonij non posse tolli statutis, aut votis. Hęc cauillant̃ aduersarij, dicunt initio fuisse mandatum vt repleretur terra, nunc repleta terra non esse mandatum coniugium. Videte quam prudenter iudicent. Natura hominum formatur illo verbo Dei, vt sit fœcunda, non solum inicio creationis, sed tantisper dum hæc corporum natura existet. Sicut hoc verbo terra fit fœcunda, Germinet terra herbam virentem, Propter hanc ordinationem, non solum initio cœpit terra producere gramina, sed quotannis vestiuntur agri, donec existet hæc natura. Sicut igitur legibus humanis, non potest natura terræ mutari. Ita neq; votis, neq; lege humana potest natura hominis mutari sine speciali opere Dei.

Secundo. Et quia hæc creatio seu ordinatio diuina in homine, est Ius naturale, ideo sapienter & recte dixerunt Iurisconsulti, coniunctionem maris & fœminæ esse Iuris naturalis. Cum autem Ius naturale sit immutabile, necesse est semper manere Ius contrahendi coniugij, Nam vbi natura non mutatur, necesse est & illam ordinationem manere, quam Deus indidit naturæ, nec potest legibus humanis tolli. Ridiculum igitur est quod aduersarij nugantur initio fuisse mandatum coniugium, nunc non esse, Hoc perinde est, ac si dicerent

dicerent, Olim nascentes homines secum attulerunt sexum, nunc non afferunt, Olim secum attulerunt Ius naturale nascentes, nunc non afferunt. Nullus Faber fabrilius cogitare quidquam posset, quam hæ ineptiæ excogitatæ sunt ad eludendum Ius naturæ. Maneat igitur hoc in causa, quod & Scriptura docet, & Iurisconsultus sapienter dixit, coniunctionem maris & fœminæ esse Iuris naturalis. Porro Ius naturale vere est Ius diuinum, quia est ordinatio diuinitus impressa naturæ. Quia autem hoc ius mutari non potest, sine singulari opere Dei, necesse est manere Ius contrahendi coniugij, quia ille naturalis appetitus, est ordinatio Dei in natura sexus ad sexum, & propterea Ius est, alioqui quare vterque sexus conderetur? Et loquimur vt supra dictum est, non de concupiscentia quæ peccatum est, sed de illo appetitu quem vocant στοργὴν φυσικὴν, quem concupiscentia non sustulit ex natura, sed accendit vt nunc remedio magis opus habeat, & coniugium non solum procreationis causa necessarium sit, sed etiam remedij causa. Hæc sunt perspicua, & adeo firma, vt nullo modo labefactari queant.

Tertio. Paulus ait, Propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam. Hoc iam expressum mandatum est ad omnes pertinens, qui non sunt idonei ad cœlibatum. Aduersarij iubent sibi ostendi præceptum, quod præcipit Sacerdotibus vxores ducere quasi sacerdotes non sint homines. Nos quæ de natura hominum in genere disputamus, profecto etiam ad sacerdotes pertinere iudicamus. An non præcipit hic Paulus, vt ducant vxorem isti qui non habent donum continentiæ? Interpretatur enim seipse paulo post, cum ait,

Melius est nubere, ꝙuam vri. Et Christus clare dixit, Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est, quia nunc post peccatum concurrunt hæc duo, naturalis appetitus & concupiscentia quæ inflammat naturalem appetitum, vt iam magis opus sit coniugio quam in natura integra. Ideo Paulus de coniugio tanquam de remedio loquitur, & propter illa incendia iubet nubere, Neq; hanc vocem, Melius est nubere, quam vri, vlla humana autoritas, vlla lex, vlla vota tollere possunt, quia hęc non tollunt naturam aut concupiscentiam. Retinent igitur ius ducendi, omnes qui vruntur. Et tenentur hoc mandato Pauli, propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam, omnes qui non vere continent, de qua re iudicium ad conscientiam cuiusq; pertinent. Nam quod hic iubent petere a Deo continentiam, iubent corpus laboribus & inedia conficere, cur sibi quoq; non canunt hæc magnifica præcepta? Sed vt supra diximus, Tantum ludunt aduersarij, nihil agunt serio. Si continentia esset omnibus possibilis, non requireret peculiare donum. At Christus ostendit eam peculiari dono opus habere, quare non contingit omnibus, Reliquos vult Deus vti communi lege naturę quam instituit, Non enim vult Deus contemni suas ordinationes, suas creaturas. Ita vult illos castos esse, vt remedio diuinitus ꝓposito vtantur, sicut ita vult vitam nostram alere, si cibo, si potu vtamur. Et Gerson testatur multos fuisse bonos viros, qui conati domare corpus, tamen parum profecerunt, Ideo recte ait Ambrosius, Sola virginitas est, quæ suaderi potest, imperari non potest, res magis voti, quam præcepti est. Si quis hic obiecerit, Christum laudare hos qui se castrant propter regnum cœlorum, is hoc

quoq;

quoq; consideret, ꝙ tales laudat qui donum continentiæ habent, Ideo enim addidit, Qui potest capere capiat, Non enim placet Christo immunda continentia. Laudamus & nos veram continentiam, Sed nunc de lege disputamus, & de his, q non habent donum continentiæ. Res debebat relinqui libera, non debebant iniici laquei imbecillibus per hanc legem.

4.

Quarto. Dissentit lex Pontificia & a Canonibus conciliorum, Nam veteres Canones non prohibent coniugium, nec contracta coniugia dissoluunt, & si hos qui in ministerio contraxerunt, remouent ab administratione. Hæc missio istis temporibus beneficij loco erat, Sed noui Canones qui non sunt in Synodis conditi, sed priuato consilio Pontificum facti, & prohibent contrahere matrimonia, & contracta dissoluunt, Idq; palam est, fieri contra mandatum Christi. Quos Deus coniunxit, homo non separet. Aduersarij vociferantur in Confutatione, cœlibatum præceptum esse a Concilijs. Nos non accusamus decreta Conciliorum, Nam hæc, certa conditione permittunt coniugium, sed accusamus leges quas post veteres Synodos Romani Pontifices, contra autoritatem Synodorum condiderunt. Adeo Pontifices contemnunt autoritatem Synodorum, quam alijs volunt videri sacrosanctam. Propria igitur est hæc lex de perpetuo cœlibatu, huius nouæ Pontificiæ dominationis, Neq; id abs re, Daniel enim tribuit hanc notam regno Antichristi, videlicet contemptum mulierum.

5.

Quinto. Etsi aduersarij non defendunt legem supstitionis causa, cum videant non solere obseruari, tamen

tamen supsticiosas opiniones serunt, dum prætexunt religionem. Cœlibatum ideo prædicant se requirere, ꝙ sit mundicies, quasi coniugium sit immundicies, ac peccatum, aut quasi cœlibatus mereatur remissionem peccatorum & reconciliationem, Coniugium vero non mereatur remissionem peccatorum &c. Et huc allegant ceremonias legis Mosaicæ, ꝙ cum in lege, tempore ministerij sacerdotes separati fuerant ab vxoribus, in nouo testamento sacerdos cum semper orare debeat, semper debeat continere. Hæc inepta similitudo allegatur tanq̃ demonstratio, quæ cogat sacerdotes ad perpetuum cœlibatum, cum quidem in ipsa similitudine coniugium concedatur, tantum ministerij tempore consuetudo interdicitur. Et aliud est orare, aliud ministrare. Orabant Sancti tunc quoq;, cum non exercebant publicum ministerium, nec consuetudo cum coniuge prohibebat, ne orarent, Sed respondebimus ordine ad hæc figmenta. Primum, hoc fateri necesse est aduersarios, ꝙ coniugium sit mundum in credentibus, quia est sanctificatum verbo Dei, hoc est, est res licita & approbata verbo Dei, sicut copiose testatur Scriptura. Christus enim vocat coniugium coniunctionem diuinam, cum ait, Quos Deus coniunxit. Et Paulus de coniugio, de cibis, & similibus rebus inquit. Sanctificantur per verbum & orationem, hoc est, per verbum, quo conscientia fit certa, ꝙ Deus approbet, & per orationem, hoc est, per fidem quæ cum gratiarum actione tanq̃ dono Dei vtitur. Item. .Corinth. 7. Sanctificatur vir infidelis per vxorem fidelem &c. id est, vsus coniugalis licitus & sanctus est, propter fidem in Christum, sicut licitum est vti cibo &c. Item 1. Timot. 2. Saluatur mulier per filiorum generationem &c. Si

talem

talem locum aduersarij de cœlibatu proferre possent, tum vero miros triumphos agerent. Paulus dicit, saluari mulierem per filiorum generationem, Quid potuit dici contra hypocrisin cœlibatus honorificentius quam mulierem saluari ipsis coniugalibus operibus, vsu coniugali, pariendo, & reliquis Oeconomicis officijs? Quid autem sentit paulus, Lector obseruet addi fidem, nec laudari officia Oeconomica, sine fide, si manserint (inquit) in fide. Loquitur enim de toto genere matrum. Requirit igitur præcipue fidem, qua mulier accipit remissionem peccatorum & iustificationem. Deinde addit certum opus vocationis, sicut in singulis hominibus fidem sequi debet bonum opus certæ vocationis. Id opus placet Deo propter fidem. Ita mulieris officia placent Deo propter fidem, & saluatur mulier fidelis, quæ in talibus officijs vocationis suæ pie seruit. Hæc testimonia docent coniugium rem licitam esse. Si igitur mundicies significat id, quod coram Deo licitum & approbatum est, Coniugia sunt munda, quia sunt approbata verbo Dei. Et Paulus ait, de rebus licitis. Omnia munda mundis, hoc est, his qui credunt Christo, & fide iusti sunt. Itaq; vt virginitas in impijs est immunda, ita coniugium in pijs est mundum propter verbum Dei & fidem.

Deinde. Si mundicies proprie opponitur concupiscentiæ, significat mundiciem cordis, hoc est, mortificatam concupiscentiam, quia lex non prohibet coniugium, sed concupiscentiam, adulterium, scortacionem. Quare cœlibatus non est mundicies. Potest enim esse maior mundicies cordis in coniuge, velut in Abraham, aut Iacob, q̃ in plerisq; etiam vere continentibus.

Postremo. Si ita intelligunt cœlibatum mundiciem esse, quod mereatur iustificationem magis quam coniugium, maxime reclamamus. Iustificamur enim neq; propter virginitatem, neq; propter coniugium, sed gratis propter Christum, cum credimus nos ꝓpter eum habere Deum propicium. Hic exclamabunt fortassis, Iouiniani more æquari coniugium virginitati. Sed propter hæc conuicia non abijciemus veritatem de iusticia fidei, quam supra exposuimus. Neq; tamen æquamus coniugio virginitatem. Sicut enim donum dono præstat, Prophetia prestat eloquentiæ, Scientia rei militaris præstat agriculturę, Eloquentia præstat architectonicæ, Ita virginitas donum est præstantius coniugio. Et tamen sicut Orator non est magis iustus coram Deo propter eloquentiam quam Architectus propter Architectonicam, ita virgo non magis mereatur iustificationem virginitate, quam coniunx coniugalibus officijs, sed vnusquisq; in suo dono fideliter seruire debet, ac sentire, quod propter Christum fide consequatur remissionem peccatorum, & fide iustus coram Deo reputetur.

Nec Christus aut Paulus laudant virginitatem ideo quod iustificet, sed quia sit expeditior, & minus distrahatur domesticis occupationibus in orando, docendo, seruiendo, Ideo Paulus ait. Virgo curat ea quæ sunt Domini. Laudatur igitur virginitas propter meditationem & studium. Sicut Christus non simpliciter laudat hos qui se castrant, sed addit, propter regnum cœlorum, hoc est, vt discere aut docere Euangelium vacet. Non enim dicit virginitatem mereri remissionem peccatorum aut salutem. Ad exempla sacerdotum

Leuitico-

Leuiticorum respondimus, ꝙ non efficiunt oportere perpetuum cœlibatum imponi sacerdotibus. Deinde immundiciæ Leuiticæ non sunt ad nos transferendæ. Consuetudo contra legem tunc erat immundicia, Nunc non est immundicia, quia Paulus dicit, Omnia munda mundis. Liberat enim nos Euangelium ab illis immundicijs Leuiticis. Ac siquis hoc consilio legem cœlibatus defendit, vt illis obseruationibus Leuiticis grauet conscientias, huic perinde aduersandum est, vt Apostoli in Actis Cap. 15. aduersantur his, qui circumcisionem requirebant, & legem Moisi Christianis imponere conabantur. Interim tamen boni scient moderari vsum coniugalem, præsertim cum sunt occupati publicis ministerijs, quæ quidem sæpe tantum faciunt negocij bonis viris, vt omnes domesticas cogitationes animis excutiant. Sciunt boni & hoc, quod Paulus iubet vasa possidere in sanctificatione. Sciunt item, ꝙ interdum secedendum sit vt vacent orationi, sed Paulus hoc ipsum non vult esse perpetuum. Iam talis continentia facilis est bonis & occupatis, sed illa magna turba ociosorum sacerdotum, quæ in collegijs est, in his delitijs, ne quidem hanc Leuiticam continentiam pręstare potest, vt res ostendit. Et nota sunt poemata. Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes &c.

Immunditia Leuitica nunc non est immunditia

Act: Cap: 15.

Multi hæretici male intellecta lege Moisi, contumeliose senserunt de coniugio, quales fuerunt Encratitæ, de quibus supra diximus. Et constat Monachos passim solitos esse de cœlibatu superstitiosos sermones serere, qui multas pias conscientias propter legitimum vsum coniugij ꝑturbauerunt, Nec difficile nobis esset exempla commemorare, Nam etsi non damnabāt

Encratitæ.

coniugium in totum propter procreationem, tamen vituperabant tanq; vitę genus quod vix vnq; Deo placeret, aut certe non placeret, nisi propter procreationem. Cœlibatum vero efferebant, tanq; angelicum vitæ genus, hunc prædicabant gratissimum Deo sacrificium esse, mereri remissionem peccatorum, mereri aureolas, ferre centesimum fructum, & alia infinita. Has religiones Angelorum Paulus valde improbat ad Coloss. Opprimunt enim cognitionem Christi, cum sentiunt homines se iustos reputari propter tales obseruationes, non ꝓpter Christum, deinde opprimunt cognitionem præceptorum Dei, cum præter Dei præcepta, excogitantur noui cultus, & præferuntur pręceptis Dei. Quare sedulo aduersandum est in Ecclesia his supersticiosis persuasionibus de cœlibatu, & vt piæ conscientię sciant coniugium Deo placere, & vt intelligant quales cultus approbet Deus.

Sed aduersarij nostri non requirunt cœlibatum per supersticionem. Sciunt enim non solere præstari castitatem. Verum prætexunt supersticiosas opiniones, vt imperitis fucum faciant. Magis igitur odio digni sunt, quam Encratitæ, qui quadam specie religionis lapsi videntur, illi Sardanapali consulto abutuntur prætextu religionis.

Sexto. Cum habeamus tot causas improbandæ legis de perpetuo cœlibatu, tamen præter has accedunt etiam pericula animarum, & publica scandala, quæ etiamsi lex non esset iniusta, tamen absterrere bonos viros debent, ne approbent tale onus, quod innumerabiles animas perdidit. Diu omnes boni viri de hoc

onere

onere quæsti sunt, vel sua, vel aliorum causa, quos periclitari videbant, sed has querelas nulli Pontifices audiunt. Neq; obscurum est, quantum hæc lex noceat publicis moribus, quæ vicia, quam flagiciosas libidines pepererit. Extant Romanæ Satyræ, In his etiamnum agnoscit mores Roma, legitq; suos. Sic vlciscitur Deus contemptum sui doni, suæq; ordinationis, in istis qui coniugium prohibent, Cum autem hoc fieri in alijs legibus consueuerit, vt mutentur, si id euidens vtilitas suaserit, cur idem non fit in hac lege, in qua tot graues causæ concurrunt, præsertim his postremis temporibus, cur mutari debeat? Natura senescit, & fit paulatim debilior, & crescunt vicia, quo magis remedia diuinitus tradita adhibenda erant. Videmus quod vicium accuset Deus ante diluuium, quod accuset ante conflagrationem quinq; vrbium. Similia vicia præcesserunt excidia aliarum vrbium multarum, vt Sybaris, Romæ, Et in his imago temporum proposita est, quæ proxima erunt rerum fini. Ideo in primis oportuit hoc tempore seuerissimis legibus atq; exemplis munire coniugium, & ad coniugium inuitare homines, Id ad Magistratus pertinet, qui debent publicam disciplinam tueri. Interim doctores Euangelij vtrumq; faciant, hortentur ad coniugium incontinentes, hortentur alios vt donum continentiæ non aspernentur. Pontifices quotidie dispensant, quotidie mutant alias leges optimas, in hac vna lege cœlibatus, ferrei & inexorabiles sunt, cum quidem constet eam simpliciter humani Iuris esse, Et hanc ipsam legem nunc exacerbant multis modis. Canon iubet suspendere sacerdotes, isti parum commodi interpretes, suspendunt non ab officio, sed ab arboribus. Multos bonos viros crudeliter

occidunt, tantum ꝓpter coniugium. Atq; hæc ipsa parricidia ostendũt hanc legem doctrinam esse dæmoniorꝝ. Nam diabolus, cum sit homicida, legem suam defendit his parricidijs. Scimus aliquid offensionis esse in Schismate, ꝙ videmur diuulsi ab his, qui existimantur esse ordinarij Episcopi, Sed nostræ conscientiæ tutissimę sunt, postq; scimus nos summo studio concordiam constituere cupientes, non posse placare aduersarios, nisi manifestam veritatem proijciamus, deinde nisi cum ipsis conspiremus, ꝙ velimus hanc iniustam legem defendere, contracta matrimonia dissoluere, interficere sacerdotes, siqui non obtemperent, in exilium agere miseras mulieres atq; orbos pueros. Cum autem certum sit has conditiones Deo displicere, nihil doleamus nos non habere συμμαχίαν tot parricidiorum cum aduersarijs.

Repetitio rationum quibus refutatur aduersariorum sententia de cœlibatu

Exposuimus causas, quare non possimus bona conscientia assentiri aduersarijs, legem Pontificiam de perpetuo cœlibatu defendentibus, quia pugnet cum Iure diuino & naturali, ac dissenciat ab ipsis Canonibus, & sit supersticiosa, & plena periculi. Postremo, quia tota res sit simulata. Non enim imperatur lex religionis causa, sed dominationis causa, & huic impie prętexitur religio. Neq; quicq; a sanis hominibus, contra has firmissimas rationes afferri potest. Euangelium permittit coniugium his, quibus opus est. Neq; tamen hos cogit ad coniugium, qui continere volunt, modo vt vere contineant.

Libertas de coniugio sacerdotibus concedenda.

Hanc libertatem & sacerdotibus concedendam esse sentimus, nec volumus quenquam vi cogere ad cœlibatum, nec contracta matrimonia dissoluere.

Obiter etiam dum recensuimus argumenta nostra, indica-

indicauimus q̄modo aduersarij vnum atq; alterum cauillent, & calumnias illas diluimus. Nũc breuissime cõmemorabimus, ꝙ grauibus rationibus defendant legem. Primum dicunt a Deo reuelatam esse. Videtis extremam impudentiam istoꝝ nebulonum, Audent affirmare, ꝙ diuinitus reuelata sit lex de ꝑpetuo cœlibatu, cum aduerset manifestis Scripturę testimonijs, quę iubent, vt vnusquisq; habeat vxorem suam, propter fornicationem. Item, quę vetant dissoluere contracta matrimonia. Paulus admonet, quem autorem habitura fuerit ista lex, cum vocat eam doctrinam dæmonioꝝ. Et fructus indicant autorem, tot monstrosæ libidines, tot parricidia, quæ nunc suscipiuntur prętextu illius legis.

Secundum argumentum aduersariorum est, ꝙ sacerdotes debeant esse mundi, iuxta illud Mundamini, qui fertis vasa Domini. Et citant in hanc sententiam multa. Hanc rationem quam ostentant velut maxime ἐυπρόσωπον supra diluimus. Diximus enim virginitatem sine fide non esse mundiciem coram Deo. Et coniugium propter fidem mundum esse, iuxta illud, Omnia munda mundis. Diximus & hoc, externas mundicias & ceremonias leges non esse huc transferendas, quia Euangelium requirit mundiciem cordis, non requirit ceremonias legis. Et fieri potest, vt cor mariti velut Abrahæ, aut Iacob, qui fuerunt πολύγαμοι, mundius sit, & minus ardeat cupiditatibus quam multarum virginum, etiam vere continentium. Quod vero Esaias ait, Mundamini qui fertis vasa Domini, intelligi debet de mundicie cordis, de tota pœnitentia. Cæterum sancti in externo vsu, scient quatenus conducat moderari vsum coniugalem, & vt Paulus ait, Possidere

vasa

vasa in sanctificatione. Postremo cum coniugium sit mundum, recte dicitur his qui in cœlibatu non continent, vt ducant vxores, vt sint mundi. Ita eadem lex, Mundamini qui fertis vasa Domini, præcipit, vt immundi cœlibes, fiant mundi coniuges.

3. Ab hæresi Ioviniani

Tertium argumentum horribile est, ꝙ sit hæresis Iouiniani, coniugium sacerdotum, Bona verba, Nouum hoc crimen, coniugium esse hæresin. Iouiniani tempore nondum norat mundus legem de perpetuo cœlibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium sacerdotum, Iouiniani hæresin esse, aut ab Ecclesia tunc id coniugium damnatum esse. In huiusmodi locis est videre, quid consilij habuerint aduersarij in scribenda Confutatione. Iudicauerunt ita facillime moueri imperitos, si crebro audiant conuicium hæresis, si fingant nostram causam multis ante iudicijs Ecclesiæ confossam & damnatam esse. Itaq; sæpe falso allegant Ecclesiæ iudicium. Id quia non ignorant, exhibere nobis exemplum Apologiæ noluerunt, ne hæc vanitas, ne hæ calumniæ coargui possent. Quod vero ad Iouiniani causam attinet, de collatione virginitatis & coniugij supra diximus, quid sentiamus. Non enim æquamus coniugium & virginitatem, etsi neq; virginitas, neq; coniugium meretur iustificationem. Talibus argumentis tam vanis, defendunt legem impiam, & perniciosam bonis moribus. Talibus rationibus muniunt Principum animos aduersus iudicium Dei, in q̃ Deus reposcet rationem, cur dissipauerint coniugia, cur cruciauerint, cur interfecerint Sacerdotes. Nolite.n. dubitare, quin, vt sanguis Abel mortui clamabat, ita clamet etiam sanguis multorum bonorum virorum, in

quos

quos iniuſte ſeuitum eſt, Et vlciſcetur hanc ſeuiciam Deus. Ibi comperietis, quam ſint inanes hæ rationes aduerſariorum, & intelligetis in iudicio Dei nullas calumnias aduerſus verbum Dei conſiſtere, vt ait Eſaias, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni. Noſtri Principes, quicquid acciderit, conſolari ſe conſcientia rectorum conſiliorum poterunt, quia etiamſi quid Sacerdotes in contrahendis coniugijs mali feciſſent, tamen illa diſſipatio coniugiorum, illæ proſcriptiones, illa ſeuicia manifeſte aduerſatur voluntati & verbo Dei. Nec delectat noſtros Principes nouitas aut diſſidium, ſed magis fuit habenda ratio verbi Dei, præſertim in cauſa non dubia, q̄ aliarum rerum omnium.

DE MISSA.

INicio hoc iterum præfandum eſt, nos non abolere Miſſam, ſed religioſe retinere ac defendere. Fiunt enim apud nos Miſſę ſingulis Dominicis, & alijs feſtis, in quibus porrigitur Sacramentum, his qui vti volunt poſtq; ſunt explorati atq; abſoluti. Et ſeruantur vſitatę ceremoniæ publicæ, ordo lectionum, orationum, veſtitus, & alia ſimilia. Aduerſarij longam declamationem habent de vſu latinæ linguæ in Miſſa, in qua ſuauiter ineptiunt, quomodo proſit auditori indocto in fide Eccleſiæ, Miſſam non intellectam audire, videlicet fingunt ipſum opus audiendi cultum eſſe & prodeſſe, ſine intellectu. Hæc nolumus odioſe exagitare, ſed iudicio lectorum relinquimus, Noſq; ideo commemoramus, vt obiter admoneamus & apud nos retineri latinas lectiones atq; orationes. Cum autem ceremoniæ debeant obſeruari, tum vt diſcant homines Scrip-

turam, tum vt verbo admoniti concipiant fidem, timorem, atq; ita orent etiam, nam hi sunt fines ceremoniarum. Latinam linguam retinemus propter hos ꝗ latine discunt atq; intelligunt, Et admiscemus Germanicas cantiones, vt habeat & populus, quod discat, & quo excitet fidem & timorem. Hic mos semper in Ecclesiis fuit. Nam etsi aliæ frequentius, aliæ rarius admiscuerunt Germanicas cantiones, tamen fere vbiq; aliquid canebat populus sua lingua. Illud vero nusquam scriptum aut pictum est, hominibus prodesse opus audiendi lectiones non intellectas, prodesse ceremonias, non quia doceant vel admoneant, sed ex opere operato, quia sic fiant, quia spectentur. Male valeant istæ Pharisaicæ opiniones.

Quod vero tantum fit apud nos publica Missa, seu communis, nihil fit contra catholicam Ecclesiam. Nam in Græcis parochiis ne hodie quidem fiunt priuatæ Missæ, sed fit vna publica Missa, idq; tantum Dominicis diebus, & Festis. In Monasteriis fit quotidie Missa, sed tantum publica. Hæc sunt vestigia morum veterum. Nusq; enim veteres Scriptores ante Gregorium, mentionem faciunt priuatarum Missarum. Qualia fuerint initia nunc omittimus, hoc constat, ꝙ postquam Monachi mendicantes regnare cœperunt ex falsissimis persuasionibus, & propter questum ita auctæ sunt, vt omnes boni viri diu iam eius rei modum desiderauerint. Quanquam S. Franciscus recte voluit ei rei prospicere, qui constituit, vt singula collegia quotidie vnica communi Missa contenta essent. Hoc postea mutatum est siue per supsticionem, siue questus causa. Ita vbi commodum est instituta maioꝝ mutant ipsi,

ipsi, postea nobis allegant autoritatem maiorum. Epiphanius scribit in Asia Synaxin ter celebratam esse singulis septimanis, nec quotidianas fuisse missas. Et quidem ait hunc morem ab Apostolis traditum esse. Sic enim inquit, συνάξεις δὲ ἐπιτελούμεναι ταχθεῖσαι εἰσὶν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, τετράδι, καὶ προσαββάτῳ, καὶ κυριακῇ.

Epiphanius de missarum celebratione in Asia.

Etsi autem aduersarij in hoc loco multa congerunt, vt probent Missam esse sacrificium, tamen ille ingens tumultus verborum prolata hac vnica responsione consilescet, ꝙ hæc quamuis longa coaceruatio autoritatum, rationum, testimoniorum, non ostendat, ꝙ Missa ex opere operato conferat gratiam, aut applicata ꝑ alijs mereatur eis remissionem venialium, & mortalium peccatorum, culpæ & pœnæ. Hæc vna responsio euertit omnia quæ aduersarij obijciunt non solum in hac Confutacione, sed in omnibus scriptis, quæ de Missa ediderunt. Et hic causæ status est, de quo ita nobis admonendi sunt lectores, vt Aeschines admonebat Iudices, vt perinde ac pugiles de statu inter se certant, ita cum aduersario dimicarent ipsi de statu controuersiæ, nec sinerent eum extra causam egredi. Ad eundem modum hic aduersarij nostri cogendi sunt vt de re proposita dicant. Et cognito controuersiæ statu facillima erit dijudicatio de argumentis in vtraq; parte. Nos enim in Confessione nostra ostendimus, nos sentire, ꝙ cœna Domini non conferat gratiam ex opere operato, nec applicata ꝑ alijs viuis aut mortuis, mereatur eis ex opere operato remissionem peccatorꝝ, culpę aut pœnę. Et huius status clara & firma ꝓbatio est hæc, quia impossibile est consequi remissionem peccatorꝝ ꝓpter opus nostrũ ex opere operato, sed fide oportet

Status causae in disputatione de missa ...

Aeschines

Vera sententia de coena Domini.

probatio sententiae

vinci terrores peccati & mortis, cum erigimus corda cognitione Christi, & sentimus nobis ignosci propter Christum, ac donari merita & iusticiam Christi, Roma. 5. Iustificati ex fide pacem habemus. Hæc tam certa, tam firma sunt, vt aduersus omnes portas inferorum consistere queant. Si quantum opus est, dicendum fuit, iam causa dicta est. Nemo enim sanus illam Pharisaicam & Ethnicam persuasionem de opere operato probare potest. Et tamen hæc persuasio hæret in populo, hæc auxit in infinitum Missarum numerum. Conducuntur enim Missæ ad iram Dei placandam, & hoc opere remissionem culpæ & pœnæ consequi volunt, volunt impetrare quicquid in omni vita opus est, Volunt etiam mortuos liberare. Hanc Pharisaicam opinionem docuerunt in Ecclesia Monachi & Sophistæ.

Quanquam autem causa iam dicta est, tamen quia aduersarij multas scripturas inepte detorquent ad defensionem suorum errorum, pauca ad hunc locum addemus. Multa de sacrificio in Confutatione dixerunt, cum nos in Confessione nostra consulto id nomen, propter ambiguitatem vitauerimus, Rem exposuimus, quid sacrificium isti nunc intelligant, quorum improbamus abusus. Nunc vt male detortas scripturas explicemus, necesse est initio, quid sit sacrificium, exponere. Toto iam decennio infinita pene volumina ediderunt aduersarij de sacrificio, nec quisquam eorum definitionem sacrificij hactenus posuit. Tantum arripiunt nomen sacrificij, vel ex Scripturis, vel ex Patribus. Postea affingunt sua somnia, quasi vero sacrificium significet, quicquid ipsis libet.

Quid

QVID SIT SACRIFICIVM, & quæ ſint ſacrificij ſpecies.

SOcrates in Phædro Platonis ait, ſe maxime cupidum eſſe diuiſionum, ꝙ ſine his nihil neq; explicari dicendo, neq; intelligi poſſit, ac ſi quem deprehenderit peritum diuidendi, hunc inquit ſe aſſectari, eiuſq; tanq̃ Dei veſtigia ſequi, Et iubet diuidentem in ipſis articulis membra ſecare, ne quod membrum mali coqui more quaſſatum frangat. Sed hæc præcepta aduerſarij magnifice contemnunt, ac vere ſunt iuxta Platonem κακοὶ μάγειροι, ſacrificij membra corrumpentes, quemadmodum intelligi poterit, cum ſpecies ſacrificij recenſuerimus.

Theologi recte ſolent diſtinguere ſacramentum & ſacrificium. Sit igitur genus horum, vel ceremonia, vel opus ſacrum. Sacramentum eſt ceremonia, vel opus, in quo Deus nobis exhibet hoc, quod offert annexa ceremoniæ promiſſio, vt Baptiſmus, eſt opus, non quod nos Deo offerimus, ſed in quo Deus nos baptizat, videlicet, miniſter vice Dei, & hic offert & exhibet Deus remiſſionem peccatorum &c. iuxta promiſſionem, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Econtra, Sacrificium eſt ceremonia, vel opus quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus. Sunt autem ſacrificij ſpecies proximæ duæ, nec ſunt plures. Quoddam eſt ſacrificium propiciatorium, id eſt, opus ſatisfactorium pro culpa & pœna, hoc eſt reconcilians Deum, ſeu placans iram Dei, ſeu quod meretur alijs remiſſionem peccatorum. Altera ſpecies eſt ſacrificium εὐχαριστικὸν, quod non meretur remiſſionem

[Handwritten marginalia: Socrates in Phaedro Platonis laudat studiosum divisionis. — Genus sacramentorum et sacrificiorum est ceremonia, vel opus sacrum. — Definitio Sacramenti. — Sacrificium quid sit — Species sacrificij. — 1. Sacrificium propiciatorium. — 2. Sacrificium εὐχαριστικόν,]

peccatorum, aut reconciliationem, sed fit a reconciliatis, vt pro accepta remissione peccatorum, & pro alijs beneficijs acceptis, gratias agamus, seu gratiam referamus.

Has duas species sacrificij magnopere oportet & in hac controuersia, & in alijs multis disputationibus in conspectu, & ob oculos positas habere, & singulari diligentia cauendum est, ne confundantur. Quod si modus huius libri pateretur, rationes huius diuisionis adderemus, Habet enim satis multa testimonia in Epistola ad Ebreos & alibi. Et omnia sacrificia Leuitica ad hæc membra referri, tanq̃ ad sua domicilia possunt, Dicebantur enim in lege quędam propiciatoria sacrificia propter significationem, seu similitudinem, non q̃ mererentur remissionem peccatoꝝ coram Deo. Sed quia merebantur remissionem peccatorũ secundum iusticiam legis, ne illi ꝓ quibus fiebant excluderentur ab ista politia. Dicebantur itaq; propiciatoria, ꝓ peccato, ꝓ delicto, holocaustum. Illa vero erant εὐχαριστικά, oblatio, libatio, retributiones, primiciæ, decimæ.

Sed re vera vnicum tantum in mundo fuit sacrificium ꝓpiciatorium, videlicet mors Christi, vt docet Epistola ad Ebreos, quæ ait. Impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Et paulo post de voluntate Christi, In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel. Et Esaias interpretatur legem, vt sciamus mortem Christi vere esse satisfactionem pro peccatis nostris, seu expiationen, non ceremonias legis, quare ait. Postq̃ posuerit animam suam, hostiam ꝓ delictis, videbit semen longeuum &c. Nam vocabulum אשם quo hic vsus

vſus eſt, ſignificat hoſtiam pro delicto, quæ in lege ſignificauit, quod ventura eſſet hoſtia quædam ſatiſfactura pro peccatis noſtris & reconciliatura Deum, vt ſcirent homines, quod non propter noſtras iuſticias, ſed propter aliena merita, videlicet Chriſti, velit Deus nobis reconciliari. Paulus idem nomen אשם interpretatur peccatum, Rom. 8. De peccato damnauit peccatum, id eſt, peccatum puniuit de peccato, id eſt, per hoſtiam ꝓ peccato. Significantia verbi facilius intelligi poteſt ex moribus gentium, quos videmus ex Patrum ſermonibus male intellectis acceptos eſſe, Latini vocabant piaculum, hoſtiam, quæ in magnis calamitatibus, vbi inſigniter videbatur Deus iraſci offerebatur ad placandam iram Dei, & litauerunt aliquando humanis hoſtijs, fortaſſis quia audierant quandam humanam hoſtiam placaturam eſſe Deum toti generi humano. Græci alibi, καθάρματα, alibi περιψήματα appellauerunt. Intelligunt igitur Eſaias & Paulus, Chriſtum factum eſſe hoſtiam, hoc eſt, piaculum, vt ipſius meritis, non noſtris reconciliaretur Deus. Maneat ergo hoc in cauſa, quod ſola mors Chriſti eſt vere ꝓpiciatorium ſacrificium, Nam Leuitica illa ſacrificia ꝓpiciatoria, tantum ſic appellabant̃ ad ſignificandum futurum piaculum. Propterea ſimilitudine quadam erant ſatisfactiones redimentes iuſticiam legis, ne ex politia excluderent̃ iſti qui peccauerant, Debebant autem ceſſare poſt reuelatum Euangeliũ. Et quia ceſſare in Euangelij reuelatione debebant, non erant vere ꝓpiciationes, cum Euangelium ideo ꝓmiſſum ſit vt exhibeat ꝓpiciationem.

Nunc reliqua ſunt ſacrificia εὐχαριστικά, quæ vocantur ſacrificia laudis, prædicatio Euangelij, fides,

inuocatio,

inuocatio, gratiarum actio, confessio, afflictiones sanctorum, Imo omnia bona opera sanctorum. Hæc sacrificia non sunt satisfactiones pro facientibus, vel applicabiles pro aliȷs, quæ mereantur eis ex opere operato remissionem peccatorum, seu reconciliationem. Fiunt enim a reconciliatis. Et talia sunt sacrificia noui testamenti, sicut docet Petrus 1. Petri. 2. Sacerdotium sanctum, vt offeratis hostias spirituales. Opponuntur autem hostiæ spirituales, non tantum pecudibus, sed etiam humanis operibus, ex opere operato oblatis, quia spirituale significat motus spiritus sancti in nobis. Idem docet Paulus Roma. 12. Exhibete corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam, cultum rationalem. Significat autem cultus rationalis, cultum in quo Deus intelligitur, mente apprehenditur, vt fit in motibus timoris, & fiduciæ erga Deum. Opponitur igitur non solum cultui Leuitico, in quo pecudes mactabantur, sed etiam cultui, in quo fingitur opus ex opere operato offerri. Idem docet Epistola ad Ebreos cap. 13. Per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo, & addit interpretationem, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. Iubet offerre laudes, hoc est, inuocationem, gratiarum actionem, confessionem & similia. Hæc valent non ex opere operato, sed propter fidem, Id monet particula, per ipsum offeramus, hoc est, fide in Christum.

In summa, cultus noui testamenti est spiritualis, hoc est, est iusticia fidei in corde, & fructus fidei. Ideoq; abrogat Leuiticos cultus. Et Christus ait Iohan. 4. Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate, Nam & Pater tales quærit, qui adorant eum, Deus

est spiritus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Hæc sententia clare damnat opiniones de sacrificijs quæ fingunt ex opere operato valere, Et docet, ꝙ oporteat spiritu, id est motibus cordis, & fide adorare. Ideo & Prophetæ damnãt in veteri testamento opinionem populi de opere operato, & docent iusticiam & sacrificia spiritus. Ieremiæ. 7. Non sum locutus cum Patribus vestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de holocaustis & victimis, Sed hoc verbum præcepi eis, dicens, Audite vocem meam, & ero vobis Deus &c. Quomodo existimemus Iudæos hanc concionem excepisse, quæ videtur palam pugnare cum Moise. Constabit enim Deum præcepisse Patribus de holocaustis ac victimis, sed Ieremias opinionem de sacrificijs damnat, hanc non tradiderat Deus, videlicet ꝙ illi cultus ex opere operato placarent eum. Addit autem de fide, ꝙ hoc præceperit Deus, Audite me, hoc est, credite mihi, ꝙ ego sim Deus vester, ꝙ velim sic innotescere, cum misereor & adiuuo, nec habeam opus vestris victimis, confidite, ꝙ ego velim esse Deus, iustificator, saluator, non propter opera, sed propter verbum & promissionem meam, a me vere & ex corde petite, & expectate auxilium.

Damnant opinionem de opere operato & Psalmo 49. Qui repudiatis victimis, requirit inuocationem. Nunquid manducabo carnes taurorum &c. Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & honorificabis me. Testatur hanc esse veram λατρείαν, hunc esse verum honorem, si ex corde inuocemus ipsum. Item Psalmo 39. Sacrificium & oblationem noluisti, Aures autem aperuisti mihi, id est, verbum mihi

propoſuiſti, quod audirem, & requiris, vt credam verbo tuo, & promiſſionibus tuis, quod vere velis misereri, opitulari &c. Item Pſalmo. 50. Holocauſtis non delectaberis, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Item Pſalmo quarto. Sacrificate ſacrificium iuſticiæ, & ſperate in Domino. Iubet ſperare, & dicit id eſſe iuſtum ſacrificium, ſignificans cætera ſacrificia non eſſe vera, & iuſta ſacrificia. Et Pſalmo. 115. Sacrificabo hoſtiam laudis, & nomen Domini inuocabo. Vocat inuocationem hoſtiam laudis, Sed plena eſt ſcriptura talibus teſtimonijs quæ docent, ꝙ ſacrificia ex opere operato non reconcilient Deum, Ideoqꝫ in nouo teſtamento abrogatis cultibus Leuiticis docet fore, vt noua & munda ſacrificia fiant, videlicet, fides, inuocatio, gratiarꝫ actio, confeſſio, & prædicatio Euangelij, afflictiones propter Euangelium, & ſimilia.

Et de his ſacrificijs loquitur Malachias. Ab ortu ſolis vſqꝫ ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & oblatio munda. Hunc locum detorquent aduerſarij ad Miſſam, & allegant autoritatem Patrum. Facilis eſt autem reſponſio, ꝙ vt maxime loqueretur de Miſſa, non conſequat̃, Miſſam ex opere operato iuſtificare, aut applicatam alijs mereri remiſſionem peccatorum &c. Nihil horum dicit Propheta, quæ Monachi & Sophiſtæ, impudenter affingunt.

Cæterum ipſa Prophetæ verba offerunt ſententiam. Primum enim hoc proponunt, magnum fore nomen Domini, Id fit per prædicationem Euangelij.

Per

Per hanc enim innoteſcit nomen Chriſti, & miſericordia patris in Chriſto ꝓmiſſa cognoſcitur. Prædicatio Euangelij parit fidem in his, q̃ recipiunt Euangelium, Hi inuocant Deum, hi agunt Deo gratias, hi tolerant afflictiones in confeſſione, hi bene operantur propter gloriam Chriſti. Ita fit magnum nomen Domini in gentibus. Incenſum igit̃ & oblatio munda, ſignificant non ceremoniam ex opere operato, ſed omnia illa ſacrificia, per quæ fit magnum nomen Domini, ſcilicet fidem, inuocationem, prædicationem Euangelij, confeſſionem &c. Et facile patimur, ſi quis hic velit complecti ceremoniam, modo neq; intelligat ſolam ceremoniam, neq; doceat ceremoniam ex opere operato prodeſſe. Sicut enim inter ſacrificia laudis, hoc eſt, inter laudes Dei complectimur prædicationem verbi, ita laus eſſe poteſt, ſeu gratiarum actio, ipſa ſumptio cœnæ Domini, ſed non ex opere operato iuſtificans, aut applicanda alijs, vt mereatur eis remiſſionem peccatorum, Sed paulo poſt exponemus, quomodo & ceremonia ſacrificium ſit, Verum quia Malachias de omnibus cultibus noui teſtamenti, non ſolum de cœna Domini loquitur, item quia non patrocinatur Phariſaicæ opinioni, de opere operato, ideo nihil contra nos facit, ſed magis adiuuat nos, Requirit enim cultus cordis, per quos vere fit magnum nomen Domini.

Incensum et oblatio munda quid significent.

Citatur ex Malachia & alius locus. Et purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſticia. Hic locus aperte requirit ſacrificia iuſtorum, quare non patrocinatur opinioni de opere operato. Sunt autem ſacrificia filioꝝ Leui, hoc eſt, docentium

Malachias

Filij Leui sunt doctores in nouo testamento.

in nouo testamento, prædicatio Euangelij, & boni fructus prædicationis, ſicut Paulus ait Roma. 15. Sacrifico Euangelium Dei, vt oblatio gentium fiat accepta, ſanctificata ſpiritu ſancto, id eſt, vt gentes fiant hoſtiæ, acceptæ Deo per fidem &c. Nam illa mactatio in lege, ſignificabat & mortem Chriſti, & prædicationem Euangelij, qua hanc vetuſtatem carnis mortificari oportet, & inchoari nouam, & ęternam vitam in nobis, Sed aduerſarij vbiq; ſacrificij nomen, ad ſolam ceremoniam detorquent, prædicationem Euangelij, fidem, inuocationem, & ſimilia omittunt, cum ceremonia ꝓpter hęc inſtituta ſit. Et nouum teſtamentum debeat habere ſacrificia cordis, non ceremonialia pro peccatis facienda, more Leuitici ſacerdotij.

Allegant & iuge ſacrificium, ꝙ ſicut in lege fuit iuge ſacrificium, ita Miſſa debeat eſſe iuge ſacrificium noui teſtamenti. Bene cum aduerſarijs agitur, ſi patimur nos vinci allegorijs. Conſtat autem ꝙ allegoriæ non pariunt firmas probationes. Quanq; nos quidem facile patimur Miſſam, intelligi iuge ſacrificium, modo vt tota Miſſa intelligatur, hoc eſt, ceremonia cum prædicatione Euangelij, fide, inuocatione, & gratiarum actione, Nam hæc ſimul coniuncta, ſunt iuge ſacrificium noui teſtamenti, quia ceremonia propter hæc inſtituta eſt, nec ab his diuellenda eſt, Ideo Paulus ait, Quoties comedetis panem hunc, & poculum Domini bibetis, annunciate mortem Domini, Illud vero nullo modo ſequitur ex hoc typo Leuitico, quod ceremonia ſit opus ex opere operato iuſtificans, aut applicandum pro alijs, vt mereatur eis remiſſionem peccatorum &c.

Et typus

Et typus apte pingit non ceremoniam solam, sed etiam prædicationem Euangelij. In Numeris Capite vigesimo octauo, tres ponuntur partes illius quotidiani sacrificij, crematio agni, libatio & oblatio similæ. Lex habebat picturas seu vmbras rerum futurarum, Ideo in hoc spectaculo Christus, & totus cultus noui testamenti pingitur. Crematio agni, significat mortem Christi. Libatio significat vbique in toto mundo credentes illius agni sanguine aspergi per Euangelij prædicationem, hoc est, sanctificari, sicut Petrus loquitur, In sanctificationem spiritus, in obedientiam, & aspersionem sanguinis Iesu Christi. Oblatio similæ, significat fidem, inuocationem, & gratiarum actionem in cordibus. Vt igitur in veteri testamento vmbra cernitur, ita in nouo res significata quærenda est, non alius typus tanquam ad sacrificium sufficiens, Quare etiamsi ceremonia est memoriale mortis Christi, tamen sola non est iuge sacrificium, sed ipsa memoria est iuge sacrificium, hoc est, prædicatio & fides, quæ vere credit Deum morte Christi reconciliatum esse. Requiritur libatio, hoc est, effectus prædicationis, vt per Euangelium aspersi sanguine Christi, sanctificemur, mortificati, ac viuificati. Requiruntur & oblationes, hoc est, gratiarum actiones, confessiones & afflictiones. Sic abiecta Pharisaica opinione de opere operato intelligamus significari cultum spiritualem, & iuge sacrificium cordis, quia in nouo testamento corpus bonorum, hoc est, spiritus sanctus, mortificatio & viuificatio, requiri debent. Ex his satis apparet typum de iuge sacrificio nihil contra nos facere, sed magis pro nobis, quia nos omnes partes significatas iugi sacrificio requirimus. Aduersarij falso somniant solam ceremoniam signifi-

cari, non etiam prædicationem Euangelij, mortificationem & viuificationem cordis &c.

Nunc igitur boni viri facile iudicare poterunt, falsissimam hanc criminationem esse, ꝙ iuge sacrificium aboleamus. Res ostendit qui sint Antiochi illi, qui regnum tenent in Ecclesia, qui prætextu religionis trahunt ad se regnum mundi, & abiecta cura religionis & docendi Euangelij, dominantur, belligerantur velut reges mundi, qui nouos cultus instituerunt in Ecclesia. Nam aduersarij in Missa solam retinent ceremoniam, eamq; conferunt publice ad sacrilegum quæstum. Postea singunt hoc opus applicatum pro alijs, mereri eis gratiam, & omnia bona. In concionibus non docent Euangelium, non consolantur conscientias, non ostendunt gratis remitti peccata propter Christum, sed proponunt cultus Sanctorum, satisfactiones humanas, traditiones humanas, per has affirmant homines coram Deo iustificari. Et harum quædam cum sint manifeste impiæ, tamen vi defenduntur. Siqui concionatores volunt perhiberi doctiores, tradunt quæstiones Philosophicas, quas neq; populus, neq; ipsi qui ꝓponunt intelligunt. Postremo qui sunt tolerabiliores, legem docent, de iusticia fidei nihil dicunt. Aduersarij in Confutatione miras tragœdias agunt de desolatione templorum, ꝙ videlicet stent inornatæ aræ, sine candelis, sine statuis. Has nugas iudicant esse ornatum Ecclesiarum. Longe aliam desolationem significat Daniel, videlicet ignorationem Euangelij. Nam populus obrutus multitudine & varietate traditionum atq; opinionum, nullo modo potuit complecti summam doctrinæ Christianæ. Quis enim vnq; de

populo

populo intellexit doctrinam de pœnitentia, quam adversarij tradiderunt? Et hic pręcipuus locus est doctrinę Christianę. Vexabantur conscientiæ enumeratione delictorum & satisfactionibus. De fide, qua gratis consequimur remissionem peccatorum, nulla ꝓrsus fiebat ab adversarijs mentio, de exercitijs fidei luctantis cum desperatione, de gratuita remissione peccatorum ꝓpter Christum omnes libri, omnes contiones adversariorum mutæ erant. Ad hæc accessit horribilis prophanatio Missarum, & alij multi impij cultus in templis. Hæc est desolatio, quam Daniel describit.

Econtra Dei beneficio apud nos serviunt ministerio verbi sacerdotes, docent Euangelium de beneficijs Christi, ostendunt remissionem peccatorum gratis contingere propter Christum. Hæc doctrina affert firmam consolationem conscientijs. Additur & doctrina bonorum operum quæ Deus præcipit. Dicitur de dignitate atq; usu sacramentorum. Quod si iuge sacrificium esset usus sacramenti, tamen nos magis retineremus, quam adversarij, quia apud illos sacerdotes mercede conducti utuntur sacramento. Apud nos crebrior & religiosior usus est, Nam populus utitur, sed prius institutus atq; exploratus. Docentur .n. homines de vero usu sacramenti, q̄ ad hoc institutum sit, ut sit sigillum, & testimonium gratuitæ remissionis peccatorum, Ideoq; debeat pavidas conscientias admonere, ut vere statuant & credant sibi gratis remitti peccata. Cum igitur & prædicationem Euangelij & legittimum usum sacramentorum retineamus, manet apud nos iuge sacrificium. Etsi de externa specie dicendum est, frequentia in templis apud nos maior est, q̄ apud adversarios.

aduersarios. Tenentur enim auditoria vtilibus & perspicuis concionibus. Verum aduersariorum doctrinam, nunquam neq; populus, neq; doctores intellexerunt. Et verus ornatus est Ecclesiarum, doctrina pia, vtilis & perspicua, vsus pius sacramentorꝝ, oratio ardens, & similia. Candelæ, vasa aurea, & similes ornatus, decent, sed non sunt proprius ornatus Ecclesiæ. Quod si aduersarij in talibus rebus collocant cultus, non in prędicatione Euangelij, in fide, in certaminibus fidei, sunt in istis numerandi, quos Daniel describit colere Deum suum auro & argento.

Quis sit verus ornatus Ecclesiarum.

Daniel

Paul: ad Ebreos.

Allegant & ex Epistola ad Ebreos. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus, constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hinc ratiocinantur, cum in nouo testamento sint Pontifices & Sacerdotes, sequitur ꝙ sit & sacrificium aliquod pro peccatis. Hic locus vel maxime mouet indoctos, præsertim cum illa pompa sacerdotij & sacrificiorum veteris testamenti offunditur oculis. Hæc similitudo decipit imperitos, vt iudicent oportere ad eundem modum apud nos existere aliquod ceremoniale sacrificium applicandum ꝓ peccatis aliorum, sicut in veteri testamento, Neq; aliud est ille cultus Missarꝝ, & reliqua politia Papæ, q̃ κακοζηλία Leuiticæ politiæ male intellectæ.

Et cum sententia nostra habeat præcipua testimonia in Epistola ad Ebreos, tamen aduersarij locos ex illa Epistola truncatos contra nos detorquent, vt in hoc ipso loco, vbi dicitur Pontificem constitui, vt offerat sacrificia pro peccatis, Scriptura ipsa statim attexit

Christum Pontificem. Verba præcedentia de Leuitico sacerdotio loquuntur, & significant Leuiticum Pontificatum fuisse imaginem Pontificatus Christi. Nam sacrificia Leuitica pro peccatis, non merebantur remissionem peccatorum coram Deo, tantum erant imago sacrificij Christi, quod vnum futurum erat propiciatorium sacrificium, vt supra diximus. Itaque Epistola magna ex parte consumitur in hoc loco, quod vetus Pontificatus, & vetera sacrificia non fuerint ad hoc instituta, vt mererentur remissionem peccatorum coram Deo, seu reconciliationem, sed tantum ad significandum futurum sacrificium, vnius Christi, Oportuit enim sanctos in veteri testamento iustificari fide, ex promissione remissionis peccatorum, donandæ propter Christum, sicut & sancti in nouo testamento iustificantur. Omnes sanctos ab inicio mundi sentire oportuit, hostiam & satisfactionem fore pro peccato, Christum qui promissus erat, sicut Esaias docet cap. 53. Cum posuerit animam suam hostiam pro peccato &c. Cum igitur in veteri testamento sacrificia non mererentur reconciliationem, nisi similitudine quadam. Merebantur enim reconciliationem politicam, sed significarent venturum sacrificium, Sequitur vnicum esse sacrificium Christi, applicatum pro aliorum peccatis. Nullum igitur reliquum est in nouo testamento sacrificium applicandum pro peccatis aliorum, præter vnum Christi sacrificium in cruce.

Leui sicut pontificatus fuit imago pontificatus Christi.

Esaiae cap. 53.

Tota via errant, qui fingunt sacrificia Leuitica coram Deo meruisse remissionem peccatorum, Et hoc exemplo sacrificia appellanda pro alijs in nouo testamento requirunt, præter mortem Christi. Hæc imagi-

NB

natio simpliciter obruit meritum passionis Christi, & iusticiam fidei, & corrumpit veteris & noui testamenti doctrinam, & pro Christo alios mediatores & propiciatores nobis efficit Pontifices & sacrificulos, qui quotidie vendunt operam suam in templis.

Argumentatio.
Solutio
Solutionis confirmatio ex epistola ad Ebreos.

Quare si quis ita argumentatur, oportere in nouo testamento Pontificem esse, qui pro peccatis offerat, tantum de Christo concedendum est. Et hanc solutionem confirmat tota Epistola ad Ebreos. Et id prorsus esset alios mediatores constituere preter Christum, si aliam satisfactionem applicandam pro peccatis aliorum & reconciliantem Deum, præter mortem Christi requireremus. Deinde quia sacerdotium noui testamenti est ministerium spiritus, vt docet Paulus. 2. Corinth. 3. Ideo vnicum habet sacrificium Christi satisfactorium & applicatum pro peccatis aliorum, Ceterum nulla habet sacrificia similia Leuiticis, quæ ex opere operato applicari pro alijs possint, sed exhibet alijs Euangelium & Sacramenta, vt per hæc concipiant fidem, & spiritum sanctum, & mortificentur, & viuificentur, quia ministerium spiritus, pugnat cum applicatione operis operati, Est enim ministerium spiritus, per quod spiritus sanctus efficax est in cordibus, quare habet tale ministerium, quod ita prodest alijs, cum in eis efficax est, cum regenerat & viuificat eos. Id non fit applicatione alieni operis, pro alijs ex opere operato.

...il: 2. Corinth: 3.

Ostendimus rationem, quare Missa non iustificet ex opere operato, nec applicata pro alijs mereatur eis remissionem, quia vtrumque pugnat cum iusticia fidei, Impossibile est enim remissionem peccatorum contingere,

tingere, vinci terrores peccati & mortis, vllo opere, aut vlla re, niſi fide in Chriſtum, iuxta illud, Iuſtificati ex fide pacem habemus. Ad hæc oſtendimus ſcripturas quæ contra nos citantur minime patrocinari impiæ opinioni aduerſariorum de opere operato. Idq́; iudicare omnes boni viri apud omnes gentes poſſunt. Quare repudiandus eſt error Thomę, qui ſcripſit corpus Domini ſemel oblatum in cruce, pro debito originali, iugiter offerri pro quotidianis delictis in altari, vt habeat in hoc Eccleſia munus ad placandum ſibi Deum. Repudiandi ſunt & reliqui communes errores, ꝙ Miſſa conferat gratiam ex opere operato facienti. Item ꝙ applicata pro alijs etiam iniuſtis non ponentibus obicem, mereatur eis remiſſionem peccatorum, culpæ & pœnæ. Hæc omnia falſa & impia ſunt, nup̄ ab indoctis Monachis conficta, & obruunt gloriam paſſionis Chriſti, & iuſticiam fidei.

Quo remissio peccatorum contingat.

Thomæ error

Et ex his erroribus infiniti alij nati ſunt, quantum Miſſæ valeant applicatæ ſimul pro multis, quantum valeant ſingulæ pro ſingulis. Sophiſtæ habent deſcriptos gradus meritorum, ſicut argentarij gradus ponderum in auro aut argento. Deinde vendunt Miſſam, tanq̃ precium ad impetrandum quod quiſq; expetit, Mercatoribus vt fœlix ſit negociatio, venatoribus, vt fœlix ſit venatio, Et alia infinita. Poſtremo transferunt eam & ad mortuos, liberant animas applicatione ſacramenti, a pœnis purgatorij, cum ſine fide nec viuis Miſſa ꝓſit. Neq; ex ſcripturis aduerſarij afferre, vel vnam ſyllabam poſſunt ad defenſionem iſtarum fabularꝫ, quas in Eccleſia magna autoritate docent, Neq; Eccleſiæ veteris, neq; Patrum teſtimonia habent.

QVID PATRES DE SAcrificio senserint.

ET quoniam loca Scripturæ quæ contra nos citantur explicauimus, de Patribus etiam respondendum est. Non ignoramus Missam a Patribus appellari sacrificium, sed hi non volunt Missam ex opere operato, conferre gratiam, & applicatam pro aliis mereri eis remissionem peccatorum culpæ & pœnæ. Vbi leguntur hæc portenta verborum apud Patres? sed aperte testantur se de gratiarum actione loqui, Ideoq; vocant ἐυχαριστίαν, Diximus autem supra sacrificium ἐυχαριστικὸν non mereri reconciliationem, sed fieri a reconciliatis, sicut afflictiones non merentur reconciliationem, sed tunc sunt sacrificia ἐυχαριστικὰ, quando reconciliati sustinent eas. Et hoc responsum in genere ad Patrum dicta, satis tuetur nos contra aduersarios. Certum est enim illa figmenta de merito operis operati nusq; extare apud Patres. Sed vt tota causa magis perspici possit, dicemus & nos de vsu sacramenti, ea quæ certum est consentanea esse Patribus & Scripturæ.

...no patres de missa ...loquantur.

DE VSV SACRAMENTI, & de sacrificio.

Vsus cœnæ Domini opinione nonnullorum fingitur esse 1. Aut nota seu testimonium professionis.

QVidam belli homines fingunt cœnam Domini institutam esse propter duas causas. Primum, vt sit nota & testimonium professionis, sicut certa forma cuculli, est signum certe professionis. Deinde cogitant præcipue talem notam Christo placuisse, videlicet conuiuium, vt significaret mutuam inter Christianos coniunctionem

iunctionem atq; amicitiam, quia symposia sunt signa fœderum & amicitiæ. Sed hæc opinio est ciuilis, nec ostendit præcipuum vsum rerum a Deo traditarum. Tantum de caritate exercenda loquitur, quam homines prophani & ciuiles, vtcunq; intelligunt, De fide non loquitur, quæ, quid sit, pauci intelligunt.

Sacramenta sunt signa voluntatis Dei erga nos, non tantum signa sunt hominum inter sese. Et recte definiunt sacramenta in nouo testamento esse signa gratiæ, Et quia in sacramento duo sunt, Signum & Verbum. Verbum in nouo testamento est promissio gratiæ addita signo. Promissio noui testamenti est promissio remissionis peccatorum, sicut textus hic dicit, Hoc est corpus meum quod pro vobis datur, Hic est calix noui testamenti, cum sanguine meo, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Verbum igitur offert remissionem peccatorum. Et ceremonia est quasi pictura verbi seu sigillum, vt Paulus vocat, ostendens promissionem. Ergo sicut promissio inutilis est, nisi fide accipiatur, ita inutilis est ceremonia, nisi fides accedat, quæ vere statuat hic offerri remissionem peccatorum, Et hęc fides erigit contritas mentes. Et sicut verbum ad hanc fidem excitandam traditum est, Ita sacramentum institutum est, vt illa species incurrens in oculos moueat corda ad credendum. Per hæc enim videlicet per verbum & sacramentum operatur spiritus sanctus. Et talis vsus sacramenti, cum fides viuificat perterrefacta corda, cultus est noui testamenti, quia nouum testamentum habet motus spirituales, mortificationem & viuificationem. Et ad hunc vsum instituit Christus, cum iubet facere in sui commemorationem.

Quid uere sit meminisse Christi.

Nam meminisse Christi, non est ociosa spectaculi celebratio, aut exempli causa instituta, sicut in Tragoedijs celebratur memoria Herculis, aut Vlyssis. Sed est meminisse beneficia Christi, eaq; fide accipere, vt per ea viuificemur, Ideo Psalmus ait. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus, Escam dedit timentibus se, Significat enim voluntatem & misericordiam Dei agnoscendam esse, in illa ceremonia. Illa autem fides, quæ agnoscit misericordiam, viuificat. Et hic principalis vsus est sacramenti, in quo apparet qui sint idonei ad sacramentum, videlicet perterrefactæ conscientiæ & quomodo vti debeant.

Perterrefactae conscientiae ad sacramentum sunt idoneae.

Accedit & sacrificium, Sunt enim vnius rei plures fines, Postq; conscientia fide erecta sensit ex qualibus terroribus liberetur, tum vero serio agit gratias pro beneficio & passione Christi, & vtitur ipsa ceremonia ad laudem Dei, vt hac obedientia gratitudinem ostendat, & testatur se magnifacere dona Dei. Ita fit ceremonia sacrificium laudis. Ac Patres quidem de duplici effectu loquuntur, de consolatione conscientiarum, & de gratiarum actione seu laude. Horum effectuum prior ad sacramenti rationem pertinet, posterior pertinet ad sacrificium. De consolatione ait Ambrosius. Accedite ad eum & absoluimini, quia est remissio peccatorum. Qui sit iste queritis. Audite ipsum dicentem, Ego sum panis vitæ, qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me, non siciet vnq;. Hic testatur in sacramento offerri remissionem peccatorum, testatur & fide accipi debere. Infinita testimonia leguntur in hanc sententiam apud Patres, quæ omnia detorquẽt aduersarij ad opus operatum & applicandum pro alijs, cum

Effectus sacramenti et sacrificij

Ambrosius de consolatione conscientiarum

cum Patres aperte requirant fidem, & de propria cuiusqꝫ consolatione loquantur, non de applicatione. Præter hæc leguntur & sententiæ de gratiaꝝ actione, qualis illa est suauissime dicta a Cypriano, de pie communicantibus. Pietas inquit inter data & condonata se diuidens, gratias agit tam vberis beneficij largitori, id est, pietas intuetur data & condonata, hoc est, confert inter se magnitudinem beneficiorum Dei, & magnitudinem nostrorum malorum, mortis & peccati, & agit gratias &c. Et hinc extitit appellatio ἐυχαριστίας in Ecclesia. Neqꝫ vero ceremonia ipsa est gratiaꝝ actio ex opere operato applicanda pro alijs, vt mereatur eis remissionem peccatoꝝ &c. vt liberet animas defunctorum. Hęc pugnant cum iusticia fidei, quasi ceremonia sine fide prosit, aut facienti, aut alijs.

Cyprianus de pie communicantibus et de gratiarum actione.

Ceremonia sine fide nemini prodest.

DE VOCABVLIS MISSAE.

ADuersarij reuocant nos etiam ad Grammaticam, sumunt argumenta ex appellationibus Missę, quę non habent opus longa disputatione. Non enim sequitur Missam, etiamsi vocatur sacrificium opus esse ex opere operato gratiam conferens, aut applicatum pro alijs, mereri eis remissionem peccatorum &c. λειτουργία, inqunt, significat sacrificium. Et Græci Missam appellant liturgiam. Cur hic omittunt appellationem veterem Synaxis, quæ ostendit Missam olim fuisse multorum communicationem. Sed dicamus de Liturgia. Ea vox non significat proprie sacrificium, sed potius publicum ministerium, & apte quadrat ad nostram sentenciam, ꝙ videlicet vnus minister consecrans, reliquo populo exhibet corpus & sanguinem Domini, sicut

Missa definitur ab aduersarijs ex graeco nomine λειτουργία. Quod illis sacrificium significat, siue missam.

Vera definitio Liturgiae.

Comprobatio definitionis ex Paulo.

vnus minister docens exhibet Euangelium populo, sicut ait Paulus. Sic nos existimet homo, tanquam ministros Christi, & dispensatores sacramentorum Dei, hoc est, Euangelij & sacramentorum. Et 2. Corinth. 5. Propter causam Christi legatione fungimur tanquam Deo per nos adhortante, rogamus Christi causa, reconciliamini &c. Ita apte quadrat nomen λειτουργία ad ministerium. Est enim vetus verbum vsurpatum in publicis ministerijs ciuilibus, ac significat Græcis, onera publica, sicut tributum, sumptum instruendæ classis, aut similia, vt testatur ratio Demosthenis πρὸς λεπτίνην, quæ tota consumitur in disputatione de publicis muneribus & immunitatibus φησὶ δὲ ἀναξίους τινὰς ἀνθρώπους εὑρομένους ἀτέλειαν ἐκδεδυκέναι τὰς λειτουργίας, id est, dicet indignos quosdam homines inuecta immunitate detrectare publica onera. Et sic Romanis temporibus locuti sunt, vt ostendit rescriptum Pertinacis. ff. de iure immunitatis. L. Semper. εἰ καὶ μὴ πασῶν λειτουργιῶν τοὺς πατέρας ὁ τῶν τέκνων ἀριθμὸς ἀνεῖται. Etsi non liberat parentes omnibus oneribus publicis numerus natorum. Et Commentarius Demosthenis scribit λειτουργίαν genus esse tributorum, sumptus ludorum, sumptus instruendarum nauium, curandi gymnasij, & similium publicarum curationum. Et Paulus pro collatione vsurpauit. 2. Corinth. 9. Officium huius collationis non solum supplet ea quæ desunt sanctis, Sed etiam efficit, vt plures Deo vbertim agant gratias &c. Et Philippenses 2. appellat Epaphroditum λειτουργὸν ministrum necessitatis suæ, vbi certe non potest intelligi sacrificulus, Sed nihil opus est pluribus testimonijs, cum exempla vbique obuia sint legentibus Græcos scriptores, in quibus λειτουργία vsurpatur pro publicis oneribus ciuilibus,

Liturgia definitur apud Demosthenem

seu

seu ministerijs. Et propter diphtongum Grammatici non deducunt a λιτή, quod significat preces, Sed a publicis bonis, quæ vocant λειτα, vt sit λειτουργέω curo, tracto publica bona.

Etimologia nominis τῆς λειτουργίας.

Illud est ridiculum quod argumentantur altaris mentionem fieri in sacris literis, quare necesse sit Missam esse sacrificiũ, cum parabola altaris p̃ similitudinẽ a Paulo citet̃. Et Missam fingũt dictam ab altari מזבח Quorsum opus erat tam procul accersere etymologiam, nisi volebant ostentare scientiam Ebraicæ linguæ? Quorsum opus est procul quærere etymologiam? cum extet nomen Missa Deuterono. 16. vbi significat collationes, seu munera populi, non oblationem sacerdotis. Debebant enim singuli venientes ad celebrationem Pascæ aliquod munus, quasi symbolam afferre. Hunc morem initio retinuerunt & Christiani, Conuenientes afferebant panes, vinum & alia, vt testantur Canones Apostolorum. Inde sumebatur pars quæ consecraretur. Reliquum distribuebatur pauperibus, Cum hoc more retinuerunt & nomen collationum, Missa. Et propter tales collationes apparet etiam alicubi Missam dictam esse ἀγάπην, nisi quis mauult ita dictam esse propter commune conuiuium, Sed omittamus has nugas. Ridiculum est enim aduersarios in re tanta, adeo leues coniecturas afferre. Nam etiamsi Missa dicitur oblatio, quid facit vocabulum ad illa somnia de opere operato & applicatione quam fingunt alijs mereri remissionem peccatorum? Et potest oblatio dici, propterea, quia ibi offeruntur orationes, gratiarum actiones & totus ille cultus, sicut & εὐχαριστία dicit̃, Verum neq; ceremoniæ, neq; orationes ex opere

Aliud aduersariorum argumentum quo probant missam esse sacrificium.

Missa quid sit.

quomodo missa possit dici oblatio

operato sine fide prosunt. Quanquam nos hic non de orationibus, sed proprie de cœna Domini disputamus.

Græcus canon non loq[uitu]r proprie de oblatione corporis et sanguinis Christi de oblatione dicit, sed de toto cultu &c.

Græcus Canon etiam multa dicit de oblatione, sed palam ostendit se non loqui proprie de corpore & sanguine Domini, sed de toto cultu, de precibus & gratiarum actionibus, Sic enim ait καὶ ποίησον ἡμᾶς ἀξίους γενέσθαι τοῦ προσφέρειν σοι δεήσεις & ἱκεσίας καὶ θυσίας ἀναιμάκτους ὑπὲρ παντὸς λαοῦ, Nihil offendit, recte intellectum, Orat enim nos dignos effici, ad offerendas preces, & supplicationes & hostias incruentas pro populo. Nam ipsas preces vocat hostias incruentas. Sicut & paulo post ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην, καὶ ἀναίμακτον λατρείαν. Offerimus inquit hunc rationalem, & incruentum cultum. Inepte enim exponunt qui hic rationalẽ hostiam malunt interpretari, & transferunt ad ipsum corpus Christi, cum Canon loquatur de toto cultu, & λογικὴ λατρεία a Paulo dicta sit, contra opus operatum, videlicet, de cultu mentis, de timore, de fide, de inuocatione, de gratiarum actione &c.

Missa pro defunctis est peccatum contra secundum præceptum decalogi Dei.

Quod vero defendunt aduersarij nostri applicationem ceremoniæ pro liberandis animabus defunctorum, qua ex re quæstum infinitum faciunt, nulla habent testimonia, nullum mandatum ex Scripturis. Neque vero est leue peccatum tales cultus sine mandato Dei, sine exemplo scripturæ, in Ecclesia instituere, & cœnam Domini institutam ad recordationem & prædicationẽ inter viuos, transferre ad mortuos. Hoc est abuti nomine Dei contra secundum præceptum. Primum enim contumelia est Euangelij, sentire quod ceremonia ex opere operato, sine fide sit sacrificium reconcilians

lians

lians Deum, & satisfaciens pro peccatis. Horribilis oratio est, tantundem tribuere operi sacerdotis, quantum morti Christi. Deinde peccatum & mors non possunt vinci, nisi fide in Christum, sicut Paulus docet, Iustificati ex fide pacem habemus, quare non potest vinci pœna purgatorij, applicatione alieni operis.

Pena applicatione alieni operis no pot vinci.

Omittemus iam qualia habeant aduersarij testimonia de purgatorio, quales existiment pœnas esse purgatorij, quales habeat causas doctrina satisfactionum, quam supra ostendimus vanissimam esse. Illud tantum opponemus, Certum est cœnam Domini institutam esse propter remissionem culpæ, Offert enim remissionem peccatorum, vbi necesse est vere culpam intelligere. Et tamen pro culpa non satisfacit, alioqui Missa esset par morti Christi. Nec remissio culpæ accipi potest aliter, nisi fide. Igitur Missa non est satisfactio, sed promissio & Sacramentum requirens fidem, Ac profecto necesse est omnes pios acerbissimo dolore affici, si cogitent Missam magna ex parte ad mortuos & ad satisfactiones ꝓ poenis translatam esse, Hoc est tollere iuge sacrificium ex Ecclesia, Hoc est Antiochi regnum, qui saluberrimas promissiones de remissione culpæ, de fide, transtulit ad vanissimas opiniones de satisfactionibus, Hoc est Euangelium contaminare, corrumpere vsum sacramentorum. Hi sunt, quos Paulus dixit reos esse corporis & sanguinis Domini, qui oppresserunt doctrinam de fide, & remissionem culpæ, & corpus & sanguinem Domini ad sacrilegum quæstum prætextu satisfactionum contulerunt. Et huius sacrilegij poenas aliquando dabunt, Quare cauendum est nobis & omnibus pijs conscientijs, ne apꝓbent aduersarioꝝ abusus.

Vera institutio cenæ Domini Jesu Christi.

Antiochi regnum.

Rei corporis et sanguinis Domini sunt.

Sed redeamus ad causam. Cum Missa non sit satisfactio, nec pro pœna, nec pro culpa, ex opere operato, sine fide, Sequitur applicationem pro mortuis inutilem esse. Neq; hic opus est longiore disputatione. Constat enim q illæ applicationes pro mortuis nulla habeant ex scripturis testimonia, Nec tutum est in Ecclesia cultus instituere, sine autoritate scripturæ. Et siquando opus erit, prolixius de tota re dicemus. Quid enim nunc rixemur cum aduersarijs, qui neq; quid sacrificium, neq; quid sacramentum, neq; quid remissio peccatorum, neq; quid sit fides, intelligunt.

Generalis refutatio Missae.

Nec Græcus Canon applicat oblationem tanq̃ satisfactionem pro mortuis, quia applicat eam pariter beatis omnibus Patriarchis, Prophetis, Apostolis. Apparet igitur Græcos tanq̃ gratiarum actionem offerre, non applicare tanq̃ satisfactionem pro pœnis. Quanq̃ etiam loquuntur non de sola oblatione corporis & sanguinis Domini, Sed de reliquis Missæ partibus, videlicet, orationibus & gratiarum actionibus. Nam post consecrationem precantur, vt sumentibus prosit, non loquunt̃ de alijs. Deinde addunt ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων προπατόρων πατέρων πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων &c. At λογικὴ λατρεία non significat ipsam hostiam, sed orationes & omnia quæ ibi geruntur. Quod vero allegant aduersarij Patres de oblatione pro mortuis, Scimus veteres loqui de oratione pro mortuis, quam nos non prohibemus, sed applicationem cœnæ Domini pro mortuis ex opere operato, improbamus. Nec patrocinantur aduersarijs veteres de opere operato. Et vt maxime Gregorij aut recentiorum

Oratio pro mortuis non prohibetur sed applicatio cenae dni pro illis improbatur.

testimonia habeant, nos opponimus clarissimas, & certissimas scripturas. Et Patrum magna dissimilitudo est. Homines erant & labi ac decipi poterant. Quanq; si nunc reuiuiscerent ac viderent sua dicta prætexi luculentis illis mendacijs, quæ docent aduersarij de opere operato, longe aliter seipsi interpretarentur.

Falso etiam citant aduersarij contra nos damnationem Aerij, quem dicunt propterea damnatum esse, ꝙ negauerit in Missa oblationem fieri pro viuis & mortuis. Sæpe hoc colore vtuntur, allegant veteres hæreses, & cum his falso comparant nostram causam, vt illa collatione prægrauent nos. Epiphanius testatur Aerium sensisse, ꝙ orationes pro mortuis sint inutiles, Id reprehendit. Neq; nos Aerio patrocinamur, sed vobiscum litigamus, qui hæresin manifeste pugnantem cum Prophetis, Apostolis, & sanctis Patribus scelestè defenditis, videlicet, ꝙ Missa ex opere operato iustificet, ꝙ mereatur remissionem culpæ & pœnæ, etiam iniustis, pro quibus applicatur, si non ponunt obicem, Hos perniciosos errores imꝓbamus, qui ledunt gloriam passionis Christi, & penitus obruunt doctrinam de iusticia fidei. Similis fuit persuasio impiorum in lege, ꝙ mererentur remissionem peccatorum per sacrificia ex opere operato, non acciperent gratis per fidem. Itaq; augebant illos cultus & sacrificia, instituebant cultum Baal in Israel, In Iuda etiam sacrificabant in lucis. Quare Prophetę damnata illa persuasione, belligerantur non solum cum cultoribus Baal, sed etiam cum alijs sacerdotibus, qui sacrificia a Deo ordinata cum illa opinione impia faciebant. Verum heret in mundo hęc persuasio, & herebit semper, ꝙ cultus & sacrificia sint

Aerius dicitur hereticus, quod inhibuerit oblationem in Missa

Epiphanius testatur quo Aerius senserit.

propiciationes, Non ferunt homines carnales soli sacrificio Christi tribui hunc honorem, quod sit propiciatio, quia iusticiam fidei non intelligunt, sed parem honorem tribuunt reliquis cultibus & sacrificijs. Sicut igitur in Iuda hesit apud impios Pontifices falsa persuasio de sacrificijs, sicut in Israel Baalitici cultus durauerunt, Et tamen erat ibi Ecclesia Dei, quæ impios cultus improbabat, Ita heret in regno Pontificio cultus Baaliticus, hoc est, abusus Missæ, quam applicant, vt per eam mereantur iniustis remissionem culpæ & pœnæ. Et videtur hic Baaliticus cultus vna cum regno Pontificio duraturus esse, donec veniet Christus ad iudicandum, & gloria aduentus sui perdet regnum Antichristi. Interim omnes qui vere credunt Euangelio, debent improbare illos impios cultus excogitatos contra mandatum Dei, ad obscurandam gloriam Christi, & iusticiam fidei.

Cultus Baaliticus apud papistas quis sit.

Hæc de Missa breuiter diximus, vt omnes boni viri vbique gentium, intelligere queant, nos summo studio dignitatem Missæ tueri, & verum vsum ostendere & iustissimas habere causas, quare ab aduersarijs dissentiamus, Ac volumus admonitos esse omnes bonos viros, ne adiuuent aduersarios defendentes prophanationem Missæ, ne grauent se societate alieni peccati. Magna causa, magna res est, nec inferior illo negocio Eliæ Prophetæ, qui cultum Baal improbabat. Nos modestissime causam tantam proposuimus, & nunc sine contumelia respondimus. Quod si commouerint nos aduersarij, vt omnia genera abusuum Missæ colligamus, non tam clementer erit agenda causa.

Missæ dignitas est tuenda.

De Votis

DE VOTIS MONASTICIS.

APud nos in oppido Thuringiæ Isenaco, Franciscanus quidam fuit ante annos triginta, Iohannis Hilten, qui a suo sodalitio coniectus est in carcerem, ꝓpterea ꝙ q̄sdam notissimos abusus reprehenderat. Vidimus enim eius scripta, ex quibus satis intelligi potest, quale fuerit ipsius doctrinę genus. Et qui norunt eum, testantur fuisse senem placidum, & sine morositate grauem. Is multa prædixit quæ partim euenerunt hactenus, partim iam videntur impendere, quæ non volumus recitare, nequis interpretetur ea, aut odio cuiusquam, aut in gratiam alicuius narrari, Sed postremo cum vel propter ætatem, vel propter squalorum carceris in morbum incidisset, accersiuit ad se Guardianum, vt suam valetudinem illi indicaret, cumq; Guardianus accensus odio Pharisaico, duriter obiurgare hominem ꝓpter doctrinę genus, quod videbatur officere culinę, cœpisset, tum iste omissa iam mentione valetudinis ingemiscens, inquit, se has iniurias æquo animo propter Christum tolerare, cum quidem nihil scripsisset aut docuisset quod labefactare statum Monachorum posset, tantum notos quosdam abusus reprehendisset. Sed alius quidam, inquit, veniet anno Dn̄i M.D.XVI. qui destruet vos, nec poteritis ei resistere. Hanc ipsam sententiam de inclinatione regni Monachorum, & hunc annorum numerꝫ, postea etiam repererunt eius amici perscriptū ab ipso in commentarijs suis, inter annotationes quas reliquerat in certos locos Danielis, Quanq; autem, quantum huic voci tribuendum sit, euentus docebit, tamē extant alia signa, quæ minant̄ mutationē

regno

regno Monachorum, non minus certa, quam oracula. Constat enim quantum sit in Monasterijs hypocrisis, ambicionis, auariciæ, quanta inscitia, & indoctissimi cuiusq; seuicia, quanta vanitas in concionibus, in excogitandis subinde nouis aucupijs pecuniæ. Et sunt alia vicia quæ non libet commemorare. Cumq; fuerint olim Scholæ doctrinæ Christianæ, nunc degenerauerunt velut ab aureo genere in ferreum, seu vt cubus Platonicus in malas harmonias degenerat, quas Plato ait exitium afferre. Locupletissima quęq; Monasteria tantum alunt ociosam turbam, quæ ibi falso prætextu religionis helluatur de publicis elemosynis Ecclesiæ. Christus autem admonet de sale insipido, ꝙ soleat effundi, & conculcari. Quare ipsi sibi Monachi his moribus fata canunt. Et accedit nunc aliud signum, quod passim autores sunt interficiendorum bonorum virorum. Has cedes Deus haud dubie breui vlciscetur. Neq; vero accusamus omnes, Arbitramur enim passim aliq̃s viros bonos in Monasterijs esse, qui de humanis cultibus moderate sentiunt, nec probant seuiciam, quam exercent hypocritæ apud ipsos.

Sed de genere doctrinæ disputamus, quod nunc defendunt architecti Confutationis, non vtrum vota seruanda sint, Sentimus enim licita vota seruari debere, sed vtrum cultus illi mereantur remissionem peccatorum & iustificationem, Vtrum sint satisfactiones ꝓ peccatis, Vtrum sint pares baptismo, Vtrum sint obseruatio præceptorum & consiliorum, Vtrum sint ꝑfectio Euangelica, Vtrum habeant merita supererogationis, Vtrum merita illa applicata alijs saluent eos, Vtrum sint licita vota his opinionibus facta, Vtrum

licita

licita ſint vota, quæ prætextu religionis, tantum ventris & ocij cauſa ſuſcepta ſunt, Vtrum vere ſint vota, quæ ſunt extorta aut inuitis, aut his qui per ætatem nondum iudicare poterant de genere vitæ, quos parentes aut amici intruſerunt in Monaſteria, vt de publico alerentur, ſine patrimonij priuati iactura, Vtrum licita ſint vota, quæ palam vergunt ad malum exitum, vel quia ꝓpter imbecillitatem non ſeruantur, vel quia hi qui ſunt in illis ſodalicijs, coguntur abuſus Miſſarum, impios cultus ſanctorum, conſilia ſeuiendi in bonos viros, approbare & adiuuare. De his queſtionibus diſputamus, Et cum nos in Confeſſione plæraq; diximus de eiuſmodi votis, quæ etiam Canones Pontificum improbant, tamen aduerſarij iubent omnia quæ produximus reijcere, His enim verbis vſi ſunt, Ac opere precium eſt audire, quomodo cauillentur noſtras rationes, & quid afferant ad muniendam ſuam cauſam. Ideo breuiter percurremus pauca quædam argumenta noſtra, & diluemus in his obiter cauillationes aduerſariorum. Cum autem hæc tota cauſa diligenter & copioſe a Luthero tractata ſit, in libro, cui titulum fecit De votis Monaſticis, volumus hic librum illum pro repetito habere. De votis Monasticis.

Primum hoc certiſſimum eſt, non eſſe licitum votum, q̄ ſentit is qui vouet, ſe mereri remiſſionem peccatorum coram Deo, aut ſatisfacere pro peccatis coram Deo, Nam hæc opinio eſt manifeſta contumelia Euangelij, quod docet nobis gratis donari remiſſionem peccatorum ꝓpter Chriſtum, vt ſupra copioſe dictum eſt. Recte igitur citauimus Pauli locum ad Galatas. Euacuati eſtis a Chriſto, q in lege iuſtificamini, a gratia Quod non sit illicitum 1. Galat:

excidistis. Qui quęrunt remissionem peccatorum, non fide in Christum, sed operibus Monasticis, detrahunt de honore Christi, & iterum crucifigunt Christum. Audite autem audite, q̃modo hic elabantur architecti Confutationis, Pauli locum tantum de lege Moisi exponunt, & addunt Monachos omnia ꝓpter Christum obseruare, & conari propius secundum Euangelium viuere, vt mereantur vitam æternam. Et addunt horribilem epilogum, his verbis, Quare impia sunt, quæ hic contra Monasticen allegantur. O Christe, quamdiu feres has contumelias, quibus Euangelium tuum afficiunt hostes nostri. Diximus in Confessione, remissionem peccatorum gratis accipi, propter Christum per fidem. Si hæc non est ipsa Euangelij vox, si non est sentencia Patris æterni, quam tu, qui es in sinu Patris, reuelasti mundo, iure plectimur. Sed tua mors testis est, tua resurrectio testis est, Spiritus sanctus testis est, tota Ecclesia tua testis est, vere hanc esse Euangelij sententiam, ꝙ consequamur remissionem peccatorum, non propter merita, sed propter te, per fidem. Paulus cum negat homines lege Moisi mereri remissionem peccatorum, multo magis detrahit hanc laudem traditionibus humanis, Idq; aperte ad Colossenses testatur. Si lex Moisi quæ erat diuinitus reuelata, non merebatur remissionem peccatorum, quanto minus istæ fatuæ obseruationes, abhorrentes a ciuili consuetudine vitæ, merentur remissionem peccatorum. Aduersarij fingunt Paulum abolere legem Moisi, & Christum ita succedere, vt non gratis donet remissionem peccatorum, sed ꝓpter opera aliarum legum, si quæ nunc excogitentur. Hac impia & fanatica imaginatione obruunt beneficium Christi. Deinde fingunt inter hos qui

obseruant

obseruant illam legem Christi, Monachos propius ob= seruare, quam alios, propter hypocrisin paupertatis, obedientiæ & castitatis, cum quidem omnia sint plena simulationis. Paupertatem iactant in summa copia re= rum omnium, Obedientiam iactant, cum nullum ge= nus hominum libertatem habeat maiorem quam Mo= nachi, De cœlibatu non libet dicere, qui quam purus sit in plerisq; qui student continere, Gerson indicat. Et quotus quisq; continere studet. Scilicet hac simulatio= ne propius secundum Euangelium viuunt Monachi. Christus non ita succedit Moisi, vt propter nostra opera remittat peccata, sed vt sua merita, suam propi= ciationem opponat iræ Dei pro nobis, vt gratis nobis ignoscatur. Qui vero præter Christi propiciationem propria merita opponit iræ Dei, & propter propria merita consequi remissionem peccatorum conatur, siue afferat opera legis Mosaicæ, siue Decalogi, siue Regulæ Benedicti, siue regulæ Augustini, siue aliarum Regularum, is abolet promissionem Christi, abiecit Christum, & excidit gratia. Hæc est Pauli sententia. Vide autem Carole Cæsar Imperator clementissime, videte Principes, videte omnes ordines, quanta sit im= pudentia aduersariorum, cum Pauli locum in hanc sententiam citauerimus, ipsi adscripserunt. Impia sunt quæ hic contra Monasticen allegantur. Quid est au= tem certius, quam ꝙ remissionem peccatorum conse= quuntur homines fide, ꝓpter Christum? Et hanc sen= tentiam audent isti nebulones impiam vocare. Nihil dubitamus, quin si admoniti fuissetis de hoc loco, exi= mi e Cõfutatione tantã blasphemiam curassetis. Cum autem supra copiose ostensum sit, impiam opinionem esse, ꝙ ꝓpter opera nostra consequamur remissionem

peccatorum, breuiores in hoc loco erimus, Facile enim inde prudens lector ratiocinari poterit, quod non mereamur remissionem peccatorum per opera Monastica. Itaque & illa blasphemia nullo modo ferenda est, quæ apud Thomam legitur, professionem Monasticam parem esse Baptismo. Furor est, humanam traditionem, quæ neque mandatum Dei, neque promissionem habet, æquare ordinationi Christi, quæ habet & mandatum & promissionem Dei, quæ continet pactum gratiæ & vitæ æternæ.

Secundo. Obedientia, paupertas, & cœlibatus, si tamen non sit impurus, exercitia sunt ἀδιάφορα. Ideoque Sancti vti eis sine impietate possunt, sicut vsi sunt Bernardus, Franciscus, & alij sancti viri. Et hi vsi sunt propter vtilitatem corporalem, vt expeditiores essent ad docendum, & ad alia pia officia, non quod opera ipsa per se sint cultus, qui iustificent, aut mereantur vitam æternam. Denique sunt ex illo genere, de quo Paulus ait. Corporalis exercitatio parumper vtilis est, Et credibile est alicubi, nunc quoque esse bonos viros in Monasterijs, qui seruiunt ministerio verbi, qui illis obseruationibus sine impijs opinionibus vtuntur. At sentire, quod illæ obseruationes sint cultus, propter quos coram Deo iusti reputentur, & per quos mereantur vitam æternam, hoc pugnat cum Euangelio de iusticia fidei, quod docet, quod propter Christum donetur nobis iusticia, & vita æterna. Pugnat & cum dicto Christi, Frustra colunt me mandatis hominum. Pugnat & cum hac sententia, Omne quod non est ex fide peccatum est. Quomodo autem possunt affirmare, quod sint cultus quos Deus approbet, tanquam iusticiam coram ipso, cum nullum habeant testimonium verbi Dei.

Sed

Sed videte impudentiam aduerſariorum. Non ſolum docent, ꝙ obſeruationes illæ ſint cultus iuſtificantes, ſed addunt perfectiores eſſe cultus, hoc eſt, magis merentes remiſſionem peccatorum & iuſtificationem, quam ſint alia vitæ genera. Et hic concurrunt multæ falſæ ac pernicioſæ opiniones, fingunt ſe ſeruare præcepta ac conſilia. Poſtea homines liberales, cum ſomnient ſe habere merita ſupererogationis, vendunt hæc alijs. Hæc omnia plena ſunt Phariſaicæ vanitatis. Extrema enim impietas eſt ſentire, ꝙ Decalogo ita ſatisfaciant, vt ſuperſint merita, Cum hæc præcepta omnes ſanctos accuſent, Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Item, Non concupiſcas. Propheta ait, Omnis homo mendax, id eſt, non recte de Deo ſenciens, non ſatis timens, non ſatis credens Deo, quare falſo gloriantur Monachi, in obſeruatione Monaſticæ vitæ præceptis ſatisfieri, ac pluſq́ præcepta fieri.

Impudentia aduerſariorum impia. Psal:

Deinde falſum & hoc eſt, ꝙ obſeruationes Monaſticæ ſint opera conſiliorum Euangelij, Nam Euangelium non conſulit diſcrimina veſtitus, ciborum, abdicationem rerum propriarum. Hæ ſunt traditiones humanæ, de quibus omnibus dictum eſt. Eſca non commendat Deo, quare neq; cultus iuſtificantes ſunt, neq; perfectio. Imo cum his titulis fucatæ proponuntur, ſunt meræ doctrinæ dęmoniorum. Virginitas ſuadetur, ſed his qui donum habent, vt ſupra dictum eſt. Error eſt autem pernicioſiſſimus, ſentire, ꝙ perfectio Euangelica ſit in traditionibus humanis. Nam ita etiam Mahometiſtarum Monachi gloriari poſſent, ſe habere perfectionem Euangelicam. Neq; eſt in obſeruatione aliorum quę dicuntur ἀδιάφορα, ſed quia regnum

Dei est iusticia & vita in cordibus, ideo perfectio est, crescere timorem Dei, fiduciam misericordiæ promissæ in Christo, & curam obediendi vocationi, sicut & Paulus describit perfectionem, transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu. Non ait, alium subinde cucullum accipimus, aut alios calceos, aut alia cingula, Miserabile est in Ecclesia tales Pharisaicas, imo Mahometicas voces legi atq; audiri, videlicet, perfectionem Euangelij, regni Christi, quod est vita æterna, in his stultis obseruationibus vestium, & similium nugarum collocari.

Mahometica vox.

Areopagitas nostras.

Nunc audite Areopagitas nostras quam indignam sentenciam posuerint in Confutatione. Sic aiunt SACRIS LITERIS EXPRESSVM est Monasticam vitam, debita obseruatione custoditam, quam per gratiam Dei, qlibet Monastici custodire possunt, mereri vitam æternam, & quidem multo auctiorem Christus eis ꝑmisit, qui reliquerint domum aut fratres &c. Hęc sunt verba aduersariorum, in quibus hoc primum impudentissime dicitur, ꝙ sacris literis expressum sit, vitam Monasticam mereri vitam æternam. Vbi enim loquuntur sacræ literæ de Monastica? Sic agunt causam aduersarij, sic citant scripturas nihili homines, cum nemo nesciat Monasticam recens excogitatam esse, tamen allegant autoritatem scripturæ, & quidem dicunt hoc suum decretum expressum esse in scripturis. Præterea contumelia afficiunt Christum, cum dicũt homines per Monasticam mereri vitam æternam. Deus ne suæ quidem legi hunc honorem tribuit, ꝙ mereatur vitam æternam, sicut clare dicit apud Ezechielem capite vigesimo. Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia

Ezechiel. 20.

in qui-

in quibus non viuent. Primum hoc certum eſt, ꝙ vita Monaſtica non meretur remiſſionem peccatorum, ſed hanc fide gratis accipimus, vt ſupra dictum eſt. Deinde propter Chriſtum, per miſericordiam donatur vita æterna, his qui fide accipiunt remiſſionem, nec opponunt merita ſua iudicio Dei, ſicut & Bernardus grauiſſime dicit, Neceſſe eſt primo omnium credere, ꝙ remiſſionem peccatorum habere non poſſis, niſi per indulgentiam Dei. Deinde ꝙ nihil prorſus habere queas operis boni, niſi & hoc dederit ipſe. Poſtremo ꝙ æternam vitam nullis potes operibus promereri, niſi gratis detur & illa. Cætera quæ in eandem ſententiam ſequuntur, ſupra recitauimus. Addit autem in fine Bernardus, Nemo ſe ſeducat, quia ſi bene cogitare voluerit, inueniet procul dubio, ꝙ nec cum decem millibus poſſit occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad ſe. Cum autem nec diuinæ legis operibus mereamur remiſſionem peccatorum aut vitam æternam, ſed neceſſe ſit quærere miſericordiam promiſſam in Chriſto, multo minus obſeruationibus Monaſticis, cum ſint meræ traditiones humanæ, tribuendus eſt hic honor, ꝙ mereantur remiſſionem peccatorum, aut vitam æternam. Ita ſimpliciter obruunt Euangelium de gratuita remiſſione peccatorum, & de apprehendenda miſericordia promiſſa in Chriſto, qui docent Monaſticam vitam mereri remiſſionem peccatorum, aut vitam æternam, & fiduciam debitam Chriſto transferunt in illas ſtultas obſeruationes. Pro Chriſto colunt ſuos cucullos, ſuas ſordes. Cum autem & ipſi egeant miſericordia, impie faciunt, ꝙ fingunt merita ſupererogationis, eaq; alijs vendunt. Breuius de his rebus dicimus, quia ex his quę ſupra de Iuſtificatione, de pœnitentia, de traditionibus

tionibus humanis diximus, satis constat vota Monastica non esse precium, ꝓpter quod detur remissio peccatorum & vita æterna. Et cum Christus vocet traditiones cultus inutiles, nullo modo sunt perfectio Euangelica.

Verum aduersarij videri volunt astute moderari vulgarem persuasionem de perfectione. Negant Monasticam vitam perfectionem esse, sed dicunt statum esse acquirendæ perfectionis. Belle dictum est, & meminimus hanc correctionem extare apud Gersonem. Apparet enim prudentes viros offensos immodicis illis encomijs vitæ Monasticæ, cum non auderent in totum detrahere ei laudem perfectionis, addidisse hanc ἐπανόρθωσιν, ꝙ sit status acquirendæ perfectionis. Hoc si sequimur, nihilo magis erit Monastica status perfectionis, quam vita agricolæ aut fabri. Nam hi quoq; sunt status acquirendæ perfectionis. Omnes enim homines in quacunq; vocatione perfectionem expetere debent, hoc est, crescere in timore Dei, in fide, in dilectione proximi & similibus virtutibus spiritualibus. Extant in historijs Eremitarum exempla Antonij & aliorum, quæ exæquant genera vitæ. Scribitur Antonio petenti, vt Deus sibi ostenderet, quantum in hoc vitæ genere proficeret, quendam in vrbe Alexandria sutorem monstratum esse, per somnium, cui compararetur. Postridie Antonius veniens in vrbem, accedit ad sutorem, exploraturus illius exercitia & dona, collocutus cum homine, nihil audit, nisi mane eum ꝓ vniuersa ciuitate paucis verbis orare, deinde arti suæ operam dare. Hic intellexit Antonius non esse iustificationem tribuendam illi vitæ generi, quod susceperat.

Sed

Sed aduersarij, etsi nunc moderantur laudes de perfectione, tamen aliter re ipsa sentiunt. Vendunt enim merita, & applicant pro alijs hoc protextu, ꝙ obseruent præcepta & consilia, quare re ipsa sentiunt sibi superesse merita. Quid est autem arrogare sibi perfectionem, si hoc non est? Deinde in ipsa confutatione positum est, ꝙ Monastici contendant propius secundum Euangelium viuere. Tribuit igitur perfectionem traditionibus humanis, si ideo propius secundum Euangelium viuunt Monachi, quia non habent proprium, quia sunt cœlibes, quia obediunt Regulæ in vestitu, cibis, & similibus nugis.

Item Confutatio dicit Monachos mereri vitam æternam auctiorem, & allegat Scripturam. Qui reliquerit domum &c. scilicet hic quoq; perfectionem arrogat facticijs religionibus. Sed hic locus Scripturæ, nihil facit ad vitam Monasticam. Non enim hoc vult Christus, ꝙ deserere parentes, coniugem, fratres, sit opus ideo faciendum, quia mereatur remissionem peccatorum & vitam æternam. Imo maledicta est illa desertio. Fit enim cum contumelia Christi, si quis ideo deserat parentes, aut coniugem, vt hoc ipso opere mereatur remissionem peccatorum & vitam æternam. Duplex autem desertio est, quædam fit sine vocatione sine mandato Dei, hanc non probat Christus. Nam opera a nobis electa, sunt inutiles cultus. Clarius autem hinc apparet, Christum non probare hanc fugam, quia loquitur de deserenda vxore, & liberis. Scimus autem ꝙ mandatum Dei prohibet deserere vxorem & liberos. Alia desertio est, quæ fit mandato Dei, videlicet, cum cogit nos potestas, aut tyrannis cedere, aut ne-

Quo intelligendus sit locus de relinquendis parentibus.

desertio est duplex. 1. sine vocatione sine mandato Dei. 2. Ex mandato Dei.

gare Euangelium. Hic habemus mandatum, vt potius sustineamus iniuriam, potius eripi nobis patiamur, nō solum facultates, coniugem, liberos, sed vitam quoq;. Hanc desertionem probat Christus, ideoq; addit, ꝓpter Euangelium, vt significet se de his loqui, non qui faciunt iniuriam vxori & liberis, sed qui propter confessionem Euangelij sustinent iniuriam. Corpus nostrum etiam deserere debemus propter Euangelium. Hic ridiculum fuerit sentire, ꝙ cultus Dei sit, seipsum occidere & relinquere corpus sine mandato Dei. Ita ridiculum est sentire, ꝙ cultus Dei sit, deserere possessiones, amicos, coniugem, liberos, sine mandato Dei. Constat igitur male detorqueri dictum Christi ad vitam Monasticam, Nisi fortassis hoc quadrat, ꝙ centuplum in hac vita recipiant. Plurimi enim fiunt Monachi, non propter Euangelium, sed propter culinam & ocium, qui pro exiguis patrimonijs inueniunt amplissimas opes. Sed vt tota res Monastica, simulationis plena est, ita falso prætextu testimonia scripturæ citant, vt dupliciter peccent, hoc est, vt fallant homines, & fallant prætextu nominis diuini.

Citatur & alius locus de perfectione, Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus & veni, & sequere me. Hic locus exercuit multos qui finxerunt perfectionem esse possessiones ac dominia rerum abijcere. Sinamus Philosophos Aristippum prædicare, qui magnum auri pondus abiecit in mare. Talia exempla nihil pertinent ad Christianam ꝑfectionem. Rerum diuisio, dominia & possessio, sunt ordinationes ciuiles, apꝓbatæ verbo Dei, in præcepto. Nō furtum facies. Desertio facultatum non habet man-

datum.

datum, aut consilium in Scripturis. Nam Euangelica paupertas non est desertio rerum, sed non esse auarum, non confidere opibus, sicut Dauid pauper erat, in ditissimo regno. Quare cum desertio facultatum sit mere traditio humana, est inutilis cultus. Et immodica sunt illa Encomia in Extrauagante, quæ ait abdicationem proprietatis omnium rerum, propter Deum, meritoriam & sanctam, & viam perfectionis esse. Et periculosissimum est rem pugnantem cum ciuili consuetudine, talibus immoderatis laudibus efferre. At Christus hic perfectionem vocat. Imo, Iniuriam faciunt textui, qui truncatum allegant. Perfectio est in hoc, quod addit Christus, sequere me. Exemplum obedientiæ in vocatione propositum est, Et quia vocationes dissimiles sunt, ita hæc vocatio non est omnium, sed proprie ad illam personam, cum qua ibi loquitur Christus, pertinet, sicut vocatio Dauid ad Regnum, Abraham, ad mactandum filium, non sunt nobis imitandæ, Vocationes sunt ꝑsonales, sicut negocia ipsa variant temporibus & personis, Sed exemplum obedientię est generale. Perfectio erat futura illi iuueni, si huic vocationi credidisset & obediuisset. Ita perfectio nobis est, obedire vnumquemq; vera fide suæ vocationi.

Tertio. In votis Monasticis promittitur castitas, Supra autem diximus de coniugio Sacerdotum, non posse votis aut legibus tolli Ius naturæ in hominibus. Et quia non omnes habent donum continentiæ, multi ꝑpter imbecillitatem infœliciter continent. Neq; vero vlla vota, aut vllæ leges possunt abolere mandatum spiritus sancti. Propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam, Quare hoc votum non est

licitum in his qui non habent donum continentiæ, sed propter imbecillitatem contaminantur. De hoc toto loco satis supra dictum est, in quo profecto mirum est, cum versentur ob oculos pericula & scandala, tamen aduersarios defendere suas traditiones, contra manifestum Dei præceptum. Nec commouet eos vox Christi, qui obiurgat Phariseos, qui traditiones contra mandatum Dei fecerant.

IIII

Quarto. Liberant hos qui viuunt in Monasterijs impij cultus, quales sunt prophanatio Missæ ad quæstum collatæ pro mortuis, cultus sanctorum, in quibus duplex vitium est, & quod sancti in locum Christi surrogantur, & impie coluntur, sicut finxerunt Dominicastri Rosarium B. Virginis, quod est mera βαττολογία non minus stulta, quam impia vanissimam fiduciam alens. Deinde hæ ipsæ impietates, tantum conferuntur ad quæstum. Item Euangelium de gratuita remissione peccatorum propter Christum, de iusticia fidei, de vera pœnitentia, de operibus quæ habent mandatum Dei, neque audiunt, neque docent. Sed versantur aut in Philosophicis disputationibus, aut in traditionibus ceremoniarum quæ obscurant Christum. Non hic dicemus de illo toto cultu ceremoniarum, de lectionibus, cantu, & similibus rebus quæ poterant tolerari, si haberentur pro exercitijs, sicut lectiones in Scholis, quarum finis est docere audientes, & inter docendum aliquos commouere ad timorem, aut fidem. Sed nunc fingunt has ceremonias esse cultus Dei, qui mereantur remissionem peccatorum ipsis & alijs. Ideo enim augent has ceremonias. Quod si susciperent ad docendos, & adhortandos auditores, breues & accuratæ

lectiones

lectiones plus ꝓdessent, quam illæ infinitæ βαττολογίαι. Ita tota vita Monastica plena est hypocrisi, & falsis opinionibus. Ad hæc omnia accedit & hoc periculum, quod qui sunt in illis collegijs, coguntur assentiri persequentibus veritatem. Multæ igitur graues & magnæ rationes sunt, quæ liberant bonos viros ab hoc vitæ genere.

Postremo multos liberant ipsi Canones, qui aut illecti artibus Monachorum sine iudicio vouerunt, aut coacti ab amicis vouerunt. Talia vota ne Canones quidem pronunciant esse vota. Ex his omnibus apparet plurimas esse causas, quæ docent vota Monastica, qualia hactenus facta sunt, non esse vota, quare tuto deseri potest vitæ genus, plenum hypocrisis & falsarum opinionum.

Hic obijciunt ex lege Nazareos, Sed hi non suscipiebant vota sua cum his opinionibus, quas hactenus diximus nos reprehendere in votis Monachorum. Nazareorum ritus erat exercitium, aut protestatio fidei coram hominibus, non merebatur remissionem peccatorum coram Deo, non iustificabat coram Deo. Deinde sicut nunc circumcisio, aut mactatio victimarum non esset cultus, ita nec ritus Nazareorum, nunc debet proponi tanquam cultus, sed debet iudicari simpliciter ἀδιάφορον. Non igitur recte confertur Monachatus sine verbo Dei excogitatus, vt sit cultus, qui mereatur remissionem peccatorum, & iustificationem, cum ritu Nazareorum, qui habebat verbum Dei, nec traditus erat in hoc, vt mereretur remissionem peccatorum, sed vt esset exercitium externum, sicut aliæ ceremoniæ legis. Idem de alijs votis in lege traditis, dici potest.

Nazareorum ritus.

Rechabitæ
Ieremias 35.

Allegantur & Rechabitæ, qui nec possessiones habebant vllas, nec vinum bibebant, vt scribit Ieremias capite trigesimo quinto. Scilicet pulchre quadrat exemplum Rechabitarum ad Monachos nostros, quorum Monasteria superant palatia Regum, qui lautissime viuunt. Et Rechabitæ in illa omnium rerum penuria, tamen erant coniuges. Nostri Monachi cum affluant omnibus delicijs profitentur cœlibatum. Cæterum exempla iuxta regulam, hoc est, iuxta scripturas certas & claras, non contra regulam, seu contra scripturas interpretari conuenit. Certissimum est autem obseruationes nostras non mereri remissionem peccatorum, aut iustificationem. Quare cum laudantur Rechabitæ, necesse est eos morem suum, non ideo seruasse, q̃ sentirent se per eum mereri remissionem peccatorum, aut opus ipsum cultum esse iustificantem, aut propter quem consequerentur vitam æternam, non per misericordiam Dei, propter semen promissum. Sed quia habuerunt mandatum parentum, laudatur obedientia, de qua extat præceptum Dei. Honora patrem & matrem. Deinde, mos habebat finem proprium, quia peregrini erant, non Israelitæ, apparet patrem voluisse eos certis notis discernere a suis popularibus, ne relaberentur ad impietatem popularium. Volebat his notis eos admonere doctrinæ fidei, & immortalitatis. Talis finis est licitus, At fines Monasticæ longe alij traduntur. Fingunt opera Monastices cultus esse, fingunt ea mereri remissionem peccatorum ac iustificationem. Est igitur dissimile Monasticæ exemplum Rechabitarum, vt omittamus hic alia incommoda, quæ herent in præsenti Monastica.

Citant

Citant & ex priore ad Timotheum Cap. 5. de viduis, quæ seruientes Ecclesiæ, alebantur de publico, vbi ait. Nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Primum hic fingamus Apostolum de votis loqui, tamen hic locus non patrocinabitur Monasticis votis, quæ fiunt de impijs cultibus, & hac opinione, vt mereantur remissionem peccatorum & iustificationem. Paulus .n. tota voce damnat omnes cultus, omnes leges, omnia opera, si ita obseruent̃, vt mereantur remissionem peccatorum, aut vt ꝓpter ea consequamur vitam æternam, non propter Christum per Misericordiam. Ideo necesse est vota viduarum, siqua fuerunt, dissimilia fuisse votis Monasticis. Præterea, si non desinant aduersarij detorquere locum ad vota, detorquendum erit eodem hoc quoqꝫ, ꝙ vetat elegi viduam minorem annis sexaginta. Ita vota ante eam ætatem facta erunt irrita. Sed nondum norat Ecclesia hæc vota. Itaqꝫ damnat Paulus viduas, non quia nubunt. Iubet enim nubere iuniores, sed quia publico sumptu alitæ lasciuiebant, ideoqꝫ fidem abijciebant. Hoc vocat primam fidem, scilicet, non voti Monastici, sed Christianismi. Et hoc modo fidem accipit in eodem Cap. Si quis ꝓprios, & maxime domesticos non curat, fidem abnegauit. Aliter enim de fide loquitur ꝙ̃ Sophistæ. Non tribuit fidem his, qui habent peccatum mortale, Ideo dicit hos abijcere fidem, qui non curant propinquos. Et ad eundem modum dicit mulierculas petulantes fidem abijcere.

1. Timoth: 5.

quare paulus viduas d[illegible]

Percurrimus aliquot nostras rationes & obiter diluimus ea quæ aduersarij obijciunt. Et hæc colligimus non solum propter aduersarios, sed multo magis propter

propter pias mentes, vt habeant in conspectu causas, quare improbare debeant hypocrisin & fictos cultus Monasticos, quos quidem totos, hæc vna vox Christi abrogat, cum ait. Frustra colunt me mandatis hominum. Quare vota ipsa, & obseruationes ciborum, lectionum, cantuum, vestitus calceorum, cingulorum, inutiles cultus sunt coram Deo. Et certo sciant omnes piæ mentes, simpliciter Pharisaicam & damnatam opinionem esse, q illæ obseruationes mereantur remissionem peccatorum, q propter eas iusti reputemur, q propter eas consequamur vitam æternam, non per misericordiam propter Christum. Et necesse est sanctos viros qui in his vitæ generibus vixerunt, abiecta fiducia talium obseruationum, didicisse, q remissionem peccatorum propter Christum gratis haberent, q ꝓpter Christum per misericordiam consecuturi essent vitam æternam, non propter illos cultus, q Deus tantum approbet cultus suo verbo institutos, qui valeant in fide.

Pharisaica opinio de obseruationibus.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

VEhementer hic vociferantur aduersarij de priuilegijs & immunitatibus Ecclesiastici status, Et addunt Epilogum. Irrita sunt omnia, quæ in præsenti articulo contra immunitatem Ecclesiarum, & Sacerdotum inferuntur. Hæc est mera calumnia, Nos enim de rebus alijs in hoc articulo disputauimus. Cæterum sæpe testati sumus, nos politicas ordinationes, & donationes Principum & priuilegia non reprehendere, Sed vtinam vicissim audirent aduersarij querelas Ecclesiarum & piarum mentium. Dignitates & opes suas

fortiter

fortiter tuentur aduersarij, Interim statum Ecclesiarum negligunt, non curant recte doceri Ecclesias, & sacramenta rite tractari. Ad sacerdotium admittunt quoslibet sine discrimine, Postea imponunt onera intollerabilia, quasi delectentur exicio aliorum, suas traditiones longe accuratius seruari postulant, quam Euangelium. Nunc in grauissimis & difficillimis controuersijs, de quibus populus misere cupit doceri, vt habeat aliquid certi quod sequatur, non expediunt mentes, quas dubitacio acerbissime cruciat, tantum conclamant ad arma. Præterea in rebus manifestis decreta sanguine scripta proponunt, quæ minantur horrenda supplicia hominibus, nisi manifeste contra mandata Dei faciant. Hic vicissim oportebat vos videre lachrimas miserorum, & audire miserabiles querelas multorum bonorum hominum, quas haud dubie respicit & exaudit Deus, cui aliquando rationem ꝓcurationis vestræ reddituri estis.

Aduersarij magis quae sua sunt curant quam quae Dei.

Cum autem nos in Confessione, in hoc articulo, varios locos complexi simus, aduersarij nihil respondent, nisi Episcopos habere potestatem regiminis & cohercitiue correctionis, ad dirigendum subditos in finem beatitudinis æternę. Et ad potestatem regiminis, requiri potestatem iudicandi, definiendi, discernendi, & statuendi ea quæ ad præfatum finem expediunt aut conducunt. Hæc sunt verba Confutationis, in quibus docent nos aduersarij, ꝙ Episcopi habeant autoritatem condendi leges vtiles ad consequendam vitam ætternam. De hoc articulo controuersia est.

De quo articulo hic controversia sit.

Oportet autem in Ecclesia retinere hanc doctrinam, ꝙ gratis ꝓpter Christum fide accipiamus remis-

sionem peccatorum. Oportet & hanc doctrinam retineri, quod humanæ traditiones sint inutiles cultus, quare nec peccatum nec iusticia, in cibo, potu, vestitu, & similibus rebus collocanda est, quarum vsum voluit Christus liberum relinqui, cum ait, Quod intrat in os non coinquinat hominem. Et Paulus, Regnum Dei, non est esca, aut potus. Itaq; nullum habent ius Episcopi condendi traditiones extra Euangelium, vt mereantur remissionem peccatorum, vt sint cultus, quos ap̄pbet Deus tanquam iusticiam, & qui grauent conscientias, ita vt peccatum sit eos omittere. Hæc omnia docet vel vnus locus in Actis, vbi Apostoli dicunt, Fide purificari corda. Et deinde prohibent imponere iugum, & ostendunt quantum periculi sit, exaggerant peccatum istorum qui onerant Ecclesiam. Quid tentatis Deum, inquiunt? Hoc fulmine nihil terrentur aduersarij nostri, qui vi defendunt traditiones & impias opiniones. Nam & supra damnauerunt articulum XV. in quo posuimus, ꝙ traditiones non mereantur remissionem peccatorum, & hic dicunt traditiones conducere ad vitam æternam. Num merentur remissionem peccatorum? num sunt cultus quos approbat Deus, tanquam iusticiam? num viuificant corda? Paulus ad Colossenses ideo negat prodesse traditiones ad iusticiam æternam & vitam æternam, quia cibus, potus, vestitus, & similia sint res vsu pereuntes. At vita æterna in corde, rebus æternis, hoc est, verbo Dei & spiritu sancto efficitur. Expediant igitur aduersarij, q̄modo conducant traditiones ad vitam æternam.

Cum autem Euangelium clare testetur, ꝙ non debeant imponi Ecclesię traditiones, vt mereantur remissionem

missionem peccatorum, vt sint cultus quos approbet Deus tanquam iusticiam, vt grauent conscientias, ita vt omittere eas iudicetur esse peccatum, nunquam poterunt aduersarij ostendere, ꝙ Episcopi habeant potestatem tales cultus instituendi.

Cæterum quam potestatem tribuat Euangelium Episcopis, diximus in Confessione. Qui nunc sunt Episcopi, non faciunt Episcoporum officia iuxta Euangelium, sed sint sane Episcopi iuxta politiam Canonicam, quam non reprehendimus. Verum nos de Episcopo loquimur, iuxta Euangelium. Et placet nobis vetus particio potestatis, in potestatem ordinis & potestatem Iurisdictionis. Habet igitur Episcopus potestatem ordinis, hoc est, ministerium verbi & sacramentorum, habet & potestatem Iurisdictionis, hoc est, autoritatem excommunicandi obnoxios publicis criminibus, & rursus absoluendi eos, si conuersi, petant absolutionem. Neq; vero habet potestatem tyrannicam, hoc est, sine certa lege, neq; regiam, hoc est supra legem, sed habent certum mandatum, certum verbum Dei, quod docere, iuxta quod exercere suam Iurisdictionem debent. Quare non sequitur, etiamsi habeant aliquam Iurisdictionem, ꝙ possint nouos cultus instituere. Nam cultus nihil pertinent ad Iurisdictionem. Et habent verbum, habent mandatum, quatenus exercere Iurisdictionem debeant, scilicet, Si quis commiserit aduersus illud verbum, quod acceperunt a Christo.

Quanq; nos in Confessione addidimus etiam quatenus liceat eis condere traditiones, videlicet, non tanquam necessarios cultus, sed vt sit ordo in Ecclesia

propter tranquillatem. Et hæ non debent laqueos iniicere conscientijs, tanquam præcipiant necessarios cultus, sicut Paulus docet, cum ait. In libertate, qua Christus vos liberauit, state, nec iterum iugo seruitutis subijciamini. Oportet igitur liberum vsum talium ordinationum relinqui, modo vt scandala vitentur, ne iudicentur esse cultus necessarij, sicut plæraq; ordinauerunt ipsi Apostoli, quæ tempore mutata sunt. Neq; ita tradiderunt, vt mutare non liceret. Non enim dissenciebant a suis scriptis, in quibus magnopere laborant, ne Ecclesiam opprimat opinio, ꝙ ritus humani sint necessarij cultus.

Hæc est simplex ratio traditionum interpretandarum, videlicet, vt sciamus eas non esse necessarios cultus, & tamen propter vitanda scandala in loco sine supersticione obseruemus. Et sic multi docti & magni uiri in Ecclesia senserunt, Nec videmus quid opponi possit. Certum est enim sententiam illam (Qui vos audit, me audit) non loqui de traditionibus, sed maxime contra traditiones facere. Non est enim mandatum cum libera, vt vocant, sed cautio de rato, de speciali mandato, hoc est, testimonium datum Apostolis, vt eis de alieno verbo, non de proprio credamus. Vult enim Christus nos confirmare, quemadmodum opus erat, vt sciremus verbum traditum per homines efficax esse, nec quærendum esse aliud verbum de cœlo. De traditionibus non potest accipi, qui vos audit, me audit. Requirit enim Christus, vt ita doceant, vt ipse audiatur, quia dicit. Me audit, Igitur suam vocem, suum verbum, vult audiri, non traditiones humanas. Ita dictum, quod maxime ꝓ nobis facit, & grauissimam

consola-

consolationem & doctrinam continet, detorquent isti asini ad res nugacissimas, discrimina ciborum, vestitus, & similia.

Citant & hoc. Obedite præpositis vestris. Hæc sententia reqrit obedientiam erga Euangelium. Non enim constituit regnum Episcopis extra Euangelium. Nec debent Episcopi traditiones contra Euangelium condere, aut traditiones suas contra Euangelium interpretari, Idq; cum faciunt, obedientia prohibetur, iuxta illud, Siquis aliud Euangelium docet, anathema sit.

Idem respondemus ad hunc locum. Quidquid dixerint, facite, ꝙ constet, non vniuersaliter præcipi, vt omnia recipiamus, qa alibi iubet scriptura plus obedire Deo, q̃ hominibus. Quando igitur impia docent, non sunt audiendi. Hæc autem impia sunt, ꝙ traditiones humanæ sint cultus Dei, ꝙ sint necessarij cultus, ꝙ mereantur remissionem peccatorum & vitam æternam.

Obijciunt & scandala publica, & motus qui exorti sunt prætextu nostræ doctrinæ. Ad hæc breuiter respondemus. Primum, constat Dei beneficio Principes nostros habere obedientem populum in suis dicionibus. Et hoc ipsum doctrinæ genus quod sequimur, qa amplissimis laudibus ornat autoritatem magistratuum auget reuerentiam erga eos. Ea res etiam plurimum conducit ad tranquillitatem retinendam, Deinde si conferant in vnum scandala omnia, tamen hi duo articuli, videlicet, ꝙ gratis consequamur remissionem peccatorum, propter Christum per fidem, & ꝙ iusti ꝑpter

Chriſtum reputemur fide, non propter noſtram impletionem legis. Et alter, quod magiſtratus leges & tota politia ſint ordinationes diuinæ, quibus Chriſtianus ſancte vti poteſt, tantum habent boni, vt incommoda omnia obruant. Nullam enim firmam conſolationem pauidę conſcientię habere poſſunt aduerſus iram Dei, niſi cognito altero articulo. Alter articulus valde munit tranquillitatem rerum publicarum. Porro quam perniciosis opinionibus ante hæc tempora, vtrunque doctrinæ genus oppreſſum fuerit, nemo ignorat, & libri aduerſariorum teſtantur, qui nuſquam fidei mentionem faciunt, cum de remiſſione peccatorum loquuntur. Nuſquam docent de dignitate rerum ciuilium, Nuſquam docent quomodo Euangelium tradat iuſticiam æternam, Interim in vita corporali velit nos vti politicis legibus ac moribus. Hæ res patefactæ, initio fauorem conciliauerunt Luthero, non ſolum apud nos, ſed etiam apud multos qui nunc atrociſſime nos oppugnant. παλαιὰ γὰρ εὕδει χάρις, ἀμνάμονες δὲ βροτοί, inquit Pindarus. Iam ſi qui tumultus extiterunt iure conferri culpa poteſt in aduerſarios, qui primum iniuſta condemnatione Lutheri Schiſma excitarũt, & Eccleſias diſſipauerũt. Et nunc miram ſeuiciam exercent in viros bonos & pia docentes. Irritant hominum animos & alijs modis, quos hic non libet recitare. Neque vero adeo ferrei, adeo ſine ſenſu ſumus, vt offenſiones publicæ nihil perturbent nos. Sed meminimus a Chriſto dictum eſſe, Beatus qui in me non fuerit ſcandalizatus. Hoc enim agit diabolus, tum vt opprimat, tum vt deformet Euangelium infinitis modis. Alibi tyrannos contra Euangelij profeſſores inflammat, alibi bella, alibi ſeditiones, alibi hæreſes

excitat,

excitat, vt reddat inuisum hoc doctrinæ genus, quod videtur occasionem prebere talibus motibus. Ac vero prudentibus viris facilius est sua pericula negligere, ꝗ̃ illa scandala publicorum motuum. Verum aduersus hęc quoq; oportet Christianam mentem præmunitam esse, ne propter ea verbum Dei abijciat.

Quanq; autem non delectat nos comparatio, tamen quia aduersarij hac criminatione pregrauant nos, non sunt dissimulanda ipsoꝝ vicia. Quantum mali est apud aduersarios in sacrilega ꝓphanatione Missarum? quantum turpitudinis habet cœlibatus eorum? Cultus sanctorum plenus apud eos est manifesta Idolatria. Nihil ne scandali est in ambitione Pontificum, qui iam annis amplius quadringentis belligerant cum nostris Imperatoribus, Plærumq; in Italia, interdum etiam in ipsa Germania, vbi inter se filium & Patrem, cognatos ac ciues commiserunt. Quod si bellorum istorum causæ requirantur ex historijs, nihil inuenietur dignum Pontificibus, dicemus enim moderatissime. Quantum est mali, ꝙ in ordinandis sacerdotibus non deligunt idoneos? quid in mercatu sacerdotioꝝ? Item in periculosis dispensationibus nihil ne est vicij? Sed hæc vitia vtcunq; condonari possent, si tamen conseruassent puram doctrinam in Ecclesijs. Hæc vero quomodo contaminata sit impijs opinionibus ac traditionibus, testantur Canonistarum scripta, testantur libri Theologorum, pleni disputacionum prophanaꝝ, quæ partim sunt inutiles ad pietatem, partim etiam dissidẽt ab Euangelio. Deinde in interpretatione scripturæ ludunt & comminiscuntur quicquid libet.

Crimina aduersariorum.

Canonistae libri Theologorum

Hæc doctrinæ confusio præcipuum est scandalum, & maxime perniciosum, de q̃ præcipue queritur Iohannes in Apocalypsi, cum describit Pontificium regnum. Quid cum ventum est ad Monachorum superstitiones, quæ fuerunt infinitæ, quantum ibi est pniciosarum offensionum? qualis fuit applicatio meritorum, si cadaueri circumdaretur cucullus? &c. Porro nihil ne scandali est, q̄ hoc tempore manifestam veritatem Euangelij opprimere conantur? q̄ crudeliter occidunt bonos viros pia docentes, q̄ prohibent ne rebus cognitis sanentur ambigentes conscientiæ, q̄ Reges hortant̃ ad crudele latrocinium. Scilicet hęc non sunt scandala iudicanda, sed mera κατορθώματα Pontificia, Neq; vero libet nobis hic quidq̃ p magnitudine rerũ exaggerare, ne quis delectari nos ista commemoratione putet, quam extorserunt nobis inuitis scriptores Confutationis. Nam hæc causa non ex hominum moribus, aut ex fortuna, sed ex verbo Dei iudicari debet, quod vtinam adhiberent in consilium omnes, qui de his controuersijs pnunciant. Iterum autem hic dicendum est, quod sæpe iam diximus. Nos maxime cupidi sumus publicæ concordiæ, pacisq;, quam certe Christianos maxime inter se colere decet. Deinde inuiti dissentimus ab optimo Imperatore, quem non solum propter Imperij fastigium, sed etiam pter virtutes vere heroicas, qbus cognouimus eum preditum esse, veneramur, sed aduersarij non paciunt̃ coire concordiã, nisi hac lege, vt nos assentiamur condemnantibus manifestam veritatem Euangelij, & Ecclesiæ necessariam. Id facere non possumus. Oportet.n. Deo magis obedire q̃ hominibus. Quare aduersarij rationẽ Schismatis reddituri sunt

sunt Deo, qui Ecclesias noua & inusitata seuicia dissipant, Neq; dubium est, quin hæc seuicia mutationem aliquam rebus publicis allatura sit. Hæc pro tempore respondimus ad Confutationem, ac iudicium pijs omnibus permittimus, vtra pars recte sentiat. Et offerimns nos, nostram sententiam de singulis locis, siquid alicubi desiderabitur, copiosius declaraturos esse.

τέλος.

IMPRESSVM VITEBERGAE
per Georgium Rhau.
M. D. XL.

y v

PRAECIPVORVM ARTICVLORVM APOLOGIAE CATALOGVS.

FINIS.

